יעקב טיראדא

ספור קורות יסוד המעלה לישוב היהודים הספרדים בהולאנדיא.

בדרך הספור בלשון אשכנזית

להחכם ד׳ פהיליפזאהן.

על ידי ש. י. פ.

ווילנא

בדפוס ר׳ ש״י פין, ור׳ א״צ ראזענקראנץ, ור׳ מ״מ שריפטזעטצער.

שנת תרמ״א לפ״ק

ЯКОВЪ ТИРАДО.

Историческая Повѣсть временъ Филиппа II-го.

Оттискъ изъ Гакармеля,

Сочиненіе С. I. Финна.

ВИЛЬНА.

Въ Типографіи Фина, Розенкранца и Шрифтзетцера.

На Вилейской улицѣ, въ домѣ № 715/24 1881.

Дозволено Цензурою 7 Апрѣля 1881 года. Вильна.

1.) בארמון בילווידיר

במסבי העיר הגדולה, קרית מלך רב עיר ממלכת טירקייא, על הר נשפה הנשקף על פני הים מעבר מזה, ועל פני רוכסי הרים ובקעות, שדי חמד גנות ופרדסים מעבר מזה, עמד ארמון גדול מלא הוד והדר וכלול ביופי. כל יום תמיד שערי הארמון פתוחים לרוחה ומובאיו ומהלכיו מלאים תשואות, מרכבות מרקדות סוסים דוהרים צוהלים תחת רוכביהם אדירי עם ורוזני ארץ, עבדים לבושי מכלול רצים ושבים לפני השרים הבאים לשחר שלום פני אדוני הארמון, אך ביום הזה — אשר אנחנו עומדים להחל את דברי ספורנו, שלות השקט בכל פנות הארמון, אין תשואות מרכבות אין המית אדם רב. — כי שבת היום ואדוני הארמון איש יהודי שומר אמונה ונוצר תורה — שם הארמון בילווידיר ושם בעליו דון יוסף נשיא דוכוס (הערצאג) מנאקסאס.

מחזה תולדות יוסף ויקר תפארת גדולתו, בודד במועדי קורות עמו מיום גלות יהודה מעל אדמתו, ונדחי ישראל נפזרו לפי ארצות תבל, רבות ראתה עינינו יחידי סגולה מקרב הנדחים והאומללים עולים במעלות הכבוד והגדולה, ומסתר המדרגה שמה חבאו משנאת עם וקנאתם, תרימם חכמתם תומתם, וחריצותם אל תור אנשי המעלה: רואי פני מלכים ושרים, עומדים בהיכליהם משרתים בחצרותיהם, באים בסודם ומכלכלים דבריהם, לכל דברי המלוכה. שם ר׳ חסדאי שפרוט ור׳ שמואל הנגיד לפנים, ודון יצחק אברבנאל בימים האחרונים נודע לתהלה בשערי הארץ, אך עוד לא עלה איש מבני ישראל אל מעלת שר מושל, נושא הוד ומשרה כדון יוסף נשיא, לפניו לא היה ואחריו לא שמענו שמע גדול ונשא מקרב ישראל, אשר נשאו וגדלו מלך אדיר במושלי ארץ, להנחילו נחלת ערים ומדינות ולתתו אלוף מושל לראש עמי הנכר יושבי המדינות האלה, כאשר הרים המלך סעלים את דון יוסף נשיא לתור דוכוס (הערצאג) על האי נאקסאס והאיים הסמוכים, נגיד ומצוה לבני היונים. וכל היקר והכבוד הזה לא הסבו את לב יוסף מאחרי אמונתו, ולא מלאו את רוחו גאון וגבה על אחיו בני עמו, לשם אמונת אבותיו יצא דון יוסף מארץ פורטוגאל, הוא ודודתו דוננא גראסיא, לשבת בעיר אנטווערפען אשר בפלאנדערן, ומאנטווערפען לקאנסטאנטינאפאל. נפתולי אלהים נפתל דון יוסף עם כל המכשולים אשר עמדו לו לשטן בדרכו זה, וחכמתו וגבורת חפצו הקדוש עמדו לו, להתגבר עליהם ולבוא שלום הוא

ודודתו ובני ביתה אל בירת טירקייא — לחיות שמה על מוצא פי אמונת אבותיו. כי מאז עלתה חמת קנאת הדת בלב מלכי שפאניא ופורטוגאל להשחית, לגרש את היהודים היושבים בארצם ולבער אחרי הנשארים הנסתרים בסתר כנפי דת הנוצרית באש אוכלה, פתחה ממשלת טורקייא את שעריה לפני הנדחים והנמלטים האלה. ודון יוסף לא בא כבאי גולה, כי עשרו הרב, וחכמתו הגדולה הלכו לפניו, לפנות לו הדרך אל ארמונות היושבים ראשונה במלכות וגם אל היכל המלך הגדול סאליימאן ובנו המולך אחריו סעלים, וימצא חן ושכל טוב בעיניהם לאהבה וכבוד עד להפליא, ובכן בא והגיע עד הראש. וכאשר שוה יוסף את אלהיו לנגדו בהיותו בארץ אויב כן הוסיף עז ואמץ באחזו דרכו נכח פני ה׳, וכאשר הרבה אלהי אבותיו להפליא לו חסדו כן התחזק יוסף באמונתו ובאהבתו את אחיו בני עמו, ובהיותו טרוד כל ימי המעשה בדברי המלוכה ובעניני אחוזת נחלתו, היה לו יום השבת למנוחת נפש מנוחת אמת ואמונה. שרי המלוכה הטורקיים והנוצרים אשר היו להם דברים אל יוסף, ידעו כי יום השבת קדוש הוא לו קדש לאלהיו ואמונתו, וחשכו רגליהם מבקר בארמונו ביום הזה, ודון יוסף מצא מחמל נפשו לקחת דברים ביום השבת את גדולי חכמי ישראל, מאוכלי שולחנו ומקבלי ארוחתו, בדברי תורה וחכמת ישראל. ביום השבת הזה היה קרוא אל הלחם החכם רבי משה אלמושנינו חכם ודורש בקהל עדתו בשאלוניקי, אשר בא לקאנסטאנטינאפאל, לבקש מאת המלך ולהפק מאתו רצון לתת אחרית ותקוה טובה אל קהלות ישראל בשאלוניקי להגן עליהם מחמת היונים יושבי העיר ולקיים ולאשר את התקנות החדשות אשר תקנו ויסדו אלופי הקהלות, לעשות אותן אגודה אחת למען אשר יוכלו לכלכל את דבריהם ביושר משפט, ושכנו לבטח באין מרגיז ומחריד מבית ומחוץ. רבי משה אלמושנינו מלבד חכמתו הגדולה בתורה, היה חכם מופלא במדעים סופר מהיר ומליץ נפלא בלשון שפאנית לשון ארץ מולדתו.

בחדר־הספרים הגדול אשר בארמון, החדר אשר אוה למושב לו הדוכוס תמיד בעתות המרגוע וביותר בימי מועד ושבת, בהיותו לבדו ובהתרועעו את חכמי ישראל ישב גם היום הדוכוס והחכם אלמושנינו, לפני עת האוכל בצהרים ונדברו יחד.

«ראה אלמושנינו!» אמר דון יוסף, «חברתך נעמה לי תמיד כי פיך יהגה חכמה והגות לבך תבונות בתורת ה׳ ובהליכות החיים, אך היום קראתיך למען אשר תלמד לדעת את איש אחד מאחינו פליטי שפאניא ופורטוגאל, אשר בא הנה לשאול ממני שאלה, רבים הם הבאים אלינו מן הארצות ההן ורובם מביני מדע והשכל גבורי כח אהבת תורתם ועמם, אך כמוהו לא ראיתי עד היום. עודנו צעיר לימים וטעם זקנים בו, רוח גבורה תתמכהו עשוי

לבלי חת, אך דרכי מחשבותיו נסתרו ממני, למרחוק ישא דעו, תפוש מזימות גדולות ורמות ממנו, עד כי לא אדע אל נכון מה משפט האיש הזה, אם לא קלקלה שנאתו את צוררי עמנו את שורת רוח מבינתו, ואם לא הליכתהו תשוקת נקמתו שולל. הן בא אלי שלשום ובעמדו לפני ושמעתי ראשית דבריו, נוראות נפלאתי. ובהיותי עמוס עבודה ביום ההוא יעדתיו ליום השבת אף בקשתיו לסור אלי לשכון עמדי, כי אמר אל יודע לאיש כי בא הנה, הנה הוא בבית הקיץ אשר בגן ובחצות היום יבוא לראות את פני, נסהו גם אתה בחכמתך ויחד נבינה משפט».

עודם מדברים ואחד ממשרתי הארמון פתח את דלתות חדר הספרים ואיש אחד נראה בפתח הבית, ובבואו עמד בסף כמשתאה וכאומר לשוב אחור.

«בוא ברוך ה׳» אמר הדוכוס «גשה הנה אל תירא שבה אתנו ויחד נשתעשע בשיחך, האיש אשר אתה רואה לפניך, בכל ביתי נאמן הוא, חכם ונבון דעת, כמוני כמוהו נשמע דבריך באהבה ונתבונן עדיהם». —

ובענות־חן בא האיש החדרה קרב אל הדוכוס ויברכהו ויפנה אל היושב ממולו ויברך גם אותו, הדוכוס הושיט לו את ידו, ואלמושנינו קם ויגש אליו ויושט גם הוא את ידו לו ויאמר: יצו ה׳ אתך את הברכה בני.

האיש הזה היה גבה־קומה יפה־תאר, ובעודו בעצם עלומי ימיו, נראו אותות עמל ויגון על פניו, עיניו מפיקות בינה והשכל וכלו אומר אומץ רוח וכבירות כח לב. הדוכוס ואלמושנינו הביטו איש איש בפני רעהו, ויחד שתו עיניהם על האורח הבא, הציצו התבוננו עליו, ובאין אומר ודברים נתנו עדיהם בקרץ־עין, כי איש נכבד הוא דגול מרבבה, הדוכוס שב ובקשו שנית כי יואיל לקחת לו כסא ולשבת עמהם. — ואחרי שבתו פנה אליו אלמושנינו ויאמר: מה שלום אחינו האומללים בארץ מולדתךָ אדוני? — חוסר מנזע תושבי הארץ ההיא הנני גם אני, אבותי יצאו בתוך הגולה אשר יצאו משפאניען בימי פערדינאנד ואיזאבעללא ועוד לי קרובים ומודעים שמה.

«שלום אחינו בשפאניען ופורטוגאל» ענה האורח «רע ומר מאד, מאז ישב פהיליפ השני על כסא המלוכה הרחיבו העמיקו צרותיהם להשחית, המלך אשר כגדל מוסר אולתו כן גדלה אכזריותו, ובעברת קנאתו לדתו שתת באף רחמיו, שוקד בכל עז על מחשבותיו הרעות להוציאן לפעולת אדם, ומלאכי מות עושי דבר האינקוויזיציא אשר לא לאמונה לבד גברו בארץ מתחפשים באדר יראתם את אלהיהם וקנאתם לכבודו למען בצוע בצע, להיות עשר וכבוד עשירי ארץ שללם, ולרשת את אונם והונם. על כן ישיתו מוקשים יחפשו עולות לתפוש בכף את כל אשר ידעו כי הון ועושר לו, ישימו לו עלילות דברים כי לא נאמנה רוחו את דתו כי בחדרי משכיתו ישא שם אמונת ישראל על שפתיו. ובנפול איש בידיהם והיה הוא בניו קרוביו

ושאריו, אף משלומי אמוני הנוצרים, לבז למשסה, לענוי נפש ולמאכלת אש, וכל רכושו וקנינו, ירושת מציקיו מעניו והורגי נפשו, ובכן גדלה השערוריה בקרב הארץ, על פניה יהלוכו אימים, ואימה חשכה רובצת עליה, רבים מאחינו אשר חכו עת מצוא לצאת מאת הארץ ההיא נתפשו, מהם כבר עלו כליל על מוקדי אש, ומהם עודם אסירי עני וברזל מתבוססים בעפר ארץ במאסרי חשך וצלמות, וצפוים אלי מות. זה גורל אחינו האומללים בימים האלה, וזה מנת חלקם — בארץ מולדתנו».

«אל אלהי ישראל! קרא אלמושנינו «עד מתי אל הרשעה הזאת לפלס חמס ידיה בארץ, ומה שלום אמונת הצפוים אלי מות האלה האם עוד שאר רוח להם?».

«השרידים מתי סודי» ענה האורח «עוד רוח אל חי מתנוסס בקרבם, עוד לא נואשה תוחלתם להמלט על נפשם מפח יקוש, אף מתחזקים בתקוה כי קרוב יום איד פהיליפ, והרשעה בהגיעה עד מרום גאון עוזה, תגיע מרום קצה, וימיה לא ימשכו עוד».

«מה יפה אף נעמה התקוה» אמר הדוכוס «ומה נמרצו תנחומותיה, מי יתן והיה, ועינינו תחזינה, בשבר גאון פהיליפ והאינקוויזיציא כלי משחתו, אך עוד גדול חיל המלך הרע הזה, רב ועצום עד מאד, הלא הוא האדיר במלכי הנוצרים באיירופה, שלים לבדו בארצות אמעריקא וכסף תועפת לו מפערו, רודה בעז אפו בכל עמי מדינותיו הרבות והעצומות, וכמטיל ברזל ישורג עולו עליהם, ומאין תפתח לו הרעה? ומי אדיר יפצה פה כנגדו»?.

«מארץ נידערלאנדען» ענה האורח «תבואהו שואה ועם מלומדי מסחר ומלאכה יבצרו באחרית הימים את רוח שריו וצבאיו מלומדי מלחמה, שא לעון איש כמוני כי יקחנו לבו, לדבר בהליכות עולם לפני כבוד תפארתך הבא בסוד המלך האדיר סעלים, החולש על מלכי אייראפה ועתותיהם בידו».

«ימים ידברו ענה הדוכוס» «ולשדי נצפנו עתים! אך הגד נא לי בטובך מה להם לאחינו האומללים ולתקוה זו? האם לתבוסת פהיליפ ישאו נפשם, ולתשועת נידערלאנדען ישברו? אם יש את נפשם לעזוב את ארצות אויביהם, ישיתו עצותיהם עצה להמלט על נפשם — הלא ארץ טורקיא לפניהם ומלכיה מלכי חסד — ורחמים, יושיבום בטוב בעיניהם, ובהגיע תור מפלת עוכרי נפשנו ואמונתנו נחד נשמחה, נברך ונודה לאלהי הגמולות».

«הנה נא הואלתי לדבר אל אדוני» ענה האורח «תרבני נא ענותך לאמר לפניך את אשר בלבי: אנשי הסגולה השרידים אשר ראו בצרת נפש אבותיהם אחיהם ושאריהם, מכים מעונים נהרגים נשרפים, על היותם אמונים לה׳ אלהיהם ולתורתו, נקל בעיניהם להמלט מתוך המהפכה, אך ישיאו את נפשם להנקם באויביהם ולעזור להות הרשעה הזאת».

הדוכוס פנה אל אלמושנינו וקרץ לו בעיניו לשום לב אל דברי האורח, ויאמר: «אך במה כחכם גדול להתחרות עמה? פליאה דעת ממני»

«גם בעיני כבוד אדוני הדוכוס יפלא! גם עוד אנכי אשר מצאתי את לבבי לעמוד בראש יחידי הסגולה האלה, לא ידעתי עוד נתיב ודרך לגשת אל מלאכת הקדש, אך לבי אומר לי, כי לא יבצר ממך אדוני מחשבה בעצה, לפטור ראשית מדון, ובזאת באתי אליך. הלא גם המויארים (בני ברית תורת האיסלאם) הנשארים בשפניא, גם עליהם תנחת יד האינקוויזיציא, וכמונו כמוהם מעונים ומרודים על דבר אמונתם, ולמלך סעלים הגדול במלכי המחמדים יאתה איפוא לחוס ולחמול על אחיו בני בריתו, ולהתגר מלחמה את פהיליפ עוכר נפשם, אז תקצר ידו להלחם מלחמות תנופה את הנידערלאנדים וגברה ידם עליו.

«ומה יהי מעשיכם במלחמה הזאת ומה העזר אשר יש אתכם לעזור את הנידערלאנדים»? שאל הדוכוס.

«בנפשנו ומאודנו! ידעתי גם ידעתי אדוני, כי יפלאו דברי בעיניך אדון נכבד! ואולי גם תצחק בלבבך, ותאמר כי כדבר אחד המשוגעים ידבר, אך הואיל אדון נכבד ברוב טובך לדעת, כי כבר נסיתי במסות, כבר נצרפתי בכור עני, ואימות מות כתרוני סבבוני, ומצאתי את לבבי נאמן בעצתי, כביר כח יצוק כמו ברזל, אף רוח מבין נתן לי אלהים מקור נובע מחשבות ומזימות שונות להוציא לאור חפצי — גם לכסף לא מעט מוצא לי, ולאחי המחזיקים בבריתי, את הכל נתן, את הכל נקריב קרבן על מזבח תקותנו ויחול לבבנו, ואלהי ישראל יעזר לנו יאר עינינו, למצוא נתיבה במבוכות המלחמות, להועיל ולעזור להגיע למחוז החפץ.

«איש נפלא אתה, ונפלאים דבריך» ענה הדוכוס «אך הגד נא לי האם תדמה כי יושעו אחיך האומללים בתשועת הנידערלאנדים, הלא גם המה שונאי ישראל וגם המה לא יתנו מנוחה לכף רגל איש יהודי בארצם, כהקאתוליקים הפראטעסטאנטים».

«ידעתי גם ידעתי, אך לבי אומר לי כי אם נעמוד לעזרם בעת צרתם, וכמוהם נחרף נפשנו ומאודנו להביא להם עזר אחד מני אלף במלחמתם אשר המה נלחמים בעד חייהם וחירותם, יראונו בטוב אשר ישיגו, ומפרי הנצחון אשר ינצחו את עושק־משפטם־וכחם נשבע גם אנחנו, ומצאנו מנוחה בארצם. הפרינץ מאראניען העומד בראש המתפרצים הוא, כאשר שמעתי, איש נבון וחכם, קנאת הדת רחוקה ממנו, ושנאת עם לא ידע, כל ישעו וחפצו להרים כבוד המסחר בארץ, והיה עושר בני בריתי אשר יביאו אתם אל הארץ וחריצות ידיהם והשכלתם בהליכות המסחור הגדול, לו למנוחה, וגם העם בני נידערלאנד בכל היותם אמונים לאמונתם, אם אך יפרקו עול

פהיליפ הקשה מעל צואריהם, ואת שופטי האמונה יגרשו מאת הארץ, יפקחו עיניהם לראות טוב, ויקרבו באהבה אנשים בעלי עושר דעת והשכל בארצם מאין פנות אל אמונתם, כי עם יודעי מסחר ואוהבי משא ומתן הם.

«טוב טעם בדבריך» אמר הדוכוס «ומשרים תחזה, אך לימים רחוקים אתה נבא, וגדולות ונצורות אתה מרהיב עוז בנפשך להחל ולעשות, ואתה לו שמעני הרף תשוקת נקמתך מאויבי עמנו, והנח את חפצך להושיע את הנידערלאנדים, ותקותך להאחז את בני בריתך בארצם, שבה אתי בקוסטאנדינה וימלטו גם אחיך מתי סודך הנה, כי הארץ רחבת ידים להכיל אותם ואת כל אחיהם הנאנחים והנאנקים אתם.

«סלח נא כגדל חסדך, לצעיר לימים כמוני הבא לחסות תחת צל כנפיך, כי רוח אחרת עמו, צפוי אל מאכלת אש הייתי בארץ מולדתי כי נתפשתי בכף שומרי פקודת האינקוויזיציא, ויחרצו משפטי להשרף אך ה׳ אלהי ישראל עשה עמי אות לחסד ושלח לי עזרתי על ידי אשה-אחת, ונמלטתי בשלום מן המקום אשר היינו עצורים להובל משם למחרת היום אל מדורת המוקד, אז נשבעתי בנפשי ונדרתי נדר גדול להקדיש כל חיי הנתונים לי, מתנת חסד, קדש לנקמה באוכלי אדם ושופכי דמי נקיים. — ואשר נשבעתי אקיימה כל עוד נפשי בי, וזה כל ישעי בחיים חייתי, בי אדוני אל תאמר להניאני מעצתי — כי שבועתי תשמור נפשי, ואם נואלו דברי בעיניך וראיתני בתור רועה רוח ורודף קדים, ותכלא חסדך ממני, את עצתי לא ארף, ותחבולות אתהפך למצוא יד לעשות ולעולל עלילות באשר אמצא. ידעתי גם ידעתי כי לימים רחוקים אני נבא, אך בחיי עם ובדברי עתותיו דורות לימים יחשבו, ומה מני יהלוך כי אזקן ושבתי במלחמה את אויבי ה׳, וכי אראה אור תקוה טובה כי יהל בטרם יסגרו עפעפי לנצח. — זאת תעודת חיי, ומתי סודי הנאמנים בבריתי תומכים בידי, אי לזאת לא תכון עצתי עמהם להאחז בארץ טורקיא, פן ירף רוחם במצאם מנוחה ונחלה ושכחו חמת קנאתם.

«ומדוע לא תשים לב» שאל אלמושנינו, «כי כל הימים אשר הם יושבים בארצות אויביהם, מתחפשים ומסתתרים, לא ישמרו לעשות כל חוקות התורה»?.

«תם אנכי» ענה האורח «ולא אדע משפטי תורתנו כהלכה, ואני בתומת נפש אמרתי כי עבודה גדולה הם עובדים לאלהי אבותינו, בשאת עינם ונפשם לו, בשכבם בתוך לבאים, ובאמרם להקדיש נפשם ומאודם, לנקום נקמת ה׳».

הדוכוס קם מכסאו, ויאמר: ראה בני הקשבנו ושמענו את כל דבריך בשום לב, ועדיהם נשובה נתבונן עוד, לעת הלחם עוד נחדה בשמחות את פניך. — הלא קרוא אתה.

האורח השתחוה ויצא, והדוכוס פנה אל אלמושנינו ויאמר: ומה משפט האיש הזה בעיניך?.

«איש לא כאחד האדם הנהו» , ענה אלמושנינו , רוח כביר בו ובינה יתרה , האמנם דבריו רחוקים וזרים , אך בהשכל ידבר ובלב סמוך ובטוח , באנשים כאלה יבחר אלהי המסבות להוציא לאור תעלומות חפצו , מי יודע אם לא הוא אחד מהם .

«כרעתך דעתי גם אנכי» ענה הדוכוס «אם גדולות הוא מבקש , לגדולות הוא נוצר — לא אשלחנו ריקם , אתנה את לבי לדעת את אשר יש לאל ידי לעשות — ודבר מה יורני אלהי — לא אמנע ממנו .

ביום הראשון — בבקר — ישב האורח אשר בשם יעקב נקרא , לפני הדוכוס בחדר משכיתו , כי לשם יעדו , ואחרי אשר כלה הדוכוס לכתוב פנה אליו ויאמר . הידעת כי צוה פהיליפ מלך שפאניא את הדוכוס מאלבו לנגיד על ארץ נידערלאנדען , חכם חרשים להרוג ולאבד , איש מזימות להרשיע ולהכרית את כל אשר רוח מבין בו להתקומם כנגדו , ואף להתלונן עליו במסתרים , מהיר רשע ושוקד על מזימותיו לעשותם , אשר חמלה משחק לו , ולא ידע רחם .

«יודע עבדך» ענה יעקב «את משפט איש הדמים הזה וגם אנכי שמעתי כי שלחו אדוניו הרע ממנו לנידערלאנדען , וימלא את ידו לעשות את הטוב בעיניו ולפלס חמס ידו בארץ האומללה הזאת כנפשו , על כן קדמתי לבוא אליך אדוני , כי אמרתי אולי מאת ה' יצא הדבר לסבב תבוסת שפאניא על ידי ראש מנינה , הן לפניו יהלך רשף הרג ואבדן לרגליו , והיה בראות הנידערלאנדים כי אין תקות חסד לפניהם וכלתה אליהם הרעה וקמו כלם כאיש אחד חברים לעמוד על נפשם , ואם לעת כזאת יעמוד רוח והצלה להם ממקום אחר , כי יפיל סעלים האדיר במלכים אימת מלחמה על שפאניא , ובלע את מועצותיה , או אז תחזקנה ידי הנידערלאנדים , והשיגו ועשו חיל .

«היש את נפשך יעקב ללכת אל נידערלאנדען ולראות את פני הפרינץ מאראניען , והארץ מלאה פרץ ומארבי שפאניא בכל עבר ופינה» .

«יש ויש את נפש עבדך , ומי יתן ותשלחני — ואלהי ישראל יאר עיני ויתן מסלות בלבבי להגיע עד הדוכוס מאראניען בלי פגע» .

«ראה בני» ! אמר הדוכוס «הנני בוטח באמץ רוחך , ישרת נפשך וטוב שכלך , הא לך מכתב אל הפרינץ מאראניען , שמרהו מכל משמר לבלי יפול בידי זרים . לך ואלהי ישראל ישלח מלאכו לפניך להנחותך הדרך למחוז ישעך» .

2) במידדעלבורג.

בחדר גדול אחד יפה ונהדר באחד הבתים הגדולים והיפים בעיר מידדעלבורג עיר בגליל זעעלאנד אשר לארץ נידערלאנדען תחשב , ישב איש

אחד נשען על השולחן — הנרות בקני מנורת־הכסף הפיצו אור יקרות בכל פינות החדר, אך לא גרשו את העננה מעל פני האיש הזה, הוא כבן שלשים, לבוש כאחד המשרתים הגבוהים נאמני בית אדוניהם, אך הכרת פניו ענתה בו, כי לא בלחם נשכר, ולא שמע קול נוגש, הנהו יושב לבדו מעמיק מחשבות, וחזות מראהו ומושבו תעיד בו כי מעיו המו לו, וסער גדול יסוער בקרבו — ישיח עם רוחו לאמר: מה זה היה לי כי באתי לשלוח יד במשכיות חמדתי לסגור בידי את השער למבוא תקותי ולפנות דרך לפני איש אחר להגיע עדיה. מרים נונעם! את חמלת נפשי! את גאון אהבתי! איככה אוכל לחסר את נפשי ממך לנצח, ולעזור בכל כחי כי חבלים תפול בנעימים לאיש אשר יעדוך. — ובכל זאת אחת גמרתי ולא אמיר, לא אעשה בנפשי שקר למעול מעל במשאת כל ישעי וחפצי בחיים, ולא אשיא עלי אשמה לבנוד בתכלית כל מחשבותי לעבודת אלהי אמן ועמו. —

רעיונות כאלה סערו סער בקרב לב האיש הזה, אך רוחו הכביר כשן סלע בלבב ימים לא נע ונד ממקומו, לא התגנבה מחשבה בלבבו עד ארגיעה להגיא את עצתו אך את מרי גורלו שוה לפניו, לדעת כי נכון בידו איד אהבתו, ולהזק את לבבו לשאת ולסבול את האבדה הגדולה הזאת. טרם כלה לבוא עד קצה מחשבותיו, והנה עבדי הבית פתחו את דלתות הפתח לפני האדון השוכן בו, איש נכבד ונשוא פנים לבוש מלבושי רוזני ארץ בני קדם, וגדולי שפאניא. האיש אשר ישב עד כה נבוך בעשתונותיו מהר לקום ממקומו ויחרד לקראת הבא וישתחוה לו, אך הבא עמד כמשתאה, כמו לא פלל לראות את האיש הזה בביתו, ובעוד רגליו בסף קרא:

„יעקב הנך פה?“

יעקב השתחוה עוד הפעם, ויאמר: כן אדוני דון שמואל! זה לי איזה שעות אשר שבתי מן הדרך אשר הלכתי שמה בפקודתך אדוני! ודון שמואל נענע לו בראשו, ובא החדרה, ואת העבדים אשר פתחו לו צוה להביא לו סעודת הערב.

דון שמואל פ א ל ל א ח י היה איש מראה, גבה הקומה יפה עינים, וקוצותיו תלתלים, וכשמח ביפיו הסכין לסלסל את מלבושיו ומדיו, למצוא חן בעיני רואיו, ברק אור עיניו וניד שפתיו העידו בו, כי נבון דבר וערום עושה בדעת הוא, אך אותות לא ינכרו שמו אות, כי לא הגדיל לעשות, כי אוהב מנוחה הוא, מושך בתענוגים את בשרו ורוח כביר אין בו. המשרתים הביאו לו את סעודת הערב, והוא ישב ויאכל וישת וייטב את לבו, ויעקב עמד לפניו לשרתו, ככלותו לאכול הסב בכסאו הרחב, המשרתים פנו לצאת ואך יעקב נשאר עמו לבדו כי כן רזם לו.

„שבה נא יעקב עמדי“ אמר דון שמואל „קח לך גם אתה כוס יין, ונשיחה

בדברינו, למן העת אשר נפרדנו באמסטרדאם עברו ימים רבים, ולא ידעתי מה היה לך, וכבר דאגתי לשלומך פן קרך אסון בימי המבוכה והמבוסה הזאת.

«לא יכולתי אדוני להודיעך דבר משלומי, לבלי הדיח רעה עלי ועליך, אך בכל זאת עלה בידי לקבל ממך כפעם בפעם פקודותיך חרש, וידעתי מקום תחנותך עתה, ומה גם כי בכל המקום אשר יבוא דון שמואל פאללאחי שמה, נשמע דברו בין החיים ומוצאיו ומובאיו נודעו לכל.

הדברים האלה הנאמרים כהערת מוסר היו למנוחת נפש דון שמואל ויצחק, ויאמר: אך סוף דבר הגד נא לי האם התהלכת בשלום, והבאת לי בשורה טובה.

«התהלכתי בארץ כה וכה, הייתי בבריססעל, באנטווערפען, בליטטיך, ובמעכלען, בציפטען וארנהיים, וחקרתי ודרשתי וראיתי כי אין תקוה מוצאת לנו בארץ הזאת, האמנם הרגיזה ממשלת אלבא איש הדמים כל יושביה הכעיסתם תמרורים, אף הריחה אותם רוח נקמה, אך גם הפילה אימה ופחד עליהם — לבלי אשר ימצאו עז בנפשם להרים בו יד, ובעוד אלבא בארץ הזאת והאינקוויזיציא עומדת על ימינו לשרתו, אין מקוה לאחינו המאראנים (האנוסים) להאחז בה. ולבי אומר לי כי פה בצפון הארץ, בהאלאנד וזעעלאנד מקום אשר יד אלבא איננה מגעת אליה בעים רוחה, יוכלו אחינו האומללים האלה למצוא מנוח לכף רגלם זעיר שם וזעיר שם. — אבל מה ידעתי ולא תדע אדוני. ואנכי הצליח ה׳ את דרכי לפני, ועלה בידי להביא אתי מכתב־מליצה מאת הפרינץ מאראניען אל ראש האזרחים (בירגערמייסטער) ויועצי העדה במידדעלבורג — ואדוני בחכמתו יבין עד כמה שמתי נפשי בכפי לבוא עד הפרינץ ולהביא את מכתבו לידך הנה. ובדברו את הדברים האלה פתח את בגדיו והוציא מתחת למדו מכתב־חתום. דון שמואל קם ומהר לקחת את המכתב מיד יעקב בשמחה רבה, ושם עינו על החותם קרא את הכתבת הרשומה על גבו כמה וכמה פעמים ויקרא:

«הפלאת לעשות יעקב, איש גבור חיל הנך! עתה לא יאחרו עוד שרי מידדעלבורג לעשות הדבר ולא ינוד עוד רוחם בקרבם כנוד הקנה במים, הידעת את הכתוב במכתב הזה.

«את תכן המכתב יודע אנכי, מזכיר הפרינץ נתנו לי לקרוא, הפרינץ מציע את דברך אדוני לפני שרי העיר, ותומך אותו בעצתו ובבקשתו, והנהו אומר: כי בשבתך בקרבם יפרה וישגא המסחור המשא והמתן, ולנפשו יערב לשמוע כי ימלאו חפצו ורצונו».

«מה יפה ומה נעים גורלנו! קרא דון שמואל, עיניו הפיקו שמחה, ולחייו האדימו כתולע».

«אכן יעצתיך אדוני» אמר יעקב, «כי לאט תתנהל, כי תמסור את המכתב הזה בסתר ליד ראש האזרחים והוא יודיע דברו אל שרי המועצה,

למען לא יודע לאיש כי דבר אל שרי העיר עם הפרינץ מאראניען ראש המתפרצים» .

ודון שמואל נבהל משמוע ויאמר : כן דברת יעקב , וכירא בפני קירות הבית קם וינח את המכתב במקום מוצנע , וישב אל מקום מושבו . אז פנה אל יעקב ובקול דממה דקה ויאמר : מה משפט הפרינץ הזה ? .

ויהי בזכור יעקב את הפרינץ מאראניען שכח כי לפני אדוניו הוא מדבר , וישא קולו ויאמר : האיש הזה הוא איש גדול ונכבד מאד , טהור לב ונדיב רוח , את משמרי הבלי שוא לא יתרועע, וקנאת עם ושנאת דת רחוקות ממנו — רם ונשא הוא מעל כל בני דורו . ויודע בינה לעתים רחוקים, עיניו לא לאמונת איש ואיש יביטו כי אם אל מעשיו ופקודתו . על דעתו ישב נא כל איש ואיש בטוב לו , אך יעשה טוב וישחר תושיה . לחוק ולמשפט ישור בארץ , אך חוק אחד ומשפט אחד יהיה לכל בני עמיו . זאת תורת מחשבות הפרינץ וזאת היא הדעת אשר למד והבין מפי המלחמות הנוראות המרגיזות את הארץ זה מאה וחמשים שנה , וזה לו פרי הנצחון אשר בעדו נשפכו נהרי נחלי דם . — ואם יהיה ה׳ בעזרו והציל את הארץ הזאת מכף עוכריה השפאנאים , תהי לו ארץ חפץ — ארץ ממנה תצא תורת חסד לכל עמי הארץ , ותהי לנם לאות אהבת האדם לכל יושבי תבל . — איש גדול ונכבד הוא , אף כי לא לכח אמיץ הנהו אשר יעמוד וימדד ארץ , יביט ויישר הדורים , ישים רכסים לבקעה ועמקים יתחוללו , אכן גדל כח הוא לכלכל דבריו במשפט , וקרנו תרום בכבוד . יודע עת לנסוג אחור ועת להגיח בכח , עת לעמוד יחיל דומם , ועת להשתער במלחמת תנופה , לאט לאט יציצו ויגמלו מועצותיו , אך לעת מצוא ירוץ כגבור להוציאם לפעולת אדם , ויותר שהוא חרוץ ומשכיל , יודע הוא להקשיב ולשמוע , יחריש עד יוציא לאור תעלומה . אשר על כן יעשה ווילהעלם המחריש גדולות ונפלאות , ותורת חסד חדשה לאור עמים ירגיע .

ודון שמואל אשר לא נסה לשמוע דברי מליצות חידות כאלה ישב כמשתאה מחריש לדעת מי למד את לשון משרתו לדבר כמו רמים . וכמעט כלה יעקב את דבריו , פנה אליו ויאמר : ואיה המקום שמה מצאת את הפרינץ חונה , ואיזה דרך השכלת לבוא עדיו ולהטות לבבו לטוב לנו .

ויעקב התאפק כמו רגע ויאמר : שתי פעמים זכיתי לדבר את הפרינץ בראשונה בדיללענבורג במדינת נאססוי , מקום אשר נמלט שם הוא ובני ביתו מפחד אויב , ושנית על גבול נעלבערין בראש הצבא , ויתר הדברים אספר לך לעת אחרת .

«אבל הגד נא לי איך באת עדיו ?» —

«יזכור נא דון שמואל פאללאחי את הדברים אשר נדברנו מראש , האמנם הנך אדוני ואני עבדך , אבל נבול בינך וביני עד פה תאתה

ממשלתך ולא תוסיף, ישמח נא אדוני במכתב הפרינץ אשר עלה בידי להביאו לך, אשר אמרתי עשיתי — ולא תעמיק לשאול, ועתה ספרה נא לי אתה אדוני מאשר תוכל להודיעני. אולי אמצא ידים להיות בעוזריך».

דון שמואל הביט במשרתו ביעקב כמתפלא ומתקצף. אך עד מהרה שב ונחם ויאמר: את חפצך אשלים: הלא ידעת כי פקד עלי אדוני הסולטאן ממרוקה אשר במלאכותו הנני יושב בליסאבון ללכת אל ארצות המערב, ולהביא לו משם כסף פדיון נפשות הנוצרים אשר נפלו שבי בידו, כי די עבדים ושפחות לו מבני עמו זולתם, ומדי התעתדי לצאת מליסאבון בפקודת אדוני — אשר בגללו אנכי יושב ומתהלך לבטח בפורטוגאל ושפאניען, לעיני האינקוויזיציאן, חלתה פני הכבודה בנשים הגברת מאיאר ראדריגעס, לבקש בארצות אשר אני הולך שם מקום מנוח לה ולאשר לה, שמה ישבו ויחיו לבטח».

«והיה אם אתור ואמצא להם מנוחה, יתנו לי את בתם מרים נונעס היפה בבנות לי לאשה. וכה אמרה דונא מאיאר ובעלה דון גאספאר לופיץ המון: היום ההוא אשר יהיה לאל ידם לשוב אל אלהי אבותיהם בגלוי לכל העמים, יהיה יום חתונתי ושמחת לבי».

יעקב אף כי כבר ידע את כל זאת, הקשיב והאזין את הדברים האלה כשמע לחדשות ונצורות, חשרת־אפל כסתה פניו, עפעפיו סגרו בעד עיניו המלאות להבות, שפתיו קומטו נצמתו, וכל עצמותיו רעדו חרדו, אך דון שמואל לא שת לבו אליו ולא ראה והבין, כי רוחו התענג על מחזה תקותו, ובנפשו כל מעיניו, ויוסף ויאמר:

«אז העמידה דונא מאיאר אותך לפני ללכת עמי אל הארצות הרחוקות אשר לא שמעתי לשונותיהן, ולעמוד לימיני, וכאיש חיל מלאת דבריך, ותהי לי למעוז, צר לי יעקב כי לא תעתר לי לקבל שכרך. — והנה בפקודת השולטאן שמתי פני אל ענגלאנד וחפצי הצליח בידי כי בני ענגלאנד נדיבי לב המה וירבו להתנדב בשמחה ולשקול על ידי כסף למכביר לפדות את אחיהם השבוים. מענגלאנד קדמתי ללכת אל אמסטרדאם, ושמה חכית על בואי, אך ימים אחדים עמדת אצלי ותלך אל אשר שלחתיך, ואני נשארתי לבדי ולא עשיתי מאומה לטובת אדוני ומלכי, כי הנידערלאנדים קצרי יד ורוח, והימים ימי מבוכה ומהומה, נפשם ברעה תתמוגג מבלי יוכלו להצר בצרת אחרים — ובראותי כי אין בידי לעשות דבר אדוני ומלכי, סבותי את לבי לשמוע לעצתך ופניתי למידדעלבורג לתור לנו מנוחה בעיר הזאת».

«ומה מצאת פה אדוני? הגידה נא ואשמעה» אמר יעקב.

«את אשר קויתי — ראש האזרחים הטה אזנו לי, אך בראותי כי לא אותו לי שרי המועצה לפתוח שערי העיר לפני אחינו בני בריתנו בכלל, אמרתי לבקש רק בעד שתי משפחות המון ופאללאחי, שמתי לפניהם פרשת

עשר המשפחות האלה, והליכות מסחרם הגדול, המשתרע לאפסי ארץ, והוספתי והבטחתי להם לתת לטובת העיר שלשים אלף זהובים בתחלה, ואלף זהובים מדי שנה בשנה, ראש האזרחים ראה ויבן כי רב טוב צפון לעירו, ויאות לי בשמחת נפש, וגם גלה את אזן חבריו שרי המועצה, ולפי דבריו רבים מהם תמכו עצתו. — ועיניהם צופיות אך למצוא נתיבה אל לבב העם כלו, ולהטותו לחפצם, עתה יהיה מכתב הפרינץ אשר הבאת, יעקב! לפתחון פה וליסוד מוצק עליו ישענו ונשגבו. — האח יעקב תקוה טובה לנגדנו, בעוד שני ימים, ישבו השרים כסאות למשפט בדבר הזה. ולמחר בבקר השכם אביא את המכתב אל ראש האזרחים, והנה אם יגמרו עלינו ומשפטינו אור יצא, נכתוב אמנה בספר ונמהר ונשובה אל ליסאבון».

שבע תקוה טובה עמד דון שמואל מכסאו ויגש אל יעקב ויושט לו את ידו באהבה, ויעקב לא אץ לקבלה, ולתפשה באהבה כאשר נתנה לו, אך דון שמואל לא שת את לבו לזאת ויאמר: אכן צנוע ועניו העבד המשכיל הזה. — ויפן אל חדר־משכבו, ויעקב כבה את הנרות ויצא גם הוא מן החדר.

ביום המחרת וביום השני התהלך יעקב חרש ומתחפש, בכל פינות העיר מקצה ברחובות בשוקים בבתי המרזח, ומקומות המועדה לבני העיר לתור להקשיב ולשמוע מה בפי העם. וירא ויתבונן כי תקות אדוניו פאללאחי לא נאמנה. האמנם חרדו שרי המועצה לקראת דברי הפרינץ שמעו אמריו כי נמרצו, ויגמרו אומר לתת לו שאלתו, אך המון העם, כפרוץ השמועה בעיר כי נכונים שרי המועצה לתת זכות ומשפט ליהודים להאחז בקרבם רגזו תחתיהם. את פני יהודי לא ראו מעודם ורק לשמע אזן שמעו כי גרשו היהודים מארצם ביד פשעיהם, גם נהרגו הרג רב ואבדן בחטאותיהם, ויבהלו משמוע. והקנאים ושונאי שרי המועצה החרו להפיח כזבים ולהרעים את העם, ותהי מהומה גדולה בעיר.

ויהי ביום השלישי בבוא עת הועד, וראש האזרחים ושרי המועצה נאספו ובאו אל בית המועצה, והבית ומעלותיו ויציעותיו מלאו אנשים מהמון העם מפה לפה, כתרו את השולחן ואת כסאות השרים מקצה, עשנים בחרי אף, אך שרי המועצה לא יראו רע ואמרו בלבבם, חדשות יוצעו היום בבית הועד על כן נכסוף נכספו כל בני העיר לשמוע ולראות איך יפול דבר. ובכן מצא ראש האזרחים את לבבו להשכיל פיו בחכמה, ולהרחיב הדברים בלשון מדברת ראמות — פתח דבריו שם לפני השומעים את התלאות והצרות אשר מצאו את העיר, כי לרגלי המבוכות אשר נבוכה כל הארץ דלה ורוששה העיר מאד, קרן המסחר עוללה בעפר, המלאכות אבלות ושוממות, יושביה מעטו ושחו, עשירי העם עזבוה ונמלטו על נפשם והנשארים בה הולכים ונמוקים מעצר רע ומחסר כל, את פרשת כל הדברים אלה הציע ושוה לפניהם בהשכל ידעת, ולאשר נאמנו דבריו עשו את אשר חפץ. אנחות יוצאות מלב עמוק

נשמעו בכל פינות הבית, ומעיני רבים נזולו גם אגלי דמעות, וראש האזרחים ראה וישמח בלבבו החליף כח ויוסף לדבר: כי רבות שתו עצות בנפשם הוא וחבריו שרי המועצה, חשבו מחשבות לרפא את הריסות עירם האומללה ולא מצאו, עד כי הקרה ה׳ לפניהם את כבוד השר ציר השולטאן ממארוקה דון שמואל פאללאחי, אשר נשאו לבבו לסור אל העיר הזאת ולשאול בשלומה ותבחר נפשו בה ויאמר לשכון כבוד בתוכה הוא וביתו, ועמו עוד משפחה אחת גדולה בעושר וכבוד המה אנשיהם ועבדיהם לבדם ומבלעדם אין איש אחר מן היהודים.

«לרגלי המשפחות האדירות האלה בשבתם בעיר ובהאחזם בה תבא ברכה והצלחה, קרנות המסחור והמלאכות תרוממנה, וכל איש מעשה ימצא שכר לפעלו, כי הון עתק למו, ובכל הארץ יצאו קוי מסחריהם. אף הלא ירימו תרומת נדבה גדולה בתחלה ומדי שנה בשנה לאוצר העיר, והיה פריה לסמוך נופלים ולהחיות לב נדכאים. ובסוף דבריו השמיע לשומעיו ברמז, כי גם הפרינץ מאראניען הדואג לשלום העיר, העיר את לבב שרי המועצה ובקשם לעשות את הדבר הזה».

דברי ראש האזרחים הנאמרים בדעת ירדו עמוק עמוק בלב כל השומעים מקצה, שנו טעמם ורוחם, והפכו לבבם, להבין ולדעת כי אך טובת העיר לנגד עיניו. שרי המועצה קמו והודו לו, כי הפליא לדבר, ויאמרו לעמוד למנין, והנה קול דממה דקה נשמע: פנו דרך לפני האדון הפפארער, הדאקטאר קאנצען!! הפפארער כהן הראש להרעפארמירטים בעיר לבוש בגדי כהונתו האיץ ובא עד השולחן ויפתח פיהו ברעש ובקצף גדול על ראש האזרחים ושרי המועצה, כי נפתו בשקר, כי אהבת בצעם תסיתם למעול מעל באמונתם ולחטוא חטאה גדולה לאלהים, לקרוא אל היהודים הארורים אויבי משיחם ורוח אפם, לשבת בעיר הזאת. בחמת עברות הממיר עליהם ועל כל המחזיקים בעצתם, אש וגפרית, אף קללם קללה נמרצת והעיד בם את השמים ואת הארץ, וכל המשפטים הרעים. וכנוח עליו הרוח קרא בקול גדול אל כל הנאספים בבית המועצה: קומו ולכו אחרי! נבואה אל היכל קדשנו, נשתחוה לפני אדונינו אשר שלחו היהודים יד בנפשו, ונחלה פניו כי ישא לפשע המחשבה הרעה אשר חשבו לתת כבודו לקלון, לשוב ולמכרו בעשרים שקל.

ובקול חוצב להבות, קרא שנה ושלש, לכו ונלכה! וידיו עופפו בעים רוח, כנגיד ומצוה. כל האנשים אשר מלאו את הבית חתו ויבושו, וכאשר מצאו דברי ראש האזרחים חן ושכל טוב בעיניהם בתחלה, כן בערה חמתם עליו עתה, כי אמר להדיחם מאחרי אלהיהם, וקולות לאלפים הרעישו אמות הספים: לכו ונלכה! מות ואבדן ליהודים! כנחל שוטף נהרו המונים המונים אחרי הפפארער, ומשכו בכחם גם את ראש האזרחים ושרי המועצה — ואחריהם

המון אדם רב מכל פינות העיר, כלם אצו העיזו אל בתי התפלה, אשר כבר היו פתוחים לרוחה, מראש הפעמונים השמיעו צלצלי תרועתם האָרגעלים הוד קולם. על הבימות עמדו הכהנים הדורשים וישאו מדברותיהם, להוכית דרכי ראשי המועצה אל פניהם ולהגדיל הפשע ולהאדיר את החטאה אשר אמרו לעשות. — ובכן התבלעה עצת שרי המועצה נואלה מחשבתם כרגע. —

עוד המון אנשי העיר מתרגזים ומתקצפים על שרי המועצה, והנבונים בקרבם עודם משיאים את נפשם, כי סוף דבר תשוב הסערה לדממה, וההמון יפקח את עיניו ויראה כי אולת הקנאה תעקש את הישרה, והנה דבר שלח ההערצאג מאלבא בכל ערי האלאנד וזעעלאנד, לאמר: אכן נודע הדבר כי באו יהודים לגור בכמה וכמה ערים ואף נאחזו שמה, אי לזאת הוא פוקד ומצוה אשר כל היהודים הנמצאים יושמו במאסר וימסרו בידו. הפקודה שמה לאל כל תקוה ליהודים, נגוזה עברה.

בערב אחד הימים האלה ישב דון שמואל ומשרתו יעקב, בחדר היפה והנאוה אשר ידענוהו, אך הפעם לא הפיצו נרות המנורה הגדולה יפעת אורם, לא הגישו לפני אדוני הבית קערות וכוסות. דון שמואל ישב סר וזעף, נכאה ונדהם. לא כן עם יעקב על פניו לא נראה עצב ויגון, דון שמואל ראה אל נכון כי חלפה עברה תקותו ואין אומר השב, אך יעקב לא סר טעמו ורוחו לא פג מהאמין כי עוד יצלח הפצו בידו, למצוא באחרית הימים מנוח לאחיו הנאנחים והנאנקים בפארטוגאל, אם יוסיף עז ותעצומות לעשות מעשהו. כי לא אל מידדעלבורג לבד נשא עינו, וכמו ידע מראש כי לא בקרוב בנות בתים למו בארץ הזאת, ותשועה עוד רחוקה לבוא. והמעשה כי חלפה עברה תקות האיש אשר ידמה בנפשו כי אדוניו הוא, להתחתן אל בית המון לא הוסיף עצב על יגונו. רגעים אחדים ישבו שניהם מחרישים ואין דובר דבר אחרי כן פנה דון שמואל אל יעקב נאנח ויאמר:

«חלפה נגוזה תקותנו יעקב ומדוע אנחנו יושבים פה? נקומה ונלכה אל אמסטרדאם ומשם נרד אניה לשוב אל המקום אשר יצאנו ממנו, גם דבר הסולטאן לא עשה פרי בארץ תלאובות זו — כן הארץ הזאת וכן העם היושב בה, עם סכל ונבער מדעת, וכבר בחלה נפשי בהם ולא יכולתי לעצור כח לשמוע דבריהם הנעתרים זה להנם־הרבה, ולולא עגמה נפשי לדונא מאיאר ולבתה העדינה והיפה מרים נונעס אשר שמו בי מבטחם, ולולא יראתי פן תדבקתם הרעה במקום סתרם, כי עתה הייתי שש ושמח, כי קו תקיא אותנו הארץ הנשמה הזאת».

וכמו נעור מתרדמת מחשבות עמוקות התאפק יעקב ויאמר: «אכן עוד לא אפסה כל תקוה דון שמואל! הלא אין מעצור לה' אלהי ישראל להושיע, בו יבטח לבבנו, ועליו נשליך יהבנו — וכבר נרנו לנו ניר בארץ

הזאת וזרענו זרע לצדקה — מכתב הפרינץ מאראניען — אשר לא איש הוא ויִנחם, ודבר לא ישוב מפיו ריקם — הלא דבר גדול הוא. ועצת ראש האורחים ושרי המועצה — אשר נבלעה בחמת משמרי הבלי שוא, למרות עיני כבודם, גם היא לא תעלה בתהו ותאבד. אמנם כן לא בדבר שפתים נעשה חיל, ובלא עבודה רבה ובלא יגיעת בשר ונפש לא תורנו נפלאות ימיננו. אך בא הקץ הגיע התור — נצב לריב ה׳ ואל נקמות יופיע, מלחמה נוראה תפרוץ בארץ, ודמים בדמים יגעו, או אז תכלה ממשלת הזדון ועד צדק ישוב משפט».

«ראה הלא ממשל משלים אתה יעקב. ומליצות חידות לך, ואני אין נפשי לשביע עיני בדם, ואיני רואה במלחמה אשר תהיה בארץ, כדבריך, כי אם שמה ושערוריה, וכבר צויתי לקפל את כל החפצים ולשימם חבילות, מחר בבקר אשחר שלום ראש האורחים לברכהו ברכת הפרידה, ונצא מאת פני העיר הזאת לבלי נשוב לראותה עוד.

«ואותי אדוני» אמר יעקב «תאבה תשלחני עוד בלילה הזה, כי עוד דברים נחוצים לי בערי המדינה הזאת, מהיום ולאחר שלשה שבועות אשוב אליך באמסטרדאם, למען אעשה עמך בים דרכך, אך אם לא אבוא ליום המועד אל תוחיל אל בואי עוד. ולא תשים אלי לב. ובדברו את הדברים האלה עמד ממקומו ויושט את ידו אל דון שמואל להפטר ממנו, ודון שמואל נבהל משמוע ויאמר:

«האם ככה אתה עושה לי יעקב להפרד ממני לעת כזאת ולא תעמוד לפני להנחני בעצתך באמסטרדאם בעיר תשואות מלאה, עזוב נא יעקב והשלך אחרי גוך את סתרי־פליאותיך, ועמוד עמדי, הלא נפשי אמונה לך ומדוע זה איפוא רחוק לבבך ממני». — אך יעקב לא שעה לדבריו ויאמר:

«לא אוכל לעשות רצונך הפעם דון שמואל! הלא תדע ותזכור את הדברים אשר התנינו מראש, ולא תניאני, ה׳ ישפות שלום לך. — וברצות ה׳ דרכי אשוב אראך באמסטרדאם — וישתחוה ויצא ואיננו.

3) החברים.

בקצה הרחוב הגדול אשר לפני בית מועצות העיר (מאגיסטראט) בבריס על מבוי צר וארוך, בתי המבוי והחצרות קטנים ישנים ונוטים לנפול. אך הבית הקיצון החוסם את המבוי הוא בית גדול רחב ידים, מלא חדרים רבים ושונים לכל מקצעותיו. גם מראה הבית הזה איננו כלול בהדרו לעין רואה, אך קרבו תשואות מלא כל היום, וביותר מתחלת הלילה, כי שם בית מרזח לאנשי חיל השפאנאים החונים בעיר הבירה הזאת, שם בחרו לשבת במסבותיהם להנפש, לשמח לבבם ביין משתיהם ולשבוע מטעמים אשר יכין להם בעל המרזח כאשר אהבו. החצר לפני הבתים והחדרים, גדולה ורחבה,

(טיראדא) בית

ופתוחה לרחובות מסביב. כי מלבד הפתח הגדול אשר היה פתוח לרוחה כל חיום לפני השפאנים נמצאו בה פתחים בכל פנותיה. אל אחד הפתחים האלה בירכתים נגשו עתה באישון לילה שני אנשים עטופי אדרות כסוי פנים בכובעיהם, הולכים צפופים איש על יד רעהו. האחד מהם פתח את המנעול במפתח אשר הוציא מחיקו, הדלת נפתחה והוא בא בחצר וירזום אל ההולך עמו ללכת אחריו. כבואם סגר את הדלת אחריהם ויאחז ביד רעהו ויתהלכו באין אומר ודברים דרך מבוא צר ואפל עד בואם לפני דלת סגורה, גם את הדלת הזאת פתח האיש ההולך ראשונה במפתח, והנה הם בחדר רחב ידים. החלונות היו אטומות וחשך אפלה בכל פנותיו. אך עד מהרה הדליק הבא ראשון את הנר, ושני האנשים הבאים עמדו נצבים איש נכחו.

«הלא תגיד לי מי אתה אדוני? שאל האורח «הקשית לשאול כי אלך אחריך לעת המבוכה, במאפל הלילה ובמקום הזה, אך לבבתני בדבריך האחדים אשר לחשת באזני בצאתי מאת בית המועצה, בהם לקחת את לבבי ואתן שאלתך, אפס פה אשאלך אנכי בשם האיש ההוא פרא געראנימא אשר בו משכתני אחריך: הגד נא לי מי אתה, ומה חפצך? ולא אץ הראשון לענות אך הרים כובעו מעל ראשו השליך אדרתו, ויקרב אל הנר ויען וישאל: הלא תכירני אלפונסו די הערירא?.

האורח עמד כמשתאה, הקריב אל המדבר אליו ויבט בפניו, הנר שארית כח זכרונו להכיר במראהו תמונת איש נודע לו מאז ויקרא: טיראדא! האתה זה טיראדא ידיד נעורי? —

«כן דברת אנכי טיראדא»

והאיש האורח נפל על צואריו, חבקו בזרועותיו וישק לו: האח! ידידי וכמו לבי אמר לי, כי הנך, באמרך אלי את הדברים האלה: בשם פרא געראנימא בוא עמי, חרדו כל מורשי לבבי וכליותי השתוננו לדעת מי הוא המדבר אם לא טיראדא מחמל נפשי.

«ברוך אתה לה' אלפונסו יקירי! מה שפר חבלי ומה נעים גורלי, כי מצאתיך אוהבי, כי מצאתי את לבבך נאמן בברית אהבתינו הישנה»

«הנני שמח אלי חדות גילי ענה אלפונסו לראותך כהיום לפני, אחרי אשר לא ראיתיך זה עשר שנים. תנה נא לי אוהבי ואחבקך ואנשקך עוד. השנים האלה חלפו למו ונסתרו מנגד עיני ולמאור פניך קמו עתה נצבו ימי עלומי לפני, הננו יושבים צמדים בחדרנו לרגלי פרא געראנימא הנעלה, ואזנינו קשובות לאמרי פיו כי נעמו וכי נשגבו מאירי עינים במשלי חכמי קדם, ומגלי תעלומות כתבי הקדש. צרה ויגון מצאונו גם יחד. ובשמחותינו לא התערב זר, על כנפי התקוה עלינו לרום שמים, ובתומת נפשנו הגינו הזינו לנו חזיונות קדש. — האם גם אתה טיראדא זוכר את כל אלה?.

»לולא היו כל הדברים האלה חיים וקיימים לפני לא מצאתי את לבבי להוליכך הנה, ולא הרהבתי עז בנפשי גם לנסות דבר אליך«

»עצור במליך אהובי! וסלח לי בטובך, כי בסערת רגשותי לא שויתי כי אם את נפשי לפני — ולא שאלתיך איזה דרך באת הנה, ומה חפצך, ובגדיך אלה מה המה, האם נמלטת מן הקלאסטער? האם פשטת את בגדי כהונתך ואינך עוד פרא דיגא?.

»לא תקראני בשם הזה כבר אינני פרא דיגא, אוי לי כי הייתי, גם היום הנני מתחפש בבגדי האיש ההוא למען רמות את אויבי נפשי ולהמלט משחיתותם, אך שמי כעת יעקב טיראדא. ועתה אשאלך ואמור לי אהובי, ואתה האם שמך עוד רק אלפונסו האם שכחת את השם אשר כנית לך בעת אחזתך חרדת קדש, האם שכחת את השם אברהם די העריראַ?.

וחרדת מות כסתה את פני אלפונסו, ויאמר: הס ידיד הס! השבעתיך בשם ה׳, ובעיני יפלא איך תמצא עז בנפשך לדבר כדברים האלה פה, ואיך מלאך לשים משכנך בבית הזה מקום מועד לשכירי שפאניא, אשר כל הגה פיך יענה בך ומגור אורבים מסביב לך.

»ואנכי לא כן עמדי« ענה טיראדא »וגם אתה הלא תדע כי מישרים חזותי, מי יאמר כי במקום הזה, ראש מלון השפאנאים, יסתופף אויבם! ומי יראה יביט אחרי פה? פה אך פה אשב בהשקט ובבטחה וכל און לא יאונה לי, והחדר הזה אשר אנכי חונה בו עומד לבטח בדד גם הוא וכל אורב ועוקב לא יגש אליו, אל תירא אחי אלפונסו. ואלפונסו שב רוחו אליו ויקרב אל ידיד נעוריו ויחבקהו עוד הפעם ויאמר: הוי אחי האומלל! לבי אומר לי כי כבר ראית רעות רבות וצרות — ובדרך הרב מבית מקלטך בקלאסטער הפראנציסקאנים עד חדר מלונך בבית המרזח הזה, מצאוך תלאות ומצוקות הרבה. הואילה אחי ספרה נא לי דברי ימיך, שפוך שיחך בלבי הפתוח לפניך, הודיעני אל נכון, מה חפצך בעיר הזאת, ומה תוחיל ותקוה לי.

ויעקב ישב רגעים אחדים מחריש ומתבונן ויען: דברי ימי עניי רבים, ועצומות כל תלאותי לא תכילם השעה הקטנה הזאת אשר אשיחה ואשתעשע בך, והדברים נחוצים. אמנם כן ימי עמל עברו עלי, אך מלאי כח וגבורה, נפתולי אלהים נפתלתי וגם יכולתי, והנני ערוך למלחמות חדשות למען אשר לא יעלה בתהו ויאבד פרי נצחונותי במלחמותי הראשונות. הנני מפקיד רוחי בידך אלפונסו, וזה לך האות כי ידעתיך ובחנתיך — אך טרם אגלה לך מה חפצי ומה תקותי, עלי לדעת, מה אתך ומה חפצך. את מעמדך ומשמרתך ידעתי כי על כן יצאתי לשחר פניך. אך הגד נא לי מה דעת נפשך ומה מחשבותיך פנימה, האם כמראה פניך כן לבבך, או סתר פנים תשים לך. בימי המהומה והמבוסה האלה, ימי השנאה והמרמה, ימי הפחד והחנופה, לא לאיש הלוך

והכון צעדו בארח מישור, כי מוקשים ומכשולים לרגליו, ובאשורו יאחזו פחים — והאיש אשר עלה בידו לעשות דרכו העד יעיד בנפשו, כי לא הלך גבוהה; אולם הגפן הנעמנה אף אם יתעו שלוחותיה, נטשו עברו עפאיה, יעלו אף ירדו, גזע נאמן מצבתה — העריראַ! עומדות היו רגלינו על הר המשחת לעת התחולל הסער ומעיו רותחו בקרבו. — אתה ירדת אל תוכו ואני נשארתי עליו, וכהיום איפוא אחרי אשר שבנו לראות איש את פני רעהו, הגידה נא אל תכחד ממני מי ומה אתה — בטרם נשובה נלכה יחד. —

«צדקו דבריך אחי טיראדא — הנני רואה כי ככחי אז כחי עתה — גם היום גדלת ממני לא אוכל לעמוד לפניך, גשה ושבה עמי יחד ואספר לך קורותי כי רעות ומעטות הנה. הלא תזכור אחי כי בהיותנו שוקדים על למודינו לפני מורנו פרא גערֹאנימו, נקראתי לבוא אל דודי מענדעץ כי יברכני לפני מותו וכי אשים ידי על עיניו. במות עלי דודי זה שלחוני קרובי אל בית מדרש החכמות (אוניווערסיטעט) בוואלאדאליד, שם למדתי את חכמת הדינים והמדינה בין חברים נעימים, אך רוחי ונפשי היו אצלך ומעיני בך, משתעשע בתקוה כי אחרי כלותי חק למודי אשובה אליך להוציא לאור אשר יזמנו לעשות.

המורה הראש אשר ראה ובחן את סגנון מכתבי להתלמד, הכיר את כשרונותי לטוב, ומצא בי רוח מבין לדעת הליכות מכתבי מדינה. בימים ההם עוד טרם גמרתי חק למודי, בא השר ווערגא אל וואלאדאליד ויסר אל בית המורה הזה, והאיש ווערגא עוד טרם התגלע לבבו האביר ורוחו העז והמר היה נכבד בעיני המלך וההערצאג מאלבא. מורי העמידני לפניו, ובשמעו כי תלמיד מבין ומשכיל אנכי בקש כי אעמוד לשרת לפניו בתור מזכיר. לדברים האלה חרדה נפשי חרדה גדולה, ולבי נבא לי, כי אהיה עטן הסופר בידו. מבול בדם ולא בדיו. לא נפתה לבבי אל הכבוד והיקר אשר אנחל בעמדי לפני השר הגדול הזה, הודיתי לו חסדו כי מצאתי חן בעיניו והרהבתי עז בנפשי לאמר לו כי אין את נפשי לעמוס עלי העבודה הזאת, כי נשגבה היא ממני לא אוכל לה. אך מורי גלה את אזני כי רעה גדולה נגדי אם מאן אמאן לשמוע בקול השר הגדול הזה ואבעט בחסדו, כי לא ישא לפשעי זה וידיו רב לו לבקש ולמצוא תואנה, הלא נכד מארראנים (אנוסים) אנכי. ובראותי כי כלה ונחרצה התנחמתי ואמרתי מאת ה׳ יצא הדבר, ולמחיה ישלחני להציל לקוחים למות ולהמציא ישע לנדכאים, אך חלום שוא חזיתי לי, האיש ווערגא לבו יצוק כמו אבן ועינו עין נשר, אוטם אזנו משמוע עצה רואה ומבין כל מחשב ורעיון. ומות ואבדון לפני אם ימצא אבק דרך עצב ומרי בי, ובכן הנני כלי שרת ביד איש הדמים הזה, זה חמש שנים וגם פה באתי לרגליו. שא נא עיניך מחמל נפשי והביטה בפני ותראה, כי יופי עלומי חלף עבר, כי עיני עששו מכעס, ושחוק־רצון אין על ניד שפתי — אהה! ידידי מה רע ומר גורלנו בחיים היתנו!

וטיראדא נפל על צוארי רעו ויאמר: אם כן איפוא אהובי אלפונסו נקשיח נא גם אנחנו את לבבנו לחרף את מערכות גורלנו הקשה והמר הזה, הגדת לי את כל לבבך ועתה הואילה ושמע מה את לבבי, ומה חפצי ממך, וטרם כלה לדבר קם ממושבו נשא רגליו ויתהלך הנה והנה בחדרו, ואחרי כן התיצב לפני אוהבו, הביט בפניו וברוח כביר פתח פיו ויאמר:

«אלפונסו — כל ישעי וחפצי להלחם באויבי אלהינו ועמנו מאזרי אש האינקוויזיציון. אנכי — בן יחיד לאבותי נדיבי עמי אשר עלו כליל על מוקדה בעודני בערש ילדותי, אח לאחותי האחת העדינה והרכה אשר צמתו בבור חייה, אנכי אשר בטרם ידעתי הבין שמו אותי לכהן מורה שקר וכאשר אורו עיני לאור תורת מורי ואזני לקחה שמץ מכל אשר עברו עלי, ויתמלט מפי דברים אחדים מקצר רוח, רגז וכעס, נאספו עלי שואפי דמים ויאמרו לבלעני, ואך בחסד עליון נמלטתי מן המות המר ההוא, אשר כל בני בית אבותי ומיודעי היו לברות לו — אנכי — מצאתי עז בנפשי לקרוא מלחמה גדולה על הרשעה הזאת, להצית אש אוכלה בכל פינות הארץ, ולהטה מוסדי ערים ואכלה מבצרי משגבה» —

הדברים האלה הקימו את אלפונסו מכסאו, ויעמוד משתאה ומרעיד נכח פני רעהו, המדבר בקול חוצב להבות, ובאין אומר ודברים כל יצוריו ועצמותיו ברור מללו לאמר: האמנם גדלו רעיונותיך עמקו מחשבותיך אך מי אתה לפני ממשלת הזדון הגדולה והאדירה הזאת?, ויעקב אשר הבין להגיוני רעו הוסיף לדבר: ידעתי גם ידעתי כי גדולה המלחמה ועצמה ממני, אך כבר תמכו שאול רגלי, ובעותי מות ראו עיני, על כן לא אירא את מוראו עוד, ופחדו לא יבהלני. ידעתי כי דבר לי את הגדולה בממלכות הארץ, כי מתחרה אנכי בשפאניאה רודה מים עד ים, וממשלתה תעצומות ועז. אך אם עלית על מרום הררי פירעניא, הלא ראית כי מנשמת רוח קל, מדריסת רגל עיט יעתק לפעמים רסים שלג ממקומו, ובגעתו בהררי שלג התלולים ועומדים שם מרורות עולמים, יפולו אף המה אחריו, וכזרם שוטף ברגש גדול יסחפו עמם מדי נפלם בכל אשר יגעו, ובכן ישגאו יגאו בלכתם לרגעים, וכקול רעם בגלגל יהפכו משרש הרים, יפילום למשואות יכסו ערים ויושביהם ועקבותיהם לא נודעו. אלפונסו! הנני אקומה נא ואנסה דבר אהיה נא רוח הקל הזה, רגל העיט הזה, אולי יהי אלהים עמדי ואפגע ברסים השלג הנעתק לעת מצוא, או אז תגעש ותרעש הארץ, ומבצרי משגבי האינקוויזיציון יפולו תחתיהם».

«זה כל ישעי וחפצי אלפונסו מימים רבים, גמרתי אמר ולא אנחם, ולא היום ראשית דרכי, כבר החלותי לעבוד עבודתי, נסיתי וחפצי הצליח בידי, שמע נא אלפונסו ואספרה: אחרי הפרדך ממני נשארתי אנכי במקומי ושמעתי תורה מפי מורנו הגדול כשנה תמימה, אז נפקחו עיני לדעת אל מה

ירזמון דבריו ומה חפצו בלמודיו. הלא ידעת אחי דרך למודו, כי חשך מהגיד לנו דעתו מפורש לאמר: שמעו דברי והאמינו בהם, כי אם נסה את שכלנו והעיר בשאלות משאלות שונות רוח מבינתנו, למען נבוא ונגיע אל המטרה, ונציל דבר אמת מפי הספקות — הלא תזכור ידידי מה חרדה נפשנו לשמוע מפיו, כי ממעי עם יהודה יצאנו, העם אשר בחר בו ה׳ להיות לאור עמים. כי בנים אנחנו לאבותינו רכי הלבב וקצרי הרוח, אשר לא עצרו כח לעזוב את ארץ מולדתם לעת המהפכה, אשר חמלו על מיטב רכושם וקניניהם ובחרו להתחפש במעיל דת אויבי נפשם, מצאת כמוצאי גולה ולבקש להם מנוח בארצות אחרות, שם יעבדו את אלהי אבותיהם באין מפריע. הלא תזכור כי פלצות אחזונו לשמוע מפיו, כי אבותינו אלה חנפי לב, נשאו חטא מעלם זה בארץ מכורותיהם, והשקר אשר נסתרו בו קם למטה זעם, לרעצם ולרוצצם, כי אנשי האינקוויזיציון אנשי הדמים אשר התאוו תאוה אל הון האנשים האלה ואל סגולות עשרם, שמו מארבים עליהם לפלס מעגלותיהם בנתיבות דתם החדשה, ובמצוא תואנה קטנה הביאו עליהם כל יד עמל ותלאה, ענו במאסר נפשם ושלחום באש. הלא ידעת אלפונסו את הרגשות אשר התעוררו בנו אז ואת המחשבות אשר חשבנו ונדרנו להוציא לפעולת אדם. אבל בטרם עברה השנה ועת מורנו פרא נעראנימא קרבה לבוא, הזקן הנכבד הזה בן שמונים לגבורות, חלה את חליו, אנכי לבדי הפכתי משכבו בחליו ולרגלי מטתו ישבתי יומם ולילה, ובטרם יכבה נר נשמתו נעור משנתו בחצות הלילה אחז בידי ויאמר לי: קרב אלי דינא הנני הולך לאור באור החיים ודבר לי אליך — למען לא ימות סודי עמי, ויתחזק נעראנימא ויאמר: אנכי אחי אבי אמך, ורק אני ואתה נשארנו לפליטה לבדנו מכל בני בית אבותינו ממתלעות האינקוויזיציון הרשעה.

ובדברים קצרים ונמרצים כאיש אץ לדרכו ספר לי כל קורות ימי חייו, והתלאות אשר מצאו את בית אבותי, ויעירני ויאמר לי: אבל אשם אנכי, כי שמתי בשקר מחסי ובכחש סתרי כל הימים, ואתה בני דע כי ממקור ישראל יצאת, וזכור כי אביך אמך ואחותך עלו על מוקדי אש אוכלה לשם אלהי ישראל — עוד דבריו בפיו הניח ידיו על ראשי, משכני אליו נשקני — וימות. ברגעים הקדושים האלה, אשר לא ימושו מלבבי כל עוד רוחי בי, נשבעתי בכל לבבי ובכל נפשי ומאדי, להקדיש עתותי ורגעי, מחשבותי ועלילותי רוחי וגויתי, למלחמה את האינקוויזיציון, לבער מקרב הארץ את הרשעה הזאת אשר כדבר באפל תהלך וכקטב תשוד צהרים — או אז תזרח בחשך אור לישרים, וחסד ואמת למשפט ישורו. ועתה הגד נא לי אלפונסו היש את לבבך באשר אתה שם לעמוד על ימיני, ולהיות בעזרתי?

הדברים האלה הרעידו את כל מורשי לבב אלפונסו, ומעיו רתחו בקרבו, עיניו אשר כמו נמקו בחוריהן האירו אור חדש, פניו כי הודו האדימו כתולע וירם את ימינו.

«אל נא אחי! אמר יעקב, אל תביא באלה נפשך, עיניך וכל יצוריך יעידו בך, כי די לי באחד מדבריך, הנה מפיך יצא ולא תנחם, ואתה דע לך אחי כי רבים מתי סודי תומכי עצתי בכל עז במקומות שונים, וגם פה מכון כסא אלבא ובקרב שומרי ראשו מצאתי לי אוהבים ועוזרים».

ובמה אוכל אחי, ואעזרך? ומה תגזור עלי ואעשה לישע חפצך הגדול והקדוש?

«נחפשה נחקורה נא אחי, נתבונן בשום לב את אשר עלינו לעשות פה, אלבא ואנשי עצתו אומרים בלבבם כי בהוציאם להורג רבים משועי הארץ הפילו אימה ופחד על כל יושבי נידערלאנדען, ולא תקום עוד רוח באיש להרים ראש. והנה אם עד פה יבואו ולא יוסיפו, נכונה מחשבתם. אך הרשעה תרחיב כשאול פיה, ולא תשבע רצח, והיה כי תעוז תאמר כי תמצא ידה להשיב זעומי עברתה עד דכא תשימם כעפר לדוש ואין אומר השב. ובזה תבער ותכסל, כי לעמוד על נפשו יאמר גם החלש גבור אני, ולהציל את שארית כחם ואונם יקומו כל בני נידערלאנד כאיש אחד, ולפני כל העם הזה, אשר בארצם בעד ארצם ונפשם ילחמו, יפולו שכירי שפאניא, אשר ממרחק יבואו, וממשלת פהיליפ תכשל ותחת. והנה אלי דבר יגונב כי אלבא מוצא את העת הזאת, עת אימה ופחד, נכונה וטובה לו לתת משמר במבצרי הארץ ובעריה הגדולות, כי מי יתיצב לפניו ויסגור דלתים, ובהיות אנשי צבאותיו נחתים בכל אפסי הארץ לא ירום איש את ידו ואת רגלו, אי לזאת שאלתי כי תגלה אזני לדעת מה מחשבות אנשי הדמים האלה לעשות אחרי ישימו משמר על כל הארץ, כי הרשעים כים נגרש השקט לא יכולו, ואין תכלה לקנאת נקמתם ולאמת בצעם, וממך אלפונסו איש סוד ווערגא לא יעלם דבר».

«ומה יסכון לך אם תדע מחשבותיהם»?

«אם תהיה הידיעה ברורה בידי» ענה מיראדא «ושלחתי והודעתי בכל ערי המדינה, וידעו את כל הרעה העתידה להתחולל עליהם לרגלי אנשי חיל שפאניא אשר יבואו לחנות בקרבם ולשים עליהם משמר, ועמדו על נפשם ולא יתנו את חיל אלבא לבוא בשעריהם — ופרצה המלחמה.

«מה מאד עמקו מחשבותיך יעקב, ומה נבונת לדעת יצרי מחשבותיהם. אמנם כן כבר רשום וכתוב מפקד מספר אנשי הצבא לכל הערים מקצה, ובעוד שלשת ימים יקומו כל אנשי הצבא בפעם אחת ויסעו ויעבורו בכל הארץ לתת משמר בכל עיר ועיר. ושלשה מכתבים חתומים נתונים בידי כל שרי המשמרים בערים. את האגרות האלה יפתחו השרים ביום אחד בכל ערי המדינה, ויעבירו וישמיעו את הכמוס במו, מכתבי הפקודות האלה כבר הוכנו וכבר חתם עליהם ווערגא והנם בחדר משכית ההערצאג לחתום גם שמו עליהם.

«הידעת אלפונסו את תכן המכתבים האלה? שאל יעקב בחרדת שמחה.

«ידעתי אל נכון, הפקודה הראשונה יצאה לחדש פקודת קארל החמישי כי בכל מלוא רוחב ארץ שפניא לא יראה ולא ימצא איש אשר לבבו פונה לדת אחרת מבלעדי הדת הקאטאליקית, ושעל כן, אל היום אשר יעד אלבא יגורשו כל אשר נסוגו מאחריה ויבגדו בה, הם מוריהם וכהניהם, בתי מועדיהם יהרסו ובתי תפלותיהם יוקחו ויתנו אל יד הכנסיה הקאטאליקית. וכל העובר על הפקודה דמו בראשו. הפקודה השניה תתן צו לכונן את האינקוויזיציון בכל ערי נידערלאנד, למשמעתה יסורו כל השופטים וכל שרי הצבא ולה עז ותעצומות ליסר ולענוש את כל הפוצה פה כנגדה, כראות עינה, להוציאו להורג, ולקחת כל רכושו. ובפקודה השלישית נאמר לשום מסים כבדים על כל הארץ מכל תבואות נכסיהם ומכל מקנה וקנין. על פי הדברים האלה יאמר ההערצאג ומתי סודו למלא אוצרותיהם הון עתק ולהכריע את כל בני נידערלאנדען עד דכא».

כמעט כלה אלפונסו לדבר ועיני יעקב האירו אור שמחה רבה, ובמועל כפים קרא ויאמר: אלהים! אתה תוליך חכמים שולל, ודעתם תסכל להפילם למשואות, וכנוח סערת רוחו כמעט, פנה אל רעו ויאמר: ראה העירירא כי אלהים עמנו, אגרות הפקודות בחותם ידי ההערצאג דרושות לחפצי מאד, יודע עֲוֺנם וכל הנגזר על בני נידערלאנדען בכל ערי הארץ כרצון ההערצאג אך לפני יום המועד אשר יעד. אנכי, אנכי אקחם מבית משכית ההערצאג ידי ואין זר אתי, ואתה אך תתוה לי מקום החדר הזה בארמונו ואיזה דרך יבואו אליו — עלי לבדי כל המעשה, ואתה תעמוד לנצח על עבודת משמרתך יומם ולילה לעיני אנשי הדמים אדוניך, למען לא יתנו דופי באמונתך. בה' אשים מבטחי וחריצותי תעזר לי לעשות את חפצי זה והיה זה הנצחון הגדול הראשון על אויבי נפשנו.

אלפונסו החריש ולא ענה דבר ולבו הגה אימה, כי היה יעקב בעיניו כמתעתע ועצתו עצת נמהרים — רחוקה משמוע. אך יעקב התעודד בעים רצונו הכביר ובאמץ רוחו העשוי לבלי חת ובדברים נמרצים הוכיח לרעהו, כי אין ערוך אל יקרת השעה הזאת ובכל סגולת מלכים לא תסולה, ואין ספורות אל העתידות הטובות הצרורות בעצתו אם תצלח בידו — ואם לא תצלח לא יאונה כל רע כי אם אל נפשו לבד וכבר חרפה למות, אלפונסו השתומם על גבורת רצון אוהבו וכביר כח עצתו, וישב ויתחזק גם הוא כמעט, ויאות לו לעמוד לעזרתו בכל אשר יהיה לאל ידו.

ובכן ישבו החברים האלה להועץ והמתק סוד לסעד את העצה היעוצה להכינה ולהכשירה — כל הלילה ההוא, ובטרם עלה השחר כבה יעקב את הנר, שניהם התעטפו באדרותיהם ויצאו מן החדר ההוא בדרך אשר באו, וימהרו להפרד איש מעל רעהו באין אמר ודברים. —

4) בארמון ההערצאג מאלבא

בארמון המלך בבריססעל נתן משכנו ההערצאג מאלבא ויעשהו ויתקנהו ככל הנדרש לחפצו, את חדרי היציע התחתונה עשה מעון לאנשי חילו שומרי ראשו, ולגדודי הצבא החונים בעיר אשר באו משמרות לשמור על הארמון מסח — בחדרי היציע השניה ואולמיה שכן ההערצאג ושם בתים מיוחדים ללשכת סופרו ומזכיריו; ומשרתיו והעומדים על פקודותיו בעליות הארמון, ובתוך כל היציעות האלה מבואות קטורים ארוכים ורחבים עוברים לפני כל החדרים. אל היציע התחתונה והשניה יעלו במעלות גדולות נאדרות בהדר תפארה. אך אל העליות יעלו בלולים דרך מגדל העומד בחצר הארמון. לפנים היו מהלכים מן העליות אל היציע השניה, ועתה כל הדלתות סגורות על מסגר, ובמבוא הגדול ביציע השניה מקום משכן ההערצאג אנשי חיל שומרי משמרת חליפות.

מאת אחד משומרי הארמון אשר בא בבריתו קבל טיראדא מגלת תכנית הארמון, פרשת מוצאיו ומהלכיו בכל יציעיו, וטיראדא נתן את לבו להתבונן אל כל הרשום לדעת לשוותו לפניו, כאלו היה יוצא ובא בתוכו ימים רבים. ואחד משומרי הארמון ממתי סודו התחל בעצם הלילה ההוא, אשר המתיק סוד את אלפונסו, וכל הלילה כמו אחזו השבץ צעק וייליל ממכאוביו כי חזקו עליו, וכמו ראה כי קרבה עת פקודתו חלה את פני הנצבים עליו לקרוא את הכהן הפראנציסקאני דיעגא השוכן בבית המרזח לשפאנאים כי יסעדהו על ערשו, פקידי הצבא מלאו את בקשת החולה, ויעקב טיראדא בא. וטיראדא אשר ידע כל הליכות שלומי אמוני הפראנציסקאנים השכיל למצוא חן ושכל טוב בעיני אנשי הצבא ופקידיהם החונים בארמון, כי ראו איש קדוש מתהלך בקרבם.

ובכן התהלך טיראדא במדי כהונתו בארמון ההערצאג יוצא ובא כל היום באין עוין אותו, ומדי בואו לבקר את החולה, ראה גם את אלפונסו ונדבר עמו, ובערב היום ההוא הגיד לו אלפונסו כי כבר חתם ההערצאג על אגרות הפקודות ואך בלילה הבא יוכל לנסות דברו. וטיראדא ידע מאד כי המעשה אשר הוא אומר לעשות צפוי אלי מות ואבדן, אך ידע והבין גם רב הטוב הצפון בו, לתקומת נידערלאנד ולישועת אחיו האומללים, אי לזאת לא אחזתו אימה, ולא חרג מעצתו אף רגע אחד, הניח ידו על השלח אשר נשא מתחת למדיו — להיות נכון בידו לשלוח יד בנפשו לעת תמוט רגליו, שמו על לבו וילך לדרכו.

ויהי בחצות הלילה וטיראדא ירד מן הלול היורד מן העליות אל מבואות היציע השניה, כי בעצם היום ההוא עמד אחד הנאמנים בבריתו על המשמר שם, ועלה בידו להעתיק ממקומו את בריח הדלת הנעולה. בדממה דקה פתח יעקב את הדלת אשר בקצה המבוא הקיצון ויהלך אט ויפן אל המסבה האפלה ההולכת מאחורי חדרי ההערצאג. דרך המסבה בא לו אל המבוא הגדול העובר

על פני כל ארך חדרי ההערצאג, ובמבוא — נרות דולקים מפיצים אור, ואיש הצבא העומד על המשמר מתהלך הנה והנה. בירכתי המסבה עמד יעקב רגעים אחדים עד אשר הפנה איש הצבא את שכמו ללכת אל קצה המבוא הפונה קדימה, וכקל כצבי עבר יעקב על פני רחב המבוא ובא אל דלת אחד מחדרי ההערצאג. בחריצות גדולה וזהירות רבה פתח את המנעול במפתח אשר הכינו לו מתי סודו, ובא החדרה. והחדר אפל, אך זאת ידע יעקב כי החדר הזה הוא חדר הספרים. שם עמד לשאוף רוח כמעט ולהכין צעדו אל הבית השני דרך בו יבואו אל חדר משכית (קאבינעט) ההערצאג, הבית הזה גם בו אין אור נר, לאט לאט צעד יעקב, גשש כעור את הקירות ומשש את כלי הבית לבלי יפולו בפגשו בם, עד גשתו אל פתח חדר־המשכית. הטה אזנו אל חור המנעול הסכית והקשיב, והנה אין קול אין קשב, הביט הנה והנה דרך פצימי הדלתות ואין גם נגה נהרה, אז נשא לבבו אל כפיו בתודה אל אביו שבשמים, כי הביאו עד הלום, ובתפלה כי ינחהו למחוז חפצו. ומה נבהל יעקב בפתחו הדלת כמעט ובלאט והבית מלא אורה. אך אמץ רוחו לא עזבהו, נסוג אחור כמעט ויעמוד מחריש ומתבונן לדעת מה ומי בבית, וירא כי אין שם כי אם ארונות לספרים ולמכתבים על יד הקירות ובתוכו שולחן גדול ועליו מגלות ספרים ומכתבים הרבה, ושתי נרות דולקים, ובראשו כסא־הסבה גדול, וירא עוד ויבן כי בכסא יושב מסב איש אחד וידיו על ידות הכסא, ומראה צל האיש השוכן בו הורהו לדעת כי ראשו מוטה על יד ימינו, וידע כי ישן הוא. ורוח־עז לבשה את יעקב וימהר ויוציא את שלחו ויקרב אל גב הכסא, נעץ אצבעות רגליו וירם ויביט והנה ההערצאג לפניו, אשר כנראה, בכלותו מלאכתו לחתום את אגרות הפקודות נשען להנפש ותקפתו שנה. מצנפתו צנחה ותכס את מצחו הרחב והנקמט לקמטים ואת עיניו הסגורות עתה, ונוצצות כעין הקרח הנורא תמיד. — מבעד למצנפתו לא נראו כי אם לחייו הצנומות ושפתיו העצומות החוסמות את פיהו, אשר לא עבר בו שחוק ושמחה, ולא עדה עליו אות יגון וצער מעודו, וחוטמו הארוך והעקום כחרטום נשר. האיש הנורא הזה אביר מהררי טרף שוכב נרדם בכסאו, כאיש אין רוח חיים בו, וטיראדא עומד עליו ושלחו בידו. מה התחמץ לב טיראדא ומה השתוננו כליותיו למראה איש הדמים הזה אשר בידו עתותי עמים, להשמידם ולאבדם בדבר פיו, מלאך המשחית המנצח על מלאכת ממשלת הזדון, ראש צוררי כל משכיל על דבר אמת וכל חושב מחשבת חכמה ודעת, האיש הנורא הזה נתון בידו — מדקרה אחת — ואיננו —

«שלח ידו בו ופגעהו» אמר לו לבו «ונקמת נקמת אביך אמך ואחותך ונקמת כל דם הנקי אשר שפך הוא ואחוזת מרעהו. «אל תשלח ידך בו! ל א ת ר צ ח» אמר ה׳; ולא תרהיב עז בנפשך להקדים את המועד אשר יעד לו

אלהי הנפשות, במרמה באת בחדר משכיתו וכגנב, לקחת את פרי מחשבותיו ויגיע כפו, ואיך תעשה גם את הרעה הגדולה לקחת גם את נפשו והוא נרדם ועיף ואסיר שנה». «המיתהו! וכלה שוד ותם רומס מן הארץ, הלא יצאת להצית אש מלחמה בשערי הארץ ואכלה כקש ערים ויושביהם, למען התר אגודת מוטה, ולקרוא לרצוצים דרור, והמרע והמציק, הצר והאויב הזה בידיך! פגע בו, והרשעה כעשן תכלה, ונפשות לאלפים תחשוך ממות» «אל תגע בו! כי לא יסכון לך מותו, משרתים רשעים רבים לפהיליפ אבי כל עושי רשעה, אלבא ימות, ושלח אחרים כמוהו תחתיו, ובין כה וכה תשוך חמת המלחמה אשר אתה אומר להעיר, לא למען מחוץ ראש מבית רשע, כי אם למען התם את הרשעה» רעיונות אלה וכאלה עלו וירדו במעלות נפש טיראדא סערו בו סער והנידו את רוחו כנוד הקנה במים. אך מעט מעט קמה הסערה לדממה, ורוחו שב אליו ויאמר: אל אפגע בו— יומו יבוא ונספה. וקל כצבי נשא רגליו מגב הכסא אל השולחן ועיניו נטויות אל ההערצאג הישן ואל השלח אשר בחיקו. נגש אל מקום המכתבים וכמעוף עין חטפם וישימם בחיקו, נסוג אחור כמעט, שב והביט בפני ההערצאג, וינח את שלחו על השולחן לפניו, ויפן ויצא בדרך אשר בא בו. ובעמדו בפתח החדר האחרון הפתוח אל המבוא עמד וחכה עד אשר יפנה האיש הנצב על המשמר שכמו, וכצל בנטותו עבר אל העבר השני וילך דרך המסבה ההולכת אל הלול, וינעול את הדלת אחריו. מן העליות ירד דרך המגדל אל חצר הארמון, שם חכה עליו אחד מאנשי חיל הנאמנים בבריתו וינחהו וינהלהו דרך מהלכים חשוכים ואפלים — בריחים נשמטו, ודלתות נפתחו — וטיראדא יצא בשלום מאת הארמון, ושללו בחיקו.

שעות אחדות חלפו עד אשר נעור ההערצאג מתרדמתו, ויפקח את עיניו ויבים כה וכה לדעת אנה איפוא הוא, ראה את הנרות כי הולכים לכבות ויבן כי שנתו ארכה לו הרבה, ויזכור כי מרוב העבודה לקרוא ולחתום את אגרות־הפקודות, עיף ונרדם, ובשום עינו על השולחן אל מקום אשר היו האגרות תלולות שמה — והנה הוא ריק אין כל מכתב עליו, ויוסף להבים עוד והנה — שלח במקום המכתבים נוצץ ביפי להטו לקראתו. ויקם על רגליו ויקרא: «מה זאת! מי היה פה, מי לקח את המכתבים ומי הניח את השלח» עצמותיו סמרו מפחד ולבבו נתר בקרבו וברב כח התחזק ויוסף ויקרא: גנבים ושודדי לילה בחדר משכיתי! כי עד מהרה ראה והבין, כי לא יד סופרו אשר קפל את המכתבים וחתמם בחותמו, במעל, כי אם יד איש אשר הניח את השלח — היא לקחתם.

אולם כבר למד ההערצאג לראות את המות בשדי קטל, וכבר נשמט ונצל גם פעמים מידי מרצחים־בשלי, על כן לא ארכו רגעי פחדו, ואמץ לבבו הכביר ורוח מבינתו האדירה, נברו על האימה והפלצות אשר אחזוהו בשצף,

רוחו שב אליו, ועצתו אשר התבלעה כרגע התעודדה ויתבונן וירא כי לא להועיל ולא לעזר להרגיז ולהרעיד את כל הבירה, כי אם יגער וינזור לחפש בנרות לא ימצא את הגנב, אשר אם השכיל להתהפך תחבולות לבוא אל חדר משכיתו ידע גם להסתר או להמלט. ולא יפה ונאה לו לגלות ולהודיע את הדבר, פן ישמחו אויביו לאידו, ויתן יד לפושעים אחרים לנסות גם המה דבר אליו. ואך להרגיע שאון מבוכתו לקח נר וילך לראות ולבקר בחדריו, בא בחדר הספרים וימצא את מנעול הפתח הפתוח לחדר הראשון סגור, פתחו ויצא אל המבוא הגדול וימצא את שומר המשמר מתהלך הֵנה והנה כמשפט וישאלהו: הבא הנה איש? וכאשר ענהו כי לא עבר אדם פה, הביט ההערצאג בפני איש החיל ויכירהו כי הוא מעבדיו הנאמנים לו אשר לא ישקרו בבריתו.

האמנם יכול ההערצאג להתאפק כמעט ולא אבדה עצתו מפחד פתאום, לא נחה נפשו מהמון מחשבות ממחשבות שונות אשר עלו והתרוצצו בקרבו לרגל המקרה הזר הזה. עד מהרה הבין כי האיש אשר בא אליו החדרה לא לכספו ולזהבו נשא עיניו, וכל חפצו בגנבתו אשר מסר נפשו עליה — לגלות סודו ולסכל עצתו, אשר נודעה, לו, אל האיש ההוא, אל נכון, כאלו היה ממתי סודו ואנשי עצתו — עצתו סְכָלה ונאמניו ושומרי ראשו במעל. ופליאה נשגבה ממנו לא יכול לה, מה זה היה אל האיש ההוא, כי לא שלח יד בנפשו בשלח אשר עזב אצלו. כי לא ידע ההערצאג מחיר הרצח הזה לחשוב מחשבות בצדק ועצות בנפש נדיבה, כי אם מחשבות רשע להכרית ולאבד אנשי חרמו לאין תקומה, ואצל עצתו נזרתו, רבות חשב חקר והתחקה ההערצאג. הבקר אור ויקרא אל סופרו נאמן ביתו ויצוהו, לשוב ולכתוב את אגרת־הפקודות, ביתר עז משפט ולהחיש לשלחן. והדת נתן לשים עין פקוחה על כל אנשי הצבא שרי פקודות הערים להעירם ולהזהירם להיות עתידים לבצור רוח כל מתפרץ ועומד על נפשו, בזרוע נטויה, ובכן אמר ההערצאג בלבו כי יצלח חפצו בידו לעצור בעד הרעה אשר אמר הגנב לעשות לו.

אך מי יעצור כח להשיב את השעה העוברת, ויעקב טיראדא גם הוא רב העלילה לא התרפה במלאכתו אשר הקדיש לה חייו וכל מזימותיו. כמעט יצא מאת הארמון והמלאכה החלה. כי רבים וכן עשירים ונבונים באו בבריתו. ולא ידע מחסור לא באנשים עושי דברו, ולא בכסף די הנדרש. במקום אלמוני חכו עליו שני אנשים אשר הובילוהו דרך רחובות וחוצות אל מקום פרוץ בחומות העיר ויצאו בפרצה — בעוד אישון לילה, משם החישו ובאו אל הכפר הקרוב לבריססעל, ובטרם האיר השחר יצאו שלשים רצים על סוסים קלים ובידיהם אגרות־הפקודות כתובות ומאושרות בחתימת ההערצאג ומשנהו השר ווערגא, לתתן אל יד ראשי האזרחים בעיר ועיר, למען יודיעו גלוי לכל העם את המחשבות אשר חושב ההערצאג לעשות להם. והיו עתידים

על נפשם לבלי נתון את אנשי הצבא שלוחי ההערצאג לבוא העירה. — דבר שלח טיראדא בכל ערי נידערלאנדען, וכרעם בגלגל הרעים והחריד כל יושביהן מקצה, פלצות בעתתם לשמוע כי כלה ונחרצה מאת ההערצאג לשום את ארצם לשמה, ויושביהם לבז ולמשסה, השמועה הרעה הזאת עשתה לה כנפים ועד מהרה הקיפה את כל הארץ, עפה ובאה מעיר לעיר מכפר לכפר ומאניה לאניה, ראשי הועדים נאספו נוסדו יחד, להודיע גלוי לכל העם כי חלף ההערצאג חוק הפר ברית אשר כרתה ממשלת שפאניא את בני הנידערלאנדים מימי קדם, כל יושבי הערים נקהלו לבצר את חומותיהם להביא כלי משחית על המגדלים ולתת עליהם משמר, וגם יושבי הכפרים לא התרפו גם המה והשכילו לעשות ככל אשר היה לאל ידם להניא את חיל אלבא לבוא בגבולם. ובצאת גדודי החיל האלה למסעיהם נוכחו לדעת כי מלחמות תנופה להם על כל צעד ושעל ותחתיהם בדרך. וביותר הפליאו להעזר ערי האלאנד וזעעלאנד, אשר עמדו כחומה בצורה לפני צבאות ההערצאג ולא נתנום לבוא בשעריהם. ובעצם הימים ההם באו עשרים וארבע אניות מלאות איש מלחמה מצבאות הפרינץ מאראניען אל העיר בריססעל, וילכדוה ויחזיקו מעמד בקרבה, והארץ נפתחה לפני אויבי שפאניא. סר וזעף התהלך ההערצאג בחדר משכיתו ושמועה אל שמועה באה להודיעו כי נעורו הנידערלאנדים, התאזרו בגבורה לחרף מערכותיו — לבו לב האבן נשבר בקרבו, ועצתו-אמונה התבלעה, עתה ראה והבין את הרעה הגדולה והעצומה אשר עשה לו הגנב בלילה ההוא אשר גברה עליו שנתו, וידע כי תחת אשר אמר בלבו, כי תמצא כקן ידו את כל יושבי נידערלאנדען לדכא לארץ חיתם באין נודד כנף, נקהלו ועמוד על נפשם אלפים ולרבבות — ותרועת מלחמה בכל שערי הארץ, חרפה שברה לבבו, מוסר כלימתו בא כרקב בעצמיו — ובהתהלכו הנה והנה, הבריק לעיניו השלח אשר הניח האיש ההוא על שולחנו, ויקרב אליו ויתבונן עדיו, והנה בלהט על יד הנצב חרות לאמר «המארראנים והגועזים» *) אז נפקחו עיניו לדעת כי אנשי שתי המפלגות האלה שנואי נפשו בזויי לבבו, אנשי חרמו, צאן טבחו, באו נועצו נוסדו יחד לשום לאל את כל עמקי מחשבותיו, להשליך חרבו השלופה מידו ולהרים נזר תהלתו מעל שיבת ראשו, לתת כבודו לקלון וגאונו

*) בשם הזה נקראו בני נידערלאנדען, אויבי שפאניא, וזה על שם המאורע כי בבוא שועי הארץ ומוריה כארבע מאות איש אל הנשיאה מארגערעטהא אחות המלך פיליפ בהיותה שלטת הארץ ההיא, לבקש כי לא תשלח יד לנגוע במשפטי הארץ וזכיותיה המובטחות לה מלפנים, נבהלה הגבירה הזאת מפני המון המבקשים ובראות זאת אחד השרים הגדולים העומדים על ידה, פנה אליה ויאמר את מורא האביונים (Gueux) אל תירא ואל תחת מפניהם, הדבר בא לאזני השועים, ויאמרו לכנות בשם הזה את כל הנאמנים בבריתם לאות נקמה לבני רשע כסל, ונשאר השם הזה, לשם כבוד בפי כל בני נידערלאנדען המתפרצים בשפאניא.

לקלפה; להרוס מבצרי משגבי ממשלת שפאניא, ולערות עד היסוד האינקוויזיציון — וירגז תחתיו שניו חרק, וירקע ברגליו — ויאמר: א איפוא מלחמה גדולה לי עמכם כל עוד נשמתי בי».

מחשבות כאלה עלו גם בלב טיראדא, בשובו בעצם הימים האלה אל אמסטרדאם, אל דון שמואל פאללאחי, האדון אשר הרכיב לראשו למען התחפש, ובעמדו על מכסה האניה אשר ירד בה הוא ופאללאחי ללכת לליסאבון בירת פורטוגאל. «מלחמה גדולה לנו בשפאניא והאינקוויזיציון, מלחמת מות ואבדן» אמר יעקב, האש אשר הצתי בשערי הארץ הזאת תבער ותתלקח לאורך ימים — ימי מהומה ומבוסה החלו בערי נידערלאנדען ונפלו חללים רבים כעמיר מאחרי הקוצר, ודמים בדמים יגעו, ומי יודע עד מתי — מתי ישוב השלום אל הארץ הזאת, והגיעו הימים אשר חפצי בם, ואנכי הסיבותי בכל אלה — האצדק במעשי? האזכה במשפטי? אך הלא לא למעני, לא למע כבודי ותהלתי, כי אם למען האמת והצדק, לשבר גאון ממשלת הזדון לקצץ מוטות כנפיה, ולהוציא את הארץ הזאת מלועה, למען יהיה בית מעון ומקלט אחד בארץ לכל שוחרי טוב ותושיה ומבצר עוז לתורת האדם, מקום — לא לפי אמונתו כי אם לפי מעשיו יסולא איש, ולבי אומר לי, כי יהיה אלהים עמדי והשיבני אל הארץ הזאת לקצור ברנה פרי עמלי ויגיעי, כי שוב אשוב אליה ועמי כל מתי סודי מחמלי נפשי, ובניתי להם בה בית נאמן שאנן מפחד רעה, «חץ תשועה למאראנים ולנועזים ואל נקמות יופיע» — יאר ה׳ פני אליך אַת ארץ ברוכה אַת ארץ גבורי כח ללחום מלחמת האמת והצדק. שו אשוב אליך לראות בטובת בחיריך. —

ודון שמואל פאללאחי הקאנסול המאררוקאני עמד גם הוא על מכס האניה, ובפנים נזעמים ובעינים מפיקות תוגה הבים על העיר והמדינה אשר יצ ממנה ויאמר: יצו ה׳ אתך הברכה אַת ארץ אפלה אַת ארץ כבדי־לב הרחוקי מצדקה, אשר שמתם לאַל כל תקותי, הנני יוצא ממך לבלי אשוב לראותך עוד

בית המון (5.

חוף הנהר מאיא צפונה, עטור רוכסי הרים וגבעות רמים ונשאי ולרגליהם מבית עמקים ובקעות יפים ונחמדים — נעלמים ונסתרים מעין העוברי באניות, על פני הנהר הגדול הזה שם אניות יהלכון הלוך ושוב כל היום, בי שנים מהרי הנשפה האלה כסויי יער, משעול צר הולך ועובר עקלקלות בי הרים ויערים עד מקום בקעה גדולה ורחבה שוכנת לבדד בין הררים תלולי וחורשי מצל. הבקעה יפה ונחמדה למראה, בה שדי תבואות וגני ירק למחיר בעליה, אבל לא פרדסי חמד לענג ולתפארה, ובירכתי הבקעה הזאת, נשע עלי ידי שן סלע, בית נחמד גדול ויפה בענות־חן, בסתרי יער קטן צומר

עצים, אך באין עמודים ומגדלים לכלול יפיו, באין אולמות ועליות מעשה ידי אמן, ובכן היה הבית הזה בבקעה הזאת נוה שאנן ומשכן מבטח על יד ליסאבון הקריה העליזה העיר ההומיה תשואות מלאה.

מהמית סועה וסער, מתרועת מלחמה, מרגשות קרבות בארץ נידערלאנדען נסעה ונלכה אל הבקעה השאננה הזאת, ואל הבית העומד לבטח לבדד בתוכה, ונראה באכסדרה הגדולה אשר לפני הבית, הנשקפת על הדר הציצים והפרחים המבריקים בשלל צבעיהם, שני אנשים. בכסא גדול יושב נשען איש כבן ששים, איש מכאובות וידוע חולי, פניו אשר צמקו מחולי יעידו בו כי לפנים היה איש איתן ראה טובה רבה, אך כאב אנוש אכל כחו והחריב מקור חייו, וכעת הנהו כאיש אין איל עיניו סגורות ופניו קבצו פארור.

על השולחן הקטן אשר עמד לפניו, מטעמים להשיב נפש ושקויי מרפא, ומעבר מזה ישבה אשה אחת עושה במלאכת־נשים אך עיניה לא למלאכתה כי אם שוטטת הנה והנה נטויות אל אישה השוכב ממולה ונשואות למרום, האשה הזאת כבר עברו רוב שנותיה אך יפי עלומיה עוד לא חלף הלך לו, וכבודה פנימה שוה לה הוד והדר. הכרת פניה ענתה בה וזהב שיבת מחלפותיה יעיד גם הוא כי מלחמות רבות כתרוה מסביב לה, וקרבות עצומות התרוצצו בקרבה, רבות נלחמה בחיים חיתה ויגולה, ונפשה יודעת מאד כי עוד נכונו לה ימי צרה ועוני, ימי נסיון ומלחמה — ונכונה גם היא לשאת לסבול ולהמלט עד אשר יקרא לה אלהי הנפשות ועמדה צרופה וטהורה למשפטו.

שם האיש החולה הוא נאספאר לופיץ המון לפנים היה אחד מגדולי הסוחרים העשירים בימיו בשפאניא ומושבו בברצלונה, מסחרו הגדול פרץ בארץ, וישלח פארותיו לערי הקדם והמערב. ברוח מבין ובטוב טעם כלכל את דברי מסחריו הגדולים וחריצותו היתה למעוז אל ההצלחה אשר האירה פניה אליו, אבי אביו היה רע הגדול בישראל ובעמים דון יצחק אברבנאל שר האוצרות למלך פערדינאנד הקאתוליק. הוא דון יצחק אשר הקריב את כבודו, משמרתו, ומיטב רכושו, קרבן לאהבתו את אלהיו ועמו, ויצא בגולה אשר הגלתה משפאניא, לא כן עם רעו המון הזקן, בסוד ההצלחה עלי אהל אברבנאל, ארח לחברתו התרועע עמו בלמודיו ובעסקיו, אך בבוא ימי הפקודה, לא מצא המון עז בנפשו לעזוב את רכושו וקנינו ולהרחיק נדוד על יד רעהו הגדול, ויבחר לבוא במסורת הדת הקאטליקית ולשבת שאנן בארץ אבותיו למראה עינים, ויהי משלומי אמוני הדת הקאטוליקית ונוצר פקודיה בכל דקדוקיה ומרבה להתנדב לבתי כנסיותיה ומדרשיה כיד עשרו הגדול, ובסתר אהלו קרא ולמד בספרי תורת ישראל וחכמיה. בדרכו זה אחז גם בנו. ובלב נכדו נאספאר לופיץ, גם הוא, התלכדו שתי המערכות השונות האלה ולא התפרדו. בחדר משכיתו ישב לופיץ המון בעתות המנוחה והגה ודרש בכתבי הקדש

והתלמוד, ומספּ ההדר וחוצה התהלך תמים את שומרי תורת הקאתוליקים בכל לב, ולא נראה על פניו אות רגז וחרי על רוע מצבו, וכן לא התרגז ולא התקצף בלבבו, אך כי שלות השקט בקרבו.

לא כן היה עם משפחת ראדריגועס, המשפחה הזאת ראתה כל יד עמל בשפאניא לעת הגרוש, וכל נתיבותיה עותו וילבטו מבלי יכולת לצאת מאת המהפכה, ומשבר רוח קבלו עליהם את הדת הקאתוליקית, אשר על דבקם נפשם לאהבה בתורת ישראל, שבעי רגז וכעס כל הימים, חשבו מחשבות, שתו עצות להמלט על נפשם מארץ אויביהם ולמצוא להם מנוח בארץ אחרת. אך כאשר כלתה ונכספה נפשם לשוב לאמונת אבותיהם, כן פקחו עושי דבר האינקוויציון עיניהם עליהם. ולהיותם נכבדים וידועים בארץ, פרשו עליהם רשת ליד כל מעגל, עקבותיהם נצרו, וצעדיהם ספרו, ובכן נשארו בני המשפחה הזאת למגנת לבם בארץ שפאניא ימים רבים אסירי עוני ותקוה. על ברכיהם גולדה מאיאר ראדריגועס היפה בנשים, ותהי אשה אל לופיץ המון. מאבותיה היקרים והנעימים היתה לה אמונת ישראל למורשה. וכמוהם המו לה מעיה וכבוד בית בעלה ועושרו הגדול לא עצרו כח להרגיע שאון לבבה עדי ארגיעה.

פעמים רבות הפצירה מאייאר ראדריגועס באישה לעזוב את ארץ שפאניא, ותהי בעיניו כמתעתעה, כי לא הבין מדוע זה לא תשמח בחלקה ולא ישכון שלום בקרבה? איך תאמר לשנות את אשר נעשה זה כמאה שנה, וכבר המתיקו ההרגל?, אך כל דברי בעלה לא העלו ארוכה למכתה, כי אם למדוה להסתיר המית רוחה ולהעלים מעין רואה את האש היוקדת בקרבה ולשבת כמו שאנן בצל המנוחה.

אולם גם המנוחה הזאת אשר התענגו בה בני בית גאספאר, באה קצה, כבוד ביתו ורב עשרו העירו קנאת שרי הממשלה והאינקוויזיציון, כאשר הרבה להם נדבותיו, והיטיב מתנותיו, כן גדלה חמדתם וכן עצמה תשוקתם לקחת את הכל. ואם לא נמצא בו ובאבותיו עון ופשע הלא על נקלה יכלו למצוא תואנה באשתו, אשר כבר הכרעו רבים מבני משפחתה לטבח והיו למאכל לאש האינקוויזיציון, ובכן החלו לשמור עליו ועל בני ביתו, ולטמון פח יקוש על כל דרכיהם. אך כבר קנה לו גאספאר גם אוהבים נאמנים בקרב אחוזת הרשעים האלה והם גלו את אזניו כי רעה נגד פניו. ולא אחר גאספאר לעשות את כל ההכנות הדרושות לחפצו לצאת מאת הארץ, על יד על יד שלח את כספו, זהבו, ומיטב סחורותיו אל בתי המסחר אשר היו לו בערי מדינות אחרות, בגענוא, וויניציא, ליווארנא אנקונה וכיוצא בהן, ותחתם מלא את מסכנות בית מסחרו בברצלונה מפה לפה בסחורות קלי הערך; גם העביר קול בעיר, כי אומר הוא לקנות נכסים גדולים בארץ שפאניא, למען דעת כל העם כי שוקט הוא על שמריו, ואין מגור מסביב, ובזה תפש את לב שרי

האנקוויזיציון לבלי האָץ יאיצו מעשיהם, ולבלי יפלו עליו בפתע פתאום. ואחרי אשר הכין הכל בחכמתו ובשקידתו יצא הוא אשתו ובני ביתו חרש מאת העיר וירדו באניה אשר עמדה הכן בחוף ויבואו ליסאבונה. הדבר נודע אל שרי האינקוויזיציון כי ברח גאספאר מן הארץ, ויביאו משפטו לפני שופטיה ויגישו עצומותיהם, ועד מהרה נחתך דינו לשרוף את תמונתו ותמונת אשתו באש קבל עם, ולקחת את כל רכושו וקנינו. אך בושו כי בטחו, באו לשאוב בששון ממעיני העושר ושבו כליהם ריקם. כי כבר קדמם גאספאר, ולא השאיר לפניהם כי אם בארות נשברים.

האמנם לא טובה היתה פורטוגאל משפאניא, גם מפורטוגאל יצאו היהודים וידיהם על ראשם, ומלכיה גם המה עשו בשאט נפש להכרית מארץ זכרם, גם שמה קמה האינקוויזיציון למטה זעם, וגם נצבה כצר לבער אחרי כל אנשי חרמה זעומי קנאתה. אך גאספאר לופעץ אשר לא נשאו לבבו לעבוד עבודת אלהי ישראל בגלוי, לא אמר לעזוב בגללה את נעימות החיים אשר הסכין עליהם בארץ מולדתו, ולתור לו מנוחה בארץ טירקייא, אשר לא ידע משפטיה ומנהגיה. ויבחר לבקש לו מפלט בפורטוגאל הקרובה לשפניא, כי שם קיה למצוא לו צור מעוז, בו יסתר ובצלו ישב לבטח. הנסיך אנטוניא הכהן הראש, הפריאר בקראטא, נכד המלך עמנואל הגדול, היה קרוב לרעיתו ומנואליה, כי ההערצאג לודוויג מבעיא, הבן השני לעמנואל, נתן עינו באיזאבעללע ראדריגועס היפה, אחות אם מאייאר ראדריגועס, ותהי לו לאשה, והיא ילדה לו את אנטוניא. אליו פנה גאספאר וימצא את לבבו נאמן לעמוד לימינו, ואנטוניא הפיק רצון מאת המלך סעבאסטיאן שארו, לקבל את הנדבה הגדולה אשר אמר גאספאר להתנדב לו, כלי נשק לפני אלף איש יוצא צבא למלחמה אשר התעתד המלך לערוך באפריקא. סעבאסטיאן הואיל ויקבל את הנדבה הזאת ויבטח את גאספאר נאמנה, כי יהיה עליו סתרה.

ובזאת בא גאספאר וביתו ליסאבונה וישב שם בהשקט ובטחה שנים אחדות. אך פתאום חלפה עברה מנוחתו וערובת שלומו נתקה, כי המלך סעבאסטיאן נגף במלחמה אשר ערך על מולייא מאלוך המולך באפריקא, ובערבות אלקאססאר כרע נפל חלל המלך צעיר לימים הזה. חרדה אחזה את כל ארץ פורטוגאל ובהלות מלחמות-פנימה נפלו עליה, כי לא ידעו מי ימלוך אחרי סעבאסטיאן אשר קמט בלא עת. הקארדינאל הענריך הבן השלישי לעמנואל, אשר ישב על כסא המלוכה במות סעבאסטיאן, היה איש בא בימים והולך ערירי. וארבעה אנשים מגזע עמנואל קמו עמדו לריב על דבר משפט המלוכה, ומהם פהיליפ השני מלך שפאניא בן הבת הבכירה לעמנואל, ואנטוניא הפריאר בן ההערצאג לודוויג מבעיא. אמנם העם שנאו את פהיליפ הנודע לאכזר ויאמרו כי איננו כי אם נכד עמנואל מבתו ולו אין חלק ונחלה במלוכה

ויטו אחרי אנטוניא, אך השועים החורים והכהנים אשר ידע פהיליפ לקנות לבבם בכסף מלא, נתנו דופי באנטוניא לאמר: כי בן פלגש הוא, ולא לו יאתה המלוכה, ויהי ריב ומדון בשערי פורטוגאל, והיינריך הזקן התחמץ לבבו למצוא פשר דבר, לתכין כסא פורטוגאל בשלום ובמישור ולא עלה בידו.

בהגיע שמע תבוסת סעבאסטיאן ליסאבונה, ראה גאספאר כי סר צלו מעליו ואין טוב לו להשאר בליסאבון, וילך לשבת בביתו אשר בעמק בסתרי ההרים, כי אמר שם לא תשורנו עין ונסתר מרגשת עם ודבתם, לא ישימו אליו לב, ולא יתחקו אחרי הליכותיו וישב לבטח. אך לא עברו חדשים אחדים, ושלום עצמיו נפרע ומיום אל יום כבדה עליו מחלתו ויהלך תמס. שבע מכאובים וחדל אונים התהפך על משכבו. וכן אנחנו מוצאים אותו היום בגן הפרחים לפני חלון ביתו, משתרע בכסאו הגדול שוכב דומם נדהם וכמתעלף.

ואשתו הכבודה מאייאר היושבת ממולו אשר מאהבתה אותו הסכינה תמיד לשים סתר פנים, ולהבליג על יגונה למען לא יראה ויצר לו, בראותה אותו כעת כנרדם, הסירה את המסוה מעל פניה, ותוגיון נפשה פנימה העיב את אור עיניה ברב כחו. על כנפי הדאגה עפו שוטטו מחשבותיה למרחקים, ובהלות הימים הבאים לקראתה הרגיזו כל יצורי גוה. אך בעוד רוחה מרחפת על פני תהום הדאגה נעור גאספאר, ורוחו שבה אליו, וכמעט פתח את עיניו וירא את אשתו הלומת דאגה ופחד. ויתחזק וישב על הכסא ויקרא: מאייאר אהובת נפשי! לקול הקריאה הזאת חרדה העדינה הזאת, כי אמרה עתה נתפשה כגונבת דעת. אך בראותה את בעלה מתחזק על שבתו כשב לאיתנו, נהפך יגונה לשמחה כרגע ותקרא: האח גאספאר! האם הונח לך מעט? ובדברה נפלה על צואריו ותשקהו ותבך. «הרגעי נפש עדינה» ענה גאספאר, הודות לאלהי ישענו כי הפלא עמי חסדו להחלימני כמעט. מי יתן וגבר חסדו עלינו להשיבני לאיתני, הואילי תנה לי מה מעט להשיב נפשי, ושבי עמדי על ידי. בשמחה מלאה מאייאר את רצון בעלה והוא התחזק אחז בידה ויפן אליה ויאמר:

«הגידי נא לי נפש עדינה אל תכחד ממני דבר! זה ימים אחדים מדי תשוב רוחי אלי הנני רואה פניך זועפים וענני יגון ודאגה יקדירו את יפעת יקרתך, הגידי נא לי מה זה תשוח עליך נפשך, מה עמך הודיעני»

«ומה זה תשאל גאספאר חמלת נפשי? הלא ידעת כי חולה אתה ואיך לא אדאג אפחד ממחלתך?

«מחלתי לא חדשה עמדי» ענה גאספאר «גם ידעתי את המון מעיך אלי, אך לבי אומר לי כי עוד דבר יגון חדש יצוק בך כעת, אל תעלמי ממני אל תאמרי חולה אנכי ולמה לך להוסיף יגון על מכאובי. לא צדקת, אענך טוב דעת נפש מהלך נפש, נכון סמוך לבי לשאת ולסבול כל צרה הנשקפה עלי, השפק ירגיזני וכל עצמותי יחריד.

«האמת אגיד לך ולא אכחד» ענתה מאייאר «כי נפוגתי על דבר דון שמואל פאללאחי, כי למן היום אשר באנו מכתבו מעיר מידדעלבורג בבשורת תקוה טובה לא שמענו ממנו דבר עד היום, וזה כמה חדשים»

«ומדוע זה את ככה עגמה נפשך לו מאייאר? הלא ידעתי כי לא בחפץ נפשך אמרת להתחתן עמו, ומה זה תאיץ כעת להחיש עת בא דברו?

«אמנם כן, קשה בעיני לתת את מאריא נונעס הרכה והעדינה, נערה בת שש עשרה, לאיש בא בימים אשר לא ידעתהו ולא הכירתהו לאהבה, אך אמרתי טוב תתי אותה לאיש נאמן רוח ותהי משמרת עמדו אם ימצא לו מנוחת בארץ רוחה. וכבר היינו קרובים אל מחוז חפצנו, אי לזאת תחרידני שתיקתו»

«ומה נשמע בליסאבון?» שאל החולה.

«אל תשית גאספאר יקירי לבך אל כל הנעשה בקרית המלוכה» אמרה מאייאר, הננו יושבים לבטח במקום הזה, נשכחנו כמת מלב ואין נושא שמנו על שפתו. אך בדברה את הדברים האלה לא יכלה להתאפק כי גבר עליה פחדה, ותאנח בשבר רוח.

«אל תבליגי על יגונך אהובת נפשי ואל תשלני ללא הועיל, הגידי את אשר ידעת ואדעה».

«לא טובה השמועה אשר שמעתי מליסאבון: המלך הײנריך חלה את חליו ועתו קרובה לבוא, ולא נודע עוד אל נכון מי ימלוך אחריו וגדודים יגודו לקרוא מלחמה בארץ על דבר המלוכה. וכבר אסף האכזר משפאניא את מבחר חיל צבאו והמה נחתים על הגבול להיות עתידים לבוא ביד חזקה בשערי הארץ בהאסף הײנריך אל אבותיו — ומי לפניו יעמוד ומי ימלט מעז אפו? אי לזאת ערגה נפשי לשמוע דבר טוב משלום דון שמואל, ומה הקרה ה׳ לפניו. גאספאר הקשיב והחריש רגעים אחדים, ויען «ראי מאייאר! תשוקתך לעזוב את הארצות האלה, ולמצוא לך מנוח במקום אשר תוכל לעבוד את ה׳ אלהי ישראל באין מכלים, היא תסיתך לעשות נגדך חזיוני־בלהות, סביבותיך פחים ומגור מסביב. ומה כל החרדה הזאת? הלא גם אנטוניא שארנו ידיו לו רב ורעים רבים לו ועצומים בקרב העם, ועוד לא נוחלה אבדה תקותו גם הוא, וגם פהיליפ השני אם גם תעז ידו על אנטוניא ולכד את המלוכה, האם ילך לבו לתור ולחפש אחרינו. היאמין לבך כי המלך הגדול והעצום הזה הרודה בארצות רבות וגדולות יעזוב את דברי המלוכה ויצא לרדוף אחרי הקורא בהרים, וכבר שכחנו פהיליפ ויצאנו מדעתו.

«מי יתן והיה כדבריך גאספאר! ואלהי ישראל יגן בעדנו» — עודם מדברים והנה נונים בתם באה ובידה מכתב.

«את המכתב הזה הביא עמו קאראלו בשובו מן העיר — אף הגיד כי היום יבוא גם עמנואל הנה» אמרה נונים, ותתן את המכתב על יד אמה. —

«המכתב הזה» אמרה מאייאר «הוא מדון שמואל פאללאחי שלוה אלינו מעיר אפארטא זה לפני חמשה ימים, איזה דרך בא דון שמואל לאפארטא ומה חפצו שמה? — ומדוע לא בא הנה?».

«קראי נא את המכתב ונשמעה» — וזה דבר המכתב:

«אוהבי ואהובי! אל יפלא בעיניכם, כי לא באתי לשחרכם שלום ובמו מכתבי אדבר אליכם. האלהים אשר בידו עתותינו צוה כן ויהי, יהי שמו מבורך. במידדעלבורג היתה ישועת חפצי קרובה לבוא, ומנשמת רוח כהן אוילי חלפה אבדה בתהו. ראיתי כי אין תקוה נשקפת לי בארץ הנידערלאנדים, וארד אניה לשוב אל ליסאבון, אך כמעט באה האניה בלב הים האטלאנטי, וסערות גדולות נבקעו להכות בים גלים, וממטר סוחף נתך ימים רבים, האניה השלכה ככדור, חגגה ונעה על פני הים מאי אל אי מארץ אל ארץ יותר משלשה חדשים — ולמקץ הימים באנו אל אפארטא, ואשב שמה ימים אחדים להנפש מעמל הדרך. וכעת אני הולך אל מארוקקה לעמוד לפני אדוני ומלכי ולהציע לפניו חשבון מעשי המלאכות אשר שם עלי, ותקותי כי אפיק רצון מאתו, כי רבות יגעתי ומצאה ידי לעשות רצונו. מחר ארד אניה, וה׳ יצליח את דרכי לפני. ואחרי אשר אגמור מעשי לפני המלך ואפקוד את נוי, אשובה אל ליסאבון לברככם בשלום, ואשובה אבקשה את מאריא נונעם היפה והעדינה, אשר כל מעיני בה, לתת לי את ידה ולבבה, וללכת אחרי אל עירי בארץ הנגב, ארץ ברוכה ופוריה, ארץ חפץ, כאשר אמרה ללכת אחרי אר[...] ארץ הצפון, ארץ קור וקרח סער וסופה, הנני מוצא את נפשי ראוי למצוא ח[...] בעיניה, ולבבי אומר לי כי נאוה לי אהבתה, וה׳ יכונן חפצי ומשאלותי ימלא».

«עוד אחת הנני להודיעכם בזה, כי המשרת אשר נתתם לי לארוח עמי על מסעי לא ידעתי אחקרהו ולא באתי עד תכונתו. לא אכחד כי איש משכיל ונבון דבר הוא וכי הפליא להיות בעזרתי, כי השכיל להביא לי גם מכתב־ מליצה מאת הפרינץ מאראניען ולפי דברו עלה בידו לדבר את הפרינץ פנים בפנים ולמצוא חן בעיניו, אך נאוה ענקתהו, ולא נעתר לי להודיעני, איזה דרך זכה לעמוד לפני הפרינץ; וכמו כן הלך ושב כפעם בפעם מבלי שאול את פ[...] ומבלי הגד לי מה מעשהו, זאת כל נשאתי ואסבול. ובאמסטרדאם ירד עמ[...] אניה לשוב אל ליסאבון, אך ביום השלישי לצאתנו מאמסטרדאם כמעט באנ[...] אל הים האטלאנטי, והנה — איננו — ועקבותיו לא נודעו — ולא ראיתיו ע[...] היום, אנה פנה אנה נשאו הרוח — אם נפל בים בפרוץ הסערה, או ירד באחת הצינות הקטנות, ההולכות על יד הצי והלך למקום אחר, נעלם ממנ[...] חקרתי ודרשתי היטיב, שאלתי את פי המלחים החובלים ואין מענה. צר [...] על יעקב מאד. ולבבי נשבר בקרבי אם קרהו אסון. אך בוחן לבבות יוד[...] כי נקי אנכי ממנו וידי לא היתה בו, וגם את מאייאר הכבודה בנשים, לא תש[...]

אשם בי, כי הלא זה היה דברו מראש כי חפשי יהיה לרצונו, ללכת ולשוב בטוב בעיניו, ואת פי לא ישאל. והנני נושק את ידיך וידי מאריא גונים, מתפלל בשלום דון נאספאר כי ישוב לאיתנו בקרוב, ועמנואל אחי זכור לטוב»

רגשות תוגה וצער התרוצצו בלב מאייאר בקראה את המכתב הזה, וכהתימה לקרוא נשאה עיניה אל אישה, ופה אחד קראו שניהם גם יחד «יעקב איננו! ומאייאר נאנחה ותיבב «אהה! ומשענת עוזנו האחרונה נשברה, וגם מאריא גונים נבהלה נעוה לשמע כי נוחלה אבדה תקות אבותיה לבנות להם בית בארץ נידערלאנדען, אך בשמעה את אנחות אמה ודבריה, שאלה לאמר: מי זה האיש יעקב? האם זה הוא האיש אשר סר כפעם בפעם לשחרינו שלום בטרם נסע דון שמואל מפה? האיש יפה העינים, וקוצותיו תלתלים שחורות כעורב? גם נפשי תאבל עליו אם קרהו אסון, אך למה זה כה נפלו פניכם? ומה כל החרדה הגדולה הזאת.

«הדבר הזה סוד כמוס הוא אצלנו בתי, סוד הוא ולא נוכל לגלות לך, ואת בתי הגידי נא לי: האם תאבה ללכת אחרי דון שמואל כאשר אמר עם הספר?

ופני מאריא חורו אטר עליה פיה, אך עד מהרה האדימו כתולע לחייה, התעודדה, ותפתח פיה ותאמר: שאוני אבותי אם אומר: לא! ידעתי גם ידעתי כי יקר ונכבד האיש דון שמואל, אך אין נפשי להיות חברתו ואשת בריתו כל ימי חיי, הבטח הבטיח לנו כי תמצא ידו לתור לנו ולרבים מאחינו בני עמנו הנאנחים והנאנקים בארץ אויבי דתם, מנוחה בארץ אחרת, שמה נראה טוב ולא נירא רע לעבוד את אלהי אבותינו באין מכלים, ובקש את ידי בגלל הדבר הזה, אז אצתי ולא אחרתי להביא לו את נפשי בשכר עבודתו הטובה. אך כיום אשר היתה לאַל כל הבטחתו, אין נפשי ללכת אחריו אל ארצו מארוקקה ולראות שם ברעה אשר תמצא את היהודים והמשולמאנים גם יחד, מעצר רעה ויגון. הלא גם אתם אבותי היקרים לא לבכם הולך להאחז במארוקקה, ולמה זה אלכה אנכי לבדי שמה? אי לזאת נפשי בשאלתי: בתבו אל דון שמואל ולא ישלה נפשו בתקות שוא ולא יוסף לבוא אלינו.

«חלילה לנו בתנו לאכוף עליך» ענתה מאייאר «לתת את ידך לאיש אשר לא ילך לבך אחריו, ובאלהים נשים מבטחנו כי לא יעזבנו ולא יטשנו» ורסיסי דמעה נראו בעיני מאריא גונים, ובקול מר וחרד קראה: אהה אבותי היקרים! ובמה נזכה ארחנו למצוא חן בעיני ה׳, ולא נחדל מהמרות את פיו כל היום, ולשקר בבריתו. ידענו עון רשענו ובו אנחנו נמקים, החזקנו בתרמית ומאננו לשוב, שמנו כזב מחסנו, ובו אנחנו נשגבים. ומדוע זה אנחנו יושבים פה בתוך המהפכה, אסירי חשך וצלמות, ולא נצא לרוחה לאור באור האמת והצדק? כי שפרה עלינו נחלתנו, נעימות חיי בשרים בצל השקר — ואל חיי הרוח באמונת אמון לא נשים לב. — ובמה איפוא

נקדם פני השופט הצדיק, ומה צדקה לנו לבטוח בעזרתו!» —

הדברים האלה אשר יצאו מפי הבת הרכה והענוגה, חדרו כמדקרות בחדרי לבב אביה, וכל יצוריו חרדו, כחו עזבו, אור פניו כהה, ידיו מטו, ויפול תחתיו. ומאייאר אשר חרדה חרדת שמחה לשמוע את בתה מדברת גדולות ונצורות ברוח חכמה ויראת ה' ושפתיה תבענה את הדברים אשר היו עצורים וכמוסים בלבבה ימים רבים, בראותה את אישה נופל תחתיו, קפצה ממקומה ותחרד אליו, אך שפתיו נעו וקולו כמעט נשמע לאמר: אל תיראי אהובת נפשי — עוד מעט וירוח לי —

6). עמנואל.

«מה מאד ישמח לבי, למצוא את כלכם יחד! נשמע קול מדבר יוצא מפי בחור כבן שמונה עשרה, הוא עמנואל הבן היחיד לגאספאר ומאייאר אשר שב מקרית המלוכה ליסאבון, כלו אומר חרדה וחפזון, ובחפזו לא שם לבו להתבונן ולראות בהכרת פני אביו אמו ואחותו, כי גם רוחם תתפעם בקרבם ושבעי רגז גם המה «הנה הבאתי לכם חדשות רבי העלילה ויקירי הערך»

לשמע דברים האלה פנו אליו הנועדים פה, באזנים קשובות, ועמנואל הוסיף לדבר: אתמול בערב מת המלך היינריך פתאום, מבלי הגד והודיע מי ימלוך אחריו, ודון אנטוניא מהר ויתפוש את המלוכה, ובעצם הלילה נשבעו לו רבים להיות רוחם נאמנה עמו?

ומי המה האנשים אשר נשבעו לדון אנטוניא? שאל גאספאר.

«אנשי פקודות הארמון והעיר וראשי הגדודים החונים בליסאבון. אך החורים והשועים ועמהם הכהנים ברחו מן העיר וכמו אבדו מתוך הקהל. וכמעט האיר היום והדבר נשמע בעיר, נקהלו המונים המונים מכל יושבי העיר מקצה, נאספו ובאו אל הארמון, וכצאת אנטוניא אליהם על היציע, הריעו העם תרועה גדולה ובשמחה נשבעו לו גם המה, שבועת אמונים — ובעצם היום הזה שלח המלך דברו להודיע את כל יושבי פורטוגאל: כי עלה על כסא אבותיו וכי לו משפט המלוכה. וקול קורא אל כל העם יוצאי צבא ונושאי נשק להקהל ולערוך מערכה לקראת מערכות פהיליפ השני העומד הכן על הגבול לבא לרשת ארץ לא לו. כעל כנפי הברק הקיפו הדברים האלה את כל הקריה והיא צהלה ושמחה, רוח גבורה לבשה את כל הגברים ובני הנעורים, וחדות מלכם החדש מעזם, להתחזק ולהלחם בעדו ובעד ארץ אבותיהם מלחמת תנופה, בתי הנשק נפתחו כל הבא יכתב בספר ויקבל נשק מאת הפקידים, המה יודיעהו ויועידהו אל מקום המועד, ויש תקוה כי בימים אחדים יתאספו גדודים הרבה. —

«ואתה עמנואל» שאלה אמו «הראית את דון אנטוניא?

«ראיתיו» ענה עמנואל «קדמתי בנשף לבוא אל הארמון ועד מהרה

נקראתי לעמוד לפניו, קבלני באהבה ורבות דבר עמי ויאמר: כי לבו סמוך ובטוח, כי אנכי ורעי, בני מענדעס, מעדייראס, בילמונטי, די פינטו ולאבאטוס, נעמוד על ימינו ונצא בצבאותיו להלחם בעד הארץ אשר פתחה שעריה לקראתנו, ואנכי, אבותי היקרים! הבטחתי לו — אף נשבעתי —

פלצות אחזה את גאספאר ואת מאייאר לשמוע את הדברים האחרונים האלה, סמרו מפחד. ואך בעיני אחותו מאריא האיר אור שמחת גאון ויקר, כי מצא אחיה את לבבו להתנדב למלחמה את הצר והאויב, ועמנואל לא שת לבו לראות מה פעלו ועשו הדברים אשר דבר בלב אבותיו. ויוסף ויאמר: נשבעתי אל המלך אנטוניא ובאתי אליכם אבותי היקרים לחלות פניכם, כי תמלאו את ידי ותתנו לי ברכתכם־שלום.

וגאספאר חגר שארית כחו ויתחזק וירם את ידו ויקרא: הסכלת עשה! להשבע לחרף נפשך למות לא לעזור ולא להועיל, כי אם להדיח על כלנו רעה גדולה לא נוכל כפרה. וחורת מות כסתה את פני העלם ויאמר אבל אבי ראה גם ראה ומה יכלתי עשות? האם יכולתי למנוע שאלתו ממני? האם יכולתי לשכוח את כל הטוב והחסד אשר גמל עלינו לתת לנו מפלט ומחיה בארץ הזאת? והארץ אשר בצלה ישבנו לבטח זה כמה שנים, הלא כארץ מולדתנו נחשבת לנו ואיככה נוכל לראות ברעה אשר תמצאה, כי יבוא ארי מסבכו וישיתה לשמה, כי ישלח העריץ האכזר את ידו הקשה לדכאה ולרוצצה, להביא בעול ברזל את צוארה. כל עם פורטוגאל ומבחר בחוריה התעודדו התאזרו לעמוד על נפשם, ואנחנו נעמוד מנגד? — ולא עוד האם ידוע לא נדע, כי אם תגבר יד פהיליפ השני אין מקוה לנו בארץ הזאת, ומי יודע אם גם המלט נמלט מידו? — ואבי ראה גם ראה כי לשמע הקדושים אשר בארץ אשר מצאו עז בנפשם להסיר את מסוה השקר מעל פניהם, והתנדבו בשמחה לעלות כליל על מוקדי האינקוויזיציון בגלל אמונת אבותינו, נחה גם עלינו הרוח לפתח חרצובות רשע, ולהתר אגודת תרמית ושקר. אשר על כן דברתי בדבר הזה את אנטוניא, אשר ידעתיו, כי בכל היותו נאמן את אמונתו, הנהו טהר לבב ויקר רוח, והוא נחמני ויאמר לי: אל דעות ה׳ ותוכן עלילות, ומחביון עזו יראה יביט את מחשבות כל בני האדם ומעשיהם בעבודתם אותו, ואור חסדו זרוע לכלם גם יחד ורחמיו על כל מעשיו, ואיך יעוז אנוש להביא במשפט את רעהו על דבר דתו? אי לזאת, אם יהיה אלהים עמדי והושיבני על כסא אבותי, והיתה ארץ פורטוגאל, ארץ חפץ לכל העמים בני האמונות השונות, אליה יבואו לסחור בה ולהאחז בקרבה, כל איש מיטיב לכת ישר מעללים — למען יגדל שלום פורטוגאל, ויאדיר כבוד מסחרה ועשרה. כזאת דבר אנטוניא, ולא איש הוא להנחם, ומי מאתנו הנאנחים והנאנקים מעצר ממשלת הזדון, לא יתעורר, לצאת לעזרתו — לעזרת האמת והצדק, לא ישלך נפשו מנגד, למחוץ ראש מבית רשע, ולהרים קרן צדיק מושל ביראת ה׳?

גאספאר לופיץ הקשיב את דברי בנו רב קשב ויאנח ויאמר: האמנם צדקת בני בדבריך, וגם אנכי אודך כי נעימים אף ישרים המה, ומי יתן והיה כל עם פורטוגאל לב אחד להמליך את אנטוניא, מי יתן ויבינו והשכילו להוקיר את יקר ערכו, ולהבין את מחשבותיו כי טובו וישרו. אך הלא ידעת כי אך בגלל מחשבותיו הטובות האלה, תכלית שנאה ישנאהו החורים הסגנים והכהנים — וישישו משוש את פהיליפ הקנא והנוקם אשר ידע גם לקנות לבב רבים מהם בכספו ובזהבו. ומי יעמוד לקראתם? התחזקנה ידי הישרים והתמימים המעטים הנוטים אחרי אנטוניא לערוך כנגד מערכות פהיליפ העצומות? והעם בערי המדינה עם לא בינות הוא רועי רוח ורודפי תענוגים, יתגועשו יתהוללו, אך לא ימצאו ידיהם בהריחם מלחמה ועורף יפנו לפני אויב. אשר על כן אין תקוה לעם פורטוגאל כנגד פהיליפ וחילו הגדול והעצום ומדוע זה בני תחרף נפשך למות ללא הועיל? —

על הדברים האלה לא מצא העלם הנחמד מענה, כתומר מקשה עמד נאלם דומיה. ואמו מאייאר פתחה את פיה ותען: הואילה גאספאר יקירי ושמעני — הן צדקת אענך, ישר תחזינה עיניך, אבדה פורטוגאל — וכמוץ יסוער מגורן תקות אנטוניא. אך בירוט הדרך לפנינו באין פנות ימין ושמאל, עין בעין נראה כי יד אלהים עשתה זאת, הוא אמר ומי ישיבנו. הגידה נא לי גאספאר, האם טוב יעשה אנטוניא, למסור את הארץ בידי השודד העריץ, מבלי נסות דבר כנגדו? אם לא זאת חובתו ואם לא יפה לו להגן על נחלת אבותיו, בכל אשר יש לאל ידו? ואנטוניא קורא לעמנואל בשמו ובשם כל ארץ פורטוגאל לצאת בצבאותיו, האם יוכל עמנואל לאטום אזנו? הלא תודה גאספאר כי גם מעי יהמיון אל עמנואל בננו היחיד, ולבי נשבר בקרבי מפחד ודאגה — אך בכל זאת לא אוכל לעצור בעדו. נשליכה נא יהבנו על ה׳ והטוב בעיניו יעשה, ידענו כי כלתה אלינו הרעה, כי נקובים נקובים אנחנו לפני פהיליפ, צפוים לאש אוכלה. אי לזאת טוב לנו למות מות גבורים, מכרוע למות כצאן טבחה.

וגאספאר החריש ולא ענה דבר רגעים אחדים, אחרי כן רזם לעמנואל ויקרב אליו, ולא יכול עמנואל להתאפק ויתן קולו בבכי ויפול בזרועות אביו החולה הפתוחות לפניו, וכמעט פקו ברכיו ויכרע על הדום רגלי אביו, וגאספאר התחזק וישים את ידיו על ראש בנו ויאמר: הנך יורד במלחמה, אך זאת הבטח לי בני עמנואל נאמנה, כי גם במלחמה זכור תזכור את אמך הישרה בנשים ואת אחותך הרכה והענוגה. ראה בני גם ראה, קנה רצוץ אנכי ופשתה דועכה, עוד מעט ואינני — ואתה בני! רק אתה מבטח אמך ואחותך, ורק אתה משגבם ומשענתם, צא בני והלחם כגבור חיל אך אל תחרף נפשך למות ללא הועיל, זכור אמך ואחותך וחיתה נפשך בגללן. השבע לי בני.

ועמנואל לא קם מברוע על ברכיו ומתרפק על אביו, באין אמר ודברים, דברי רגשותיו גברו עליו, ואטרו עליו פיו, ואמו קרבה עליהם ותנח גם היא ידיה על ראש עמנואל ותברכהו ותתפלל לחש, אחרי כן קמה ותוציא את עמנואל מעם ברכי אישה ותאמר: קומה בני הנח לאביך וינפש. ובדבר מאייאר אחזה מאריא נוגים ביד עמנואל ותצא עמו החוצה. ומאייאר חרדה אל גאספאר אשר נפל מתעלף, להעירהו ולהשיב את נפשו.

7). הבורחים

החזיון אשר חזה גאספאר בא ונהיה. מכל עם הארץ אשר ששו לקראת אנטוניא לא נחלצו למלחמה כי אם כשלשה או כארבעה אלפים איש מבני הנעורים אשר שמו נפשם בכפם להלחם בעד אנטוניא, בבתי הנשק לא נמצאו כלי קרב די לכל אנשי המלחמה, וגם אלופים לראש לא היו להם. כי החורים והסגנים באו בברית את האויב. והמלך אנטוניא צוה שר צבא זקן ובא בימים בראש עם המלחמה, מלא רוח אמונה ואהבה למלכו אך חסר אונים וקצר טעם לערוך כנגד צבאות שפאניא. בכל זאת הגיחו בני הנעורים האלה ברוח כביר כנגד השפאנאים אשר הקריבו לבוא ממחוז עסטראמאדרורא, ויחלו לקצות בהם. ושר הצבא הפורטוגיזי השכיל להביא את מקצת אנשיו במבצר קאסטעללא בראנקא העומד על הגבול, ולהציב את שאר חילו למשמר על המבצר מסביב. אך הנצורים לא עצרו כח כנגד השפאנאים, ולא יכלו להשגב במבצרם, אשר פרצים יצאו בו, ותטוש המלחמה בין שתי המערכות. האמנם הפליאו אנשי חיל פורטוגאל להראות אמץ רוחם ביום קרב. אך עד מהרה גברו עליהם השפאנאים במספרם הרב, ובידיעתם את דרכי המלחמה, והפורטוגיזים נגפו לפניהם מגפה גדולה, רבים מהם נפלו חללים במערכה והנשארים נמלטו על נפשם — והדרך אל קרית פורטוגאל נפתח לפני השפאנאים. אך השפאנאים לא אצו לבוא בשערי ליסאבון טרם ידעו את רוח העם אשר בקרבה ויתנהלו לאטם. וגדודים שלחו אל ערי המדינה הקטנות להחזיק שם מעמד. השמועה הרעה הזאת באה אל ליסאבון והגיעה גם לאזני בני בית גאספאר המון בסתר העמקים.

השמש פנתה לערוב ובזהב קוויה האחרונים האירה את ראשי הבכאים יעד מהרה פרש הנשף את כנפיו ויכס את עין הארץ. מנשמת הרוח נעו ונדו הציצים והפרחים בדממה דקה. שלות השקט השתרעה על פני כל הככר, אך מאייאר ראדריגועס עמדה בחלון ביתה, וסערות סופה סערו בקרבה, עיניה נשואות השמימה ומחשבותיה שוטטו מפחד אל פחד מדאגה אל דאגה. מה מצא את בנה עמנואל, האם ישוב שלם אליה או מת במלחמה, או נפל שבי ביד האויב? כי גם מישרתה הנאמן קאראלא אשר שלחה את עמנואל לשמור

עליו לא שב עוד. ומה ימצא את ביתה בבוא השפאנאים בשערי ליסאבון, היארכו ימי שלומם במקום המסתר הזה? ומה תהי אחריתם בהודע לשפאנאים כי הם נחבאים פה? מה יעשו העריצים האלה את בעלה החולה? ומה יהיה גורל בתה מאריא הלוקחת לבבות ביפיה? —

וגאספאר מאז יסרה אותו בתו למשפט, ומאז יצא בנו עמנואל למלחמה, גברה מחלתו עליו מאד, שארית כחו עזבתהו, חדל אונים שכב על מטתו כאבן דומם, ואור שכלו הלך הלוך וכבה. גם בהגיה שביב אשו לפעמים, יבהלהו פחד כי מלאכי האינקוויזיציון שולחו בו, לעשות בו שפוטים, הדאגה הזאת השחתהו בקרבו ותוליך שולל את שארית רוח מבינתו. הפחדים והדאגות האלה התנגשו ובאו גם יחד להחריד את לבב מאייאר ולהדפו כעלה נדף. יצאה נפשה בהגיגה, עמדה נדהמה ולא ידעה מה. —

והנה תמונה לנגד עיניה, כצלם איש לא נודע לה עובר לפני החלון, ותחרד מאייאר ותלפת. אך עוד שאר רוח לה ותמהר ותדלק נר בחדרה, והנה קול דופק על הדלת ועד מהרה נפתחה ואיש אחד לבוש כמלחי האניות בא החדרה.

«מי אתה? ומה המריצך לבוא הלום? קראה מאייאר בפחד ובהלה. ובטרם יענה הסיר האיש את מצנפתו מעל ראשו ויפנה אל מאייאר. והיא הכירתהו ותקרא: טיראדא! האתה זה יעקב טיראדא, מאין באת? ולמה? ואיך הרהבת עז בנפשך לשוב אל הארץ הזאת ורבים יודעים אותך לנפשך יארובו?

«שאי לי גברת עדינה כי אצתי לבוא בחדרך, ואת פיך לא שאלתי, הרגעים ספורים לי ולא מצאתי איש בחצר כי ילך ויודיעך את בואי — מאין באתי? מליסאבון — מקום אמרתי לאסוף ולהקהיל את שארית פליטת רעי. מתי סודי מעטים המה, אך בחורי חמד נאמני רוח. ואיך הרהבתי עז בנפשי לבוא? אמרתי בלבבי, אם אבוא ויכירוני אמותה אנכי לבדי, ואם לא אבוא יסופו רבים — מאוהבי הנאהבים והנעימים לי —

«ככהך אז כן כחך עתה יעקב! להשליך נפשך מנגד למען הצל את אהוביך!

«לא הפלאתי עשה כיום גבירתי! בעת מהומה ומבוסה בכל הארץ לא ישימו לב לצור נפש אחת»

«ואיזה דרך נשאך לבבך להתחפש בבגדי המלחים?

«לא להתחפש לבשתי את הבגדים האלה, כי אם מלח אנכי היום את אשר חפצתי להיות זה מימים רבים. בצאתי מאמסטרדאם אמרתי עתה באה העת ללמוד מלאכת החובלים והמלחים למוד למעשה, אחרי אשר למדתי את המלאכה ובינותי בה מעל ספר, למען אוכל ואוציא לאור את חפץ חשקי. מצאתי חן בעיני שר האניה אשר ירדתי בה את דון שמואל פאללאחי, וישימני בין המלחים תופשי משוט — מבלי הגד לדון שמואל מאומה, מאשר היה עם לבבי, וגם עלה בידי להסתר ממנו בירכתי האניה, ועקבותי לא נודעו לו.

והאלהים הרועה אותי מעודי הקרה לפני מלאכה הרבה למען אלמד לדעתה אל נכון. הטיל סערות גדולות על הים, ואניתנו עלתה שמים ירדה תהומות, השלכה מקצות הארץ עד קצותיה שלשה חדשים רצופים, את כל ראתה עיני ובכל צרה ומצוקה באתי, נסיתי כחי יגעתי ומצאתי את מעשה המלאכה במים רבים. —

«ומה ממך יבצר יעקב בכח חפצך הכביר וחכמתך הרבה? — אך שאני יעקב, אם לא אתן לך לגמור דבריך ואשאלך: האם ידעת שמץ דבר מעמנואל בני?

«בנך עמנואל חי גבירתי וגם למען לבשרך זאת באתי הלום. עמנואל נלהם כגבור חיל ביום קרב, מאין פנות אל הפצע אשר נפצע בידו כי אין כל רע בו, ובימים אחדים ירפא. אך בפרוץ המלחמה הכהו אחד השפאנאים, בגצב חניתו על ראשו, ויפול עמנואל תחתיו ויתעלף, השפאנאים אצו לרדוף אחרי הפורטיגיזים ולא שתו לב אל עמנואל למותתהו. אז מהר קאראלא עבדכם הנאמן וישם את עמנואל על שכמו וישאהו מן המערכה אל בינות ההרים והיערים בסיעררא עסטרעללא. ועמנואל שבה רוחו אליו אחרי שעות אחדות ויתחזק, ועתה הנה המה הולכים שניהם חרש דרך משעולים צרים, ונתיבות לא סלולות, אשר ידעם קאראלא לבדו הולכים וקרבים לשוב אליכם. ותקותי כי לא יאחרו לבוא.

ופני מאייאר האירו אור שמחה, נשאה עיניה, כפיה, ולבבה למרום ותשפוך לחש תודתה אל האל הפודה ומציל. אך עד מהרה שבה העיבה הדאגה את אור עיניה בזכור את הרעה הנשקפת על כל בני ביתה ותפן אל טיראדא ותאמר: איש טוב אתה וטוב תבשר יעקב. מה מאד נשבר לבנו בקרבנו בשמענו מפי מכתב דון שמואל, כי אינך, ולא ידע מה מצאך. אז אמרנו אבדנו נגזרנו — ותקות ישענו חלפה עברה. הגד נא לי יעקב, על דעתך מה תהי אחריתנו פה? — ומה נוחיל ונקוה עוד?

«שאלה גדולה שאלתני גבירה ונקל אענך: כי יצא תצאו מאת הארץ הזאת מבלי התמהמה — כי חרב השפאנאים נטושה, על שמאל ועל ימין תאכל, ותשים את הארץ לשמה. הלא זה מימים רבים נכסף נכספת מאייאר לעזוב את הארץ הזאת, ועתה לא תוכלו לעמוד פה אף רגע כי מות ואבדון נגד פניכם, גדולה חטאתכם לפני פהיליפ ועצומים עונותיכם, עד היותכם בשפאניא ממרים היתם לפני האינקוויציון, ועתה הנכם גם קרובי המלך אנטוניא אנשי עצתו, ובנכם עמנואל שלף גם את חרבו להלחם לו כנגד מלך שפאניא, היכופרו לכם כל העונות האלה?—היש לכם מקוה כי ירבה פהיליפ הצר והאויב לסלוח? —

פחד ורעדה אחזה את מאייאר בשמעה את הדברים האלה יוצאים ברורים מפי יעקב, ותקרא: אהה! יעקב, אבדנו נגזרנו ואיזה דרך נצא מזה — ומי יפלטנו?

„הואילי נא גבירתי ושמעי תשובתי על אחת השאלות אשר שאלתני: מדוע באתי? — להצילכם, להציל את כל בני ביתך — למען הצילכם יצאתי מנידערלאנדען, למענכם למדתי מלאכת החובלים והמלחים. בטחי בה׳ נפש עדינה, והאמיני גם בי וברעי העומדים על ימיני.

„ובמה מצאנו חן בעיניך מיראדא כי כן תגדיל חסדך עמנו?

„בי גבירתי! אל תוסיפי לדבר אלי כדברים האלה, השכחת כי מלטתני ממוקדי האינקוויזיציאן? כי דבריך הטובים תמכו את לבבי, ובעצתך הטובה כוננת אשורי במעגלותי — אך לא נוסיף לדבר בדבר הזה עוד, והטי אזנך לאשר אומר לך: מאפארטא מקום שמה יצאתי מאת האניה בצאת דון שמואל ממנה שמתי פני לקאדיקס ואל שאר חופי ארץ שפאניא למען דעת את אשר פהיליפ עושה שמה, ושבתי לפורטוגאל והאלהים הקרה לפני לקנות אניה קטנה טובה ויפה מאד. הנה היא בחוף שעטוואל לרגלי ההר קאפא עספיכעל עומדת מצפה עלינו. הנה היא כנשר תעוף וחזקה כצור סלע — תחשוב תהום לשיבה ומשברים כחץ תפלח, וברצות ה׳ דרכנו תתענג בשמחה נפשנו, לעוף במעופה על פני תהום רבה. עוד מעט ועמנואל ישוב הנה, ובליל היום שיבואו השפאנאים בליסאבון בעצם הלילה ההוא נצא מזה, לא לפניו ולא לאחריו, למען לא נפול בידי אנשי חיל האניות אשר לשפאניא השומרים על העיר מעבר הים. — ואת אזנך גבירתי אגלה, כי עוד איש אחד — יארח לחברתנו, איש נכבד וגדול — הוא דון אנטוניא מלך פורטוגאל הבורח מלפני פהיליפ. — האיש הנכבד הזה עשה עמכם רק טוב וחסד וחומה היה עליכם, נגמול נא גם עתה עמו חסד ואמת ונהיה עליו סתרה בעת צר לו. כי חוק לזרע ישראל משפט לבני יעקב להיטיב עם מיטיבם ולעשות חסד עם איש חסדם, זאת ועוד אחרת עמדי, על דעתי להביא את דון אנטוניא אל ענגלאנד או אל פראנקרייך. אדירי הממלכות האלה תצר עינם בפהיליפ השני כי עמד לרשת גם את פורטוגאל ונוספה גם היא וארצותיה הטובות מעבר לים, על שפאניא, להגדיל עזה ועצמה; ולא ינוחו עד אשר יקראו על פהיליפ מלחמה, ומה מאד ישישו לקראת דון אנטוניא מלך פורטוגאל הבורח מלפני פהיליפ, ובא לבקש עזרתם מצר, כי היה יהיה להם לפתחון פה להלחם בפהיליפ למענו, ולהשיב את שבותו, או אז ימצאו בני הנידערלאנדען ידים להתחזק במלחמתם את פהיליפ, אשר לא יעצור כח להשיב מלחמה מבית ומחוץ. אשר על כן אמרתי המלט ימלט נא אנטוניא על ידינו, ונושע על ידו. כבר לקחתי דברים עם דון יוסף נשיא דוכוס מנאקסאס אשר זכיתי לעמוד לפניו, להעיר חמת טורקייא על שפאניא ולהביא מלחמה בשעריה. אך כפי הנראה סכל הוויזיר הגדול אשקוללי שונאו בנפש את עצתי הטובה, והנה הקרה ה׳ לפנינו היום את המקרה הגדול הזה, נחליטהו ולא נאחרהו, אף רגע

אחד, כי עוד מעט והדביקו הרודפים את אנטוניא ועברה כעב תקותנו.

«ומה תקותך יעקב? התאמר כי אם יצלח חפץ הנידערלאנדים בידם לפרוק עול פהיליפ מעליהם, יפתחו שערי ארצם לפנינו, פליטי האינקוויזיציון? הלא המה גרשו את היהודים מארצם וזה מקרוב השיבו ריקם את פני דון שמואל מתת אחוזה לנו בקרבם» — .

«לא יארכו הימים גבירתי! ושערי נידערלאנדען יפתחו לפני היהודים, עוד מלאה הארץ אשם הבלי שוא ומוסר אכזרי. אך רוח אראניען תעבור וטהרה, הפרינץ מאראניען הוא גבר חכם בעז כביר כח דעת, מישרים יחזר ולמשפט צדק ישר בארץ, האדם הגדול הזה, אשר בדבר הדוכוס דון יוסף באתי אליו האיר פניו אלי להטות אזנו לדברי ולתת מקום לבקשתי, בעמדי לפניו בתחלה ספרתי לו דברי ימי בקצרה והגדתי לו את חפץ ישעי ויענני ויאמר לי: כי נפשו יודעת מאד, כי אם תהיה ארץ הנידערלאנדים פתוחה לפני כל העמים בני אמונות שונות לעשות בה מסחר וקנין, ירבה שלומה ותגדל הצלחתה למעלת ענגלאנד ופראנקרייך; ובעמדי לפניו שנית, וה׳ הקרה לפני לעשות לו טובה גדולה בצר לו, הבטחני נאמנה כי לא ישקוט ולא ינוח עד יוציא לאור חפצנו, ונתן לנו מנוחה ונחלה בארץ נידערלאנדען בטוב לנו — ודברו לא ישוב ריקם. אי לזאת מהרי גבירתי והכוני לצאת מאת המהפכה הזאת. וזרוע פהיליפ מקנה תשבר בטרם יפול משערות ראשם ארצה.

ומאייאר שומעת מחרשת — ומתבוננת בדברי יעקב רגעים אחדים ותאנח ותאמר: ימלא ה׳ חפצך יעקב! ומעשיך יכונן ואנחנו אויה לנו כי לא נוכל ללכת עמך. — נפשנו בתוך לבאים השכבנו במאורת צפעונים נדכאנו צלמות ישופנו, ומלאך מושיע ורב הופיע יושיט לנו ימינו לחלצנו, לאור באור החיים — והנה להט חרב מתהפכת לשמור את דרך החיים — אסירי כבלי צרה אנחנו, רותקים בזיקי עוני לבלי המש, ראה נא יעקב גם ראה, גאספאר לופיץ אישי חולה, וכבר עזבו כחו ובשרו סמר ולא יוכל לנוע ממקומו. ואמרנו נשאהו מזה, מי יתן ועל כתפי נשאתיו — אך מאז גברה מחלתו קול פחדים באזניו ולבו יהגה אימה, כי מלאכי האינקוויזיציון, מלאכי מות עוטרים עליו לצודו נפש, והיה אם נגע במטתו להוציאהו מזה ימות בידנו. — על כן לא אדע מה נעשה — עוץ עצה יעקב! הגד אם ידעת בינה.

חרדה אחזה את יעקב, וירגז תחתיו ויאמר: אם נואל גאספאר, נבערה עצתו, אל נא נאבדה כלנו, בנפשו, הלא ידעת גבירתי כי טפחות נתנו ימי גאספאר מספר רגעיו חוצצו, עזבי אותו ביד קאראלא נאמן ביתך, ומלטי נפשך ונפש בנך ובתך, ומי אכזר כי ישלח יד לנגוע באיש זקן ההולך למות?

«לא מפיך יצאו הדברים יעקב» ענתה מאייאר «לא איש כמוך יאמר לי עזבי את אלוף נעוריך אשר היה באמנה אתך שלשים שנה. עד אנוע

לא אסור ממנו, יפתח הקבר לועו לי, יעופף הצר את חרבו על ראשי, לא אמיש מגאספאר מחמל נפשי» . —

«שאני גבירתי אם יעצתי עצה נבערה, מקצר רוח ומתמהון לבב. פליאה דעת ממני לא אוכל איעצך, ומי יורה לך דעה בלעדך ? נפש עדינה !.

וכנות עליה הרוח קראה מאייאר ותאמר : זאת עצתי יעקב ! וכן יקום דבר. עמנואל ומאריא ילכו עמך, חלצם פלטם ממות והיה להם לצור מעוז, ואני וגאספאר נשאר פה, וה' הטוב בעיניו יעשה. —

ואיך תאמרי גבירתי לעזוב את מחמדי עיניך ביד המקרים ואין פניך הולכים עמם ? מי ישמור על בתך העדינה, ומי יגן בעדה ?

«לבי יתר ממקומי כל היום וכל הלילה, אף רוחי בקרבי תשחרם, לרגעים תעוף תשוטט אחריהם לדרוש שלומם ומה הגיע אליהם, אך זאת תהי נחמתי כי הפקדתים בידך יעקב ! נתתים ביד איש גבור חיל, נאמן רוח, נוצר תורה ושומר מוסר.

«ברוכה תהיה אשת חיל לה' כי מצאתי חן בעיניך להכירני. ואנכי לא אוכל למרות את פיך, אך דעי וראי גבירתי, כי אם אין פניך הולכים עמנו יגדל נטל טרחי ועמלי כפלים לתושיה, ומי יודע אם אמצא און לי לנצור מכל משמר את לבבי — . . . ולמה זה אכחד ממך גבירתי. וסתר פנים אשים לעת אשר תפקידי את שלום בתך וכבודה בידי — סוד כמוס עמדי עמוק עמוק במורשי לבבי, ועד נצח לא ראה אור אם הלך בעלך או הלכת את גבירתי עמדי, אך בתתך אותי שומר לראש בנך ובתך, ועיניך לא תשורני, הנני לאמר לך, להעירך או להזהירך — בטרם תעשה את הדבר הזה, כי הנני אוהב את מאריא. גם מאז עמדתי לשרת לפני דון שמואל פאללאחי אהבתיה, אך למען תקות שלומכם וטובתכם כבשתי את המית נפשי — ואעבוד עבודתו בכל לב ונפש. — אך כיום לא אוכל אשביחה, וגליתי לך את סודי. —

«ומה יקחך לבך יעקב» ! קראה מאייאר בקצף אף וחרי «איך תרהיב עז בנפשך להרים עין אל מאריא נונעס מבית המון, ותשכח כי כמר פראנציסקאני הקנוך אבותיך מנעוריך. הזאת ישרת נפשך יעקב ותום דרכיך כי תהיה מצוקתנו לך לישועת תשוקתך —

הדברים האלה הרגיזו את יעקב עד מאד, ובכל זאת מצא און להתאפק לעמוד נצב לפני מאייאר ויאמר : הרגעי גבירתי מאייאר ראדריגועס ולמה זה יחר אפך בעבדך ? הלא לא אמרתי לך כי חפץ אני בבתך, לא העזתי פני לחלותך כי תתני אותה לי לאשה, אך אמרתי ידוע תדע מאריא נונעס את מצפוני לבי בטרם תפקיד את בתה בידה. אך אם תשאל נפשך לדעת מי אנכי — שאני גבירתי ואגיד לך כי בשכבר הימים לא היה בית טיראדא נופל מבית המון. אך אלהים מצא עון בית אבותי לתתם מרמס בידי האינקוויזיציון, בעוד

כבוד בית המון וראדריגועס על מכונו ותלו · בחמת אלהים הובאתי ביתה הפראנציסקאנים ובחסדו יצאתי משם. ולמען תדעי הכבודה בנשים את כבוד בית אבותי לפנים מצאתי את לבבי לאמר : כי דודי הנעלה פרא געראנימא הנחילני בטרם ימות ירושת בית אבותי, השארית אשר היתה לפליטה מחמס האינקוויזיציון — ושמורה בבית אחד מגואלינו בלאנדאן, ובהיותי שמה את דון שמואל פאללאחי, נתנה על ידי, סך לא מעט, מירושתי זאת הבאתי מנחה גדולה אל הפרינץ מאראניען בעמדי לפניו במקום תחנותו על גבול ארץ אשכנז, ותהי לו לעזר גדול בצר לו כי אזלת ידו לשלם שכר אף לאחד מאנשי חילו. — זאת ראיתי להגיד לך גבירתי —.

וטרם כלה יעקב לדבר ומאייאר ראדריגועס החישה אליו ותאחז את ידיו ותקרא : צדיק אתה יעקב, ואני הרשעה! גבר חכם בעז אתה ואני אולת חסרת טעם! הפין־עברות אפך והכניעני שלח זעמך בי ופני חבוש בטמון. אך ברגז רחם תזכור ושא לפשעי, עתה ידעתי כי עוד עפלה לא ישרה נפשי בי ועוד רע ומר יצר לבי — שונא צדק ואמת. עוד נעויתי בגאון שוא נתעיתי במוסר הבלי היחס — ומה אני נגדך איש טהר הלבב יקר הרוח רב העלילה, הרף נא אדוני אל תאיץ להרגיעני, תיסרני אולתי, ותדכאני מוסר כלימתי למען יהי פשעי נגדי תמיד — אך הואילה וסלחה כי לך יאתה, כי לא ראיתי כמוך חכם, צדיק, ונדיב לב. ובדברה נפלה לרגלי יעקב. אך יעקב מהר לסעדה ולתמכה ותקם ותפול על צוארו ותבך בכי גדול, וכמעט שבה התאפקה פצתה את פיה ותאמר; הנני מפקיד את בתי בידך יעקב ואת ערובתה תקח לך, בצל סתרך תחסה והיית לה לאב ואם. —

יעקב טיראדא לא ענה דבר, אך תקיעת כפו ברור מללה תשובתו, ואחרי אשר הרגיעה מאיאר כמעט, התאפק יעקב לכפול ולשנות לה בדברים אחדים את אשר עליה לעשות להכנת הדרך ויתפטר ממנה, ויפן ויצא. —

וברכי מאיאר פקו ותצנח על הכסא. כל המוצאות אשר מצאו אותה, ברגעים האחדים האלה, כל אשר שמעה אזנה, כל אשר רחש לבבה, שבו עברו לפניה, והחרידו את כל חדרי נפשה חרדת קדש, ובם התחזק רוחה ונשגב, עתה נפקחו עיניה לדעת כי כמוה כיעקב רוח אלהים חיים מתנוסס בקרבם, ומבעד חשכת מאויי־בשרים קרנים מידו למו.

ויעקב נתן את לבבו לתור להקור ולדעת את כל מוצאי העמק הזה ומובאיו, כל שביליו ומשעוליו, למצוא דרך לצאת ממנו לבטח. אניתו עמדה צפונה ונסתרת באחד החפים אשר לרגלי ההר עספיסבעל, ולשם באו והתלקטו חרש לאחד אחד מאוהביו האנוסים כשנים עשר איש אשר אמרו לצאת עמו יחד לתור להם מנוחה בנידערלאנדען. בין כה וכה הקריבו אניות שפאניא לבוא, וצנותיהן שלחו לפניהן בנהר טאיא לשמור על ליסאבון קרית פארטוגאל; גם

מעבר היבשה שלחו שרי צבאות שפאניא אשר הגיחו על העיר נדודי אורבים לתפוש בכף את כל הממלטים נפשם ממנה, ובכן לא נשאר לפני טיראדא דרך בטוחה אחרת לצאת מאת העמק כי אם לעלות במשעולי רוכסי ההרים עד בואם אל רגלי הפסגה קאפא ראקא. שם צוה טיראדא צנה אחת מאשר לאניתו, ושמונה מלחים גבורי כח עושי מלאכה במים רבים, נצבים הכן להעביר את פליטיו מאחורי אניות שפאניא את הנהר טאיא לרחבו, ולהביאם אל אניתו העומדת מצפה בחופי שעטוואל. אשר על כן אמר יעקב לחכות עד אשר תבואנה כל אניות שפאניא מן הים אל הנהר טאיא, אז יחרץ ויצא באניתו הימה ונסתרה. ובלכתו כה וכה לבקש לו משעולים נאמנים בעמק נפקחו עיניו וירא בית מינקת מאיאר ובנה, בית קטן ויפה עומד בחגוי הסלעים בסתר מדרגות ההרים, הרחק מבית בני המון, האנשים האלה, המינקת ובנה בכל היותם קאטאליקים גמורים, רוחם היתה נאמנה את בני בית המון, ונפשם קשורה בם. יעקב ראה והתבונן על מקום הבית הזה, ועל האנשים התמימים הגרים בו, ואור חדש האיר לו כי היה יהיה לו המקום הזה לישועה גדולה.

בבוא השמועה לליסאבון כי נגפו אנשי דון אנטוניא לפני צבאות שפאניא במלחמה, החלו החורים והשרים אשר נטו אחרי אנטוניא לעזוב את מלכם ומעט מעט רחקו ממנו גם מתי סודו הנאמנים בבריתו, ואנטוניא נשאר בארמון מלכותו לבדו אין איש מחזיק בידו וידע כי אבדה נוחלה תקותו. בכל זאת לא מהר אנטוניא להנח את מקומו, וירא כי טוב לפניו לצאת ידי חובתו לעת כזאת, ולמען עשות לו פתח תקוה לאחרית הימים, לקרוא קול קורא באזני יושבי הקריה, כי יתעוררו יתאזרו ויחלצו למלחמה להציל את ידידות נפשם את ארץ מולדתם מכף אויביה.

אבל קול הקריאה הזאת לא עשה דברו, ובו ביום אשר הוציאו אנטוניא באו ראשי כל אזרחי העיר למפלגותיהם לפניו, לבקשו ולחלות פניו כי לא ינסה דבר מלחמה את האויב הגדול והעצום ממנו, לא ידיח על העיר רעות הרג ואבדן ללא הועיל. ואנטוניא ראה את אשר הבין מראש, ויתפטר מאת הנצבים עליו, ויפן וילך לו אל חדרי משכיתו, וכנטות צללי ערב בא אליו יעקב טיראדא למועד אשר יעד לו. — ואחרי אשר ערך אנטוניא מכתב גלוי לכל העמים והממלכות להודיע: «כי לא נתן את כבודו לאחר ומלכותו לפהיליפ כי אם מפני שודד וגוזל ירושת אבותיו הוא בורח» התחפש ויצא את יעקב טיראדא מאת ארמונו ועיר מלכותו חרש. ואת אחד מעבדיו הנאמנים צוה להסתיר הדבר עד יום המחרת לעתותי ערב, ויעקב הוליך את המלך דרך נתיבות צרות ומשעולים עקלקלים עד בואם אל עמק בית המון ויסורו אל בית מינקת הגברת מאיאר. כי שם בחר טיראדא מפלט לדון אנטוניא עד עת מצוא:

בעצם היום ההוא אשר בו נדבר יעקב את הגברת מאיאר, שב בנה

מאת המערכה הוא ומשרתו קארלאס. המכה אשר הוכה במלחמה החלה פא. אך עמל המלחמה ויגיע הדרך כמה ימים יומם ולילה אכלו את כחו אונו. כצל בנטותו נהלך ובבואו הביתה עיפה נפשה לקדחת. שמחת מאיר לראות בנה שב מן המלחמה ערבה מפני יגונה כי הולכת להפרד ממנו ומבתה לארך ימים. ולהיות המסע נחוץ גמרה אומר להודיע דברה אותם עוד בעצם הלילה ההוא, ובדברים אחדים ונמרצים הוכיחה לדעת כי טובה עצת יעקב וישרה לפניהם להוציאם לרויה. עמנואל ומאריא נונעס נבהלו לשמוע את הדבר הזה, ופה אחד ענו ואמרו: כי לא יצאו מזה, כי לא יעזבו את אביהם ואת אמם, יעבור עליהם מה. אך הגברת מאריא השכילה להבין את בניה היקרים במראה הימים הבאים לקראתיהם, כי מה תקותם בחגוי העמק הזה אם גם יוכלו להסתר בו ולהנצל מכף אויביהם, וקול אלהים חיים קורא להם בכח מתוך הענן והערפל לצאת מאת המהפכה לאור החיים, «בתוכחות עלי עון» אמרה מאיר «הפגיע ה' באביכם היקר מחלה עזה, ובגללה לא אוכל למוש מן המקום הזה גם אנכי — פה נשב ונסתר עד בוא עת פקודתנו, אך אתם פרחי חמד ילדי שעשועים, מדוע זה תאסרו גם אתם אסירי מגור ופחד, ונחבאתם בחשך ובצלמות עמנו לארך ימים? הזה חלקכם בחיים? האם תאמרו לבלות ימיכם בלא חמדה, ללא ענין ומעשה, ללא תורה וחכמה וללא דעת אלהים בארץ? ומי הוא לידנו יתקע כי תוכלו להסתר פה לארך ימים, בן ברית דון אנטוניא היית עמנואל! וממתי סודו, ומלחמות תנופה נלחמת בצבאות שפאניא. הישאו הרשעים האלה לפשעיך? אם לא יחפשו בנרות אחריך שופכי רצח אלה, ואם לא יגיעו בכברה את הארץ עד אשר ימצאוך? ואת מאריא היפה בבנות ציון, הלא יפיך יהיה לך למוקש, זיו יפעתך יגלה סודך, ירהיב לב החטאים בנפשותם ולא תמלטי מידם, והדחתם רעה גם על אביכם ועלי, ובכן לא נמצא מרגוע ולא נראה מנוחה יומם ולילה, קול עלה נדף יחרידנו, ומשק עוף כנף יבעתנו. אך אם תצאו מזה בני, מחמל נפשי! והיינו גם אנחנו בהשקט ובטחה, יעקב טיראדא יעצני ועצתו טובה, כי בצאתכם מזה נבוא לשבת בבית מינקתי אוהבתי, בסתר הסלעים, שם לא יראנו איש ולא תשזפנו עין. כי מי יחקור וירדוף אחרינו ומי אכזר כי יגע לרעה באיש ההולך למות, אם גם כה יקרה כי ימצאנו?, צאו צאו בני מתוך המהפכה לאור החיים, לחזות בנעם חיי האמונה ולחדות את פני האמת, הלא זה חפצך וישעך מאריא, כל הימים» ותספר להם מאיר את כל מחשבות יעקב טיראדא הטובות, את יקרת נפשו הנדיבה את חכמתו הגדולה, ואת אמץ רוחו הכביר ותאמר: ביד האיש הנפלא הזה מצאתי את לבבי להפקיד את חייכם ואשרכם, כי אלהי ישראל עמו, הוא ישלח מלאכו לפניכם להוציאכם לחלצכם מכור הברזל הזה, והוא ינהלכם יביאכם למחוז חפצכם. עת צרה לנו אל תתרפו ולא יצר כחכם הפעם, התעוררו והתחזקו והיו לבני חיל

גבורי כח לכבוש המון מעיכם ולהשבית סערת רגשותיכם אשר נאוו אך שעשועים — הים הולך וסוער וימי המסה באו, התחזקו והיו לבני חיל» — ו קמה עוד רוח בעמנואל ומאריא, לעמוד על דעתם. ראו ונוכחו כי נכוחים ונמרצים דברי אמם, ומבלי אומר ודברים נפלו על צוארה, וארובות עיניהם נפתחו וימסוה בדמעותיהם.

וגם מאת גאספאר לופיץ הפיקה רעיתו רצון, ועל נקלה, לתת את בניו ללכת את טיראדא. כי למחרת היום בבקר התחזק כמעט ורוח מבינתו שבה אליו, ומאיאר ראתה כי טוב לנסות אליו דבר הפעם, ותציע לפניו עצת טיראדא לקחת עמו את עמנואל ומאריא, וללכת עמהם אל אשר ימצא שם מנוחה ונחלה, וכמו כן כי בצאת בניהם מאתם, יבואו לשבת בבית המינקת הנסתר ונעלם מעין כל ולא ישמע קול צודה נפשו לקחתה. וגאספאר אשר בעתוהו אימים כל הימים הואיל לתמוך את העצה הזאת, למען הרחק ממנו כל תשואת רגש, והיתה מנוחתו בטוחה ונכונה עמו. ובחפץ נפש צוה לבנו לכתוב אגרות־אמנה על סכומים גדולים אל בתי המסחור העומדים בבריתו ובידו חתם עליהם.

המועד אשר יעד טיראדא לצאת מארץ פארטוגאל בא, צבאות שפאניא באו ליסאבונה, ושרי פקודות העיר פתחו שעריה לפניהם ויברכום לשלום ומן העם לא היה פוצה פה ומצפצף. וגם אניות שפאניא באו מן הים אל הנהר טאיא העובר קדמת העיר ויחזקו כן תרנם מסביב לאניות פארטוגאל. כל שרי הפקודות וכל יושבי העיר נשבעו שבועת אמונים לפהיליפ מלך שפאניא, ושרי חיל הציבו מצב בכל פינות העיר והאניות מקצה. היום פנה, והחשך פרש כנפיו על הארץ וגאספאר לופיץ גם שנתו, עמנואל ומאריא הכונו לצאת לדרכם, וכאשר לא יכלו להקיצו ולקחת מפיו ברכה עמדו רגעים אחדים עליו בלב נשבר ונדכא לברכו ולהתפלל בעדו. זרמי דמעות שטפו מעיניהם, שפתיהם נעו וקולם לא נשמע. אך בחדר אמם נתנו קולם בבכי ובזעקת שבר הילילו כיד הצרה הגדולה עליהם. ומאיאר חגרה שארית כחה להרגיעם להשביח שאון רוחם ולנחמם, חבקה ונשקה אותם ותפול על צואריהם. — ובכרוע עמנואל ומאריא לרגלי אמם לקחת מאתה את ברכתה האחרונה, השחה מאיאר את ראשה ותבט בעיניהם, הציצה והעמיקה לראות עד מורשי לבביהם ותאמר: בני היקרים! אם יואיל אלהי חסדנו יחייני ויזכני לשוב לראותכם עוד, אשובה אביטה בראי עיניכם אז, ומה נעים יהיה גורלי ומה מאושר חלקי בחיים אם אשובה אמצא שם — את אשר אני מוצאה בו היום, זה כל ישעי וחפצי. אחרי כן ברכה אותם ותקם ותלך עמהם דרך חגוי הסלע אל בית המינקת.

שמה חכו אל בואם יעקב טיראדא ודון אנטוניא. ובראות מאיאר את אנטוניא אמרה לכרוע לפניו כאשר לו יאתה. אך הוא מהר להקימה ויאמר אליה: אל נא שארי ובשרי אם ירצני אלהי וישיבני אל נחלתי, או אז יאת

עמנואל כבוד מלך — אך כיום אינני כי אם פליט מוצא מסתר ומחסה בצל קורתך להם מאיאר ! ומשען עז בבנך עמנואל, אשר נתת לי ללכת עמדו. כל עוד נפשי בי לא אשכח חסדך»

וטיראדא האיץ בם, לקום וללכת, ויצא הוא ראשונה ואחריו יצא אנטוניא ומאיאר, והיא שבה ונפלה על צוארי בניה ותשקם — אף המה השיבו לה נשיקותיה ברכו זה את זה — ויפנו ללכת. ויהי אך יצא עמנואל ומאריא מן הבית עוד לא הרחיקו, ומאיאר אשר עמדה בסף לא יכלה להתאפק עוד ומנהמת לבה זעקה זעקה גדולה ומרה — אך הזעקה עברה חלפה לה בתהו יליל העמק, ולא הגיעה לאזני בניה. — והיא גם היא שבה ותזכור את אלוף נעוריה ואת אשר נוטל עליה, ותתעודד. —

בחשכת הלילה עברו ארבעה האנשים את העמק הצר עד בואם לרגלי רוכסי הסלעים, יעקב אחז ביד מאריא ועמנואל תמך את דון אנטוניא ויחדיו העפילו לעלות על צוקי הסלעים — ובהגיעם עד הראש, משם יפנו לרדת אל החוף, עמדו להנפש כמעט, והנה נפתחו השמים ואור ברק האיר את פני כל הככר, לנגה נגדו נראה הים הגדול בשוא גליו, ההרים העוטרים אותו והעמקים אשר לרגליהם — וגם הבית הקטן בעמק בית המון הופיע בטהרתו. — ובבן נשקפו לפני ההולכים, נשקו יחד זכרונות הימים ההולכים ועוברים ותקות העתיד הנשקפה לקראתם. — אך עד ארגיעה — והחשך שב ויכסה במשאון את כל היקום. ובאישון לילה שבו נחפזו הבורחים האלה לעשות דרכם וירדו מן ההר וילכו כשעה אחת בדרכים לא עבר אדם שם, ויבואו עד החוף אל הצנה אשר עמדה מצפה, ובבואם אל הצנה הוליך יעקב את מאריא אל החדר הקטן אשר יעד לה ויבקשה להסיר שם את בגדיה וללבוש את הבגדים אשר הכין לה. גם אנטוניא ועמנואל לבשו בגדים אחרים ויהיו כלם מלובשים כיעקב טיראדא ואנשיו, בגדי דיגים פורטוגיזים היורדים בים לעשות מלאכתם. ובצנה נמצאו כל כלי הדיגים רשתות מכמורות, חבלים, חכות וכדומה. טיראדא שלח ידו אל המשוט הגדול והמלחים ישבו גם המה לעשות מלאכתם וחיש קל יצאה הצנה מן החוף אל הים. —

8) תולדות יעקב.

בשלום בלי פגע שטה הצנה על פני הנהר טאיא, והנהר היה שקט ושאנן בהיר ונאור כראי מוצק וברוח צח רחפה הצנה על פניו, אך מדי הקריבה לבוא אל אשדות הנהר, צוה טיראדא לאנשיו לאחוז איש איש את כליו ולעשות במלאכת הדיגים, למען לא ישימו אליהם לב אם יפגעו בהם השפאנאים. אך מתחת לבגדי הצידים נשאו איש איש נשקו להיות נכונים לעמוד על נפשם. כמעט הגיעה הצנה אל תוך האשד וטיראדא ראה קצף על

פני הנהר ויבן כי אניה אחת גדולה שטה בו, ויחתור לנטות ממנה. והנה קול קורא בחצוצרות־התרועה מעל מצפה האניה: קרבו הנה בני בליעל! השטים בצנה, פן נפגעכם בכדורי מות, ותרדו כאבן במצולה, מי אתם ומה מעשיכם?—וטיראדא נוכח לדעת כי האניה הזאת היא אנית צבאות שפאניא אשר נצבה כצר לתפוש את הים, ויסב את הצנה אל מול האניה ויעמוד הרחק ממטחוי קנה רבה, ובשפת פורטיגיזית כבני דלת העם יושבי החוף בהברתם ונגונם השיב את שואליו דבר, כי דיגים המה מפענעך השטים אל קאפא עספיסכעל לעשות מלאכתם, והמכמורות והחכות לעד, ולהיות סירת־דוגתם קטנה ודלה ירא הוא לגשת אל האניה, פן תטבע בהמון הגלים אשר יכה בים משוטה הגדול. הצופה האמין לדברי טיראדא, ויקרא: לכו לדרככם. וטיראדא לא אחר לעשות דרכו וכעב קל דאתה הצנה אל פאת נגבה מזרחה.

לפנות הבקר באה הצנה אל מחוז חפצה, לאור קרני אילת השחר נראתה האניה אשר הכין טיראדא בסתר סבכי היער הצומח על סלע הפסגה, ומתוך ענן הבקר האיר באותות־זהב מעל פני האניה השם אשר קרא לה לכבוד אהובת נפשו «מאריא נונעס». העלמה העדינה הזאת יצאה לשאוף רוח על מכסה הצנה, מראה הים הגדול לאור הבקר הנפלא בהודו החיה את לב מאריא הנכאה, ומנשמת הרוח הצח המחיה את כל היקום חלפו עברו מצוקות הלילה, ותחליף כח. אודם ארגמן כסה את חורת פניה, ובתודת שמחה הביטה אחרי טיראדא בראותה את שמה מפורש על האניה ובשמעה תרועת השמחה אשר הריעו בני ברית טיראדא באניה לקראת בואם, ועד מהרה יצאו טיראדא ואנשיו מאת הצנה ובאו אל האניה היפה והנאוה, על מכסה האניה עמדו מתי סוד טיראדא ובהם גם רעי עמנואל ויודעיו מאז — בשמחת גילה קדמו את פני האורחים, בחרדת כבוד ברכו את דון אנטוניא, ובענות חן את פני מאריא נונעס — ופנו לפניהם את הדרך אל החדרים אשר יעד להם טיראדא, מאריא באה החדרה ותתפלא לראותו כלול בכל הדר ויפי. וטיראדא לא אחר להכין הכל באניה אל המסע — חזקו כן תרנה פרשו נסיה ועל כנפי רוח יצאה האניה לפאת נגבה מערבה לבלי יפגשו בה אניות שפאניא. — אולם גם כל יד כלי נשק למיניהם היו נכונים אתם לעת מצוא וגם אנשים מלומדי מלחמה היו אתו די להגן על האניה. ובלב סמוך ובטוח באלהי ישראל אשר הפליא חסדו לו עד היום הרהיב יעקב עז בנפשו לעשות דרכו בלב הים הגדול. —

לבקשת דון אנטוניא נעתר יעקב לשום פני אניתו אל ארץ בראזיליא אשר באמעריקא אל המדינות אשר סרו אל משמעת פארטוגאל, כי שם קוה אנטוניא למצוא רחמים ואהבה בלב הפורטוגיזים שונאי פהיליפ, ועזר לתפוש לו שם מלוכה קטנה, ונשגב לערוך אחרי כן מערכה על שודד נחלתו. חיש קל הלכה אנית טיראדא עד בואה אל ריא זאניירא. משם שלח יעקב ציר אל המשנה

להודיעו דברו. אך כבר קדמה אנית שפאניא לבוא אל בראזיליא להודיע כי מלך פהיליפ על פורטוגאל, והדת נתנה כי ישבעו לו יושבי הארץ שבועת אמונים. והמשנה אף כי היה מאוהבי דון אנטוניא, ובעזרו עלה לגדולתו ירא את מורא פהיליפ ולא אבה לנטות אחרי אנטוניא. ויהי אך זה חסדו אשר אמר לעשות עם דון אנטוניא איש חסדו, כי לא יגלה סודו לשרי שפאניא ויתמוך ידו בכסף וצידה לדרך אשר ישלח לו למקום פלוני אלמוני, וישמע יעקב ויצר לו כי לא האמין בדברי המשנה, וישנה את מקום תחנות אניתו. אך המשנה הקים את דברו, הצנות אשר שלח יעקב לקחת את אשר הבטיח המשנה להעניק לדון אנטוניא שבו טעונות בכסף וכל מיני מזון למכביר, ויעקב מהר לצאת מבראזיליא ולשוב אל איירופה. —

לעת ערב יצאה אנית טיראדא, והלילה היה יפה ונחמד להפליא, על פני לבנת ספיר השמים יקר הלך הירח, והכוכבים במסלותיהם יצאו חוצץ כלם להריק את יפעת קרני אורם על פני ראי הים הגדול. ומבין אלפי אלפים תלמיו המתנועעים לאט לאט מנשמת רוחות צחות ונעימות, השיב הים משנה נגה צבאות השמים ברבוא רבאות תמונות מתמונות שונות מפליאות ביפי זהרם. — למחזה הנפלא הזה יתעוררו רגשות עדינות בלב האדם, יתפלא ויתענג על הדר הבריאה ועל חכמת יוצרה וחסדו השפוך על כל קצותיה, ונפשו תמלא אהבה ורצון לכל היצור, מעשי ידי קונה שמים וארץ. רעי יעקב ואנשי בריתו ישבו על מכסה האניה להתענג על הדר הטבע, שמח ורחב לבבם וישכחו עמלם ומרי שיחם ממתים מחלד, ובאות נפשם נדברו וישיחו שיחות רעים. דון אנטוניא הלך לישון בחדרו כי זקנתו תקפתו ויעקב ישב את מאריא לבדו. יפעת הלילה הזה היטיבה יפיה וטובה, והפליאה להראות ידידות נפשה, נדיבות רוחה, כביר כח תבונתה, והתוגה הנסוכה עליה כללה חמודותיה לקחת לב המתבונן עדיה. ובשבת שנימו לבדם יחדיו גברו עליהם זכרונות העבר ותקוות העתיד, ולא התמלטו מפיהם כי אם דברים אחדים. אך לפעמים נשא יעקב עין ממעמקי עשתונותיו אל אהובת נפשו, ולא יכול להסבה ממנו עד ראותו כי הרגישה מאריא ולחייה האדימו.

ועל מכסה האניה כמו כן שררה דומיה רגעים אחדים. והנה קול שיר נשמע מפי בילמונטו אחד מאנשי ברית טיראדא אשר פתח בכנור שירתו לתהלת הלילה היפה הזה וגאון הים הגדול המתפאר בכבודו. וכמעט כלה המשורר את דברי שירתו הריעו כל אנשי האניה לקראתו תרועת תודה. ואחד מהם עמד ויאמר: הנה שרנו בכבוד הלילה וגאון הים כי להם נאוה תהלה עתה נשובה נתבונן עדינו. הלא ישרון בקרבנו אשר הקדישתהו בת השירה מרחם, ידעתי גם ידעתי ישרון, כי שרת שיר נפלא לזכר האיש הנעלה אשר מאחינו היה ולאות ולמופת יהיה לנו כל ימינו, שירה לנו ישרון

מפרא דיגה ונשים זר תהלה גם על ראשך. לשמע פרא דיגה חרדו כל האנשים חרדת קדש, ובעיניהם חלו גם המה את פני ישורן להשמיע הוד שירתו. והעלם ההוא קם ממקומו לקח את כנורו וידבר את השירה הזאת.

פְּרַא דִיגָּה! פְּרַא דִיגָּה
לְךָ נָשִׁירָה וּנְזַמֵּרָה
מוֹפֵת הָיִיתָ לָנוּ בְּחַיֶּיךָ וּבְמוֹתְךָ
וּבִכְבוֹדְךָ נֶצַח נִתְיַמֵּרָה.

אֶת הַזָּהָב הַטּוֹב גָּזְלוּ בְּנִבְלֵיהֶם
חָרָשֵׁי מַשְׁחִית וַיָּשִׂימוּ לוֹ קָבֶר
בְּסִתְרֵי חֹשֶׁךְ בְּעִמְקֵי בוֹר אֲסִירֵיהֶם,
וַתִּגְעַשׁ הָאָרֶץ וַתִּזְעַק זַעֲקַת שָׁבֶר.

וּמַלְאֲכֵי מָוֶת מִהֲרוּ הִצִּיתוּ אֵשׁ אוֹכֶלֶת
וַיַּשְׁלִיכוּ בָהּ אֶת הַזָּהָב בְּלַעֲגָם רֶצַח,
שָׁם יִתַּךְ יִשָּׂרֵף וְהָיָה לְאֵפֶר גַּחֶלֶת
לְבִלְתִּי תִּרְאֵהוּ עוֹד עַיִן לָנֶצַח.

אַךְ אֶת הַסִּיגִים אָכְלָה הָאֵשׁ לְטַהֵר
וְהַזָּהָב הוּצַק חֵן מְזֻקָּק שִׁבְעָתַיִם
כִּי מִי יוּכַל לְהַחְשִׁיךְ יִפְעַת הַזֹּהַר
הַהוֹלֵךְ וָאוֹר כְּעֶצֶם הַשָּׁמַיִם? —

אֶת הַנֶּשֶׁר הַקַּל בְּמֵתֵי־רָעָב יַבְקִיעַ
בְּבוֹר תַּחְתִּיּוֹת, עַבְדֵי דָמִים! הֲבָאתֶם
שַׂמְתֶּם כַּסַּד רַגְלָיו לִשְׁאוֹל הִגִּיעַ
כִּי תְּעוּפַת חֶפְצוֹ, רוּם דֵּעוֹ, יְרֵאתֶם.

וּמֵעַל הַמַּעֲרָכָה עָלְתָה שַׁלְהֶבֶת בַּסַּעַר
מְגֵאוּת עָשָׁן הִתְאַבְּכוּ, הָאָרֶץ נֶעְתָּמָה
בָּם יַעֲלֶה הַנֶּשֶׁר, בָּם רוּחוֹ יָעֵר
וְתִקְוַת אֻמְלָלִים כֵּן נִגְזְרָה תַּמָּה. —

אַךְ מֵעֲרֵמַת הָאֵפֶר בְּרֹב כֹּחַ
שָׁב הִתְנַעֵר הַנֶּשֶׁר וְלַשְּׁחָקִים יַרְקִיעַ
מִכְּנַף הָאָרֶץ נִשְׁמְעוּ זְמִרוֹת פְּקַח־קוֹחַ
וְאוֹר תִּקְוַת גְּאוּלָּה לַיְשָׁרִים הוֹפִיעַ,

פְּרַא דִיגָא! פְּרַא דִיגָא! רוּחַ אַפֵּינוּ
לְךָ נֵיטִיב שִׁיר לְךָ יְזַמֵּר כִּנּוֹרֵנוּ,
הִשְׁלַכְתָּ מֵעָלֶיךָ אֶת אַדֶּרֶת הַכְּמָרִים
וַתַּעַשׂ לְךָ תַּחְתֶּיהָ כַּנְפֵי נְשָׁרִים!!.

ויהי כשר המשורר על הגיון בכנורו וחרדת קדש אחזתו ואת כל שומעיו עמו יחד ויענו גם המה אחריו בקול שיר ותרועה גדולה, שנו את שירו וישנו. ומקצתם פנו גם הביטו אל המקום אשר עמד שם טיראדא. כי אך מתי מספר מן ההולכים עמו ידעו את סודו. — וגם יעקב טיראדא התפעם רוחו בקרבו כשמעו את דברי השירה הזאת, חרד ורחב לבבו אך מהרה התאפק, העמיד פניו, וישב על מקומו דומם, ידיו שכל על לבו ועיניו שוטטו ברוח, וקול מאריא נונעם העירהו מתרדמתו, כי פנתה אליו ותאמר: ראה טיראדא השיר הזה העיר ברוחי רעיונות וזכרונות הרבה אף הזכירני הבטחה אחת אשר הבטחתני. — העת והעונה הזאת נעימה ונחמדה שקטה ושאננה, עשה כאשר הבטחתני, הלא הבטחתני יעקב לספר לי תולדות ימי נעוריך. לא מאהבת חדשות ונצורות בלבד נכספה נפשי לדעת זאת. רבות עשית

טיראדא עם בית אבי, ורבות הנך עתיד לעשות עמנו עוד, ומאז באתי לחסות תחת צל כנפיך למדתי לדעת את תור מעלת נפשך ואתפלא על המראה — ראיתיך טוב ומיטיב, גבר חכם בעז, כביר כח לחרף כל עמל, חזיתיך בהליכותיך בקדש. אך למה תהי תהלתי למשא עליך! חזיתיך — ומדי אתבונן בך כלתה נפשי בחיקי לדעת מי אתה האיש הגדול הזה? ואיזה דרך הגדלת? ראה גם ראה טיראדא הן רוח חן ותחנונים יצוק על כל הטבע כלו, הירח והכוכבים שפכו אור יקרות על הים הגדול, ורוחות צחות ועדינות משחקות בגליו וכמשוחחות אישה את רעותה, ורוח האדם אף הוא יתעורר לשוח בזכרונות הימים שעברו, הואילה נא ותנני להזכירך את הבטחתך.

בנפש חפצה שמע טיראדא את דברי מחמל נפשו, החריש רגעים אחדים ויאמר: הנני מאריא, לתת לך את שאלתך· אך טוב לאנשים אשר הקרה ה׳ להתהלך יחד ימים רבים לדעת איש את רעהו ידיעה ברורה. ואנכי מעודי שנאתי להתחפש ולהעלים מעשי ואך לדאבון נפשי פגעי הזמן העבירוני על דעתי. אבותיך היקרים יודעים את כל המוצאות אותי, ואמך היקרה בנשים הדגולה מרבבות הצילה משאול נפשי. — ואיך לא אגלה סודי לבתה.

לזכר אמה נשאה מאריא עיניה השמימה רסיסי דמעה הרטיבו את חורת פניה ומנהמת לבה נאנחה ותאמר: מי יתנני לדעת שלומך אמי חמדת נפשי, ושלומך אבי עטרת ראשי! כן דברת יעקב אמי יקרה בנשי חיל, נפש עדינה זכה וטהורה, ומה מאד תרבני יעקב כי תערכני אליה ותאשרני בגללה.

„מאריא, אמר יעקב" ראשית דברי אומר לך כי שם משפחתי טיראדא, אבל השם הזה נשכח מלב וימים רבים היה זר גם לי ובשם פרא דיגא די לא אסצענזיון נקראתי.

כשמוע מאריא את הדברים האלה לבשה חרדות קפצה ממקומה ותקרא, הכי פרא דיגא אתה? אשר העלה כליל על המוקד? „החשי מאריא הס! ענה יעקב, אל תשא את השם הזה על שפתיך, השם הזה לא נשאר זכרו כי אם בפי המשוררים כאשר שמעת ושמור אך בלבי ובלב אנשי בריתי הנאמנים. הטי אזנך מאריא ושמעי ותעלומה יצא אור, למאור זכרוני מימי עלומי לא נצב דבר כי אם תאי הקטן והצר בקלאסטער. ערש ילדותי לא ראיתי, פני אבי לא חזיתי, ואמי לא נשאתני בחיקה, עם ילדים לא שעשעתי, עם נערים לא שחקתי, ולא התהלכתי ברחובות עיר גם בהיותי עלם. יד רשעים הוציאתני מבית אבותי ותכלאני בתא הקלאסטר לארך ימים שמה כלכלו אותי אלפוני וילמדוני. בחומות הקלאסטר שם בליתי ימי לא ראיתי כי אם את הכמרים אשר בצלם יתהלכו ועל פניהם הזועפים אימה חשכה תמיד. בשעות הפנויות מן הלמודים הקבועים שרתי שירי תפלה התהלכתי

לשוח בגן הקלאסטער להתבונן על הציצים והפרחים ועל מצבות קברי הכמרים שכבר מתו, ותהי לי זאת לשעשוע ומשיבת נפש. — המודות תבל לא ראיתי על כן לא חסרתי דבר · אך לבי היה חלל בקרבי וקול ממעמקי הנפש העירני כפעם בפעם לדעת כי נעזב וגלמוד אנכי כי במחשכים אנכי יושב, וצרה ויגון מנת חלקי. — אז חם לבי בקרבי ואש בערה בעצמותי, רוח לא ידעתי אכנהו, התפעם בי להתעורר ולהתעודד לפעולת אדם, ויפלא בעיני מאין בא הרוח הזה בקרבי, ומי הצית את האש הבוערה במסתרי נפשי? —

«אך מקץ הימים חמותי ראיתי אור, ופקודת גאולתי באה בתמונת איש כהן זקן נכבד אחד. ימי עלומי כבר עברו, וכבר באתי בסוד הכהנים וכמוהם לבשתי אדרת שער. ויהי היום, ואיש כהן אחד אורח בא אל הקלאסטער לגור שמה, ושם האיש ההוא פרא גערא‌נימו. וכבואו פנה אלי באהבה ורצון, ובחבלי חן וחסד משך את לבבי לדבקה בו. הזקן הנכבד הזה החל להעיר לחכמה אזני, ובטוב טעם ודעת האיר את עיני במאור חכמתו. אף הגדיל חסדו עמדי להמציא לי חבר טוב את אשר לא היה לי מעודי, ובדברו בא אל הקלאסטער עלם נחמד להשכיל יקר רוח ונפש נדיבה אלפונם די הערירה, ועד מהרה הופיע לי אור חדש במחשכי אהלי, כי נקשרה נפשי בנפש אלפונסו ומצאתי לי אוהב ורע כמוהו אשר יחדיו נשב לשמוע תורה ותושיה מפי אלוף ומורה כפרא גערא‌נימו».

«מורנו הגדול הזה הסכין להעיר את רוח מבינתנו, להתבונן ולמצוא חפץ דעת לבבנו, הפיץ אור על נתיבות למודינו, למען לא יצרו צעדינו לא נלא בדרכנו ולא נכשל. ובכן החלפנו כח יגענו והונח לנו, ותהי לנו המלאכה לענג ונחת. וכאשר ידענו הבין את לשונות בני קדם, קראנו לפניו ספרי חכמי יון, כתבי הקדש לבני ישראל, וספרי ברית החדשה, ובחכמתו השכיל להעירנו להתבונן בהם בינה, לערוך את למודיהם זה לעומת זה ולבחנם. שרי פקודות הקלאסטער, לא שמו אלינו לב לראות במה אנחנו עסוקים. פרא גערא‌נימא נודע לחכם שומר אמונה ואותנו ידעו נערים נוצרי תורה משכילים שכל טוב, ויאמרו בלבבם כי מורנו יאצל מרוחו עלינו, והיינו לפאר ולכבוד הכנסיה. — אך לא כאשר דמו כן היה. בשימנו לב אל למודי חכמי יון ראינו ונוכחנו כי אם רמו וגבהו דבריהם, אין בהם נכוחה, ימששו כעורים קיר, ולא ידעו איזה דרך ישכון אור, זה בונה וזה סותר, זה נוטע וזה עוקר, קורי עכביש יארוגו להרהיב עין ומנשמת רוח מבין לאשורו יעלו בתהו, וכעשן יכלו לפני למודי תורת משה, הברורים והנאמנים, המאירים והמזהירים, החזקים והמצוקים, משמחי לב ומשיבי נפש. כי בעוד היונים מחפשים לדעת היש בורא לעולם ואלהים בארץ, תלמדנו תורת משה כי אלהים אמת אלהים חיים קונה שמים וארץ ומלך עולם; תאלפנו לדעת כי טוב ה׳ לכל ורחמיו על

כל מעשיו, ואת האדם יצר בצלמו ויפח בו נשמת חיים, ויחננו דעת וילמדהו בינה להבין ולהשכיל באמתו, כי הוא מלכנו אדונינו, אבינו רוענו, ובישראל בחר מכל עמי הקדם ויאמירו להודיעו דרכיו להראות לו טובו וכבודו, ויהיה ישראל לאור גוים, מורה ומלמד דעת אלהים בארץ. הלמודים הנפלאים והנשגבים האלה באו כשמן בעצמותינו, ונפשנו השוקקה מלאו כל טוב».

«וכאשר הרבינו להתפלא על חין ערך תורת ישראל, ומעלת למודיה הקדושים על למודי חכמי יון, העירנו מורנו ואלופנו לבקש דעת דברי ימי העם הזה, אשר נתנו אלהי עולם לאור עמים, ומה הגמול אשר גמלו עליו עמי הארץ אשר הלכו לאורו. ונראה ונתבונן ויחרד לבבנו. — כי הפכו על בני ישראל בהלות חשך וירדפום באף, הרוג ואבד, ויחר לנו מאד. ומעט מעט נהפך לבבנו לשנוא את שונאי ישראל ומנדיהם אבירי הלב הרחוקים מצדקה, ותשפל גם מעלת תורתם ואמונתם בעינינו, אז גלה מורנו ואלופנו את אזנינו כי צאצאי העם הנרדף והמדוכא אנחנו, ובנים לאבות ישרים אשר עלו כליל על מוקדי האינקוויזיציון. — ולמן היום ההוא הוסיף פרא געראנימא אמץ ללמדנו דעת תורת ישראל לנטוע בלבנו את למודיה הצרופים ולאמץ רוחנו לשמור פקודיה. אך הזהירנו לשמור מכל משמר דל שפתנו, עד עת פקודת־ישועה ורצון. בימים ההם נקרא אלפונסו לשום ידיו על עיני דודו, ובמשלוש חדשים אחרי כן שבה נפש מורנו אל צרור החיים. ובטרם ימות הודיעני שמי ושמו בישראל כי דודי הוא אחי אבי אמי. — ויספר לי את כל המוצאות אשר מצאו את בית אבותי ואותו ויעיר לזכרון את לבבי, לזכור כי אבי, אמי, ואחותי היו למאכלת אש».

«מלא רגז וחרי, נשארתי לבדי ואין מחזיק בידי, ובאפי נשבעתי לנקום נקמת אבותי. ובתתי את לבבי לדעת מה אעשה, ואיזה דרך יובילני למחוז חפצי, אמרתי לשים אל סאראגזה קרית אראגון פעמי, לשמוע שם בלמודים בבית מדרש החכמה. כי שמעתי אשר באראגון עוד שאר רוח לעם הארץ, וממשלת שפאניא לא מצאה און לה להכריעו ולשימו כעפר לדוש תחת כפות רגלי הקנאים החשוכים מורדי אור וצוררי דעת. ובלבבי היה ללמוד ולהשכיל להיות דורש ברבים ומטיף לעם, כי אמרתי בשאתי את מדברותי באזני העם ובהביעי להם רוחי, תצא גם האש העצורה בעצמותי ובערה ואין מכבה. ותקותי באה לי כי כמעט החלותי לדבר דברי מעל הבימה להעיר את העם למוסר, וימצאו חן ושכל טוב בעיני השומעים, ובכל המקום אשר נשמע קולי נהרו אלי המונים המונים, אדרת הכהנים אשר לבשתי היתה צנה וסוחרה בעדי, ואיש לא הרהיב עז בנפשו לתת תהלה באמון אמונתי, אף כי סבותי את דברי לבאר את פרשת תורת האדם לאדם ולעורר רחמים וחמלה אל כל לב נשבר ונדכא. השומעים שמעו ויאשרוני, ובכן סלותי לי מסלה אל לבבות רבים

מבני הערים אשר עברתי בהנה ונפשם דבקה בי, ואמרתי הפעם אסיר המסוה מעל פני אפתח פי ואצוק רוחי עליהם, ושפתי ברור ימללו את כל הגיוני לבבי, ונפקחו עיניהם לראות כי התעום לעזוב דרכי צדקה ישרים וללכת בנתיבות רשע כסל, אדברה וירוח לי יעבור עלי מה, כי כבר סר ממני מר המות, ואימתו לא בעתתני, אף יחלתי לו כי ישלח ידו יוציאני מן העמק העכור הזה, ויאספני אל אבותי לאור באור החיים.

«בימים ההם האירה לי תקוה טובה כי חפצי יצליח בידי. אנטוניא פרץ אחד מסופרי המלך אשר נתן בפלילים על אשר שכר מרצחים להמית את עסקאבאדרא בשלי בדבר המלך פהיליפ, נמלט מבית כלאו אל עיר מולדתו סאראגזה ויעמוד לפני השופט הראש (יוסטיציא) אשר על כל מדינת אראגון ויתודה את פשעו, והמלך ראה כי רעה גם נגד פניו מאת אנטוניא פרץ כי יענה בו עונו, הסית בו את שרי האינקוויזיציון, והם מהרו ויתנהו בבית הבור, אז חרה אף השופט הגדול ועמו כל אנשי אראגון, על שרי האינקוויזיציון כי שלחו ידם לנגוע במשפטי הארץ וזכיותיה מקדם אשר על פיהם אין שופט ודין גדול בכל אראגון מן השופט הראש. ואך לו לבדו הצדקה להוציא לאור משפט איש ואיש, אז מצאתי עז בנפשי לשאת מדברותי בתוך כל קהל ועדה, לחצוב בשרי פקודות האינקוויזיציון ומשפטיהם, לגלות עון רשעת המלך האכזר הרודה בעם, להוכיח בצדק כי לא לאמונה תשור האינקוויזיציון בארץ, ולא לצדק ימלוך מלכם כי אם להכריע ולבצור רוח העם, לעשוק משפטו ולרעוץ כל יצרי מחשבותיו, והאינקוויזיציון אך כלי משחת בידו להפיק זממו. דברי הכו שרש בלב אנשי סאראגזה ויקומו כלם כאיש אחד וישימו את נשקם עליהם, ויגיחו על ארמון האינקוויזיציון וילכדוהו וישלחו את פרץ לנפשו והוא נס ונמלט»

בראותי כי דברי עשו פרי יצאתי מסאראגזה ועברתי בכל ערי אראגון וכפריה לקרוא בשם הפדות מעצר רעה וממוסר הבלים, והמונים המונים נהרו אל בירת המדינה חלוצים לעמוד על נפשם. אך פהיליפ אשר חכה מאז למצוא תואנה באנשי אראגון, למען תמצא ידו לו לעשוק משפטיהם וזכיותיהם מקדם אשר כסרבים וסלונים היו בעיניו, שלח צבא גדול אל אראגון. האמנם שלח השופט הראש דבר בעם להודיעו כי הפר פהיליפ ברית ראשונים עבר חק להביא בשערי הארץ צבא וחיל. אך לא בדבר שפתים תעשה מלחמה, ויהי אך הגיחו אנשי צבאות שפאניא גבורי החיל על גדודי אראגון ויכו בהם מכה רבה ויבריחום וגם שערי סאראגזה נפתחו לפני חיל פהיליפ באפס ידים. ובבואם הוציאו להורג את השופט הראש ועמו ארבע מאות איש מנכבדי העיר, ורבים הובאו בבתי הכלא, ובזאת נגדעה ותשבר קרן אראגון חולל לארץ בבודה ומשפטיה הטובים מימי קדם חלפו עברו כחלום מהקיץ. וימין פהיליפ

הממה לבלע ולהשחית כאות נפשו. אך לא לעולם חסן עריץ וימים ידברו כי השולח יד ברוח עמו ועבדיו טורף נפש ניניו ונכדיו»

ומנהמת לבו נאנח יעקב אנחה גדולה וידום, ומאריא הבינה את דומיתו כי גברו עליו דברי זכרונותיו ותקותיו, והמון מעיו סגר דלתי שפתיו, נפוגה ונדכאה גם היא ותשב דומם ומשמים רגעים אחדים. אחרי כן פנתה אליו ובקול עצב וחרד שאלתהו: ומה מצא אותך יעקב במבוסה הזאת? —

וכאיש נעור מתרדמתו התאפק יעקב ויאמר: שמעתי כי צבאות פהיליפ באים על סאראגזה ואחישה לשוב אליה. אך כבר באה העיר במצור אין יוצא ואין בא, נעויתי מראות כי חלפו כעב תקוותי הטובות כחי עזבני ועצתי התבלעה עד כי לא נתתי את לבבי להמלט ולהסתר מכף גדודי פהיליפ אשר שוטטו בארץ לתפוש את כל אשר היה בקושרים, ואנשי שלומי אשר ששו לקראתי, ושמעו מדברותי בשמחה הגירוני והסגירוני ביד אויב, ולהיותי כהן מורה נתתי בידי האינקוויזיציון, ועד מהרה בא ברזל בנפשי וישימוני בבור אסיריהם. ובעמדי לפני השופטים לא שמתי סתר פנים וברוח כביר הגדתי להם את כל אשר בלבבי, ובתוכחות עלי עון עניתי בם תרמיתם ונכליהם שקר. כמדקרות חרב ירדו דברי בלב השופטים, חלו ורגזו תחתיהם. אך בראותם אותי איש טוב טעם וכהן מורה, נסו דבר להשיבני מדרכי הרעה ויבטיחוני לתת לי נפשי לשלל, אם אנחם ואודה עלי פשעי, וכאשר מאנתי לעשות בנפשי שקר החלו להראני קשה ולענות נפשי ענוים אכזרים. דכאוני בבור צר אפל ואין נגה לו, שמה השלכתי והתבוססתי בעפר עם כל שרץ הארץ, ימים שבועות, והדשים. האכילוני לחם צר ומנעו מים מפי כי צמאתי, השקוני מי רפש ולא נתנו אכל להשביר רעבוני, אף שנתי נזלו ממני, וכמעט נמתי הקיצוני. אך כל זה לא הועיל להותם וכשן סלע בלב ימים הייתי מוצק ולא נעניתי. וכאשר הרבו לענותי כן הוספתי אומץ ובשבתי בחשך היה ה׳ לאור לי, ויחדני בחזיונות משמחות לב ומרהיבות נפש, אבותי היקרים, אף כי לא חזיתים בחיים חיתם, פרא געראנימא מורי ואלופי נראו אלי, שעשעוני, נחמוני, ודעת אלהים למדוני, עמהם התרוממה נפשי לאור החיים את פני אלהי הרוחות, ותשחק לחיי בשרים, להם לחמודותיהם ולמצוקותיהם. החזיונות הקדושות האלה, שעשעוני גם בעמדי לפני השופטים וברוח כביר עשוי לבלי חת, עניתי ואמרתי: לא אעשה בנפשי שקר».

«ובראות אנשי הדמים כי הנני מחזיק בתומתי, חרצו משפטי לעלות על מוקדי המערכה בתוך עשרים וארבעה איש ואשה, בני חרמם אשר הקדישו להעלות אשה לריח ניחוח לפני אלהי האמת והצדק. — ולמן היום ההוא הניחו לי כמעט, חדלו להציקני ויביאוני בבית מרווח. אך גם שמה באו אלי מדי יום ביומו שני כהנים חליפות לדבר על לבי ולהעירני לתשובה באמור אלי, כי

אם אודה ואעזוב ארוחם, ויבחרו מחנק לנפשי ממאכלת אש. והם כאשר באו כן שבו. במנוחת נפש פניתי אל אחריתי, ואומר אל לבי, אם בלא יומי אמלא, כבר העליתי נצה ואציץ ציץ כמעט קט, וכבר הפיצותי גרגרי זרע אחדים בחיק האדמה, ומנוגה וממטר יעלו יפריחו באחרית הימים».

«יום הפקודה קרב לבוא ושרי האינקוויזיציון הודיעו גלוי לכל יושבי שפאניא את מספר האנשים אשר עתדו למאכלת אש, את שמותיהם ופשעיהם, למען יחישו ויבואו לראות במחזה הנורא הזה, ותתענג נפשם באבוד רשעים. וגם את שמי נשאו בתוך החטאים בנפשותם. למען דעת כל העם, כי לא ישאו פנים גם לכהן מורה, ובקרוביהם יקדשו. אולם גם בטרם יודיעו שרי האינקוויזיציון את שמי, נודע בארץ דברי ואשר נגזר עלי, ויהי לנס. אור ליום המועד הזה הובאתי אנכי ושאר הצפוים אלי מות, אל אחד מבתי התפלה המיועד לדבר הזה, שעריו נסגרו על מסגר ומסביב לו עמדו משרתי האינקוויזיציון לשמור על הבית. על היציע העליונה עמדו להקת משוררים וישירו את המזמור «ממעמקים קראתיך» על הבימה לבדה עמדו נרות דולקים הרבה. ובבל מלוא הבית היה חשך אפלה, כל הנועדים למות כרעו איש איש, נפלו על אפיהם לשפוך שיחם בהתעטף נפשם לפני אל עולם השופט הצדיק, וגם אנכי כרעתי על יד הקיר, ונפשי נמוגה בתפלתי, והנה תמונת אדם עטויה במעטה קרבה אלי נופלת על פניה אצלי, ויד שלוחה אלי מתחת למעטפה ותשים בידי דבר מה, ועד מהרה קמה התמונה מן הארץ חמקה עברה ואיננה. מששתי את המושם בכפי ואדע כי בו צרור כסף, מגרה ופסת־נייר, את הצרור ואת המגרה ההבאתי בחיקי ובשומי עיני על הנייר ראיתי את הרשום בו בדברים אחדים אל מי אפנה ואנה יהיו פני מועדות. אחרי קראי בלעתי את פסת הנייר והיה כלא היה. ויהי בחצות הלילה ואנכי לבדי בתא המיוחד לי קמתי ואשלח אל המגרה ידי, ואשוף בה את שבכת הברזל בחלון תאי — ואצא החוצה, נשאתי את רגלי ואלך בדרך אשר התוה לפני — ואלהי חסדי היה בעזרי לחלצני מכל יד עמל ופגע רע אשר עמדו לשטן לי בדרך עד אשר באתי אל מצילי — היא אמך. עד חגוי העמק, שם נסתרתם, הגיעו דברי, ואמך הנדיבה בנשים שמעה את שמי ואת אשר קרני, ותתן את לבבה להצילני, לא חמלה על כספה, ועל ידי איש אחד מאנשי ברית אביך הצליח חפצה בידה, לבוא עדי אל בור כלאי ולהוציאני לחפשי. — כל אשר היו נועדים עמי עלו על המערכה בעצם היום ההוא. ובהפקדי לא נחסר מספרם, כי עד מהרה נתנו שרי האינקוויזיציון איש אחר כפר נפשי, אשר קראהו בשמי למען לא יודע כי נמלטתי מידם, אשר על כן יאמר כי פרא דיגה נשרף על המערכה»

«ואמך אשר שמה נפשי בחיים, הורתני גם תורת חיים, ברוב שרעפי בקרבי הקהה הרגיע נפשי, ועל סעפי נגה אורה, לראות באור האמת בנתיבות

השלום. כי בינה יתרה לה וחכמה רבה למצוא בעקלקלות המבוכות את הדרך הנבונה; השבתי דרכי ולא ידעתי איזה דרך יכשר לפני ואל איזה ארץ אפנה, והיא השכילה ותבחר לי את ארץ הנידערלאנדים, בראותה כי אכזריות פהיליפ תקרע את סגור לבם, וכאשר יוסיף לענותם כן יתחזקו ויתעודדו לפרוק עולו מעליהם. אורו עיני למצוא את המטרה לחפצי ובהגיגי בערה בי אש שלהבת יה, להגיע עדיה, להמציא מנוחה ונחלה לא לבד לאחי בני עמי האומללים, כי אם גם לכל נקשה מורדף בלי חשך על דבר אמונתו ותם דרכו»

«אלה תולדותי מאריא! אשר לא ידעת, ואשר עברו עלי מן היום אשר באתי לחסות תחת צל קורות בית אבותיך הלא לא נעלמו ממך, ידעת כי ירדתי את דון שמואל פאללאחי אל נידערלאנדען, ולבל ידע סודי עמדתי לפניו לשרתו, וכעת הננו שבים ללכת אל הארץ ההיא שנית, העבים המאחזים את פני הרקיע החלו להטהר, ודבר הפרינץ מאראניאן יבקע כשחר אורו ילך ואור עד נכון היום — יום ישועתנו. ואם לא קרוב היום ההוא לנו ואם לא בהשקט ובטחה יבוא אלינו, יום הוא, ובוא יבוא».

יעקב כלה לדבר דבריו וידום, ומאריא נונעס גם היא ישבה משתאה ומחרשת כרגעים אחדים, אחרי כן נשאה עיניה הגדולות והיפות אל טיראדא, אחזה את ידו ותאמר: מה רבו צרותיך יעקב! ומה השכלת לשאת ולסבול אותן! הדברים האחדים הרעידו את מורשי לבב יעקב, ומבלי יכלת לענות אותה דבר, השח את ראשו וישק את ידה פעמים. ומאריא נונעס נבהלה כמעט רגע, ותשב את ידה אליה לאטה, ותקם ותאמר: «כבר עבר רוב הלילה, אלכה לישון מעט» היא באה החדרה ויעקב נשאר על מקומו, ובהלך נפש התהלך באניה ועיניו נטויות אל הים הגדול ואל נגה הירח והכוכבים המופיע מתוך משברי גליו. כי בים האהבה צלה נפשו ובמשברי התקוה וגליה. ואנית יעקב הלכה לדרכה באין מפריע לאור הירח והכוכבים מועפת ביעף מנשמת הרוח הנעים. שלות השקט על פני הים הגדול ושלום חיים באנית יעקב.

9) נצחון וָשֶׁבִי

לפני קרני אור עמוד השחר אספו צבאות השמים את נגהם, תופשי המשוט והמלחים שקדו על מלאכתם, וכל שאר שוכני האניה שכבו אסירים בחבלי השנה כי ערבה עליהם לפנות בקר, והנה קול הצופה נשמע קורא בכח: הנה אניה אחת לקראתנו! המלחים נשאו עיניהם ויראו כי אמת נכון הדבר וירץ אחד מהם להקיץ את שר האניה משנתו, ועד מהרה יצא טיראדא, ויביט ויתבונן וידע כי צי אדיר שפאנאי ערוך למלחמה הולך לקראתם, ולבו נתר ממקומו. לא לנפשו ירא, כי הוא כבר התקדש למלחמה. אך פחד וחרד לנפש אהובתו חמלת תקותו אשר כמעט אורו עיניו, לפני שעות אחדות,

לראות ברק יפעתה בקרני הזהב מרחם משחר. אולם גם הפחד הזה הוסיף לחזק את רוחו, ולאמץ את לבבו אומץ גבורה מאד נעלה. ויפן אל ראש החובלים להועץ עמו, ואחרי אשר שתו עצות בנפשם כדת מה לעשות תמך ראש החובלים עצת טיראדא כי אין טוב לפניהם לנסות דבר להמלט מיד השפאנאים. כי אם להתחזק ולהשיב מלחמה, אם יפגעו בהם.

טיראדא שפך שיחו לפני אדון כל, וימהר להכין הכל למלחמה, הצביא את אנשיו, הפקיד איש איש על עבודתו ומעשהו, העיר את לבבם לדעת את הרעה הגדולה אשר נגד פניהם, ואמץ רוחם לעמוד על נפשם. ואת דון אנטוניא ואת מאריא נונעם הביא בחדר לפנים מחדרי האניה להסתר ממקרי פגעי המלחמה, בין כה וכה האיר השחר, הניצה החמה ועין בעין ראו את הצי השפאנאי — והנה ברק אש, עתר עשן, וקול רעש — כדור עופרת יצא מאת הצי לפגוע בם. אך החטיא את המטרה ויפול במי הים לעיניהם, וטיראדא כלא שמע ולא ראה את האות הנתן לו לעמוד על מקומו ולהשיב שואלו דבר, אחז דרכו עד הגיעו אל המקום אשר ראה טוב לו לערוך משם מלחמה, אז צוה יעקב ושלשה כלי תותח פתחו פיהם ויענו באש את השפאנאים דבר, ותשובתם לא נשארה מעל, כי אם עשתה תבוסה באויביהם. זעקת שבר נשמעה מעל הצי, והשפאנאים נחלצו למלחמה, וימטירו אש ונפרית על אנית יעקב. אך לא הרבו להשחית בה, כי קטנה היתה לעומת הצי וקלה במעופה לרוץ הנה והנה, אולם גם הנזק הקטן אשר עשו לה כדורי האויב גדול היה בעיני יעקב, כי כבר המיתו שנים מאנשיו וכששה איש נפצעו, גם את התורן הראשון שברו ופרצים עשו בקירותיה, וימהר ויצו לפקח על הנפצעים, להתיר את החבלים מעל התרן ולסתום את הפרצים כאשר יוכלו. אז האיץ להעלות את כלי התותח על מכסת האניה, ויחל הוא ואנשיו לירות ברב כח בצי השפאנאים למשחית בלי חשך — וכדור אחד פגע במשוט הצי וישברהו לשבבים, רגעים אחדים נחו השפאנאים ולא חדשו את המלחמה — אך עד מהרה ראו אנשי טיראדא כי לא רפו ידי השפאנאים, וכי שתי אניות קלות מלאות אנשי מלחמה מועפות ביעף אליהם לתפוש בכף את אניתם, וטיראדא לא התבלעה עצתו, ויצו את המנצח על כלי התותח לשמור דרך אחת האניות ולהמטיר עליה גפרית ואש פחים כאשר תמצא ידו, למען השחיתה. ואת אנשיו הצביא לעמוד הכן, ולהשיב מלחמה את פני אנשי האניה השנית — כלי התותח עשו דברם לא החטיאו את המטרה, חצבו להבות באניה האחת, ויפרצו בה פרצים והאניה נהפכה על פניה ותרד במצולת ים, היא וכל אשר בה. קול תרועת שמחה נשמע מפי אנשי טיראדא, ובגבורה חדשה התאוששו להלחם עם אנשי האניה השניה ההולכת וקרבה אליהם. המה שלחו כדור עופרת לפניהם ויך בקירות אנית יעקב ותרגז תחתיה, וקרסי ברזל עפו במועף

עליה מסביב, נתקעו בה וירתקוה, והשפאנאים החלו לטפס ולקפץ מאניתם אל תוך אנית טיראדא להלחם בחרבותיהם איש את אישו, ומלחמת תבוסה החלה, ועד שהאויבים מעפילים לעלות על פני האניה ונופלים חללים תחתיהם מפני תגרת יד אנשי טיראדא, וגדוד שפאנאים התחזקו ויעלו על המכסה מאחוריה. — «האויבים באים עלינו מאחורינו! קרא עלם אחד מאהובי טיראדא, מהרו אחרי אחי! — אך טרם כלה לדבר וכדור עופרת בא בלבו ויפול מת תחתיו, «אהה! ישרון אחינו מת! ישרון נעים זמירותינו! קראו כלם קול גדול, «הבה ננקמה נקמתו», ובקול קורא: פרא דיגא! פרא דיגא! הגיחו על האויב, קול הקריאה הזה נשמע בכל האניה ובאש פלדות הבעיר את כל מורשי לבב אנשיה, ואיש איש בחרבו, בקרדומו בפטישו ומקבתו התנפלו כחיתו טרף על השפאנאים ויכום, וימיתו את כל הבא בידם · ולא יכלו השפאנאים לעמוד בפני גבורי חמת כח אלה, וישובו אחור, רבים קפצו לתוך הים ויטבעו כאבן, ואשר נמלטו אל אניתם אל אחיהם הנשארים שם, נסו להפקיע את קרסי הברזל ולהתיר את אניתם מאנית טיראדא ולא יכולו, כי הקרסים נאחזו בחזקה, ולא משו ממקומם, וטיראדא ואנשיו עמדו על מכסה אניתם, ויורו בהם כאשר מצאו. אז ראו השפאנאים כי כלתה אליהם הרעה, ויתנו את נפשם לשבי ביד יעקב טיראדא, מסרו את כלי נשקם ויבואו איש איש בגפו אל האניה, שם אוסרו בחבלים ובמקום שבויי חרב נתנו משכנם. —

שר הצי השפאנאי בראותו המכות הגדולות אשר הכוהו בני האניה אשר פגע בהם לא אמר לחדש עליהם המלחמה, וטיראדא גם הוא לא הרהיבהו נצחונו להתגרות מלחמה באנשי הצי הגדול, ויאץ באנשיו לפרוש את כל מפרשי אניתו, להחיש מעוף האניה להמלט מיד אויבו הגדול והעצום ממנו, ועד מהרה נסתר הצי מעיניו ומוראו סר ממנו, אז פקד טיראדא את המתים לעשות להם כמשפט והנפצעים לחבש פצעיהם. מה מאד לבו נשבר בקרבו, ועיניו היו למקור דמעה לבכות את רעיו ואוהביו אשר קמטו בלא עת, כי כמוהו גם המה יצאו מלאי תקוה למצוא להם מנוחה ונחלה, וימצאו קברם במצולות ים. אך בשומו אל לבו את אשר לפניו, התאפק ויפן לבקר את כל האניה, ולחזק מקום שם בדק, וככלותו לעשות את כל הנחוץ, הלך אל התא משכן מאריא נונעס, לראות את שלומה. ומאריא נונעס בראותה את השפאנאים באים על האניה ואת מלחמת התבוסה אשר החלה נמלטה אל ירכתי האניה ולרגלי דון אנטוניא נפלה על פניה ארצה ותשפוך שיחה בתפלה לפני אלהי הרחמים והחמלה. וכה שכבה בעטף נפשה עד אשר בא עמנואל ויבשר לה כי אל אלהי ישראל היה בעוזריהם והשפאנים תמו נכרתו. אז קמה מן הארץ ואחיה הוביל אותה ואת דון אנטוניא אל התא. שמה צנחה מאריא על הכסא חדלת און וכח, כי עיפה למות נפשה מפחד ומבכי. וכבוא יעקב אל

התא קם דון אנטוניא וילך לקראתו, ויודה לו גבורתו כי הפליא לעשות ויברכהו. ויעקב מהר להשיב לו תודתו ויפן אל מאריא והיא עודנה שוכבת בכסאה כי עזבה כחה. אך כמעט הקריב יעקב ותשב רוחה אליה ותקם ותחרד לקראתו, לחייה האדימו כתולע, שחוק־שמחה שכן על דל שפתיה ושלהבת נעימה הציתה את טהר עיניה, הושיטה לו את ידה ופיה פתחה בחן ותחנונים ותאמר: מה שפר גורלי ומה נעים חבלי לראותך יעקב שלם שמח ושבע נצחון, אלהי הגמולות יגמול עליך על כל החסד אשר עשית עמנו. — ויעקב מהר ויקח את ידה ויגע אל פיו ויאמר: הלא את מאריא היית בעוזרינו, מדעתנו כי רעה נשקפה עליך — היפה בבנות ציון, החלפנו כח לעשות חיל. האלהים המלמד ידי לקרב יאזרני חיל למלחמות אחרות אשר אנכי אומר להלחם לך עוד, ועליך יגן באברתו והצילך מאימתן ופחדן.

עודם מדברים ואות נתן מן המצפה, כי תלאות חדשות נכונו למו, וימהר יעקב ויעל על המכסה, וישא עיניו וירא והנה צי אדיר הולך לקראתו ועליו דגל ממלכת אנגליא, הצי הזה פגש את הצי השפאנאי ויהי לו לשלל ואל אנית טיראדא נתן אות כי תעמוד תחתיה וכי יבוא רב חובלה להתיצב לפני שר הצי האנגליא. יעקב חשב דרכו ויתבונן כרגע וירא כי אין טוב לו כי אם להנתן ביד שר הצי האנגלי הזה, למען לא יפגעו בו עוד אנשי אניות שפאניא, ולמען יבוא בטח ארצה אנגליא, אשר כבר היה את לבבו לסור אליה בטרם יבוא אל נידערלאנדען. וימהר יעקב וילבוש מדי שר פורטיגיזי כמשפט אשר נתן לו דון אנטוניא, וירד בסירה לבוא אל הצי האנגלי, ובבואו הובילוהו לפני שר האניה נעוויל דוכוס מדעוואנסיהרע, והשר כבן שלשים, איש מדה יפה תאר ונשוא פנים, שר הצי קבלו באהבה וישחק ויאמר לו: הנני להודות לך כי חשבת אותי מבוא במלחמה את אנית שפאניא, הכית אותה מכה רבה מבלי יכולת לעמוד לפני, וגם לנום מפני — ותהי לי לשלל. הפלאת עשו, כי ראה הלא אניתך קטנה ואנשיך מעטים. — ועתה הגידה נא לי מי אתה ומה מקרה קרה לך. יעקב שמח בלבבו, לשמוע כדברים האלה וימהר לענות את שואלו דבר.

«לבי שמח להאמין כי כנים ונאמנים דבריך» ענה שר הצי אבל יפלא בעיני מדוע זה השלכת נפשך מנגד לנסות דבר מלחמה את אנית שפאניא הגדולה והעצומה ממך, הלא באה פורטוגאל אל תחת משמעת שפאניא — ומדוע זה מאנת לשמוע בקול שר האניה? וטיראדא עמד כמשתאה ויהשוב כה וכה, ויבן כי לא טוב לו להסתיר סודו מאת השר האנגלי, ויאמר: לוא ידעת אדוני מי אתי באניתי כי עתה לא שאלתני כזאת, פני היו מועדות לבוא ארץ אנגליא, כי דון אנטוניא מלך פורטוגאל באניתי כי בורח הוא מחמס צבאות פהיליפ מלך שפאניא אשר הבקיעו בארץ נחלתו הכו את צבאות אנשי

מלחמתו, ויקרבו לבוא עד עיר המלוכה. נדהם ונבהל יצא דון אנטוניא מאת פני ארמונו ויתחפש מאויב ואורב בדרך, עד הגיעו אל אניתי הקטנה וירד בה הימה ללכת ארצה אנגליא למצוא מקלט ומחסה בסתר כנפי המלכה עליזאבעט העדינה והנשאה, ומי יתן והיה כי תצא גם לריב ריבו, ולהיות מגן בעדו. ועתה הלא תבין אדוני מדוע זה חגרתי שארית כחי ואוני להנצל מכף עבדי מלך שפאניא. דעת לנבון כמוך נקל לראות מה היתה אחרית מלכי דון אנטוניא בנפלו בידי פהיליפ אויבו.

שר הצי נבהל לשמוע את הדברים האלה מפי שר אנית פורטוגאל, כי לבו ראה, מה רב ערך המקרה הזה אשר הקרה הזמן לפני ממלכת אנגליא, וידום כרגע — ויאמר: לוא ידעתי את אשר אתך — כי עתה לא קראתי לך והעלמתי עיני ממך, כי אינני יודע הייטב הדבר הזה בעיני גבירתי — אם ילך לבה להתערב בריב פארטוגאל את שפאניא, ואם גם ינעם לה לתת מקלט למלכך הנמלט אליה לבקש על נפשו — אולם אחרי אשר בא הדבר הזה לידי באין משים, לא אוכל אעזבו הפעם — ועתה הלא תבין אדוני כי לא אוכל לתת את דון אנטוניא לשבת באניתך כי לא לכבוד הוא לו, ועלי המצוה ללכת אליו לעמוד לפניו, ולבקשו כי יואיל לשכון כבוד בצי האדיר אשר לי — וכבוד גדול אעשה לו בבואו. ואתה מהרה שובה והודיעהו את אשר אני אומר לעשות, ובטובך תאמר לו כי ישא לי, אם לא בכבוד מלכים אכנהו — הלא לא ידעתי עוד אם תכיר אותו גבירתי הנשאה לטוב ובשם מלך תקרא לו —

»טוב דברת אדוני« ענה טיראדא, ומלכי גם הוא חכם ויודע עתו, ויצו על כל האנשים העוטרים אותו כי עד היותו גולה, לא יתנו לו כבוד מלכים.

»מי ומי מן השרים אשר ארחו לחברתו« שאל שר הצי. —

»בצאתו כבורח מארמון מלכותו« ענה טיראדא »לא יצא איש עמו לשלחו, זולתי קרובתו דוננא מאריא גונעם ראדריגעס המון. ואתי הולכים אנשים צעירים לימים, אוהבי ורעי, אשר לא יכלו לשאת את עול מלכות שפאניא הקשה ויצאו לבקש להם מנוחה באשר ימצאו.

»בחצות היום הנני בא« אמר שר הצי »לקחת את דון אנטוניא — ועל אשר לך ולאניתך הנני לאמר לך למורת רוחי, כי כשבויי מלחמה אתם בעיני, ואתי תבא אתה ואניתך ארצה אנגליא, אבל חלילה לי לנגוע בכבודך, רואה אנכי כי איש גבור חיל אתה ואיש אמונים, אם כן זאת איפוא אעשה לך, הבטח תבטיחני כי תשים פניך לאנגליא — ודי לי, ואתה כטוב בעיניך עשה ללכת עמדי, או לבוא אחרי — ידעתי כי מוצא שפתיך תשמור.

»קטונתי מכל החסד הזה« ענה טיראדא »אך שא נא לי אדון נכבד! אחת אשאלך והודיעני בטובך, הלא ידעתי כי שלום בין כבוד הוד מלכת אנגליא ובין שפאניא ומה גם בינה ובין פורטוגאל, ואיה המשפט לקחת את

אנית שפאניא כמלקוח, ולהניח יד גם על אנית פורטוגאל ?

וכמו חרה אף שר הצי על השאלה הזאת, ענה בגדל לבבו ויאמר: ומדוע זה תשאל כזאת ? הידוע לא תדע כי לא יעשה הדוכוס מדעוואנסהירע דבר, אם אין לו צדקה ומשפט לעשותו. — אך מדי דברו נחם על חרון אפו ויוסף לאמר: אפס מאשר יקרת בעיני גם נכבדת איש החיל, ומאשר מידך היתה זאת לי, כי נפלה אנית שפאניא בידי — אמרתי אבינך במחזה, זה מקרוב יצאו אניות מדינת גענוא בים להביא הון עתק אל הדוכוס מאלבא אל נידער־לאנדען, מטעם מלך שפאניא. והנה נודע הדבר אל הגועזים שונאי שפאניא, ויצאו לתפוש את האניות האלה. ולא יכלו אנשי האניות האלה לעמוד בפניהם וינוסו וימלטו אל ערי החוף למלכות אנגליא, פה מצא בעל חוב לגבות את חובו. כי אנשי גענוא הרהיבו עז בנפשם לשלוח יד בעבדי אנגליא הבאים לגור בעריהם, והכבידו את לבבם משמוע בקול ממלכת אנגליא אשר הזהירה בם לא אחת ושתים להשיב את העושק אשר עשקו. אשר על כן בבוא אניותיהם לבקש להן מפלט בערי אנגליא, פקדה כבוד גבירתי עליהם את עונם ותצו להחזיק בם עד אשר ישיבו את העשק, וכבוא הדבר אל אזני הדוכוס מאלבא, לא שם לב אל יושר משפט המלכה ויצו לתפוש את כל אניות אנגליא הנמצאות בערי החוף לנידערלאנדען להיות לערבון בידו. אז יצא הדבר מפי המלכה על כל שרי אניותיה במים רבים, לתפוש את כל אניות שפאניא באשר ימצאו. ולהיות גם מדינת פארטוגאל לארץ שפאניא תחשב כיום, כי מלך פהיליפ עליה, גורל אחד לאניות פארטוגאל, ולאניות שפאניא — ועתה הלא תדע השר ותבין כי כמצוה עלי הנני עושה. אך דע כי היה אהיה לך לפה ומליץ טוב לפני גבירתי — לבלי יגעו בך לרעה, עשה זאת איפוא עתה ומהרה אל דון אנטוניא והגד לו את אשר שמעת ואנכי אחריך. —

הדוכוס נעוויל היה מבני שועי הממשלה מרואי פני המלכה, וגם הוא בהיותו עלם היה מפרחי הרוזנים השומרים משמרת כבוד בחצר המלכה, ואך בגלל קלות דעתו ושכית חמדתו שולח משם, לעבוד בעבודת האניה, והשכלתו עמדה לו לעלות בימים לא כבירים אל תור מעלת שר צי אדיר ולקנות לו לבב המלכה ליקר וכבוד. על כן ידע היטיב את הליכות המלכה בדברי המדינה, והשכיל לקדם את פני דון אנטוניא בכל הכבוד הנאוה לו, מבלי להביא את גבירתו במבוכה, ומבלי לסגור בעדה. כי אם גם התגרו שתי הממלכות האלה אנגליא ושפאניא אשה ברעותה לא קראו עוד למלחמה. הדוכוס לבש בגדי כבודו ויקח אתו מראשי השרים הנצבים על ימינו לבושים גם המה כמשפט, וירד אניה כלולה ביפיה, רבודה מרבדים יקרים וחופת־כבוד בתוכה למושב דון אנטוניא, וגם להקת מנגנים לקח עמו ושנים עשר מלחים לבושים בגדי כבוד לתפארה, כלי התותח השמיעו גאון קולם, החצוצרות הריעו והאניה עשתה דרכה. —

גם טיראדא עשה את כל אשר היה לאל ידו להיטיב ולפאר את אניתו, ובקרוב אנית הדוכוס אליה צוה וכלי תותחיו השמיעו גם המה קולם והעם הריעו תרועה גדולה — טיראדא נצב על מעלות האניה, ויקבל את פני האדחים הבאים ויוליכם אל התא אל דון אנטוניא, והוא גם הוא יצא לקראת הדוכוס ואנשיו, ומאריא נונעס ואחיה אחריו. בהשכל ודעת דבר דון אנטוניא את הדוכוס, לא בגאון וגדל לבב מתנשא למלוך, ולא בשפל רוח מבקש חסד דבר, כי אם כאיש יודע ערכו ועתו בדברים אחדים הביע שמחתו, לראות את שר כבוד הוד המלכה בן שועי ארץ בן נדיבי עם האנגלי, וחפץ נפשו להסתר בסתר כנפי חסדי הגבירה הרמה, ולהפקיד כבודו בידי עושה דברה הנכבד. הדוכוס ראה כי גבר חכם בעז מדבר אליו ויען ויאמר: אשרי וטוב לי כי הנני קרוא לקבל את רום מעלתך באהבה ורצון בצל קורות אנית כבוד הוד מלכות גבירתי להנחותך ולהובילך ארצה אנגליא, יודע אנכי להוקיר את ההצלחה הגדולה הזאת אשר הקרה ה׳ לפני לא לפי מעשי. אז פנה דון אנטוניא לימינו אל מאריא נונעס להעמיד את הדוכוס לפניה, והיא נגשה ותקרב אליו מול צוהר התא וקרני השמש בגבורתו האירו את פניה ואת יפי תארה, הדוכוס נבהל ממראה עיניו — עצתו התבלעה ודבריו בפיו לעו, ולא ידע להשיב נכונה. ומאריא הבינה לרעו וספיר גזרת פניה האדים מפנינים. אך עד ארגיעה התאפק הדוכוס ויאמר, כי עוד יגדל כבודו, ותרבה הצלחתו אם תארח גם מאריא לחברת כבוד מעלת דודה, ותמצא ידו להמציא גם לה מנוחה שאננה ובטוחה באניתו.

ומאריא לא ענתה דבר ותסב את עיניה אל יעקב טיראדא אשר עמד עד כה מנגד ולא דבר דבר, לבו אמר לו כי אם אך יראה הדוכוס הצעיר לימים את מאריא ודבקה נפשו בה, פחד פחד ויאת. אך כבר הסכין יעקב להלחם בכל יד עמל ותלאה, וכבר נסה במסות החיים וידע להחזיק במעוזי רצונו בעת צרה, ויגש אל הדוכוס ויאמר: טרם אדע אם אוכל לעשות הדבר הזה אדוני! אבות מאריא הנכבדים הפקידו אותה ואת אחיה הנצב פה עמדה בידי, ועבדך ערב את שתי הנפשות העדינות האלה מעם אבותיהם. ולזאת בכל אשר אנכי יודע להוקיר את חסדך אדוני כי תואיל לקחת גם את דוננא מאריא אל אניתך ולשים עינך עליה, לא אוכל לחלל מוצא שפתי, אם לא תאמר הכבודה הזאת ולא יאמר אחיה בפה מלא, כי יש את נפשם לתת לך שאלתך.

בצדק דבר יעקב ובטוב טעם, אך הדוכוס לא שעה אל דבריו, ועיניו זרו חרון אף ויאמר — הלא לך לדעת רב החובל כי לעושי דבר גבירתי מלכת אנגליא במים רבים, המשפט לעשות את כל ישר יחזו בלכתם למסעיהם, ולא ירהיב איש עז בנפשו למרות את פקודות כבוד הודה אשר שמה בפי. —

ויעקב לא חת ולא נפל פחד הדוכוס עליו ויאמר: שאני אדוני, לא למעני דברתי ולא הרהבתי עז בנפשי למרות את פיך, אך מצאתי נפשי לאמר לך,

כי מאת דוננא מאריא ואחיה יצא משפטה. לא לבי ילך להאמין כי כשבוית מלחמה נחשבת מאריא בעיניך, לא נלחמנו עמך — ולא גברה ידך עלינו — ואם לכה אמיץ הנך, ורבים אנשי צבאיך, אני כל עוד נפשי בי לא תגע בה יד. —

מאריא שמחה בלבה לראות את אמונת לבב יעקב ואת אמץ רוחו העשוי לבלי חת, אך בשרה סמר מפחד, בראותה את הדוכוס כי להבים פניו מכעס, וינוע לבבה כעלה נדף ברוח, ודון אנטוניא אשר דאג גם הוא לאחרית דבר נגש ויעמוד בתוך ויאמר: אדוני! שמעוני נא הפעם ידעתי את קרובתי, כי האמנם יקשה עליה לעזוב את האניה הזאת אשר הסכינה בה, ואת רב החובל אשר חרף נפשו למות למעננו, כאשר יקשה הדבר גם עלי — אפס הלא תדע גם להוקיר את הכבוד ואת היקר אשר כבוד הדוכוס אומר לעשות לנו, ולא עוד כי נפשה תדאב עליה להפרד גם מדודה האומלל והנעזב, ונפשו קשורה בה. ולך טיראדא יקירי אינני רואה עון אשר מעל בערובתך, בתתך אל דוננא מאריא להפרד ממך, באשר אנכי ואחיה הולכים עמה, ושר נכבד נדיב בעמו קורא לנו באהבה ורצון.

טיראדא ראה ונוכח, כי אין בפיו תוכחות, וכפנות מאריא אליו ותאמר בקול דממה דקה «כן יקום טיראדא» ועיניה הפיקו תוגיון לבבה, לא מצא מענה, והכרת פניו ענתה במרירות נפשו להענות לפני מי שתקיף ממנו. הדוכוס יצא מאת חדר אנטוניא לצוות על עושי רצונו, ללכת אל הצי ולהכין את כל הנדרש לקבלת האורחים הנכבדים, ומאריא פנתה אל יעקב ותאמר: הכי יעלה על מעלות רוחך כי אשכח את חסדך עמנו, כי ימוש זכרונך מלבי, ולא אשקוד למצוא עת מצוא לשוב אליך ולהיות אתך, כמוך כמוני קשה לי הפרידה מאד, אך מה יושיענו חפצנו הפעם!

הדברים האחדים האלה החיו את רוח יעקב הנבאה, ועיניו אשר עששו מיגון וכעס האירו אור שמחת־נפש, ועמנואל נפל על צואריו ויאמר: ראה יעקב, הנך חי בלבבנו לנצח, אמץ רוחך, אמונת נפשך, ותום דרכיך יהיו לנו לאות ולמופת כל ימינו וכעמוד אור בחשכת חיינו, נפשנו תערוג אליך, ועינינו תכלינה מיחלות לשוב לראותך. הלא כמעט תדרוך כף רגלנו על היבשה, נשובה אליך, ודון אנטוניא נגש גם הוא אליהם לנחמם ולדבר על לבם. והדוכוס שב מעשות דברו וירא את ארבעת האנשים האלה והנה כולם אהובים כלם נפשותיהם קשורות איש ברעהו, נחם כמעט על הרעימו אתם ויואל לדבר גם הוא אתם טובות, ולהחיות רוחם בטוב טעמו ומתק לקחו — ויעקב חלה את פני הדוכוס, כי ישא פניו לשבת אתו ולסעד את לבבו הוא ואנשיו מאשר יכין לפניהם, הדוכוס נתן לו את שאלתו, וישבו כולם אל השולחן ויאכלו וישתו וייטיבו את לבם. אך ששון רוחם לא שב אליהם.

ובקומם מן השולחן, יצאו דון אנטוניא, מאריא נונעס ואחיה עמנואל

ת יעקב אל אנית הדוכוס, נעוויל ויעקב ברכו איש את אחיו לשלום, אך מן השפה ולחוץ. להקת הנוגנים קדמו את פני האורחים בשיר וזמר, כלי התותח ענו גם המה בקול רעש גדול, והאניה הלכה כמרקדה על פני ראי הים ותשא את כל חמלת נפש יעקב אל הצי האדיר. ויעקב נשען על התורן ויבט אחריה, עיניו זלגו דמעות, תקוה ופחד פעמו את רוחו, כבר ראה ויבן כי יקר הוא בעיני מאריא, אך מי יודע אם תעצור כח בעלומי ימיה לעמוד בפני ההוד וההדר העוטרים את הדוכוס, ולא יסיתוה המסיתים הגדולים בשפק, להסב לבבה הרך והענוג ממנו. — כי זאת תורת העזוב הנשאר גלמוד, לאמר בלבבו נעזב ונשכח אנכי כמת מלב, ובאין חפץ בו להולכים ממנו, אין לו גם צדקה ומשפט לבקש מהם כי לא ימוש זכרו מלבבם, ולא יתנו את לבבם ונפשם לאיש אשר באור פניו יראו ישבעו נחת. אך בעמדו תפוש ברעיונותיו אלה, והנה יד שלוחה נטויה על שכמו, וכהפנותו ראה יעקב את פני ידידו בילמונטו היפים והנעימים — «ומה נעשה איפוא עתה טיראדא?» שאל בילמונטי, האם נלכה גם אנחנו אחרי התנין הגדול אשר בלע את כל מחמודינו? —

«ברוך תהיה אחי, כי הזכרתני» ענה טיראדא «הנני לתת צו לפרוש מפרשינו ולהחיש מסענו למען ידעו אדירי הצפון כי נדע גם אנחנו נתיבה בלב ים בלתם — לא ניחל לעזרתם, ולא נקוה לתשועתם.

10) אהבה ואמונה

המחזה הנפלא אשר נגלה לעיני מאריא נונעם בבואה אל הצי האדיר לקח את לבבה להתבונן עדיו ולהתענג עליו, מהלכיו ומוצאיו פנימה רחבי הידים, אלמיו חדריו ותאיו הכלולים ביפים, מפרשיו ותורניו ומשוטיו הרבים והעצומים, סולמי-חבליו הגדולים ראשם לעב יגיע, מעמד שריו אנשי מלחמתו, חובליו מלחיו, משרתיו ועבדיו איש איש על עבודתו ופקודתו, קשרי מלחמות חילו ללמד ידיהם לקרב, להט החרבות רעם כלי התותח, כל אלה חברו יחדיו לענות ולשעשע את נפש העלמה צעירה לימים, אשר ישבה ימים רבים בסתרי חגוי העמק — הרחק מהמון קריה ותשואות אדם רב, והדוכוס אשר הפליא להכן ולכלכל כל מחסוריה כיד שועים ורוזני ארץ לא חדל להיות על ימינה תמיד בהתהלכה אנה ואנה, לפתור לה כל שאלותיה ולהבינה במחזה עיניה. אף לא הסתיר ממנה ומכל הסרים למשמעתו, כי יקרים לו חפציה, ונעים לו להדרש לשאלותיה גם בטרם תעבורנה פיה; בכל עת מצוא מנוחה מעבודת פקודתו בא לראות פניה לשוח ולדבר עמה. כי יותר שהיתה מאריא נאדרה ביופי להרהיב כל עין רואיה, נפלאה עוד בטוב טעמה, במתק לשונה, בכביר כח שכלה לקחת לב שומעי דבריה, מדי דברה בארץ מולדתה

דברה נכבדות בטהר הרקיע עליה, בחם צח הרוח המרחפת שמה, רוכסי ההרים הרמים והנשאים, ובנעם העמקים המשתרעים לרגליהם — את הכל שותה לנגד עיניו כצייר אמן מושח בששר. והדוכוס אף הוא השיב אמריו לה להלל ולרומם את ארץ מולדתו, אשר אם לא ברכה הטבע במנותיה היקרות, הפליא עמל בני האדם וכשרון דעתם לעבדה ולשמרה, לבנות לה ערים גדולות ובצורות בקרבה לעשות לה גנות ופרדסים ולנטוע בהם כל עץ פרי, לכונן בתי חרשת המעשה בקרבה לכל מלאכת מחשבת ולעשותה ארץ סחר כל גויי הארץ. ובדברו הפליג לספר בכבוד נכסיו, עריו וכפריו טירותיו והצרותיו, במחשבה גלויה ונכרת מתוך דבריו להטות את לבב מאריא לאהבה גם את ארץ אנגליא. ומאריא בתום לבבה ובנקיון מחשבותיה לא ראתה כל מזמת און בדברי הדוכוס, ובכל חפץ נפש השתעשעה בם, כי נעמו. אך לבה ונפשה היו עם יעקב תמיד, ובו כל מעינה. בעמדה לבדה על מכסה הצי האדיר, ועיניה משוטטת על פני שיא גלי הים, ומחולת משבריו ודכיו, מרחוק כמו נראתה לה אניה קטנה ויפה, ויעקב עומד עליה לנצח על המלאכה, ונושא עיניו אליה לדרוש בשלומה ולשאול את פיה: האם עוד תזכור בי מאריא? — ונחומיה נכמרו, משבר לב נאנחה, והנה יצא מפיה «לך לשלום יעקב, עוד מעט והנני עמך» — רעיונות כאלה עלו בלבבה כל הימים.

ימים חלפו ושבועות עברו, הצי הלך דרכו בלי מפגע ומעצור, עד אשר הגיע אל התעלה הגדולה הנופלת בנהר טעמזא. ופסגות הררי אנגליא נראו מרחוק, הדוכוס פנה אל מאריא, ובגאון לבב ובשמחת נפש הראה אותה את שיא חסן הררי ארץ מולדתו, ונפשו דאבה עליו לראות כי קרובה גם העת לבוא להפרד ממנה, ומי יודע מתי ישוב יראנה עוד — ועצב לא ידעו לפנים אחז את כל מורשי לבבו, אז נודעה לו האהבה בעים רוחה, אז ראה והבין כי העלמה אשר היתה יקרה ונכבדה בעיניו, לקחה את לבבו ותשבהו שבי, וכפתע פתאום כמו התקדרו עליו השמים, פני השמש חפו וצלמות ישופהו. — ויפן ממנה ויבוא אל חדריו, ויסגור בעדו. דומם ומשתאה ישב לבדו, מחשב דרכי לבבו ומשקל רוחו, והנה נודע לו אל נכון כי רוחו ונפשו נתונים נתונים אל העלמה השפאנית, כי עד הימים האלה לא ידע אהבת-אמת, כי אם יצא שולל בכח החמדה לתפוש ברק מתעה.

ובהעמיקו לבקר ולחפש את כל חדרי נפשו, ולשוות לפניו את עתותיו ועתידותיו גמר אמר לדבר את מאריא ולגלות לה את כל לבבו בטרם יצג כף רגליו על היבשה, ומדעתו את תומת נפשה, נחמתהו תקותו כי רק אותו תכיר לתת לו את לבבה. וישלח אל מאריא לבקשה כי תואיל לתת לו לדבר עמה. ובבואו — הביטה בו ותבן כי גדולות ונצורות עמו ותחרד — הדוכוס ישב אצלה מחריש רגעים אחדים ויאמר:

«ראי מאריא ! בעוד ימים אחדים הננו באים אל הנהר טעמזא, ושערי עיר המלוכה לאנדאן משוש כל הארץ, יפתחו לפניך — שם יכלה המסע אשר התענגנו עליו זה כמה ימים — ושם — אולי גם יפרדו דרכינו — אולם הרעיון הזה דוננה ! הוא כמסוס נוסס בקרבי לא אוכל כלכלו, שאני מאריא ואל תקצופי — כי אץ אנכי בך לפתות לפניך את סגור לבבי. ידידות נפשך מאריא, לקחה את כל לבבי, ובעבור חושי בי כל ישעי וכל חפץ חיי לראות פניך ולהיות אצלך בעודני חי — הלא תביני מאריא לרעי — ואם מאז דרכה רגלך בצי הזה ועד היום למדת גם את לדעת אותי, את הליכות נפשי, רגשותי ומחשבותי ומצאתי חן בעיניך להכירני, הואילי ואל תחשוכי להחייני באמרי פיך, ואל תשיבי ריקם את פני האיש אשר כל מעיניו להקדיש לך את נפשו ומאודו.

הדברים האלה אשר נאמרו ברוח חן ותחנונים, וממקור אהבה טהורה יצאו ובאו, הרעידו והחרידו את לבב מאריא, כי לא ידעה שחרם. ובראותה גם את פני המדבר אליה, כי בערו באש שלהבת, את עיניו כי הבריקו בחזיזי רעם, נבוכה נדהמה ולא ידעה עד מה. פניה חורו, וכל עצמותיה רחפו, התחזקה לחגור בעז מתניה ולמצוא מעמד למחשבותיה ולא יכולה, והדוכוס אף כי כלו נמלא חמדת אהבה, ידע להבין את הסער אשר התחולל בקרב לב מאריא בדבריו, ויאמר: שאי נא לי מאריא בטובך ובחסדך, כי חזקו עליך דברי הפעם — לא אמרתי להבהילך! חלילה לי לקחת את מנת הצלחתי מידך בחזקה, אלכה לי הפעם," ואשובה לעת אחרת לשמוע את משפטי מפיך כאשר תחרוצי.

ובין כה וכה התחזקה מאריא כמעט, ותם נפשה ואמונת מחשבותיה מלאו אותה כח וגבורה, לדבר כאשר עם לבבה, ותאמר: בי אדוני הדוכוס אל תלך ממני בטרם אשיבך. — דבר שקר ירחק ממני מרמה שנאתי, ואתה אדוני קטונתי מכל הטוב אשר עשית עמדי, ואיך אגמלך הרעה — לענותך בתוחלת ממושכה. — ומדי דברה שב רוחה אליה, החרישה כרגע לאסוף ולסדר את מחשבותיה אשר התבלעו, אף התחזקה להרגיע את עורקי לבבה ותאמר:

«אדוני הדוכוס» ! הלא תדע תבין כי נפשי יודעת מאד להוקיר את כל החסד והאמת אשר עשית עמדי — ואנכי עלמה עזובה וגלמודה בורחת מפני חמת אויב. לא ידעתי במה מצאתי חן בעיניך, ומה כחי כי אשיב לך תהלה ותודה, אבל המתנה הגדולה הזאת אשר אתה אומר לתת לי הפעם, ההולכת ומפכה מקירות לבך הטהור — לא אוכל לקחתה מידך, רחוק אתה ממני כרחוק שמים מן הארץ — ומלוא רחבי תבל בינך וביני.

הדברים האלה באו כמרורת פתנים בקרב הדוכוס וכמו הכלימתו מאריא, קרא «האמנם תדמי מאריא כי בית דוכסי דעוואנסהירע נופל מבית זרע המלוכה בפורטוגאל ! — משפחתי אחת המשפחות הגדולות והרמות

בממשלת אנגליא מבני רוזני קדם ושועי ארץ, ואבותי לא אחת ושתים התחתנו בבית המלוכה». —

«שגית במשפטך אדוני הדוכוס» ענתה מאריא «בנדיבות נפשך כי גדולה הפלאת לי חסדיך מבלי שאול את פי על משפחתי ומולדתי, על כן לא ידעת מי אנכי. ולמען תדע ונוכחת הנני לאמר לך, כי אין דמי מלכים בעורקי — אף כי דמי בית אבותי ראדריגעס יזולון בדון אנטוניא, יען אמו בת אחות אמי. אך אנכי אינני דומה לך אדוני הדוכוס, אף כי גם משפחתי מוצאה מימי קדם».

ופני הדוכוס צהלו ועיניו אורו בשמעו את הדברים האלה ויקרא: האם תאמרי מאריא כי אשים לב אל הדבר הזה! בת נדיבים את מאריא בטעמך וברוחך, יוצרך מבטן נתן לך כבוד ויקר־אמת מנה אחת אפים, אורו זרוע עליך ובקרבך, ומה לי ולכבוד בית אביך — ואם גם בחגוי סלע נסתרת בתחתיות ארץ, גם שמה ירדתי להוציא לאור תעלומה, וזאת תורת שועי אנגליא מאז, לקחת להם נשי חיל באשר ימצאו מאין פנות אל כבוד יחש בית אבותיהן. —

«הרבית עצבותי אדוני הדוכוס» אמרה מאריא «והוספת יגון על יגוני, נפלאת לי נדיבות נפשך — אך נשגבה גם שאלתך ממני לא אוכל לה׳ — אבותי הם מבני המאררנים, אשר אכף עליהם פערדינאנד הקאתוליק לעזוב את אמונת אבותיהם, אם לא יעזבו את ארץ מולדתם — המה באו במסרת ברית הקאתוליקית וישארו בארצם, כמאה שנים עברו למן היום ההוא, והכל היה נשכח, הזמן הרב הזה היה בכחו לשכח מלב בני האנוסים האלה מנכדיהם ומניניהם את זכרונות ימי קדם, והיו שלומי אמוני הנוצרים, לולא עמדה קנאת האינקוויזיציון ואהבת בצעם לשטן. הצרות הרבות והרעות אשר הדיחו הרועים האוילים והאכזרים האלה על הנוצרים החדשים האלה בלי חשך העירו ועוררו בקרבם זכרון אבותיהם, וכאשר הרבו הרשעים האלה לענותם בלי און, כן הרבו המה להתחזק באמונת אבותיהם, וכן הורישוה לבניהם מורשה מדור לדור. בני בתי המאררנים רובם ככלם מסובלים בעשר וכבוד, מצוינים בחכמה והשכל, שלוחותיהם נטשו ובאו בין בתי שועי שפאניא ופורטוגאל, והתערבו גם בזרע המלוכה — אי לזאת קנאו בהם הדאמניקאנים, חפשו חפש מחפש למצוא תואנה להומם ולאבדם, למען יירשו את הונם ורכושם, ישיתו עלינו עלילות דברים כי אין רוחנו נאמנה את הדת הנוצרית, כי בסתרי אהלינו הננו שומרים תורת היהודים. ועל כן דכאו אותנו בבור תחתיות יענו נפשנו בענוים קשים ומרים, ויעלו אותנו כליל על מוקדי אש — אכן את אשר העלילו עלינו, העירו המה בקרבנו באכזריות חמתם, עד כי גם צדקו לפעמים בעלילותיהם».

«הדם הנקי אשר שופך לא עלה בתוהו כי אם הרוה את הארץ, והוציא את הזרועים אשר שכנו עבשו תחת מגרפותיהם, הנדחים והפזורים נקהלו נאספו, והנצוצות האחדות חוברו יחד ללהבת שלהבת מתלקחת בלב הצאצאים,

יתר שאת וביתר עז מאשר בערה בלב אבותיהם לפנים — משפאניא נמלטנו ובאנו לפארטוגאל אך גם שם מצאתנו יד האינקוויזיציון, ובכן ברחנו יצאנו כיום גם מפארטוגאל, לבקש לנו מנוחה באשר נמצא, שמה נעבוד את אלהינו באין מפריע — בי אדוני הדוכוס! עברית אנכי ועברית אהיה כל ימי חיי — ואיככה אוכל להיות אשה לאיש מגדולי שועי ארץ אנגליא.

הדוכוס הקשיב את כל דברי מאריא רב קשב, וכל מלה בלשונה באה כאש אוכלת בקרבו — וידום כרגע, אחרי כן נגש אליה ויאמר: גם אל הדבר הזה מאריא אהובת נפשי לא אשים לב, הלא נוצרית נולדת ונוצרית הנך למראה עינים — ומה מני יהלוך אם לבבך לא כן יחשוב, ידעתי תומת נפשך מאריא, כי את אלהים את יראה ויקרת ונכבדת בעיני מכל נוצרי תורת הקאטוליקים שומרי אמונתם, מלאי משאלות לבבי, היי לי לאשה וחפשית תהי כל הימים להאמין ככל אשר יורך לבבך. לא אשאל ולא אנסה לדעת הישך מאמינה ביסודות אמונתי ושומרת פקודיה, שימי נא מסוה על פניך לעיני אחי ובני עמי, המה יראו יאמרו בלבבם כי נוצרית אתה מבטן ומלדה, ואך לפני נגלו תעלומותיך. אנכי לבדי אדע מי את ומה את לבבך — ומי יענה בך ומי יקריבך למשפט?

ומאריא נפעמה מיגון וחמלה ורסיסי דמעה נזולו מעיניה ולא יכלה להתאפק, ותאחז ביד הדוכוס ותאמר: גדול אתה אדוני בנדיבות נפשך דגול מרבבה! וגדול יגוני ועצבוני לחשוך ממך את שאלתך — אך לא אוכל לשים סתר פנים, נלאתי נשוא מסוה שקר כלכל לא אוכל. הלא למען השלך המסוה מעל פני עזבתי את אבי ואת אמי — את אבי המתהפך בחליו, ואת אמי הנכאה מעמל ויגון, עזבתי את ארץ מולדתי ואצא מאת פניה כבורחת להתהלך באשר אתהלך לנוע ולנוד ברחבי תבל עד אמצא מנוח לכף רגלי — ולא אנכי לבדי יצאתי, אחי עמנואל, אוהבי טיראדא, קרובי וגואלי מבית אבי בני בריתנו ומתי סודנו עמדי — ולרגלינו יצאו עוד למאות ולאלפים, ואיככה אעשה בנפשי שקר להפרד מהם? היעמוד לבי לאמר להם: שנאתי מאסתי אתכם. ומה אשיב להם על תוכחתם ואזני תשמענה דבר מאחרי לאמר: הלא בגלל כבוד בית דוכוס בגדה בנו מאריא ובמחיר חיי־ענג מכרה את חיי רוחה קדוש חפצי נפשה, בגד בוגדים הוא! מעל לא ימצא כפר! ולא עוד האם תאמר אדוני הדוכוס, כי נראה נשבע חיי מנוחה יחד כל הימים — צעירה לימים אנכי וכבר למדתי לדעת כי אין שלום אמת ומנוחת אהבה בין איש לאשתו השונים בדיעותיהם — הימים הראשונים ימי האהבה החמדה יעבורו ויגיעו גם ימים אשר אין בהם חפץ, יקרה ויאתה כי אהיה עזובה וגלמודה בבתי משוש ארמוניך, כי יהי ריב ומדון ישא בינך ובין בני משפחתך ואנשי גאולתך בגללי, וכעסוך תמרורים. ואני, יקרה ונכבדת

מאד בעיני אדוני ולא אוכל להביא עליך מכאובי נפש כאלה, גם לא נקלה בעיני, לעזוב בחפזי את המסלה אשר התותה ההשגחה העליונה לפני. ידעתי גם ידעתי כי במנעי את שאלתך ממך, הרבה ארבה תוגתך, וריב לבבך איתן, אך ימים יעבורו וחלף ועבר גם יגונך, ושבה גם המנוחה בלבבך, והיה אם לא תשכחם ועלה זכרוני לפניך — תזכרני לטוב, תאמר: צדקה מאריא ממני, וברכתני גם ברוך.

נדכא ושחוח ישב הדוכוס על מושבו, כי דכאתהו מאריא בדבריה, וכהתימה לדבר התאפק ויעמוד, העמיד פניו ויאמר: בכל דבריך מאריא רואה אנכי כי לא אהבתני כאשר אהבתיך, וכאשר אמרתי לתת במחיר אהבתך כל יקר וכל נכבד לי בחיים. אך לא עליך תלונתי כי אם על מרי יומי אשר הראני את מחוז האשר ולא נתנני לקרוב אליו, — שלום לך מאריא.

11) טיראדא בבית הסהר

מהשבות רבות מדאיבות ומכאיבות עלו בלב יעקב כל ימי מסעו, בתחלה אמר ללכת על ידי הצי האנגליא, אולם עד מהרה ראה כי טוב לו למהר לכתו ולבוא אל לאנדאן ימים אחדים בטרם יבוא הצי האנגלי למען אשר יוכל להכין את כל הנדרש לחפצו, ואניתו עפה כעל כנפי נשרים. אך מחשבות לבו מהרו ממנה עברו את אניתו. ובשבתו לבדד במקום אשר היה יושב את מאריא, השתוננו כליותיו לבוא עד תכונת לב מאריא, השלהבת הטהורה אשר בערה בעיני מאריא בעת הפרדה ממנו האירה את מאפל רעיונותיו תמיד בנעם יפיה. אך מי יתן וידע אם רגשות תודה על כל הטוב אשר עשה עמה, רגשות ידידות וריעות הציתו את האש ההיא או רגשות פנימיות וקדושות מהנה, רגשות אהבת אמת התלקחו בה? — ומי יודע אם לא כבתה גם האש הקדושה והטהורה הזאת מנשמת רוח סערת לב הדוכוס, הגדול בכבוד בית אבותיו וביקר תפארת משמרתו? אם לא עלה ביד האיש האדיר הזה לתפוש את לבב העלמה הרכה בקסם כבודו ונדולתו ולהדיחה בחלק שפתיו? אך הדאגות והפחדים האלה פנו כפעם בפעם מקומם לפני הדאגות על דבר תכלית חפצו — החפץ היקר והקדוש ההוא אשר בגללו ובעבורו חרף נפשו למות, זה רבות פעמים — הנהו קרוב לבא ארצה אנגליא ואנשי הארץ הזאת כבדי לב וקשיי ערף, מחזיקים בכל עז בחפציהם ובמנהגיהם מני קדם ולא ירפו מהם. ומי יודע אם יתנו מקום לבקשתו? האמנם עד היומים ההם לא למד לדעת כי אם את המון תושבי הארץ, ולא בא בסוד השרים השועים העומדים בראש הממשלה. והנה תקותו נחמתהו כי על ידי דון אנטוניא יפתחו לפניו גם שערי מרום היושבים ראשונה במלכות. ואולי תאות גם המלכה עליזאבעט, למשוך חסדה אל הפליט הבא לדפוק אל שעריה — ונצבה גם לריב ריבו, ולדבר משפטים את פהיליפ מלך שפאניא אשר גרשו

מנחלתו, ובקרוא אנגליא מלחמה על שפאניא, יעזרו הנידערלאנדים עזר לא מעט. ועלה בידם לפרוק עול פהיליפ מעליהם. —

וזאת תורת כל אדירי חפצי יעקב ופרי כל מחשבותיו ועמלו זה ימים רבים. האמנם ידע יעקב כי כמוהו כאין לפני אדירי המושלים, וכל מאמצי כחו מאפע להמותם לחפצו. אך כבר נתן לו ד' פתחון פה בתוכם והשכלתו ועמלו עמדו לו להפוך מסבות לפעלו. וגם היום יש ויש אתו דברי חפץ הרבה, מאשר ראה והבין בלכתו לבקר בחפי מדינות שפאניא בטרם בא אל פארטוגאל— אותם ישים למאור עיני המלכה, ובהם יש להועיל ולעזור לחפצו יותר הרבה גם ממקרה בוא דון אנטוניא לארץ אנגליא. — דאגות, תקות, ומחשבות כאלה הבהילוהו למהר מסעו ויהיו לו השעות לימים והימים לשנים בהחפזו, ומה רחב איפוא וחרד לבבו, בהגיע אניתו אל תעלת קאלעע ובבואה מן התעלה אל הנהר טעמזא. בחוף עיר המלוכה לאנדאן.

כמעט באה אניתו בנהר טעמזא ויעקב העמיד עליה את דגל פארטוגאל וממעל לו דגל אנגליא, והשמועה כי באה אנית שפאניא ופארטוגאל, ראשית המלקוח אשר לקח שר צבא אניות אנגליא, עשתה לה כנפים ותעבור כברק מפה לאזן בכל האניות הרבות והשונות החונות בחוף, והמונים המונים יצאו אל החוף לראות באניה כי באה. וגם שר החוף החיש לבוא באניתו לקראתה. השר בא באנית טיראדא, ויפלא בעיניו, כי לא מצא איש מאנשי צבאות אנגליא להשמר בתוכה, וכי על דברת השר הפארטוגיזי כי בטח בו שר הצי האנגלי נתנו ללכת לבדו. — ובשמעו את דברי טיראדא ושאלתו כי יובילוהו אל ראש שרי הממשלה, כי דברי סתר לו אליו בענינים העומדים ברום הממלכה, וכי לפניו יגיש גם עצומותיו ויוכיח בצדק כי לא שבוי מלחמה הוא ולאנגליא אין צדקה ומשפט להחזיק באניתו, ענהו שר החוף לאמר. כן דברת השר, ריב ומשפט לך אל שר הצי — אבן דבר גדול הוא ולפני השר לארד בורלײנה אביאך — ולא ירע בעיניו לשים לב על דבריך — אף כי גדול ונכבד השר הזה, כי שוקד הוא לעשות משפט ודברו דבר שלטון. אלהים יגן על מלכתנו!

שר החוף פקד את משנהו על אנית יעקב ויצו עליו לבלי נתון אל האנשים הנמצאים בה לצאת מקיר האניה וחוצה, עד אשר ידע משפטם, ואת יעקב קרא אל אניתו ללכת עמו אל השר בורלײגה, ובבואם אל ארמון השר הגדול הזה, נשאר יעקב בבית החיצון ושר החוף בא אל חדרי הארמון פנימה, ועד מהרה נקרא טיראדא לבוא לפני השר בורלײגה. הלארד הנכבד הזה, שומר חותם המלוכה, היה איש זקן בא בימים, ולבן־שערו כצמר נקי, קמטי מצחו הרחב מבט עיניו החודרות מבין עפעפיהן, שפתותיו הסגורות העידו כי רוח מבין ומשכיל בקרבו, ולכח כביר הנהו לתת להפצו ידים.

השר הגדול הזה ישב נשען על שולחנו, ולפניו חבילות מכתבים הרבה. וכלאחר יד פנה אל טיראדא וישאלהו להגיד לו דבריו בקצרה.

«דברי יהיו מעטים» ענה טיראדא, ובזאת באתי להגיד לאדוני כי שר אנית פארטוגאל אנכי ושם אניתי «מאריא נונעס» ויהי בדרתי הימה לעשות דרכי פגעה בי אנית שפאניא ותקרא עלי מלחמה; ואשיב את צרי דבר ואמחצם עד כלות כחם ולא יכלו לחדש את המלחמה עמי, ובהפנותי ממנה ללכת לי אל מחוז חפצי, והנה צי אנגליא וועלאסיטאס ושר צבאה הדוכוס מרעוואנסהירע בא וימצא את האניה השפאנית הסוערה ויקחה לו לשלל, וגם אותי צוה להסר את דגלי וללכת לפניו לאנדאנה, אל המקום אשר היו פני מועדות ללכת שמה, והנה הוא אחרי, את האניה השפאנית».

לשמע הדברים האלה האירו פני הלארד, ויאמר: האמת נכון הדבר כי הדוכוס מרעוואנסהירע בא ומביא לנו אניה שפאנית?

«כנים דברי אדוני»! היא האניה אשר נלחמתי בה וחלשתי אותה לפי חרב. אך מאשר אין האניה הזאת קלת-המרוץ, יתמהמה הדוכוס בדרך בגללה כימים שמונה, ואנכי אל כבוד אדוני אפנה ואל יושר משפטך כי לא תתן אותי ואת אניתי לפני שבויי מלחמה, כי בת ברית אנגליא פארטוגאל מאז, ומה גם אניתי אשר ידה היתה בערף אויבי אנגליא.

«דבריך קרובים לשמוע ענה הלארד» אך נשמע נא מה גם בפי הדוכוס ונדרוש ונחקור הדבר, אבל שאלה אחרת לי אליך, איך מצאת לבבך להלחם באנשי אניות שפאניא, וכבר הכירה פרטוגאל את כח מלכות שפאניא? ואיך חרפת באניתך הקטנה את מערכות שפאניא הגדולות והעצומות ממך? — לך נאוה תהלה וכבוד, כי גברה ידך עליהן, אך מה המריצך להתחרות עם השפאנאים?

«הלא בגלל הדבר הזה» אמר יעקב «בקשתי לעמוד לפניך אדון נכבד! — בדבר אניתי הייתי בא בספר בקשה לפני הממשלה, ונכון לבי וסמוך כי משפטי אור יצא. ואך למען תשאלני השאלה הזאת באתי לפניך ולמען אשיבך: כי אנכי משלומי אמוני הפארטוגיזים המשכילים אל הרעה הגדולה הנשקפת עליה מאת ממשלת שפאניא הרשעה ואשר גמרו אמר לבלי נתון עולה על צואריהם. אך עוד אחת עמי ואשמיעך וגדולה היא אלי. כאשר הבקיעו אנשי מלחמת שפאניא בפארטוגאל ביד חזקה, השמיעו והודיעו בעם, כי נכונה ממשלת שפאניא לתת במחיר ראש דון אנטוניא המוסר ממלוכה, תשעים אלף שקל זהב. ודון אנטוניא בראותו כי כלתה אליו הרעה וצודי נפשו לקחתה יסו[illegible] עקביו, שם נפשו בכפו לברוח וברב עמל ויגיעת בשר ונפש נמלט אל שטוואל וירד באניתי הקטנה לבוא ארצה אנגליא, כי ידענו כי כל הנמלט אל האי הזה ונשגב, ונשמר מכל מעול וחומץ, מכל אורב ואויב;

ענו כי הוד כבוד המלכה עליזאבעטא מישרים תחזינה עיניה, ולא תמנע חסדה מבן בריתה, כי מצאתהו רעה.

הדברים האלה הקימו את השר בורלייגה מכסאו, ויקרא: מה הגדת לאמר. את דון אנטוניא הבאת עמך? והנה הוא באניתך?

«כבוד הודו איננו באניתי» אמר טיראדא, «כי אמר הדוכוס מדעוואנס-הירע לא נאוה לפני כבוד רום מעלתו, לשכון באניתי הקטנה ובלתי בטוחה מפגעי הים, ויקחהו לשכון כבוד עמו בציו ובוא יבוא הנה עמו».

והלארד החריש ולא ענה דבר ויתהלך אנה ואנה בחדרו משתאה ומתבונן ויעמוד לפני יעקב ויאמר: דבר גדול השמעתני ועד כבוד הוד גבירתי אביאהו כרגע, ועתה לך לאהלך ולעת מועד אשלח וקראתי לך אך הגד נא לי איפוא מקום תחנותך?.

«בבית מכירי הסוחר צעאגא ברחוב באססינהאלל בסיטי, אולי זכה האיש הזה להיות נודע בשם לכבוד רום מעלתך». —

הלארד הרכין בראשו וטיראדא הוסיף לאמר: «והאנשים אשר הלכו אתי, וחובלי ומלחי, איה איפוא יסורו המה?» — «המה יהיו באשר הם שם עתה» ענה הלארד — «הלא תשכיל ותבין כי לא אוכל לעשות דבר עד אשמע מה בפי כבוד הוד המלכה».

טיראדא השתחוה ויצא, ומכירו צאענא אשר סר אליו קבלו באהבה, האיש עשפינאזא דע צאענא הוא נין ונכד לאיש שפאנאי אשר בא זה ימים אל לאנדאן, ויפתח לו שם בית מסחר גדול לתהלה ויהי למורשה לבניו אחריו אשר תמכו כבודו. בבית הזה הפקידו אבות יעקב טיראדא את שארית פליטת הונם בטרם נפלו בידי האינקוויזיציון ושם נשמר באמונה עד בוא יעקב ולקחו.

בני צאענא היו קאתוליקים תמימים, ובכל זאת ידעו ללכת לרוח החי בקרב העם האנגלי — ובהיות כל מעינם במסחרם בהשכל ובאמונה, לא התערבו בכל המריבות והמדנים אשר קרו ויאתיו באנגליא בדברי הליכות המדינה והדת, על כן ישבו שאננים ושלוים בקרב העם האנגלי, וכל רע לא קרב אליהם בימי המבוכות הרבות והעצומות אשר הרגיזו את הארץ — בבית הזה מצא יעקב מדי בואו אל לאנדאן מנוחת אהבה ורצון, כי אהב צאענא את טיראדא בגלל נדיבות נפשו ורוח מבינתו, אף כי ידע את לבו ומחשבותיו פנימה. בשבתם על השולחן לאכול לחם הערב, נדברו איש אל רעהו ויאמר צאענא: על דעתי טיראדא! אין אנגליא ארץ חפץ לפני המאררואנים למצוא פה מנוחה בימים האלה, ומי יודע עד מתי, האמנם יוכל איש איש מכם לשבת ולגור פה אף ימים לא מעטים. אך רחוק לשמוע כי תנחלו כלכם כאחד נחלה פה, מכון לארך ימים.

«כבר אמרת לי כזאת לפנים עשפינאזא» ענה טיראדא «אבל אשאלך

והודיעני ידידי האם חקרת ודרשת ומצאת כי נאמנים דבריך? ידעתי את ישר נפשך על כן אוכל לדבר עמך ככל לבבי — ידעתי כי יקרה אמונתך בעיניך ורבות סבלת ונשאת בעבורה, על כן נכון ובטוח לבי, כי כן תיקר בעיניך אמונת איש ואיש, ושאלה נפשך גם לו, את אשר תשאל לך — מנוחה ובטחה. ואת אשר אני אחזה לי, כי יש לנו מקוה בארץ הזאת, הן היא שברה גאון הדת הקאתוליקית ופרקה עול האפיפיור ועוזריו מעל צוארה, ומדוע איפוא לא תתן מנוס ומפלט לנמלטים אליה מפני תגרת יד קנאי האמונה הזאת?».

«תשובתך בצדך» ענה צאענא «לא באפס ידים שברו בארץ הזאת את גבורת האמונה הזאת כי אם במלחמות תנופה, ועד היום נמצאו רבים מחזיקים בה ומתחרים לרפא הריסותיה ולהשיבה אל איתנה באשר יוכלו. אשר על כן, עוד יעמדו המנצחים על המשמר בעין פקוחה ובאזן קשבת להכריע בעז משפט את כל המתחרשים עליהם, והנרדף נהפך אל הרודף, על כן מלאה הארץ אשם קנאת איש ברעהו ואיבת־עולם למשחית. ואיה איפוא תקותך כי ימצאו המאררא̇נים המחזיקים בברית היהודים מנוחה ונחלה בארץ הזאת? הלא יקומו אנשי המפלגות השונות הצוררים איש את רעהו בנכליהם כאיש אחד חברים על היהודים שנואי נפש כלם, והארץ תהיה לחרדת אלהים».

«אמנם כן צדקו דבריך ידידי» ענה טיראדא «אם נשים אל העם עינינו כי כן רוח דלת העם וכן המית שאון ההמון, אבל המלכה הרוממה לא כן תחשוב, גבהו ורמו מחשבותיה — ועז משפט לה לשים מתג ורסן כפי ההמון הסוער הזה, וגם שריה הגדולים היושבים ראשונה במלכות גם המה רוח נכון למו, ובחכמתם כי נבונו ישכילו להיטיב את מעמד המדינה ולהגדיל כבודה מיום ליום».

«גם אנכי ידעתי כי המלכה עליזאבעטא רוח נדיבה תסמכה, וכי תקת מועד מישרים תחזה, אף ידה רב לה לעצור בעם, ואך באשר תשכיל ותדע לנצור שלום לכל המפלגות גם יחד, ותבצור רוחם לבלי נתון לבלע אשה לרעותה, אשר על כן יודוה כל יושבי הארץ הצוררים איש את רעהו בנכליהם, גם יחד, ברך יכרעו לה כלם כאחד ויברכוה כל היום, בדעתם כי אך בשלומה יהיה להם שלום. אך לכל תכלה יש קץ וחלילה לה לעליזאבעטא להשיג גבולות חוקות המדינה, ולנגוע במשפטי כל העם גם יחד».

עודם מדברים וטיראדא יושב שומע ומקשיב לדברי רעהו צאענא באזנים קשובות, והנה קול דופק על הפתח בחזקה, צאענא קם לפתוח את הדלת ושר פקודות המלכה בא הביתה. — ובבואו פנה אל אדוני הבית ובירכהו וישאל איה איפוא שר האניה, טיראדא, וטיראדא נגש לפניו, שר הפקודות השתחוה לו ויאמר, כי השר הגדול בורלייגה צוהו לקרוא לו לבוא לפניו מיד. — ויברך טיראדא את רעהו ויצא את שר הפקודות החוצה, וירא

איש נושא אבוקה הולך לפניהם, ובהביטו אחריו ראה כי גם שני אנשי מזויינים הולכים אחריו. אך טיראדא לא שת לבו לדבר הזה כי אמר, להאיר לפניהם ולשמור עליהם מכל פגע רע בדרך, אשר לא רחוק היה מקרה בימים ההם בתוך לאנדאן הבירה — באו. ומדי לכתם נסה טיראדא לדבר דבר אל שר הפקודות והוא גם הוא ענדו באהבה.

כשתי שעות הלכו דרך רחובות רחבות ומשעולים צרים ועקלקלים עד בואם אל תעלה אחת רחבה מלאה מים על כל גדותיה, אחד מאנשי החיל אשר הלכו את יעקב תקע בקרן ועד מהרה נשמע קול רעש גדול, גשר ירד ויפול לרחב התעלה, וממולו נמשכה ותעל דלת, ושער גדול נפתח לפניהם, על פני הגשר עברו וילכו דרך כפת השער הגדול ויבואו אל תוך חצר גדולה רחבת ידים, ובה בנינים מבנינים גדולים חזקים וישנים — איש הפקודות נגש אל פתח קטן וידפוק על הדלת הסגורה והיא נפתחה אל מבוא גדול ונרות דולקים בו, ובמקצוע המבוא מעלות צרות ויעלו בהם ויבואו אל בית גדול ויפה — למראה עיניו עמד טיראדא משתאה לראות ולהתבונן איה איפוא הנהו. ומה לו פה, ושר הפקודות פנה אליו ויאמר: אדוני! מטעם המלכה הובאת הנה, להיות אסור פה — והמקום הזה הוא טאוער בית מאסר לאסירי המלוכה, ועתה הואילה ותנה לי את חרבך. —

בשר טיראדא סמר מפחד ובלא דעת נפש פתח את חרבו מעליו ויתנה אל שר הפקודות וכמעט שבה רוחו אליו ויאמר לשאול את פי שר הפקודות מה פשעו, אך שר הפקודות חמק עבר והדלת סוגרה אחריו.

כהלום רעם נשאר טיראדא במקומו, עצתו התבלעה ולא מצא און לו לכלכל מחשבותיו ורעיונותיו, פחד לא פחד באהו והוה לא ידעה שחרה נפלה עליו פתאום, חשך ערפל כסהו ואין נגה לו. ואחרי השתוננו כליותיו, התאפק לחשב מחשבות לשקול בפלס כל מעשיו, ולא מצא לו עון אשר חטא, ראה והבין כי לא רוח רעה נחה על המלכה בשצף קצף, כי אם במחשבה עמוקה ומושכלת פקדה עליו כזאת. וכאשר פליאה דעת ממנו לבוא עד תכונת מחשבת המלכה וחפצה, נבצרה מזימה ממנו לדעת מה תהי אחריתו — והפחד הנטוע בנפש האדם מלדה ומבטן חש עתידות נוראות לפניו. ומדי בזכרו כי הנהו נלמוד בקרית מלך רב אין לו גואל ומכיר מבלעדי צאעגא ואין מי יעמוד בעדו יליץ טוב עליו, בזכרו כי הנהו נפרד גם ממאריא נונעם חמלת לבבו — אשר לא תדע גם עקבותיו, ומדי העלותו על לבבו כי לפתע פתאום נגזרו אבדו כל מחשבותיו, עצותיו מרחוק ותקוותיו הטובות — וגם החדשות והנצורות אשר הביא אתו משפאניא לשום אותם למאור עיני המלכה, עמו יעלו בתהו ויאבדו — רגזו כל עצמותיו, שם המצודה הזאת טאוער מלא אותו איטות מות, כי ידע מי ומי מובאים בו, ואסיריו לא ראו אור.

אך כבר נסה טיראדא לשבת במחשבי בתי כלאים נוראים ממנו, התבוסס בתחתיות ארץ, וחרב האינקוויזיציא עופפה עליו, ואלהי חסדו הוצ[illegible] לרוחה, כי ממרום שלח ידו, בריחי ברזל גדע, ואור פניו האיר אליו. הרעיון הזה החיה רוחו הנכאה, ומה גם בהביטו מסביב לו וירא כי לא במחשכים השליכוהו באשמנים כמתים, כי אם בבית רחב ידים יפה ונאוה, שולחן ערוך ומטה מוצעת וכל כלי בית עומדים הכן לכל מחסוריו, ויזכור כי לא כפהיליפ הקנא האכזר, עליזאבעטא, שב רוחו אליו ויתעודד, סערת נפשו חעדינה קמה לדממה, ומנוחת תקוה טובה באה בקרבו, ויתחזק לשבת יחיל ודומם לתשועת ה׳.

לארד בורלייגה אץ לבוא אל הארמון להביא בשורה אל המלכה ראשונה, בטרם תשמע שמץ דבר מפי הגראף לייצעסטער אשר ידע למשוך לב עליזאבעטא בטוב טעמו ובחלקת לשונו. אך בטרם יפתח הלארד פיהו, והמלכה נגשת אליו ותאמר: אחרת לבוא בורלייגה ועתה כי באת ברכני נא ברוך, כי אנית שפאניא מובאת אלינו שבוית מלחמה בחוף לונדון, כי גברה עליה שר אנית מלחמתנו ויקחה וישלחה אלינו, הבשורה הזאת כבר הגיעה לאזני.

«צר לי מאד גבירתי» ענה בורלייגה «כי אין נצחונך עלי שלם עמך כי נכבדות ויקרות מזו הבאתי לך עתה, כי בעוד ימים אחדים בוא יבוא הדוכוס מדעוואנסהירע, ועמו יביא את המלקוח. — זאת ועוד אחרת נכבדה מזו, כי רב החובל הפורטוגיזי אשר בא זה לפני שעה את אניתו בחוף, הוליך את דון אנטוניא מלך פורטוגאל אשר ברח מלפני פהיליפ, מפארטוגאל, להביאו הנה לפני כבוד הוד מלכותך. אך הדוכוס מדעוועגסהירע אשר פגעו בדרך אמר כי נאוה לדון אנטוניא ללכת עמו ויקחהו אל אניתו».

כשמוע עליזאבעטא את הדברים האלה, לבשה הוד מלכות והשחוק אשר שכן על שפתותיה חלף עבר, הסכיתה ושמעה את כל דברי המקרה הזה באזנים פתוחות ותתהלך אנה ואנה תפושה במחשבותיה — ובחמה שפוכה פתחה פיה ותאמר: ואיך הרהיב עוז בנפשו הפורטוגיזי האומלל הזה להביא את המלך המוסר ממלכותו אלינו, מי מלא את ידו לעשות הדבר הזה? ואיה הצדקה והמשפט? הדבר הזה נוגע עד לב הליכות מדינתנו, יאכף עלינו לשנות מעמדנו, ויטל עלינו משא כבד למרות רוחנו. לא ינקה האיש הזה, ענש יענש, אל טאוער יובא האיש הזה, ראה צויתיך ופקודתי תשמור רוחך».

והלארד נבהל למשמע אזניו, ידע מאד כי כדבר המלכה רתת, לא יוכל לפתוח פה להשיבה מעצתה אך נשגבה דעתה ממנו, לא ידע טעמה, והמלכה הביטה בפניו ותבן כי נכלם ונבהל בורלייגה ותקרב אליו ותשנה את טעמה לטוב ותאמר: רואה אנכי כי היטיב חרה לך על הדבר הזה — אבל אחת

...רתי ולא אשנה. ואתה שמע נא את אשר אומר לך, אך יהיה לך לבדך, ולא ישמע הדבר על פיך — הציר השפאנאי לא יאחר לבוא לפני, יבקש יתעבר, יתחנן וינער, כי הננו עושים מעשים למורת רוח ממלכת שפאניא — ולמען הרגיע שאונו כמעט, עלינו לעשות דבר להצטדק. הבשורה אשר הבאת היום רבת הערך היא לנו מאד, ולא באין עצה ומחשבה נוכל לכלכל דברה לחפצינו, אי לזאת קרא לכל יועצי המלוכה ויבואו ביום המחרת להמתיק סוד ולהתיעץ איזה דרך נבחר לקדם את פני דון אנטוניא, ראה ואל תשכח מחר בשלש שעות אחרי חצות היום. ואתה הבא עמך הצעת מחשבותיך בדרך הזה ושימה כה לפני סוד המועצה, ואיה איפוא השר הפורטוגיזי האם שמור הוא אצלך, או הלך לו אל מקום תחנותו?.

הוא אמר לי כי אל בית צאענא יסור ואשלח איש מאנשי אחריו לראות כי כנים דבריו. והנה הוא בבית צאענא.

»בבית צאענא« האנשים האלה שלמים הם אתנו« אמרה עליזאבעטא »והיו גם בעזרתנו, ובכל זאת הלא קאתוליקים המה ואין לסמוך עליהם, יחכו אל עת מצוא וחמס ידם בארץ יפלסון ראה בורלייגה נסרחה אבדה חכמתך הפעם, כי שלחת את הצפור הזאת אל קנה ומי יודע אם לא תמצא את הקן נעור וריק. אך הלא תדע ותשכיל לשוב לצודה ומידך לא תמלט, אפס צוה לתת לו חדר מרווח ויפה בבתי העליה, ויכלכלו אותו שם בכבוד, כי עוד היה יהיה לנו לעזר ולהועיל ולמה זה יתלונן עלינו« —

המלכה הושיטה את ידה אל הלארד, והוא הגיעה למו פיו וישתחוה ויצא.

12) האורחים.

לשוא חכה צאענא כל הלילה כי ישוב טיראדא, ולא שב; וכאור הבקר הלך צאענא אל הלארד בורלייגה לדעת שלום רעהו, ושר המלוכה הזה השכיל פיהו, להשיב לו דברים אחדים נשמעים לכמה פנים, מהם יכול צאענא לדמות ולשער אך לא לדעת אל נכון את אשר עם רעהו. נפעמה רוח צאענא בקרבו, וירא כי אין טוב לפניו להוסיף לחקור ולדרוש עוד, וישב לביתו סר וזעף. אבדו עקבות טיראדא ואיש לא ידע כי בא העירה. אולם אנשי אניתו אף כי שמו עליהם משמר, עד מהרה יצא דברם בעיר. — כי מוכרי כל מאכל ומשקה בבואם אל האניה את סחורות ידיהם נדברו כדרכם את המלחים ועושי המלאכה במים, ובאהבתם לחקור חדשות שאלו להם ולמולדתם, מאין באו ואנה פניהם מועדות, ובין כה וכה נבעו מצפוניהם. כי גם בימים ההם באשר לא היה עוד נפרץ חזון מכתבי העתים מודיעים חדשות לבקרים את הנעשה בכל אפסי תבל, היתה אהבת החדשות נפרצה בארץ, ולה אנשים מזומנים שומרי משמרתה עובדי עבודתה, לראות להביט לשמוע ולהקשיב את כל הנראה

והנשמע, ולספר לבשר להודיע לכל אוזן שומעת. האנשים האלה זה ה[illegible] דרכם לקדם פני כל אניה באה בחוף לונדון ולדרוש ולחקור אחריה, ולהציל מפי האורחים דבר חדש מכל אשר ראו ושמעו בדרך, וצירי הממלכות השונות היושבים בשערי הבירה אשר זו מלאכתם לשמור כל איש ואיש צעדי הממלכות האחרות ולחשב הליכותיהן, לא קפצו ידיהם לשחד מכספם את צבא המבשרים האלה, למען דעת את כל הנראה והנשמע. ומפיהם שמע הציר השפאנאי היושב בלונדון הדוכוס מאססונא, בעצם היום ההוא את דבר אנית טיראדא, ואת אשר הביאה, וכאשר ראתה עליזאבעטא מראש כן היה, כי כאור הבקר השני בא הדוכוס מאססונא אל השר הגדול בורלייגה לצעוק חמס על מעשי ממלכת אנגליא, כי בשבתה לבטח את שפאניא, לקחה בשביה אניתה, ואף שפתיו כמו ברור מללו, כי אם תפתח המלכה את שערי לונדון לפני דון אנטוניא הבורח ותקבל אותו בכבוד מלכים, תתן אות כי מלחמה לה עם שפאניא. — אז ראה הלארד וישמח בלבבו, כי היטיבה עליזאבעטא לראות, ותתן לו ידים להרגיע שאון רוח הציר השפאנאי, ויאמר: כי היטיב חרה אל המלכה, על רב החובל הפורטוגיזי כי הרהיב עז בנפשו להוליך את דון אנטוניא אל אנגליא, ותצו להתו בבית הסהר אשר אסירי המלוכה אסורים שמה, ועל דברת דון אנטוניא המובא לונדונה למורת רוחה, אמר, כי גם בזה תמצא המלכה נתיבה לעשות מעשיה בהשכל לבלי לנגוע בכבוד שפאניא.

בעצם היום הזה נועדו שרי המלוכה בארמון המלכה להמתיק סוד על דבר דון אנטוניא, הלארד בורלייגה הציע לפניהם פרשת הדבר הזה, איזה דרך בא דון אנטוניא אל צי אנגליא, וחוה גם את דעתו כי נאה לממלכת אנגליא לקדם את פני דון אנטוניא בכבוד מלכים, ולהכיר גם את כח מלכותו כי לו יאתה, כי כבר עברה שפאניא ברית הפרה חוק־אהבתה את אנגליא, וטובה תוכחת מגולה משנאה טמונה, ודבר אמת מרוכסי שוא. אולם הגראף לייצעסטער אשר היה עוין את בורלייגה כל הימים, נצב גם היום כצר נגדו, ויוכח בדברים נמרצים כי לא נאוה לאנגליא לנגוע בכבוד פהיליפ על דבר אנטוניא אשר אין לו חלק ונחלה במלוכה — ולא טוב לפניה להעיר את הארי הנורא הזה בטרם התעתדה למלחמה עמו. אחריהם דברו שאר השרים איש איש כפי רוח מבינתו ואמונת עצתו, והמלכה עליזאבעטא שומעת ומקשבת את כל הדברים המענות והתוכחות האלה, וכהתימם לדבר פתחה פיה ותאמר: מכל הדברים הנאמרים בתבונה ודעת זאת חקרתי כן הוא, את פני דון אנטוניא האומלל המבקש מפלט בצל חסדנו נקדמה באהבה ורצון, למרות עיני פהיליפ חומס נחלתו. אך לא נבטיח לו להשיבו אל איתן מלכותו בחזקת היד, ועל משמרתנו נעמוד לראות איך יפול דבר, ולמען תפוש גם הגראף לייצעסטער בלבו פנתה אליו ותאמר: מדעתנו כי יודע הגראף לייצעסטער, להשכיל

לעשות יקר וגדולה לאיש אשר אנחנו חפצים ביקרו, הנני נוטל עליך לייצעסטער, לקדם את פני דון אנטוניא בשמי, בכבוד מלכים כאשר לו נאה.

ימים אחדים עברו והשמועה באה אל לונדון כי צי אנגליא וועלאציטאס, בא אל חוף הקריה, והגראף לייצעסטער עשה ככל אשר מצאה ידו ורוח מבינתו בכל שכיות ההוד וההדר לקדם את פני דון אנטוניא כדבר המלכה. באניות המלכה כלולה ביפיה יצא לייצעסטער, ועמו מרבי המלוכה, אחריה הלכה אניתו בהדר תפארה גם היא, ובה שריו העומדים על ידו ומשרתיו, ואניות הרבה מלאות שרי המלוכה, לבושי מכלול אחריהם המונים המונים מכל פינות העיר נאספו לראות בכבוד היום ההוא. ובראותם את הגראף לייצעסטער עומד על מכסה אנית המלכה, בעצם הודו הריעו כל העם לקראתו, תרועת שמחה וכבוד. — בין כה וכה קרבה האניה אשר עמד בה הגראף לייצעסטער אל הצי, אשר גם הוא כלול ביפיו הלך הלוך וקרוב אליה. הדוכוס מדעוואנסהירע עמד בראש מעלות הצי הכן הוא וכל שריו על ידו, לקדם פני ציר המלכה, ובעלות הגראף על מעלות הצי יצא דון אנטוניא מחדרו, הוא, מאריא נונעס ואחיה על מכסה הצי. הדוכס מדעוואנסהירע העמיד את הגראף לפני דון אנטוניא, והגראף השכיל פיהו לברכו בטוב טעם ובאמרי נעם להחיות רוח דון אנטוניא, ובפנותו אל מאריא נונעס נבהל ממראה הוד יפעתה, ובלא דעת נפש נסוג אחור כמעט. אך עד מהרה מצא השר המשכיל הזה עז להתאפק ויגש אליה ויברך גם אותה, וידבר אליה דברים אחדים, מלאי חן מפיקי תהלת יפיה, ויפן גם אל עמנואל ויברכהו. וכאשר הגידו לו מי אלה המה, וכי קרובי דון אנטוניא המה, חלה הגראף את פניהם לבוא עם הוד מלכותו אל אנית המלכה, הגראף תמך ביד דון אנטוניא ברדתו במעלות הצי, והדוכוס תמך בידי מאריא נונעס, ובבואם אל אנית המלכה השמיעו כלי התותח רעש קולם, ומתשואת תרועת כל העם רעם הים ומלואו. —

מאז שמע הדוכוס מדעוואנסהירע מפי מאריא נונעס, כי לא תוכל ללכת אחריו לא מצא עז בנפשו לראותה עד היום הזה, לבו הנה נכאים כל הימים האלה, ונפשו אבלה עליו, גם אור פניו חלף עבר, ועפעפי תוגה כסו מאור עיניו, אי לזאת לא רחב ופחד לבבו בשובו היום לראות את מאריא בגאון יפעתה ולתמוך בידיה, אף לא חרה לו בראותו את הגראף נבהל גם הוא ממראה מאריא, ואת עיניו כי בערו בשלהבת להבת. נדהם ומשתאה עמד הדוכוס על מכסה הצי ועיניו נטויות אל האניה, אליה ירדה חמלת נפשו, עד אשר נסתרה מנגד עיניו, אז התחזק הדוכוס לצאת גם הוא מאת הצי, ולבוא לעמוד לפני הוד המלכה.

בבוא הצי וועלאציטאס במי הנהר טהעמזא השקיפה מאריא נונעס בעד

חלון חדרה ועיניה שוטטו אנה ואנה, לראות בין המון האניות השטות ב[illegible] את אנית טיראדא, גם בשבתה באנית המלכה, שלחה עיניה וגם רוחה אחריהן להבים כה וכה, לתור ולחקור אחריה, אך לשוא השקיפה הביטה, אנית טיראדא שכנה מעבר הנהר והלאה, ולא יכלה לראותה. ויגון בא בלבבה, מלא כל חדריו עד כי גם הדר תפארת המחזה החדש אשר נגלה לעיניה לא השיבו את נפשה. הארמון הגדול אשר הכין הגראף לייצעסטער לפני דון אנטוניא וקרוביו פתח את שעריו וחדריו הנפלאים לפניהם, והגראף רזם ויפנו לפני מאריא את היפים בחדרי הארמון, ועבודה רבה משרתים ומשרתות צוו למשמעתה. אך כמעט הנפשה מאריא ותשלח את אחיה עמנואל אל בית צאענא לראות את שלום טיראדא, כי מעיה המו לה על אשר אחרו פעמי טיראדא ולא אץ לבוא לראותה. הלא קול תשואות ההמון החוגג אשר בא מכל ירכתי העיר לראות בבוא דון אנטוניא הרגיז את כל העיר מקצה ואיך לא ידע זאת יעקב?

ויספר צאענא לעמנואל את אשר ידע על דבר טיראדא, כי בעצם היום אשר בא טיראדא העירה, קראהו שר פקודות המלכה ללכת אחריו ולא שב אליו עוד, גם הגיד לו כי לפי הנראה לו, קרוב לשמוע כי שמו אותו בבית הסהר, אך את שם הלארד בורלייגה העלים ממנו, ולא הגיד לו כי השר הגדול הזה קראהו אליו, ובידו עתותיו, כי ירא לנפשו לגלות סודו. ובזה בא עמנואל אל מאריא. כחזיז רעם ביום לא עבות, הרעידה השמועה הזאת את מאריא, נונעם אשר אמרה לראות טוב ולהתענג מזיז כבודה הפעם, מחגוי סלעי העמק העזוב על יד הנהר טאיא — עשוקה ורצוצה כל היום מפחד אויב, נחלצה ובאה בארמון המלוכה, בעיר משוש כל הארץ, וכל תשואות החמדה ערוכות במשכנה, וישמח לבה הרך והענג ותגלנה עצמותיה דוכאו, והנה פתע שודד ראש שמחת לבבה פתע לוקח יעקב ואיננו, ואחריתו מי יודע. אם אין בטוחות לחיי איש ומנוחתו בארצות שפאניא ופארטוגאל, אשר שריהם יוצרים עמל עלי חק ומשפטי צדק משחק למאווי נפשם, הלא צדק ומשפט מכון כסא אנגליא — מישרים תשפוט המלכה עליזאבעטא הנדיבה ושריה לאמונה ישורו בארץ, בזאת אמרה בלבה מאריא בבואה בשערי לונדון, והנה כמעט הציגה כף רגליה על הארץ הזאת — ועשק משפט לפניה, כי בטח לב מאריא ביעקב אהובה כי זך וישר פעלו וכל עולה לא נמצא בו — ובלא עון כוננו להשחיתו. בלב מלא יגון וכעס החישה לבוא אל דון אנטוניא ותספר לו את אשר קרה לטיראדא.

ודון אנטוניא גם הוא רעדו עצמותיו לשמע הדבר הזה, כי מלבד אשר אהב את טיראדא אהבת נפש, ומלבד רגשות התודה אשר המו לבו לטיראדא על כל הטוב אשר עשה עמו, עינו עוללה לנפשו, כי בתת ממשלת אנגליא את שר אנית פורטוגאל, אשר מלט את נפשו מידי צורריו, בכלא, בא האות,

כי גם אתו לא נאמנה רוחה, ומחשבות תחמום עליו בסתר, מאד עגמה נפשו לטיראדא בראותו כי קצרה ידו הפעם להושיע לו, כי לא נאוה לו לדבר טוב עליו בטרם ידע את אשר לפניו. ובכל זאת התעודד לנחם את מאריא ולדבר על לבה, כי נכון הוא לעשות לעת מצוא את כל אשר יהיה לאל ידו לקרוא דרור לטיראדא, וכי לא כמשפטי האינקוויזיציון משפטי המלוכה באנגליא, ואם גם נמצא לו לטיראדא עון אשר חטא לא תמהר לחרוץ משפטו, כי אם תחקור תדרוש היטיב — וטיראדא איש תמים פעלו צדקתו לפניו תלך ומשפטו אור יצא.

אך לב מאריא כים נגרש לא ידע נחם ומנוחה, ולא יכלה להתאפק, לשבת דוממה ויחלה עד עת מצוא, ולהתהלך לאט לרגלי חשבונות הליכות המלוכה אשר חשב דון אנטוניא בצדק, כי לא כמוה כדון אנטוניא, ותאמר לצאת לקראת כל מקרה ולהתהפך מסבות להחיש פדות לאהובה.

לא עברו שעות אחדות למאז חנותם בארמון מלונם והגראף לייצעסטער בא בשם המלכה לשאול בשלומם, ולדעת אם מצאו הכל ערוך ונכון לפניהם בבית מלונם, ומה בקשתם ותעש. — ואשר לו עינים לראות ראה והבין, כי לא למלא פקודת המלכה לבד הוא בא, כי אם למקום שלבו חפץ הוליכוהו רגליו, כי בעוד אשר לא הרבה דברים את דון אנטוניא, כי אם די שאלה ותשובה, האריך לשבת בחדרי מאריא נונעס, ומצא לו שיג ושיח לדבר עמה, וגם היא לא עצרה במלים ובחפץ נפש נדרשה להשיב לו על כל שאלותיו, וחכמתה עמדה לה לענות לו בטוב טעם ודעת כמשפט אדירי השועים מארץ אנגליא לעת ההיא אשר הסכינו לפתוח במשלים פיהם ולדבר במליצות חידות למו, ובשומה מעינה לבוא למחוז חפצה, שאלה את הגראף ותאמר:

«אם כנים דבריך אדוני, וחלילה לי להסיתם בשפק, כי כגן בעדן אלהים ארץ אנגליא, ועל גפי מרומיה תשב הנדיבות, תפתח שעריה לפני החן והיופי אף תקרא להם: לכו הריחו בשמי פרחי התעדנו על חמדת גאון פריי, איכה בפתע פתאום תהפך לארץ תלאובות גפרית ומלח? איכה בפתע יועם זהב שמיה ואור חשך בעריפיה?

הגראף השתאה לשמוע כדברים האלה מפי העלמה העדינה הזאת ומבלי דעת אל מה ירזמון מליה, הבין כי מצאה רע, התבונן ויאמר: בי גברת היופי! אם ראית רע ומצאת עון בקרבנו, צוי צו ופקודתך לא תשוב ריקם.

ולא אחרה לספר אל הגראף את אשר קרה לטיראדא, כי שמו אותו בבית הסהר ביום בואו הנה ואין איש יודע מקומו, ומבלי הגד לו מה טיראדא לה, ספרה לו את כל הטיב אשר עשה עמה, למען יבין כי צר לה בצרתו, ולייצעסטער ראה כי כנים דבריה, וישמח בלבבו למצוא ידים לקדם פני רצונה. אולם בחשבו דרכו, נפלא בעיניו כי נעלם הדבר הזה ממנו, כי דבר יצא מאת עליזאבעטא ואת אזנו לא גלתה, ולמורת עיני כבוהו הודה למאריא ולא בוש,

לאמר: אמנם כן לא לקחה אזני שמץ מכל הנעשה עם טיראדא, אך אין תבר כי אם יד הלארד בורלייגה במעל, יד העקש והפתלתול הזה אשר פיו מלא משפטי צדק כל היום ובשם האמת ידגול, ובמסתרים תחבולות יתהפך לפלס חמס ידו. עתה אקומה נא ואראה מה המה חלומותיו, אחקור אדרוש איה מקום מאסר טיראדא איזה עלילות דברים שמו לו, ולא אשוב עד יצא כנגה צדקו עד אחלצו ממסגרים ואעמידו לפניך. מנעי לבך מדאגה העדינה בבנות, ועיניך מתוגה, דבר יצא מפי לייצעסטער לא ישוב ריקם, כי אם עשה את אשר חפץ. ששון תקוה טובה האיר את עיני מאריא ובפנותה אל הגראף להודות לו חסדו זה, רחב וחרד לבו למחזה הוד יפעתה, וברב כח התעודד לעשות את אמר לה.

אפס לא נקל היה הדבר לעשות כאשר אמר הגראף בלבו, ורעה נשקפה אל טיראדא, להכביד מאסרו ולהגדיל מרודיו, כי כמעט בא הצי וועלאציטאס לונדונה וכמעט הריעו בחצוצרות לכבוד דון אנטוניא וציר שפאניא מהר ובא אל ארמון המלכה, לדבר אתה משפטים, להודיע ולהוכיח כי בקדמה את פני אויב מלכו בכבוד מלכים, ובתתה לו מקלט בצל חסדה, הגידה לעיני השמש כי יש את נפשה גם לעמוד לימין עזרתו, ולצאת למלחמה לקראת מלך שפאניא בגללו.

ועליזאבעט העמידה פניה כמו היטיב חרה לה על דברי הציר ותאמר: כי לה המשפט בארץ מלכותה לעשות צדק ומישרים, אם אין משפט המלוכה לדון אנטוניא, הלא מזרע המלוכה הוא, זקן נכבד ונשוא פנים, ובהמלטו אליה לחסות בצל כנפיה, נאוה להוד מלכותה לקדמו באהבה ורצון, להחיות לבבו הנשבר והנדכא. אך בעת אשר דון אנטוניא שוכן כבוד בארמונה, נתן רב החובל הפורטוגיזי אשר הוליכו הנה, בבית הסהר בטאוער, גם צותה לחקור ולדרוש דברו, ומה לו איפוא לציר שפאניא לצעוק אליה. —

«צדקה ממני הוד מלכותך» אמר הציר «אך יפלא בעיני מדוע איפוא זה לא ישיבו לנו את האניה הפורטוגיזית, והצי השפאנאי אשר נפלו בידי שר אניות־מלכותך? נכון וסמוך לבי כי אין את נפשך גבירתי! לבוא במלחמה את ממלכת שפאניא, אך דברים כאלה הם ראשית מדון ולרגליהם הלא תבוא מלחמה?.

והמלכה רקעה ברגליה, ובחמת אפה קראה: העוד צדקה ומשפט לממלכת שפאניא להשיא עלינו אשם בדבר הזה? ושפאניא הלא הרהיבה עז בנפשה ראשונה, להחזיק בכל אניות אנגליא בהן ובמרכלתן, אשר קרו ותבאנה בחופי שפאניא, אי לזאת אחת אמרתי לגמול עליה גמולה, וצויתי להחזיק בכל אניות שפאניא פורטוגאל ונידערלאנדען, אשר תפולנה בידי שרי אניותי, עד ינחם אחינו פהיליפ ממעשיו, ועד צדק ישיב משפט. אך הדברים כאלה הם דברי

בות בשערי משפט ופשר דברם קרוב לבוא — ולא יריחו מלחמה .

ההערצאג מאססונא ראה ונוכח כי תזכה המלכה בהשפטה את שפאניא ולא יסף לדבר עוד, ואך אחת שאל אותה בקש, כי תפקוד המלכה על לארד בורלייגה להודיע אותו את תוצאות החקירה על דבר טיראדא . עליזאבעטא נתנה לו שאלתו, וההערצאג יצא מאת פני המלכה . לא ארכו הרגעים, והדוכוס מדעוואנסהירע שר הצי וועלאציטאם בא אל הארמון לעמוד לפני המלכה, ועליזאבעטא אף כי ידעה כי לא הגדיל הדוכוס לעשות לא בחכמה ולא במלחמה לקחת את אנית שפאניא, אמרה בלבבה להנחילו כבוד גבורים עושי נפלאות ביום קרב בגלל הדבר הזה, כי זכרה לו חסדי אביו, על כן קדמה את הדוכוס באהבה, הושיטה לו יד ימינה לנשקה, ותאמר: השכלת עשה כיום נעוויל ! ולא בושתי כי בטחתי בך. —

שמחה מהולה בתוגה נראתה על פני הדוכוס, כי כאשר שמח לבו לשמוע כדברים האלה יוצאים מפי המלכה, כן גבר עליו יגונו, והמלכה לא שמה לב אל הכרת פניו ותוסף לדבר: לעת מצוא, בשבתי אנכי ושרותי שרות הארמון היפות והעדינות לשיח והאח מבוערת לפנינו, תספר באזנינו את כל דברי הגדולות אשר עשית, למען תשמענה גם שרותי אלה, ותודינה גם הנה גבורותיך, וכיום ישמח לבבי לבשרך כי אמרתי למשוך לך חסדי ולתת לך אות הכבוד באאטה» .

וישתחוה הדוכוס לפני המלכה ולא ענה אותה מאומה, אז הביטה המלכה בו ותבהל לראות כי אור פניו חלף עבר וכלו אומר יגון, ותקרא: מה היה לך נעוויל ומה אסון קרך בדרך, אמרתי כי ישמח לבך שמחת גילה אל הבשורה אשר בשרתיך, והנך נדהם זעף ונעצב כאבל־אם, הגד נא לי מה מצאך ? .

ויתאפק הדוכוס חגר שארית כחו ויאמר: גבירתי ! גברו עלי חסדי הוד מלכותך עד כי נאלמתי דומיה, להגיד לך נגע־לבבי המכלה שארי ואוני .

ופני המלכה רעמו ותאמר: הכי שבת נעוויל אל חטאות נעוריך, ונלכדת בתעלוליך מלפנים ואיש לא גלה את אזני ? — פתח פיך נעוויל ודבר דבריך אל תכחד ממני .

«חלילה לעבדך גבירתי לעשות מעשים למורת רוחך, אך סמר מפחדך בשרי, פן תתנני לפני בן בליעל, לאיש בועט בחסדי הוד מלכותך, אם אומר לפניך: כי אין את נפשי לקחת מידך את אות הכבוד, אשר לא נאוה לי, ואף לחלות פניך כי תפטרני ממשמרתי לשנים אחדות» .

והמלכה קמה בחרי אף מכסאה ותתיצב לפני הדוכוס, ועיניה זרו רגז וקצף, ותקרא: מה הקול הזה אשר אנכי שומעת ? מה היה לך הדוכוס מדעוואנסהירע כי כמו חפצת ? העת לעזוב פקודת משמרתך ? לעת יחפש איש ויקר לנו אנוש כפז ? הכי לא ידעת כי גדולות ונצורות לפנינו, וכל עוזב

משמרתו בימים כאלה מועל מעל בארץ מולדתו ובוגד בגד במלכו? דבר דבריך ואדעה».

«כגדל חסדך שאי לפשעי גבירתי ומלכתי, נפשי בבקשתי כי תרצני לתת לי להנפש ולנוח כמעט. — ולקול תרועת מלחמה כי ישמע בארצנו, אצא בראשונים לעבוד לפניך בכל לבבי ובכל נפשי».

וחמת עליזאבעט שככה חננה קולה ותאמר: אך הגד נא לי בני מה מצאך ואל תוסף להדאיבני, ראה הזהרתיך בני. ובדברה נגשה אליו ותבט בו ותאמר: פניך אלה היו לך נעוויל לפנים בימי ילדותך לעת נמצאת במחתרת תעלולי אהבה, הן עיני לא כהתה עוד מרוב עבודה, לא גם ליחה מיגון ותלאה, וכבחה אז כחה גם עתה לחדור ולראות בעמקי הנפש, יקושת ונמצאת נעוויל ובשת פניך תענה בך — כי לא שגיתי במשפטי, אי לזאת גלה לי סודך פתח מסגרות לבבך לפני, הנני ואשבה לי ואתה דבר כי שומעת אנכי».

ולא יכול הדוכוס להתאפק עוד, כרע על ברכיו לפני הדום כסא המלכה אחז בידה וישקה, והיא גם היא נכמרו נחומיה שמה ידה על ראשו ותסלסל בקוצות תלתליו ותאמר: דבר.

ויקם הדוכוס מכרוע על ברכיו, ויתעודד ויאמר:

דברי יהיה מעטים לפני הוד מלכותך, ולכל בהם חיי רוחי — עם הנסיך הפורטוגיזי דון אנטוניא באה עלמה אחת שארת בשרו, אל צי הוד מלכותך, היא בת שבע עשרה, ברה ונעימה, חכמה ונבונה, טובה ונדיבה, יפה וטובה, איתיה ונפשי דבקה בה לאהבה. אך לא אהבת תעלולים בבקר כחציר תחלוף ולערב תמולל ותיבש, כי אם אהבה טהורה ונאמנה, כאש עצורה בעצמות ובערה ולא תכבה עד כלות שארי ובשרי».

«ומה לך איפוא כי נעצבת» אמרה המלכה «הלא לא תכלא העלמה היפה הזאת גם אהבתה ממך?

והדוכוס הוריד לארץ ראשו ויאנח בשבר רוח ויאמר: נפתולים נפתלתי ימים רבים עד אשר גליתי לה את לבבי, והיא השיבה פני ריקם.

«פלאות מחשבות העלמה הזאת, קראה המלכה בחרות אפה «הכי לא נאוה אל הפורטוגיזית האומללה הזאת המבקשת מפלט בארץ לא לה, לתת את ידה ולבבה לך, הכי בגלל רסיס דמי מלכים הנוזל בעורקיה, תבז להתחתן בבית דעוואנסהירע? — יהי לבך בטוח נעוויל, כי אדע לבצור רוח גאונה זה».

«לא פרי גדל לבב הוא» ענה הדוכוס «דוננא מאריא נונעס איננה מזרע המלוכה. ורק דון אנטוניא הוא בן אחות אמה, ולא נעלם מעיני הוד מלכותך כי אך בגלל הדבר הזה יצאו מערערים על דון אנטוניא ועל משפטו במלוכה, ובגלל עצם הדבר הזה, תמאן מאריא נונעס לתת לי ידה. העלמה

הזאת היא בת משפחה גדולה ורמה, אך ממשפחות המאראנים אשר ממעי היהודים יצאו — ומפני חמס פקודת שפאניא עזבו את אמונת אבותיהם, מאריא נונעס גוצרית מבטן ומלדה, אך לבה ונפשה אל אמונת ישראל, וכל ישעה וחפצה לשוב אליה ולעבוד את אלהי אבותיה בגלוי, נבדבר הזה ברחה מפארטוגאל ובעבור זה השיבה פני ריקם».

«אולת היא וחסרת לב» אמרה עליזאבעטא, בינה לבין עצמה — «האם באמת נפלאת היא ביופיה?. אך למה זה אוסיף לשאול את פיך, לבך אסור באזיקיה, ועיניך לא תחזינה נכוחות, אני לא אאמין כי תספר כי בה חוברו יחדיו כל המעלות הרמות, כי היא מכלול יופי וחותם תכנית! — אך לו יהי כדבריך הנני על ימינך, ותקותי עמי כי דבר יצא מפי מלכת אנגליא ירד עמוק עמוק בלב עלמה צעירה לימים, רכה וענוגה, אנסה נא דבר ואראה אם יעמוד לב עלמה יהודית להשיב ריקם פני דוכוס מדעוואנסהירע. ועתה לך בני אל ביתך הנפש מעמל הדרך כי עיפה נפשך תן שנה לעיניך והחלף כח, ובהקיצותך יהיה לבך אך שמח ורוחך נכון, כי אנכי גבירתך אשקוד עליך».

הדברים האלה החרידו את הדוכוס, ונפשו בצער ויגון התמוגגה, כי מדעתו את מאריא ואמונת מחשבותיה, ראה מראש כי לשוא תיגע המלכה להטותה בחלק שפתיה, ומאהבתו אותה אהבה טהורה כאשם נראה לו, לקחת רצון מאתה לא מעצם ידה ולא ממקור לבה, וכבר אמר בלבו לחלות פני המלכה, לחדול ממאריא ולבלי ענותה ונסותה. אך מדעתו גם כן את רצון עליזאבעטא כי עז והפצה כי לא תסוג ממנו אחור, דבקה לשונו לחכו השתחוה לפני המלכה ויצא שבע יגון ורוה רגז וחרי.

13) טיראדא לפני עליזאבעטא.

והגראף לייצעסטער נקשרה נפשו במאריא גם הוא, ויחיש למלא את חפצה ולעשות כאשר אמר, אף לא כבד הדבר עליו לדעת מקום מאסר טיראדא, לבו אמר לו כי נתן במבצר טאוועהר, ושעריו הלא פתוחות לפניו תמיד. ובבואו אל המבצר צוה ויתנו לו את ספר האסירים ועד מהרה מצא שם יעקב טיראדא בתוכם, ויפלא בעיניו לראות, כי מלבד אשר לא נכתב עונו בספר, הנה עוד לא חקרו ולא דרשו אחריו ולא נקרא עוד לפני השופטים לשמוע מה בפיו, וירא הגראף ויתבונן כי זך טיראדא נקי מכל פשע, ואך הלארד בורלייגה מתאנה לו לשום לו עלילות דברים, ואשר על כן העלם העלימו את הדבר ממנו, הגראף היושב גם הוא ראשונה בסוד המלוכה כמוהו. ומדעתו כי המבצר טאוועהר לא יבואו בו כי אם אסירי המלכה ואך בדברה, ראה והבין כי בא דבר טיראדא לפניה ובפקודתה נתן בבית הסהר הזה. — הדבר הזה הוסיף אומץ לחפצו, לעשות ככל אשר יהיה לאל ידו לשום לאל

את מחשבות הלארד בורליינה שנוא נפשו ולהוציא את יעקב לחפשי.

הגראף לייצעסטער צוה ויעקב טיראדא הובא לפני השר הגדול הזה ראש וראשון לכל שרי המלוכה באנגליא בימיו, ואחרי אשר הביט לייצעסטער על טיראדא, ויתבונן בו שאלו לאמר:

«מה שמך?»

«שמי יעקב טיראדא שר אניה למלכי דון אנטוניא מלך פורטוגאל»

«שר האניה ההיא, אשר בה יצא הנסיך הזה מפארטוגאל?»

«כן דברת»

«ומה עון פעלת?»

«תם אנכי ולא אדע לי כל עון ופשע» ענה יעקב, ובדברים אחדים ספר לו, כי בבואו לונדונה הובילו שר החוף אל הלארד בורליינה ואחרי אשר שלחו הלארד לנפשו וסר אל בית מלונו אל מיודעו צאענא, נקרא בפקודת הלארד הזה והובא הנה». —

«האם חשבת דרכך איזה תואנה יוכלו למצוא לך»?

«כבר השתוננו כליותי ופליאה דעת ממני, ומה גם בהיותי כלוא ועצור פה ואינני יודע דבר מכל הנשמע בין החיים».

«האם יש לך דברים את מכיריך בשאר ערי אנגליא? האם היית בלונדון לפנים»?

מלבד את בית צאענא דבר אין לי עם איש בכל מלא רחב ארץ אנגליא, גם פה אינני מכיר ויודע כי אם אנשים אחדים — האמנם הייתי כבר לפנים פעמים בלונדון, אבל אך לקחת את ירושת אבותי אשר היתה בידי בני צאענא» —

«אנשים אחדים פנו אלי ובקשוני לעמוד לימין עזרתך, והבטח הבטחתי להם לעשות רצונם, אך לא אוכל לעשות דבר לטובתך אם לא תתן לי תודה נאמנה, ואם לא תגלה לי את סודך».

«חלילה לעבדך» קרא יעקב «לעשות בנפשו שקר, בי נשבעתי אדוני, כי לא עשיתי מאומה ואודה עליו, וכי אין מלה בפי להוסיף על דברי» —

«אם כן איפוא אדבר עליך טוב לפני המלכה».

והגראף לייצעסטער קם ממקומו ללכת לדרכו, אז נגש אליו טיראדא ויאמר: בי אדני! שא לעבדך אם אמצא את לבבי לבקשך בקשה אחת, ואם היא גדולת הערך, הלא תדע אדוני כמה יכלה שארי ולבבי לצאת מן המסגר לאור החפש, אך כל ישעי וחפצי, לא למעני, למצוא חן בעיני המלכה להעמידני לפניה, אל תאמר בלבך כי נואלתי ורוח עועים תפעמני לבקש לי גדולות ונצורות, חי נפשך אדוני לא איש אובד עצות אנכי. אך דברי חפץ הרבה יש עמדי לשום למאור עיני המלכה, רבי הערך לטובת ממלכת אנגליא — ולמען תדע את תכן הדברים האלה וחין ערכם הנני להגיד לך אדני, כי בטרם צאתי משעטוואל,

עברתי דרך חופי אניות ממלכת שפאניא, ואראה דברים הרבה אשר לקחו את לבבי להתבונן עליהם לדרוש ולחקור ולבוא עד תכונתם — ואדע — כי רעה גדולה מתחוללת על ממשלת אנגליא, אשר לא באה עליה מאז היותה לממלכה. והנני נכון להציע את כל פרשת הדברים האלה לפני כבוד הוד מלכותה; ולהראות ולהוכיח בכל אשר יש לאל ידי, כי נאמנים דברי». באזנים קשובות שמע והקשיב הגראף את כל דברי טיראדא וישר נוכח השר הגדול הזה היודע בינה לעתים כי לא איש רודף קדים מבקש משאות שוא ומדוחים למצוא חן בעיני רוזני הארץ, האיש המדבר אליו, כי אם איש אמונים הוא ודבר אמת בפיו. ועד ארגיעה ראה והבין כי אך טוב לו להיות איש הבינים, בינו ובין המלכה, על כן חש מהרה וישאל, האם גלית אזן בורליינה בדבר הזה?.

«לא אדוני!» ענה טיראדא «השר הגדול הזה לא נתנני לדבר עמו אף דברים אחדים, ואתה אדוני הלא תבין ותדע כי משנה שברון ישבר לבי בקרבי, לבלות ימים פה בכלא, בעוד נפשי יודעת מאד כי בכל יום ויום שבתי פה הרעה הולכת הלוך וגדול הלוך וקרוב, ואני כלוא ולא אוכל לעצור בעדה.

«הלא תוכל לגלות לי את החדשות האלה», קרא לייצעסטער «ספרה נא לי, ואנכי אשימם כה לפני המלכה, ושכרך לפניך».

«בי אדוני!» ענה טיראדא «בכל חפץ נפשי ספרתי את כל החדשות האלה לכבודך, ומה גם כי כל שכר וגמול לא אחפוץ. אך יודע אנכי כי אך טוב לדברים אשר עמדי כי תשמעם הוד מלכותה מפי עבדך, למען אשר תדע כבוד הודה, כי רבי הערך הם, ומפרשת פרטיהם תבין ונוכחת כי גם כנים ונאמנים הם».

ופני הגראף לייצעסטער רעמו ויאמר: בזאת לא צדקת אענך, כי לא אוכל להביא לפני כבוד מלכותה איש אשר לא ידעתי מי הוא, הוציאה דבריך אלי, ואם לא, לא אעשה דבר להוציאך מן המסגר הזה.

«אז אשב פה יחיל ודומם עד אשר יעלה זכרוני לפני הלארד בורליינה וקראני לבוא לפניו».

ולייצעסטער ראה והבין כי לא איש הוא המדבר אליו וינחם, וכביר כח לב, וישנה את טעמו ויאמר: יהי כדבריך, אדבר על אודתך עם כבוד הודה.

בעצם היום ההוא לעת ערב עמדה המלכה עליזאבעטא באחד מאולמיה הגדולים והרחבים, וכאשר הסכינה לעשות באמרה לקדם פני איש נכבד, עמדה גם עתה ידה האחת נטויה על השולחן העומד על יד כסאה, וידה השנית תמוכה בחלציה, וכתמר מקשה נצבה, ועיניה מפיקות הוד נורא. הגראף לייצעסטר הודיע אותה את כל הדברים אשר הגיד לו טיראדא, ואף כי חשב לו לצדקה ואמר כי ראה לקצר בדברים למען תשמע כבוד הודה את פרשת כל הדברים מפי המודיע, הנה ידעה המלכה את לייצעסטער כי אלו ידע יותר היה מרבה לספר, אולם גם מן הדברים המעטים אשר שמעה מפי לייצעסטער הבינה לדעת

מה איומה ונוראה השמועה אשר היא הולכת לשמוע, ומצאה לה עת ועידן להתחזק ולהתבונן ולמצוא את הנתיבה הדרושה לחפצי השעה ההיא. אי לזאת נמרה אמר לדבר את שר החובל הפורטוגיזי לבדה ואין איש עמדה, ולמען העלם הדבר גם מלייצעסטער פקדה עליו להביא לפניה את האסיר ההוא ביום המחרת, ובנטות צללי ערב שלחה אנשיה אל המבצר טאווער, להביא לפניה את טיראדא בעצם הערב ההוא, וכאשר הודיעו לה כי הובא אל הארמון, באה אל מקום המועד ותתצב כה לשמוע מה בפיו.

טיראדא בא ויכרע על ברכיו לפני המלכה ויקם כמשפט, ועליזאבעטא נתנה עיניה בו ותבחנהו, ולמראה עינה מצא חן וחסד לפניה, כי קרצה לו לקרוב אליה וכנשתו שאלתהו לאמר:

»האתה זה שר האניה אשר מלטת את נפש דון אנטוניא מפארטוגאל? לאן אמרת להביאו בטרם פגעך שר הצי וועלאציטאס ויקחהו מידיך?.

»אל תחת צל קורת חסדי הוד מלכותך, כי כן צוני אדוני וכן יעצתי«.

»בגלל הדבר הזה הובאת אל הטאווער, לרצות עונך. ובכל זאת יש את נפשך להודיענו חדשות גדולות?.

»אם תטה אזנך הוד מלכות לשמוע אלי. צער שבתי במבצר טאווער הלא כאין בעיני, למול אושר החן והחסד לראות אור פניך והחדשות אשר עמי להגיד לכבוד הודך יקרות ונכבדות בעיני יותר מגופי ונפשי«.

»ספר כי שומעת אנכי« ענתה עליזאבעט, ותשב על הכסא.

»לא נעלם מכבוד הודך כי מלך שפאניא עושה זה ימים רבים הכנות גדולות למלחמה. — ושמועות שונות נשמעו בדבר הזה, קול אומר פניו מועדות אל נידערלאנדען להכריע עז גאונה, וקול יוצא אחריו כי למען החזיק ממשלתו באמעריקא הוא עושה את כל החיל הזה, גם נשמע אומרים כי יש את נפשו להגיח מלחמה על הקארזארים והטורקים. אך כל השמועות אלה לא הרגיעו שאון רוח השואל, וההכנות הגדולות והעצומות ענו כחשן בפניהן. ואני בטרם צאתי משעטוואל אמרתי אבואה נא אל קאדיקס ברצלונה ושאר חופי אניות שפאניא. האמנם ידעתי כי על עברי פי פחת דרכי, ומלכדתי על נתיב, אך מדעתי את בני עמי ומשפטי ארץ מולדתי לפנים ידעתי גם להזהר ולא נמוטו פעמי — רבות ראיתי ורבות נודע לי אל נכון, ואדע כי לא נשמע בארץ אף שמץ מכל ההכנות הגדולות והעצומות אשר שפאניא עושה. התבוננתי וראיתי כי מחשבות גדולות יחשוב פהיליפ, גדולות ועצומות גם ממחשבות אביו קארל החמישי. ואת כל אוצרות אינדיא וכל סגולות אמעריקא יריק ויבזר לעשות צבא והיל בים אדיר ונורא, אשר לא היה כמוהו עד היום, עיני ראו ולא זר יותר ממאה אניות מלחמה, נעשות ונגמרות, גדולות ועצומות מכל האניות אשר ראיתי מעודי, מלבד האניות הקטנות ההולכות לרגליהן — באניות האלה יותר מאלפים

כלי תותח ורחבות ידים להכיל שלשים אלף איש מלחמה, אף אין מספר ואין חקר לאבק־השרפה, התבואה וכל דבר מאכל אשר המה מצטידים ומכינים לדרך. — ובידי לשים לפני הוד מלכותך גם מגלת ספר כתוב ורשום את כל אשר ראיתי בעיני, ודמי בראשי אם אכזב, מלבד מאשר שמעתי מפי אנשי אמת אשר ידעתים, ומפי השמועה אשר לא אוכל לערוב בעדה».

«שמעתי ונודע לי אל נכון כי באיטאליא ובשפאניא ירימו אנשים לצבא, הרבה מאד. ומהם יתנו בערי שפאניא וישלחו לארצות הנידערלאנדים — מלבד הצבא הגדול החונה שם מסבר ומלבד המחנה הגדולה אשר הבקיעה בארץ פורטוגאל, גם שם האיש נודע לי אשר צוה פהיליפ ראש לכל אניות המלחמות האלה, הוא המארקיז מסאנטא־קראקע. וקרוב לודאי כי כל אשר ספרתי לך הוא מעט מהרבה מן הנעשה שמה, כי רק את אשר חזו עיני הגדתי. ועתה תדעי כבוד מלכות! כי כל החיל העצום הזה נכון לך, האניות הגדולות עשויות להשמיד ולהאביד את כל אניותיך בים, וצבא גדול עומד הכן תחת יד הדוכוס מפארמא להבקיע בארצך, ולהביא צוארה בעול מלך שפאניא — ה׳ יאר פניו אל כבוד הוד מלכותך וישמרך». —

והמלכה עליזאבעטא בכל אשר ראתה מראש כי לא טובה השמועה אשר בא טיראדא להשמיע, ובכל אשר התחזקה לנשוא כבד משאה, התחלחלה מאד לשמוע פרשת כל הדברים האלה, ופלצות אחזתה רגעים אחדים. זה לה כעשר שנים אשר ראתה והבינה כי מלחמה לשפאניא עמה, ובחכמתה כי נבונה מאד השכילה להעביר את הרעה ולהרחיק חק. האמנם נפשה ידעה מאד כי לא ישא פהיליפ לעונה אשר מאנה להיות לו לאשה; כי הצלחת אנגליא בים וביבשה ההולכת הלוך וגדולה מיום ליום כקוץ מונד בעיניו, וכצנינים בצדו, ידעה כי ברשעת קנאתו לדתו הקאתוליקית תכלית־שנאה ישנא אותה, ראש הפראטעסטאנטים וצור מעוזם, ולא נעלם ממנה כי אלה הדברים הנקלים אשר עשתה למורת רוחו, בעזרה את הנידערלאנדים, בהצותה את ערי מושבותיו באמעריקא ובקחתה את אניותיו בשבי, סוף כל סוף יקרא עליה מלחמה. אך בראותה גם כן מעבר מזה, עד כמה הוא נאחז בסבך ענינים רבים בלב ממשלתו ועד כמה ידיו מלאות עבודה, לבצור רוח המתפרצים בו, ולכונן כסאו במדינות הרחוקות, לא עלה על לבבה כי ימצא און לו לעשות את כל החיל הגדול הזה, להכותה מכה רבה. על כן חרדה חרדה גדולה בשמעה דברי טיראדא.

אולם המלכה החכמה הנפלאה, כבירת כח לב, מצאה עז לה להבליג על מגורה, ואחרי התבוננה כמעט פנתה אל המשמיע לה את השמועה האיומה הזאת, העמידה פניה ותאמר: הדברים אשר ספרת אינם חדשים לי, כבר הודיעוני שרי המלאכים העומדים בחצרות הממלכות השונות, לעתים מזומנים מן הנעשה בחופי שפאניא, ואתה תשים לפני את אשר ראית וידעת ונבחנה

ונראה. אך הגד נא לי מי אתה כי מצאת את לבבך להביא לי את החדשות הנצורות הגדולות האלה? מה ראית לעשות את הדבר הזה, ומי יערוב בעדך כי דבר אמת בפיך? —

«את השאלות האלה כבוד הוד מלכות»! ענה טיראדא «חזיתי מראש, והנני לענות עליהן לפני כבוד הודך בלב טהור ורוח נכון, כאשר שמתי פרשת דברי לפניך, יודע אנכי להוקיר את הרגעים הקדושים האלה אשר הוכיח לי אלהים לעמוד לפני הוד מלכותך, ולמאור פניך ינוסו הצללים צללי משאות שוא ומדוחים. בתוך עמי אני יושב ודבר אין לי עם הממשלה, ואך למען הצל נפש דון אנטוניא התפקדתי לעמוד ולשרת לפניו. — ואם תחפוצי לדעת מי אנכי — ידוע תדעי כי לוחם מלחמת תורת האדם אנכי, ומלחמה לי עם מלכות שפאניא האומרת: אני ואפסי עוד, ואת האינקוויזיציון אשר יסדה. אל המלחמה הזאת הקדשתי את חיי אם כי קטן ודל אנכי. פלס ומאזני משפט לה' אלהי השמים והארץ ובכף מאזני משפטו ישא גרגיר חול אחד יחד את ההר הגדול, אם בגרגיר הזה יבחר ה' לעשות חפצו. בי גבירתי ומלכתי אל תשחקי עלי, ואל תתנני לפני חולם חלומות, הוזה הזיות — כי אין בי מכל אלה. איש שפאנאי אנכי, וכהן הייתי — אך האינקוויזיציון המלאה לה כח את עז משפט פהיליפ העלתה את אבותי כליל על מוקדה, ענתה את אחותי בבור תחתית למותת, ואותי — בעודי ילד קטן ורך לא ידעתי מאוס ברע ובחור בטוב, לקחה ותשימני לכהן, — אך דודי לפני מותו גלה את אזני ויודיעני את כל המוצאות אותי, הסער אשר קם בלבבי אז בלע את המסכה הנסוכה על עיני, אור חדש ראיתי ואדע את אשר לפני. מה אנכי ומה חיי — עזוב וגלמוד כערער בערבה, מה לי פה בארץ ומה חפצי בחיים, אם לא, לעשות נקמה בממשלת הזדון הזאת, אשר כבר הוציאה להורג אלפי אלפים נפשות נקיים, ועתידה לכסות באפר שרפת קרבנותיה את כל חלקה טובה במלא כל הארץ. אי לזאת כבוד הוד מלכות! אמרתי, להביא את דון אנטוניא ארצה אנגליא וצרפת, למען העיר בגללו חמת אדירי הממלכות האלה על פהיליפ הצר והאויב, ונוספו גם המה על שונאיו. ואי לזאת הנני עומד לפני כסא הוד מלכותך היום, להגיד לך את כל אשר יאמר האכזר הזה, ועוזריו הרשעים לעשות לממלכתך היפה והנאוה, ולהודיעך את כל כלי המות אשר הוא מכין לה».

עליזאבעטא שמעה דבריו כי נמרצו ותבין כי כנים המה אך למען הבין את כל קשרי המסבות אשר עברו על טיראדא איש לא נעדר, העמידה פניה ותאמר: הנני להאמין לדבריך! ומי יתן ואדע כי כלם נאמנים וברורים, אך הגידה לנו אם איש אמת אתה, האם אוכל להאמין בך? ראה אתה אומר אלי כי שפאנאי אתה, קאתוליק, ועוד לך הנך גם כהן, ובגדת איפוא בגד בארץ אבותיך, באמונתך, ובמשמרת כהונתך בגלל אשר הרעו לאבותיך. אבל שלשת הקשרים

אשר נפשך קשורה בשפאניא חזקים ואמיצים מאד לא יוכלו להקרע — ...ק עמוק במורשי לבב ישלחו שרשיהם — ומי גבור כי יַתִּיקֵם. — מפני סערות החיים יתחבאו יסתרו לפעמים ימים רבים — אף עקבותיהם כמו לא נודע, אך בכל זאת שמורים וערוכים המה במעמקי הנפש ולשוא יתפאר איש לאמר כי מן גו גרשם, ואבד זכרם לנצח».

«צדקו דבריך גברתי» ענה טיראדא «ישר משפטך, אשר על כן שאי נא פני, כבוד הוד מלכות! ואדברה עוד, אחד מבני המאראנים אנכי, חטר מגזע היהודים האומללים, אשר אכפו עליהם לבוא בברית הקתוליקית. ומאז עד היום נרדפים המה על צואריהם מחמסה, נגועים ונענים בלא חמלה, רבות נשאנו סבלנו דומיה ללא הועיל, עתה נעורנו התעודדנו. ומי ישיא עלינו אשם־בגד כי יצאנו להנקם מצרינו ולהלחם באויבי נפשנו. האלהים אשר נתן להם את כל החיל הזה, מי יודע, אם לא קראנו מבטן להכריע עז גאונם, כי כבר העמיקו שחתו. כן אמנה שפאנאי אנכי, אך עיני הרואות הרעות הרבות והצרות המוצאות את ארץ אבותי, כי הפרו הרעים והחטאים חק, חללו קדש, ברגלים ירמוסו משפטי עבדיהם, ושאפו ארץ בראש תורת האדם, ואיך לא יתחמץ לבי ולא אעיר קנאה להנקם מן העריצים האלה אשר הפכו את גן העדן למעי מפלה, וארץ חפץ, לגלים נצים קברי עולם. כן אמנה קאתוליק הייתי אך הלא הקאתוליקים באכזריות רשעתם גרשוני מהסתפח בנחלתם, הלא המה קרעו סגור לבי, ויפקחו את עיני לדעת כי ממעי יהודה יצאתי, ודמי אבותי לא ישכבון בעורקי. — סוף דבר הנני לאמר לפניך הוד מלכות! כי ראש למאראנים אנכי — ויצאתי לבקש להם מנוח בארץ אשר מלכה לצדק ישור, ושריה יחזו נכוחות, לבלי לעות משפט אדם בגלל אמונתו. מחנה קטנה עמדי אך נאמנה ברוחה, כלם ברורים כלם גבורים וכלם עתידים כמוהם כמוני להלחם בשפאניא ובהאינקוויזיציון, עד מפח נפשם. — והאמת אגיד לך הגבירה הרוממה! כי הננו נכונים לעשות את הדבר הזה גם בטרם נדע איפוא נמצא מנוח לכף רגלינו. — גמרנו אמר לעשות את הדבר הזה גם לטובת המקום ההוא אשר נדע מראש כי לא יואיל לתת לנו את שאלתנו התמוכה בצדק, ואשר נוכח הצלחת אדם רב פניה. . . ועתה הנה הגדתי לפני הוד מלכותך את כל לבבי — והטוב בעיניך עשי.

ועליזאבעטא במעוף שכלה מהרה לעבור על כל הדברים אשר דבר יעקב, לערכם ולהשוותם את אשר שמעה מפי הדוכוס מדעוואנסהירע, ולמצוא כי מקבילים המה חוברו יחד, התבוננה כרגע, קמה מכסאה, ותתצב על יד השולחן ותאמר: ראה רוח כביר אמרי פיך ירהיבני להאמין בך בכל לב ונפש, עתה תראה כי גם אנכי יודעת להנשא ולהֲרום למרום מחשבותיך, יש ויש את נפשי, לפתוח שערי אנגליא לפניך ולפני אחוזת מרעיך — בגלל הטוב אשר אתה עושה עמנו, ומדעתי כי אנשי מחנך שלמים וחרוצים, גם הון עתק להם להחיות רוח המסחר. — יש

את לבבי לצור צדק עלי חק בארץ ממשלתי לתת תורה אחת ומשפט אח[ד] בני אמונה ודת באין הבדל, מדעתי כי בשבת כל בני אמונה ואמונה שבת אח[ים] גם יחד בארץ, הקאתוליקי לא יקנא את האנגליקאני, ושניהם גם יחד לא יצורו את היהודי, ירבה שלום הארץ ותפ״ח הצלחתה. הן זה חפצי כל הימים, אך קצור קצרה ידי לעשותו. וכאשר לא שאלת ממני שכרך בטרם הודעתני את החדשות והנצורות ההן, כן לא אבטיחך אנכי לתת לך השכר ההוא אשר ידעתי כי אין לאל ידי לתתו לך — כמעט שקטו נחו בני מפלגות האמונות השונות בארץ אנגליא, מדעתם כי הנני מגן בעד כל מפלגה ומפלגה, ובצל כנפי יחסיון גם יחד, ולאשר נוכחו לדעת כי אם גם נפלגו בדיעותיהם ואמונותיהם, הלא כלם כאחד בני אנגליא המה, ממעי עם אחד יצאו וצדקה אחת ומשפט אחד לכלם כאחד בארץ הזאת, לא כן עמכם — בני עם אחר אתם, עם נכרי ומוזר לבני אנגליא, באמונתו ומנהגיו, והיה כי אומר לאכוף על בני עמי לתת לכם אחוזה בתוכם וקמו כלם כאיש אחד לקראתי — ואזלת ידי ונבלעה עצתי» . —

טיראדא שמע ולא ענה דבר, והמלכה הוסיפה לדבר ותאמר: עתה יש את נפשנו למלא את ידך לעבוד לפני בדבר הגדול הזה אשר היית ראשון להביא לנו על אודותיו ידיעות נאמנות — אך הדבר הזה יהיה סוד כמוס אצלך — לא ישמע על פיך, גם יועצי לא ידעו לעת עתה מזה מאומה, — ובעבור זאת אשאלך הודיעני אם יש אתך ערובה נאמנה לערוב׳ אותך לטוב לפנינו ?.

וישתחוה טיראדא ויאמר — יש ויש גבירתי, וימהר ויוציא מצלחתו בצד בגדו ולפנים, גליון ויפתחהו ויושיטהו אל המלכה, ועיניו הפיקו אורה ושמחה — הגליון הזה היה כתוב ביד הפרינץ מאראניען להעיד על אמונת לבב טיראדא, ונדיבות רוחו לעבוד בכל נפשו ומאודו עבודת הטוב והתושיה, ולהליץ בעדו לפני כל אוהבי הפרינץ ורעיו.

המלכה קראה את דברי המכתב בשום לב, ותשיבהו לטיראדא אחרי קראה אותו, באהבה ורצון ותאמר: בזאת הונח לנו. — ועתה מהר ועשה דרכך, בעוד הלילה הזה תראה להכין את אניתך לצאת לדרך. בבקר נשלח לך אגרות חתומות אל שר צבא אניותינו האדמיראל סיר פראנסיס דראקע — את האגרות תביא אל שפיטהאעד ושם תמצאהו חונה באניתו, וכבואך אליו יצוך לעמוד לשרת בתוך שרי פקודות האניות. ואתו תלך אל המקום ההוא אשר נצוה עליו כאגרתינו החתומות. ואת אזנך נגלה כי ישים פניו אל איי שפאניא, לשוב ילהתבונן על כל אשר חזית ותספר לנו, ועל אשר נעשה שם למן היום ההוא עד עתה — ולמען הרוס ואבד ככל אשר תמצא ידו — עתה תוכל להראות אמץ כחך יחכמתך ולהוכיח אמונת נפשך ותם דרכך ככל ישעך וחפצך, ראה הננו מאמינים בך אמונה שלמה; ובהסתירך את כל הדברים האלה במסתרי נפשך לא יודע מהם כל מאומה, אדע כי לך נאוה אמונה, ולא שגיתי במשפטי. מחר בצאת

[ת]כש על הארץ לא תראה את אניתך בחוף לאנדאן . —

חרדת שמחה אחזה את טיראדא בשמעו את הדברים האלה מפי מלכת אנגליא, ועצתו התבלעה כרגע, וכמעט התאפק ומפיו התמלטו הדברים האלה: בי נבירתי הנשאה! יגדל נא חסדך עלי, הואילי ותני לי לאמר שלום לאוהבי ורעי, אשר כמו נגרזתי מנגד עיניהם ועקבותי לא נודעו להם. —

«חלילה לך!» ענתה עליזאבעטא לראות אף פני אחד מהם, ולדבר עמו דבר, עוף השמים יוליך את הקול, דבר אחד יצא מפיך, והיה לשיחה בפי רבים, ראה מתלמידי הפרינץ מאראניען אתה והיית גם אתה מחריש כמוהו שומר פיו ולשונו. — ולמען הרגיע המית נפש אוהביך, הנני לדבר דברים אחדים על אודותיך באזן דון אנטוניא ומצא להם. — לך לשלום ובשובך לראות את פני הלא תביא עמך בשורות טובות ונחמות. — עוד אחת אפקוד עליך כי בידי האיש אשר יביא אליך את האגרות החתומות אשר אמרתי לך, תשלח לי אתה דברים מעטים וברורים מכל אשר ידעת והגדת, באגרת חתומה. —

המלכה נתנה אות בידה כי כלתה לדבר, וטיראדא יצא מאת פני הארמון.

14) מאריע נונעס בארמון עליזאבעטא.

כמעט הגיע עדיה השמועה כי יצא האדמיראל פראנסיס דראקע לדרכו: ועליזאבעטא נתנה צו — מבלי הגד טעמה אף למתי סודה — להכין הכל למלחמה, כי האמינה לדבר טיראדא ובלבבה אמרה לקרוא ולאסוף בשוב דראקע ממסעו, את כל חיל עמה ולהעירו לחגור שארית כחו ואונו ולעמוד הכן ליום קרב. נפשה ידעה מאד כי כל אנית־מלחמתה כמוהן כאין לפני אניות שפאניא הרבות והעצומות, ומדי שקלה במאזני שכלה את חיל צבאה הדל לעומת חיל צבאות פהיליפ הגדול, בעתוה פלצות פן יבוא והכה את כל הארץ חרם, וימגר כסאה לארץ, לבה נתר ממקומו בזכרה את אשר עשתה זה לה עשר שנים להרים קרן הצלחת עמה וארצה, כי הזרע אשר זרעה לתושיה בלי השך, הכה שרש ועשה פרי לתפארת. — ועתה יהפך עליה המון עריצים, פתאום יפול עיר ובהלות על ארצה הברוכה והפוריה ירמוס את שדי תרומותיה, ויהרוס את ערי מבצריה. אך גם התקוה הטובה אולי יצלח חפצה בידה לסכל את מזימות פהיליפ הרעות בטרם תראינה אור, ועל ידי טיראדא תמצא און לבלע את עצת אויבה בעודה באבה, מלאה אותה עז ותעצומות, ותעלוזנה כליותיה מראש לשום את נצחונה זה עטרת תפארת לראש עבודת ההצלחה אשר עבדה זה ימים רבים. ככה נפעמה רוחה בקרבה מפחד ותקוה, והפחד גבר ולא מצאה מרגוע. אך חכמתה עמדה לה להסתיר את רגשותיה בחבה, ולהיטיב אור פניה, אף אמרה לנסך בשמחה לחוג חגי חדוה ולעשות ימי ענג ושעשוע לבני ארמונה, לאחוז את עיני בני עמה, ולהוליך שולל את אויביה. ותהי ראשית דברה לבוא לשאול

בשלום דון אנטוניא ביום המחרת בכל הדר תפארת מלכותה · במרכבה גד[illegible] כלולה ביפיה, כטעם הימים ההם, רתומה לשנים עשר סוסים צוהלים כאבירים יצאה עליזאבעטא מארמונה ותעש דרכה ברחובות העיר מלאה תשואה, לפניה הלך גדוד פרשים משומרי ראשה, לבושים בגדי כבוד לתפארת, על יד מרכבתה מימינה ומשמאלה רכבו שני גדולי שרי ארמונה, ואחריה המון מרכבות נושאות שרים ושרות מרואי פניה ועבדיהם אחריהם, כולם לבושי בגדי המודות רוכבי סוסים.

כל שרי פקודות העיר יצאו לקדם פניה, ולברכה בשלום וכל בעלי המלאכה איש איש על דגלו נצבו כנגד לארך כל הרחובות משני עבריהם, והמון אדם רב אחריהם נקהלו נאספו לראות בכבוד גבירתם, גם להקות משוררים נצבו על כל פנה, ובעבור המלכה לפניהם השמיעו קול זמרה, אך קול תרועת העם הגדיל, כי כן נפלאה אהבת כל העם מקצה אל גבירתם מרימת־קרנם. והנסיך הפורטיגיזי שמח בלבו לקראת הכבוד הגדול אשר עשתה לו עליזאבעטא בבואה לברכו שלום, כי אמר לראות בו אות כי תכיר מלכת אנגליא משפט מלכותו, וידה תכון עמו להשיב שבותו. אולם עליזאבעטא בכל הכבוד אשר הנחילה את דון אנטוניא, ובכל האהבה והרצון אשר קדמה פניו, לא התמלט מפיה כל דבר הבטחה, אך נחמה אותו בתקוה טובה, כי עד צדק ישוב משפט, ואמת מארץ תצמח, ובקשה אותו לשבת אתה בארצה בכל אשר ייטב בעיניו, כי אורח יקר ונכבד הוא לה, וככלותה לדבר עמו, בקשה אותו ויעמיד לפניה את מאריא נונעס שארת בשר המלך.

ועליזאבעטא הביטה בה בעיניה הבוחנות, ותרא כי לא הגיד לה הדוכוס מדעוואנסהירע החצי וכי לא ראתה כלילת יופי כמוה מעודה, ותזכור את אשר הבטיחה את הדוכוס הזה, וכרגע גמרה אומר לקחת את מאריא נונעס אל ארמונה לשבת אתה. ותפק לה נפשה באהבה וחמלת־אם, ותדבר את מאריא נונעס דברי חן וחסד, שאלה אותה על ארצה על מולדתה ועל מסעה. ותפן אל דון אנטוניא כמו להוכיחו בתוכחת צחוק על עון על אשר הואיל לתת לשבת אתו נערה צעירה כמוה והוא יהיה לה לאב, באין אם אתה, ואין אחוזת נשים לשעשע נפשה. ובקשה איפוא כי יואיל לתת את הפקדון היקר אשר הפקד אתו בידה והיא תשים עינה עליו, ותוסף לאמר:

«האמנם אודה ולא אכחד ממך דון אנטוניא כי בשאלנו ממך את הדבר הזה למעננו אנחנו שואלים כי כן אהבנו, בהכבד עלינו עבודת הממשלה משא לעיפה להשליך מעלינו את המשא הזה לפעמים להנפש רגעים אחדים, במסבת עלמות יפיפיות לשאוב חיים חדשים ממעין היופי והנער למען החלף כח, ולכן אמרתי כי לא תכלא שאלתנו ממנו. — ואת בתי מאריא! תקותי כי ינעם לך שבתנו עמנו. ואל הדוכוס מדעוואנסהירע אשר ארח גם הוא לחברת המלכה פנתה ותאמר: ואתה הדוכוס מדעוואנסהירע עליך המצוה לעמוד הכן

[illegible]קודת מאריא נונעס להביאה אלינו בעוד ימים אחדים כאשר תאמר לך, אתה הבאת את העלמה הזאת אל לונדון, על כן עליך שומה להביאה אל ארמוננו למען תדע כי השכלת עשו».

הדברים האחרונים האלה היטיבו טעם דברי המלכה בעיני מאריא, אשר נפלאו בתחלה ממנה, ולא ידעה הבן מדוע זה בחרה המלכה בדוכוס דעוואנסהירע, להעמידו לפניה, ובתומת נפשה לא השכילה לראות כל און במשאלות עליזאבעטא וחפצה, על כן נפתה לבבה בחלק לשון המלכה ובקסם על שפתיה, ותעלוזנה כליותיה מראש לשבון כבוד בארמון המלכה האדירה, לשבוע מזיז הוד תפארתה, ולחזות גדולות ונצורות אשר לא שזפתה עינה מעודה. — ועליזאבעטא בטרם צאתה מאת פני דון אנטוניא נגשה אליו, ותגד לו לבדו דברים אחדים על אודות טיראדא — ודון אנטוניא לא אחר לשמח בם את נפש מאריא נונעס. מן הדברים המעטים האלה שמעה לדעת כי יצא טיראדא חפשי מבית כלאו וכי במלאכות סתר שלחתהו עליזאבעטא, האמנם גדול כאב לבבה כי לא ראתה את אהובה בטרם לכתו למסעו בדבר המלכה וגבר עליה יגונה מבלי דעת כמה יארכו ימי מסעו ומתי תראה אור פניו, אך הידיעה הברורה כי יצא לחפשי וכי מצא חן ושבל טוב בעיני המלכה להותירו לאמונה וכבוד הרגיעה את המון מעיה אל טיראדא, וגמרה אומר לחכות קץ ישועתה בלב שוקט ובוטח, ומה גם כי כבר החלו עבי החשך אשר כסו שמי תקות טיראדא להתפזר ואור חדש להבקע כשחר.

ומאריא נונעס באה אל ארמון המלכה ותשב בחדרים היפים והנעימים אשר יעדה לה עליזאבעטא לבדה, ומיום בואה אל הארמון החלו חגי החדוה אשר אמרה המלכה לעשות כרב עשר כבוד מלכותה ובחכמתה, כי השכילה לעשות את ימי משושה במעם הימים ההם נפלאים ונשגבים בטובם וביפים נעימים למראה ונחמדים להשכיל, ולא חשכה המלכה לגלות את מחשבתה ורצונה, כי יעמוד הדוכוס מדעוואנסהירע תמיד לימין מאריא בתשואות ההמון החוגג, אף לא חדלה כפעם בפעם בהיותה את מאריא לבדה לסבב את פני הדבר להלל את הדוכוס הזה בפני מאריא, ולספר בשבח מעלותיו ומדותיו הטובות — אך הדוכוס השכיל להצנע לכתו את מאריא, לנצור את דל שפתיו ולאחוז את שמורות עיניו לבלי יתמלט ממנו אף רמז קל מאשר עבר עליו לפנים, עד כי גם מאריא אשר לא חדלה לבחון את הגיוניו כל הימים, לא ראתה בראי עיניו כי אם לפעמים רחוקות כי עוד אש אהבתה עצורה בלבבו. — אך עוד מעבר מזה התחוללה על מאריא סערה גדולה. הגראף לייצעסטער גם הוא דבקה נפשו אחריה בכל עז אהבה, ובכל אשר הבליג להסתיר דברו מעיני המלכה ומעיני רואי פניה בארמונה, שקד לארוח לחברת מאריא למצוא חן בעיניה, ואף לשפוך שיחו לפניה, וללחוש לה באזניה כי אהבה. חיל ורעדה אחזו את מאריא לשמוע כדברים האלה, כי ידעה את כח הגראף כי כביר כח הוא בחצר

המלוכה, ואת רוח מבינתו להתהפך בתחבולותיו לבוא עד מחוז חפצו. זאת מצאה מאריא עז לה באמונת נפשה וחכמתה לשום סתר פנים עליה לתתו במצחק, כמטיף אמרי נעם לתפארת אדם כמשפט רבי המלוכה, ותשב לו אף היא בטוב טעמה אמרי חן ותהלה, ובכן נסתרה מאריא בסתר מחסה הצחוק, והגראף לא מצא ידים להרוס אליה.

האמנם ידעה עליזאבעטא מאשר שמעה מפי הדוכוס מדעוואנסהירע מה הוא הרוח החי באופני מחשבות העלמה הזאת ובתקותיה, ובכל זאת אמרה בלבה, כי כקדוח אש המסים, כן ימס לבב מאריא לפני אש שמש מלכותה, ומשלהבת חמודות ימי חגיה ומשושה, כי יגברו חמודות חיי בשרים עליה והכריעו עז נצחה. וכאשר לא הראתה מאריא לדעת כי לא נעמה לה חברת הדוכוס, השבה עליזאבעטא, כי כבר החל סלע לבבה להתפוצץ וקרובה ישועת נצחונה לבוא. על כן אמרה לקרוא עליה סערה גדולה, ולהפיל עליה שואה פתאום, למען יהפך גאונה משרשיו ולא תוסיף להתעודד עוד.

אחד התענוגים נכבדי הערך אשר נבר ועלה לראש בימי עליזאבעטא היה שחוק המחזה (שאוישפיל). חרשת החכמה הזאת העשויה לשעשע ולהשכיל כאחד, פרצה לה מסלות בכל מפלגות העם למורת רוח שלומי האמונה אשר רבו כמו רבו באנגליא בימים ההם.

והמלכה עליזאבעטא אשר השכילה לפאר את התענוגים בהדר היופי והנעם החרתה להחזיק בחרשת-החכמה הזאת לנטלה ולנשאה כמסת ידה הרחבה, נהלה וכלכלה להקת משחקים משכילים יודעים לפתוח במשל פיהם לדבר כלשון איש ואיש, ולתקות גם שבתם וקימתם דבריהם ותנועותיהם. על ידי שחוק המחזה הזה אמרה עליזאבעטא להחריד את לב העלמה הרכה, ולהרגיז מורשי חפצה, אשר על כן מיום בא מאריא נונעם בארמונה לא יצאה המלכה לראות במחזה השחוק ולא נתנה גם אל מאריא להתענג עליו, ואנשי הארמון לא חדלו להלל לפני מאריא את חין ערך הענג הזה, למען העיר את תשוקתה ולהמריץ חפצה לראות בו. ומקץ הימים הודיעה עליזאבעטא כי יש את נפשה לבקר את בית המחזה היא וכל בני ארמונה עמה, ותצו על פקיד-הבית לערוך על במת המחזה ביום ההוא את מערכת-החזיון אשר חבר שעקספיר, אשר אם היותו אז עוד צעיר לימים החל לעשות לו שם גדול בארץ אנגליא, ואת מאריא נונעם יעדה לבוא אתה היום לראות במחזה.

במרכבת כבודה יצאה המלכה ללכת אל בית המחזה, ולימינה ישבה מאריא נונעם, באמור לה עליזאבעטא כי יש את נפשה להראות את כל יושבי הבירה את הוד היופי ממול להוד המלוכה. ובבוא המלכה אל לשכתה, פצחו המנגנים בקול רנה וכל העם הריעו תרועה גדולה: אלהים יברך את המלכה! השאון קם לדממה עד מהרה, עליזאבעטא ישבה על כסאה, ומאחריה ישבה מאריא גם היא במקום רואים ועיני כל העם נשואות ונטויות אל לשכת המלכה.—

המסכה נגולה ומחזה יקר ונשגב נראה, להרהיב את כל לב ועין להפליא. על קיר הבימה פנימה כמחזה עיר גדולה, תבנית שוק רחב ידים תבנית ארמונות והיכלות מצויירים משוחי ששר מעשי ידי אמן — הוא מחזה עיר וויניציא. עוד העם מתפלאים על הדר המחזה, והנה אנשים יוצאים נצבים על המערכה, איש נכבד ונשוא פנים סוחר גדול לו אניות נושאות כל מרכלת יקרה יהלכון בימים רחוקים להביא לו שפעת סחר כל הארץ, אף נודע הוא לתהלה בעמו בנדיבות רוחו ויקר נפשו, אך האיש הזה סר ועצב, בלבבו יגון וחשך יכסה אור עיניו, מבלי לדעת על מה ולמה. ואחוזת מרעים עושרים אותו להדיץ דאבתו ולגרש יגונו. — והנה איש אחד מאוהביו רצתה נפשו בו נגש אליו לבקש עזרתו, כי בעיר הקטנה הקרובה ראה עלמה אחת יפה ברה ונעימה אף עשירה והון עתק לה, ואביה צוה בטרם מותו כי לא תתן את ידה כי אם אל האיש אשר יצלח לפתור חידה סתומה אשר חד להם, עתה יחלו רבים פני העלמה היפה הזאת וישחרו אהבתה ויינעו למצוא חידתה, והוא גם הוא דבקה נפשו אחריה, אף נודע לו כי גם לבבה פונה אליו. על כן יאמר לבוא גם הוא בתוך הבאים לשחר פניה אולי יעלה בידו לבוא עד תכונת החידה, והיתה לו העלמה היפה והעשירה הזאת למנה. אך ידיו ריקות ואין לו במה לבוא לפניה כנאוה לו ולה, על כן נפשו בבקשתו כי ימשוך לו הסוחר הנכבד הזה חסד לא יזכיר לו עונות החובות אשר הוא חייב לו עד היום, יפתח ידו הנדיבה וילוה לו עוד שלשת אלפים שקלי זהב די מחסורו לדבר הזה, הסוחר נעתר לבקשת אוהבו לתת לו את מסת שאלתו, אך לאשר לא נמצא אל תחת ידו הסך הנדרש הזה ביום ההוא כי הריק אמתחותיו למלא את אניותיו אשר שלח על פני הים, מלא את יד אוהבו, למצוא לו איש מלוה אשר ילוה לו את הסך הזה על ערובתו. בזה תם החזיון הראשון, והמסכה ירדה ונמתחה על פני במת המערכה.

מאריא התפלאה על יפה המחזה על טוב טעם המליצה ונעם לקח המדברים, ולבבה כמה לראות ולשמוע אחרית הדבר, והנה החזיון השני — העלמה היפה והעשירה שידובר בה רעותיה ואמהותיה מסביב לה, משוחחות אשה אל רעותה צוהלות ושמחות, והעלמה הגבירה בשיחה ושיגה את רעותיה שחקה ותלעג לעג־התולים לכל הבאים לשחר את ידה, אך לא חשכה לגלות סודה כי הותירה לחן ולאהבה את העלם הוויניציאני וכי יפלא בעיניה כי לא בא עד היום גם הוא בתוך הבאים. ומאריא שומעת את כל הדברים האלה באזנים קשובות ובלב חרד ושמח מהתענג והתפלא על שכל המלים הנמרצים האלה אשר שומו בפי המדברים המוציאים לאור תעלומות לב וכליות, כי נגעו הדברים עד לבה והעירו את הגיוניה. והמלכה אשר כפעם בפעם פנתה להביט בפני מאריא שמחה לראות אור פני מאריא ותאמר בלבבה כי קרוב נצחונה בידה.

והחזיון השלישי החל — מקום המעשה בוויניציא. באססינא ידיד הסוחר

מצא איש מלוה אשר ידו משגת להלוות לו את הסך הנדרש, ושניהם עומדים על המערכה מדברים בדבר הזה. המלוה איש שפל אנשים כלי וכליו רעים, אויב ושונא את הסוחר אנטוניא תכלית שנאה, כי בזהו אנטוניא הכלימו וירק בפניו לעיני כל העם בתתו אותו לבן בליעל, נושך ואוכל שאר הלוים מהם ועצמותיהם יגרם, ועוד הרע ירע לו אנטוניא כל הימים כי הסכן הסכין להחזיק ביד כל דורשי עזרתו ונותן להם מכספו בלא נשך ותרבית ככל אשר ישאלו, ובכן ימעטו אנשי מסחרו מיום ליום ומעיני פרנסתו דללו, מלבד שנאתו אותו בתוך כל הנוצרים שנואי נפש שיילאק המלוה, כי איש יהודי הוא, והיהודים באמרם כי בחירי ה׳ המה תכלית שנאה ישנאו את כל הנוצרים. דברים כאלה נשמע מפי המדברים נושאים ונותנים בדבר ההלואה, והנה אנטוניא נגש אליהם גם הוא ובפגשו את שיילאק התקוטטו נצו ורבו ריבם, ואיש איש הגיד ולא כחד על מה ולמה שונא הוא את אחיו, וסוף דבר דרכה נפש שיילאק עז ונדיבות יעץ להלות לאנטוניא את שלשת אלפים שקלי הזהב לא בנשך ולא בתרבית כי אם בהביאו בתנאי נפשו, ויכתוב לו אמנה מפרש לאמר כי אם לא ישלם אנטוניא את מסת המשא ליום המועד, יש ביד שיילאק המלוה לכרות לו מגוף אנטוניא ליטרא בשר. כמצחק היה שיילאק בעיני אנטוניא, מלא פיו שחוק ויקם ויכתוב ויחתום את האמנה לשיילאק כאשר אמר, כי ידע אנטוניא את דברי מסחרו הגדול ויאמר בלבבו שלם ישלם את החוב הזה עוד לפני יום המועד. אך אויבו שיילאק השכיל לדעת יותר ממנו וידע כי העושה מסחרים במים רבים צפון הוא אלי סבות מסבות שונות ולא יתהלל איש איש בעשרו אשר אין אל תחת ידו.

כנשמת רוח קרה עלי חם צח היה החזיון האחרון הזה על לב מאריא, במעט בא נעם המחזה כשמן בקרבה, וכל רחשי נפשה נפתחו לינק משוד בשמי עדניו והנה באש מעין נרפש ונדלח ממקור הות רשע ותאוה נמבזה לגעל נפש, והאיש הרע הצר והאויב, הבזוי והשפל הזה הוא איש יהודי, העמד מופת לעמו ותופת לדתו. אל העם ההוא ואל הדת ההיא אשר כל מעינה בם, אשר להם הקדישה את כל רוחה ובגללם עזבה את נוה אבותיה, ללכת לבקש לה מפלט, באשר יאיר לה אורם. פלצות אחזתה, דמי עורקיה עמדו קפאו בקרבה — וגרונה נחר. אך טרם נגולה המסכה בעוד הריעו כל העם תרועת-תודה וברכה לכבוד המשחקים וירעשו ספי הבית, שב רוח מאריא אליה כמעט, ותתנחם לאמר אולי אך משל היה להרנין לב הרואים עד ארגיעה ומי יודע אם לא יבוא על מערכת המחזה עוד איש אחר מבני עמה, טוב וישר אות לשוחרי צדק ותושיה. ותשב דומיה ומצפה לראות אחרית דבר, והנה — בית שיילאק על המערכה ובתו יצאה לדבר בלאט אל אחד ממשרתי הבית להביא את מכתבה אל דודה אהוב נפשה נער משולח ועלז מבני הנוצרים אשר לקח את לבבה לאהבה, להודיעו כי נכונה היא לעזוב את אביה לעת מועד, אחריו תלך עמו עמה ואלהיו אלהיה.

עודה מדברת את המשרת ואביה בא אל הבית ותגש אליו לברכו, העמידה פניה ותדבר עמו כתמול שלשום, לא הכה אותה לבבה לא לעו דבריה בפיה, כבת אשר רוחה נאמנה אל אביה ולא תחרוש עליו רעה. אך כהפנותה ללכת פתחה פיה ותאמר «חיה בטוב ובנעימים» ועד מהרה בא אהובה לקחתה והיא לא יצאה ריקם כי אם לקחה עמה צידה לדרך ארגז מלא אבנים יקרות חלי ועדים ושקלי כסף וזהב למרבה, ובתוך החפצים היקרים האלה נמצא גם טבעת הקדושין לאביה ואמה, גם אותה לקחה ותתנה במחיר כלב. את כל אלה עשתה הבת השובבה הזאת, ובכל זאת לא חשכו החוזים להלל טובה וצדקתה, ולתארה בתור מעלת עלמה ברה וזכה ישרה ותמימה, אז מלא לבב מאריא רגז וחרי קצפה קצף גדול להעכיר טהרת נפשה. עתה ראתה ונוכחה כי לא צחוק־התולים עמהם לא לתת דופי באיש אחד מבני עמה נשא חוזה המחזה את משלו כי אם לחרף את כל מערכות ישראל, לתת לשמצה את כל הליכות חיי רוח העם הזה, לשפוך עליו בוז בשאט נפש ולהעיר חמה למשחית, הגם לחלל את קדושת חיי המשפחה בישראל באו, סגולה לקהלת יעקב מדור דור? הזאת חרשת החכמה אשר הללו אותה אליה כי היא עשויה לטהר המחשבות לצרף המדות ולזכך רגשות המוסר בלב ונפש העם כלו? הלא אך שקר בימינה תרמית בנכליה להדיח את העם מדוחי שוא וכזב, לתת את האמת למרמס ולמגר לארץ צדק ומישרים! כזאת וכזאת אמרה מאריא בלבה חורת מות כסתה פניה, כל יצוריה נתרו רגזו בקרבה, עיניה סוגרו, ותצנח על הכסא — ועליזאבעטא פנתה להביט בה וכראותה אותה סוערה ונדהמה אמרה בלבבה עתה נשבר גאון מאריא תכלית שברון. אך עמקו מחשבות אדם לא תשזפן עין, נסתרו נצפנו מי ידעם?.

החזיונות אשר ערכו אחרי כן לא משבו את לבב מאריא לראות בם, אך הצהוק אשר מלא את פי כל הנועדים בבית המחזה, בראותם את האב האומלל בוכה מתיפה ומתנודד על אבדן בתו והונו הוסיף להעלות חמת רוחה. והנה החזיון האהרון — תכלית שיר המחזה הזה. ההצלחה פנתה עורף אל אנטוניא הסוחר העשיר וכל הונו ועשרו אבד בענין רע. יום השלום בא וידו אזלה לשלם משאת חובו לשיילאק ויתנהו שיילאק בכלא, וישם את כתב האמנה לפני השופטים, ויבקש כי יעשו לאנטוניא כמשפט אשר חרץ עליו בפיו ובכתבו, לשוא חלו אוהבי אנטוניא את פני שיילאק, לשוא הבטיחוהו לשלם לו בעוד ימים במיטב כספם, הקשיח שיילאק את לבבו מאן לסלוח לאנטוניא, ולא זע מחפצו לכרות את ליטרא הבשר מאנטוניא וממקום ההזה. גם השופטים אשר ישבו כסאות למשפט הדבר הזה, דברו על לב שיילאק לעזוב את חמת אפו, וגם את פניהם לא נשא, ודברו בפיו: הלא כה הבטיח לי אנטוניא בכתב מפורש. אך גם השופטים השכילו לתפשו בכף ערמתם, ויצא משפטם כי עשה יעשה שיילאק לאנטוניא כמשפט האמנה, את ליטרא הבשר יקח לו מגופו

כרצונו, אך בעד כל נטף דם אשר יזל מבשר אנטוניא בעת ההיא, ובעד כל בשר מאום, אשר יוסיף על המשקל או יגרע ממשקלו ישלם בדמי נפשו. ובצאת המשפט החרוץ הזה, פקדו על שיילאק את מחשבתו הרעה וזדון לבבו ויצוו השופטים לקחת את כל הונו ועשרו ולתת לבתו אשר מעלה בו, וסוף דבר אלצוהו לבוא בברית הדת הנוצרית, ושיילאק לא אחר לעשות את הדבר הזה*).

אחרית המחזה הזאת הרגיעה שאון לב מאריא כמעט באמרה: אנשים כאלה לא בשם ישראל יקראו, ואין חלק ונחלה להם בקרבנו, ובהלך נפשה העבירה לפניה כל זכרונות ימי עלומיה, תמונות האנשים מבני עמה אשר למדה לדעתם, אותם ואת מעשיהם מיום היותה, מאשר ראתה בעיניה או שמעה וקראה בספרים, שקלה חקרה ודרשה למצוא בהם שמץ מכל התועבות האלה אשר חפאו עליהם בבית המחזה ולא מצאה. — האמנם ראתה בקורות דברי ימי עמה מעשים נוראים דברי אכזריות אף וחמה, ענוי נפש קשים ומרים תועבות רצח ומרמה, קנאה נקמה והות בוגדים. אך כל אלה עשו לבני עמה, כזאת וכזאת התעללו בהם אויביהם, ולא מקנאת הדת לבד כי אם מאהבת הבצע מאווי רשע, והיהודים האומללים נשאו וסבלו יחיל ודומם מבלי השב גמול למציקיהם מגדיהם. וכל קרוביה אנשי גאולתה יתנו עדיהם ויצדקו. ומדי העבירה זכרונותיהם לפניה, והנה תמונת אמה אשת החיל לפניה במחזה תחנן קולה לאמר: «חדלי לך בתי מהאמן בדברים כאלה מעבירים על בני עמך; תמונת אביה ההולך למות קרבה אליה ובקול תם לגוע יקרא: שקר ענו בעמך אל תאמיני להם» גם תמונת אהוב נפשה נאמן רוח המשליך נפשו מנגד להציל אומללים יהודים ונוצרים כאחד, אשר הקדיש חייו לעבודת הצדקה, צעק גם הוא ברב כחו לפני עיני דמיונה ובקול חוצב להבות קרא מעמקי הנפש: מרמה בנכליהם מאריא! אל תאמיני להם, כי אך להפך היה, אפס הם לא חמלו על נטפי הדם בכרתם נתחי בשר מבית חיינו.

הזכרונות והרעיונות האלה מלאו את כל מורשי לבב מאריא, ובאין פנות אל דברי המחזה האחרונים יצאה מאת פני הבית ותעל במרכבת המלכה כנדהמה, מבלי אשר יכלה להשיב על שאלות המלכה כי אם דברים מעטים וברב כח. ועליזאבעטא ראתה כי אין טוב להכביר עמה מלים כעת עד אשר תקום סערת לבבה לדממה, ולבה היה סמוך ובטוח, כי בהתבונן מאריא בינה במחזה הזה

---

*) שיר המחזה הזה (דראממא) ידוע בשם „הסוחר מווינעציא" מעשה ידי המשורר האנגלי הגדול שעקספיר וימים רבים היה השיר הזה לחרפה לבני ישראל כי שירי המשורר הזה הנעתקים לכל לשונות אירופא אהובים נחמדים ויקרים לכל קורא בספרים, ובהיות המשורר הזה בחזקת איש נאמן במלאכתו, האמינו כל הקוראים והשומעים כי דבר אמת יצוק בפיהו בשירו המחזה הזה. ואך בימינו אלה מצא החכם הרופא הפלסוף הדתי דאקטאר שטיינהייס בהיותו ברומא בשנת 1853 מגלה כתובה דבר אמת כי באמת היה ונהיה המעשה הזה אולם אך להפך, לא שיילאק היהודי אמר לכרות ליטרא בשר מבשר אנטוניא כי אם אנטוניא התנכל לשיילאק היהודי להשביע נפשו מבשרו. והמשורר הגדול שעקספיר לא נטהר מחטאת בני דורו לשנוא את היהודים, והשנאה קלקלה את השורה ויעשה בנפשו שקר להמיר טוב ברע, וכבר בא על אודות הדבר הזה מאמר יפה ויקר בכרמלנו השבועי לשנה רביעית בשם ג מ ו ל א כ ז ר מנומר 8 והלאה.

יהפוך לבבה לשנוא את בני עמה ותנעל נפשה אותם עד אשר תבוש ותכלם תדבק בם ולא תעצור כח לקפוץ את ידה מאת הרוכום מדעוואנסהירע.

אבל לא כאשר אמרה עליזאבעטא כן היה, האמנם האדימו פני מאריא מבושת, אך לא ממעשי בני עמה בושה ונכלמה כי העמיקו שחתו, כי אם מעלילות הדברים אשר יחפאו עליהם במקום הזה, כי הלא כל שרי המלכה ושרותיה, עבדיה ושפחותיה מגדולם ועד קטנם יאמינו לדברי המחזה בלבב שלם, ושם ישראל יהיה לחרפה ולקלסה בעיניהם, והיתה גם היא מטרה לחצי בזיונם ולענם. נחלי דמעה פרצו מעיניה מרגז וחרי, ולחייה אדמו עצם מפנינים הלבינו חורו, בין תשואות ההמון החוגג מצאה מאריא את נפשה עזובה ושוממה גלמודה וסורה ברכיה פקו וכחה עזבה, במתרי חדריה בחרה לשבת לבדה ולא יצאה החוצה אף לא נתנה כל איש לבוא אליה לבקרה ולראות פניה באמרה כי חולה היא. ובהתעטף עליה נפשה בודדת בחדריה היו כל מעיניה בזכרון אבותיה ואהוב לבה טיראדא. אך המה היו לנכח עיניה כל היום, אף נקוטה בפניה ולבה הכה אותה בקרבתה להתמכר לחמודות חיי בשרים בחצר המלכה, ובהשתונן כליותיה אמרה כי בתוכחת עלי עון מעלה, בא עליה הבוז לגאיונים הזה, ותברך את אלהיה חסדה כי לא אחר ליסרה למשפט למען תדע ונשמרה ונזהרה לימים יבואו. [illegible] כל הדברים והמחשבות האלה היו כמוסים בלבה, ולא גלתה סודה אף לאחיה עמנואל אשר משוט ברחובות הקריה לדעת אותה ואת מעשיה בא מדי יום ביומו לראות את שלום אחותו, ותגד גם לו כי חולה היא.

בימי היגון והרגז האלה והנה מכתב שלוח מטיראדא וגם מכתב מאמה היה רצוף בו. — חרדת שמחה אחזתה ונפשה יצאה מעז וחדוה, בקחתה את המכתבים בידה. אנשי האניות אשר שלח שר הצי האנגלי סיר פראנצים דראקע בעונות שלל ומלקות לאנגליא הביאו אתם את המכתבים האלה.

15) מלאכות טיראדא.

אם כי גדול היה צער יעקב לצאת מלונדון מבוהל ודחוף בפקודת המלכה, בלי ראות גם את פני מאריא בטרם יפרד ממנה, לא רפתה רוחו ולא עזבו אמץ לבו, הודה לאשר לו נתכנו עלילות חסדו, כי ישובב נתיבות לפניו, להגיע למחוז חפצו, ורוח גבורה נחה עליו לעבוד עבודתו ככל ישעו וחפצו. אנשי אניתו הריעו לקראתו ובפקדו את נוה צדקו שמח לבבו כי שב שלם למעונו, וכמעט הגיעו אליו אגרות המלכה, פרש נסו ואניתו עפה כעל כנפי נשרים לרוח הבקר [illegible] הנהר טעמזא לבוא אל צי השר דראקע. הרוח הצח הזה היה למשיבת [illegible] יעקב אשר עיפה במאסר הטאוער זה כמה ימים ותחי רוחו.

השר דראקע האמיץ בגבורים פתח את האגרות החתומות ויקרא כי פקדה המלכה עליו ללכת עם שש האניות העומדות תחת פקודתו בלוית אנית טיראדא

אל חופי פורטוגאל ושפאניא לחקור ולדרוש ולדעת את כל כלי המשחית אשר הכין פהיליפ, ולהשמיד ולאבד את כל אשר תמצא ידו בדרך מסעו. שמח לב דראקע כי כזאת נטל עליו, כי מצא ידים לעשות גדולות ונצורות אשר נכסוף נכספה להם נפשו זה ימים רבים. כי חכם וערום בדעת היה השר הזה כביר כח לב, שואף עבודת מלחמה; וקלות מרוץ אניותיו, יתרון הכשר מלחיו חובליו ואנשי מלחמתו היו לו למבטח עז כי עשה יעשה שמות באניות שפאניא ושלל לא יחסר. ומדי דברו עם יעקב הבין לדעת יקר ערכו, כי היה יהיה לו לעינים ולעזר גדול ותהי עצתו אמונה לו, ובעצת יעקב שם פניו אל קאדיקס. קאדיקס היא עיר גדולה על שפת האי לעאן וחוף גדול ובטוח למשכן האניות, וממולה העיר אל פוערטא, וגם לה חוף לאניות, אך חוף קאדיקס גדול רחב ידים ונשגב ממנו, על כן יעד המלך פהיליפ את חוף פוערטא למבנה האניות ולהכנתם ואת חוף קאדיקס למשכן האניות העשויות, ובראות השר דראקע כי לא יעצור כח להתנפל על האניות הגדולות והעצומות הכלולות בכליל עוזם, החונות בחוף קאדיקס אמר לנסות דבר אל האניות העומדות להבנות ואל בתי המסכנות לחפצי המלח... הגדולים אשר בחוף פוערטא. החשך פרש כנפיו על כל הארץ ובצלו נס... אניות האנגליים ולנוגה הכוכבים יכלו ללכת הלוך וקרוב עד עצם חוף פוערטא להתנפל כאור הבקר על השפאנאים השוכבים לבטח להומם ולאבד מעש... בטרם יבינו מאין נפתחה עליהם הרעה. ויעקב טיראדא התנדב לצאת ראשונה באניתו הקלה לבוא עד מקום אשר אניות שפאניא עומדים שם להביא אודי־שרפה (בראנדער) בירכתי האניות למען שלחם אחרי כן באש. ידע יעקב כי בנפשו הוא וכפתע בינו ובין המות, אך קנאתו סמכתהו להתחרות עם המו... במעון רבצו, בדעתו כי אוד־השרפה הראשון אשר יחזק בפטיש אל אני... שפאניא, יעלה משאת מלחמה גדולה וכבדה בין שפאניא ואנגליא. ענן הבק... היה לו סתרה וכצפור דרור עפה אניתו הקטנה בין אניות שפאניא הגדולו... והעצומות, להביא בכליותיהם בני אשפתו. האמנם הקיצו שומרי האניות מקו... הפטיש ויקראו: מי לו פה. אך בטרם פתחו שמורות עיניהם ואנית טיראד... עברה, ועקבותיה לא נודעו, וכמעט כלה טיראדא את מלאכתו הנוראה הז... מהר כחץ מקשת לצאת מבינות לאניות שפאניא ויעמוד מרחוק כמטחוי ... התותח, וכרגע פתחו כלי התותח את לועם הרעימו רעם גדול ויקיאו אש וגפרי... על אניות שפאניא, אז קרבו אניות השר דראקע וימטירו גם המה פחים ואש, כמ... וכמה מאודי־השרפה אשר הביא יעקב בירכתי אניות שפאניא נצתו באש כדור המשחית, ועד מהרה לחכה אחזה האש בכל ירכתי האניות, ותהיינה ל... אז נעורו הבינו השפאנאים כי האויב להם מכית אך לא ידעו מי הוא הצר... הזה, ואיזה דרך בא ונפל עליהם. אימת מות אחזתם, עצתם התבלעה נבה... נחפזו, רבים אמרו לברוח באניותיהם להמלט מכת אויב, אך נלבטו במרוצתם

באניה נכשלה, אשה ברעותה נשברה ויחדו ירדו במצולות כעופרת. והאש אשר התלקחה באניות עברה ובאה גם אל החוף ותבער במסכנות הפשתן הזפת והעצים אשר אספו חמרים חמרים. יושבי האי הקיצו וגדודי הצבא אשר היו נחתים שמה הרדו יצאו חוצץ כלם אל החוף לראות את התלאה הנעשה ולקדם את פני האויב, ואניות המלחמה אשר חנו בקאדיקס, חרדו גם הנה לצאת ממשכנות מבטחם להרעים על האויב וכלי התותח על המגדלים פתחו גם המה פיהם ברעש גדול. אך המה טרם החלו מלאכתם ודראקע נתן אות אל אניותיו לשוב בדרך אשר באו בו וקלות אניותיו עמדו לו לצאת בשלום ממקום המהפכה לא נפקדה מהן כי אם אניה אחת קטנה אשר פגעו בה כדורי שפאניא ותהי להם לשלל. אולם הרבה דראקע וטיראדא לשום שמות הרג ואבדן באניות שפאניא למשחית, האש אשר הציתו בערה כמה ימים ואכלה על ימין ועל שמאל ואין מכבה, יותר משלשים אניות גדולות וקטנות היו למאכלת אש עד תומן, והרבה מהן נשחתו נשברו. אך מסת הנזק אשר עשו בבתי המסכנות וההכנות למלחמה עלה למעלה ראש. ברגעים אחדים החריבו האנגליים יגיע עבודת ימים ושנים, והון רב והון עתק עלה בעשן כלה, הוה גדולה נפלה על פהיליפ אשר לא ידע שחרה ומזימתו הרעה אשר זמם ימים הרבה נואלה סכלה, ולא מצא עוד ידים לצאת בשנה ההיא על אנגליא כאשר דמה. כי הכוהו מכה רבה, לא יכול להרפא ממנו בשנה ההיא.

שבע נצחון יצא השר דראקע עם אניותיו מקאדיקס ויפנה אל אי פורטוגאל ויאמר להחזיק מעמד על יד אשדות הנהר טאיא, לארוב משם על אניות שפאניא הבאות מהודו נושאות שפעת אוצרות והון רב, ובדרך מסעו סר אל כל חופי ארץ שפאניא לאבד ולשרוף באש את כל אשר תמצא ידו, כי בעשות פהיליפ את הכנותיו הגדולות והרבות למלחמה על אנגליא לא הניח חוף גדול וקטן בכל מלא ארץ ממשלתו אשר לא צוה לבנות לבצר לאסוף ולאגור שם, על כן מצא דראקע בכל מקום אשר פנה שם די עבודה, ובבואו על עם יושב לבטח מצאה כקן ידו לחיל פהיליפ ויגיעו, לבלע ולהשחית לבוז ולשלול שלל, וחתת אלהים היתה על כל ערי החוף עד אשר לא מצאו גם אנשי חיל ידיהם לעמוד כנגדו, הפנו נסו יחד ויעזבו את כל טובם בידו, וכאסוף ביצים עזובות אסף דראקע כל יקר וסגולה מרבה להכיל. ובכן קרב אל יד אשדות הנהר טאיא, אך מיראתו להגיח על אניות שפאניא הגדולות החונות בחוף פורטוגאל לא הקריב אל החוף ויעמוד מרחוק ויתפוש את המעברות והשפאנאים לא הרהיבו עז בנפשם לצאת לקראתו.

אחרי אשר החזיק הצי האנגלי מעמדו נשאל נשאל יעקב מעם השר דראקע כי ישלחהו ללכת לראות שלום אחיו לימים אחדים, והשר לא השיב פניו ריקם שלחהו. ועד מהרה ירד יעקב באניתו ויסב את הפסגה קאפא ראקקא עד בואו אל החוף הצר משם יצא את פליטיו מליסאבאן. וכנטות צללי ערב יצא מאניתו

לבדו ואיש אין עמו לעלות במעלה שן הסלע המצוק ולרדת ממנו בסתר הס
אל העמק מקום בית מנוס להגברת מאיאר ואישה. ברב עמל עלה וירד יעקב
במשעולים הצרים במעלות ומורדות ההר הנשפה הזה. הליל פרש כנפיו על הארץ
ולנגה אור הכוכבים ממסלותם הגיע יעקב אל מחוז חפצו. דומית מות שכנה על
פני כל הככר, אין קול עלה נדף אך אור נר האיר לעבר פניו מציץ מאחד חלונות
הבית. לב יעקב נתר בקרבו אל הבית מאימה ופחד פן לא ימצא בו את אשר
הוא מבקש, מי יודע מה רעה מצאם בארץ אויב מאז נפרד מהם, ומדאגה מדבר
פן תבהל הגברת מאיאר, אם עוד הנה פה, מראות את פניו פתאום. והיא לא
חכתה אל בואו ולא ידעה איה מקום תחנותו. על כן לא מצא עז בנפשו לדפוק על
הדלת ויתהלך כה וכה מסביב לבית ואזניו פתוחות להקשיב קשב, והנה קול צעדה
נשמע, הדלת נפתחה ואיש יצא מאת הבית, ויכירו יעקב כי קאראלו הוא עבד
בית המון הנאמן, ותחי רוחו עליו באמור לבבו לו, אם האיש הזה פה, אות כי
נמצאו פה גם האנשים אשר למענם עשה דרכו לבדו בין צורי הסלעים האלה,
ויקרב אל קאראלו וישם ימינו על שכמו ובשמאלו נתן לו אות כי לא ישמיע קולו,
והוא לחש לו באזניו לאמר: אנכי יעקב טיראדא. וקאראלו הכירו גם הוא וימהר
ויפול על צואריו וישקהו, אך יעקב אחרי השיבו לו ברכתו אחזו בידו ויוליכהו אל
סוכת השיחים העומדת מנגד לדבר עמו בלאט, ולשמוע מפיו דבר משלום אדוניו.

בטרם יצא טיראדא מאת פני העיר ליסאבאן בקש את מתי סודו, כי אם
יצלח חפצו בידו להמלט הוא והאנשים אשר עמו בשלום, יעבירו קול בחוצות
ליסאבאן ובערי המדינה כי עם דון אנטוניא וטיראדא נמלטו על נפשם כל
המארראנים וכל בני בית המון. וכדבר הזה הודיע גם ציר שפאניא היושב
בלונדון. שרי פקודות שפאניא האמינו לקול הדברים האלה ולא שלחו לבקש
את המון ובני ביתו ולחפש אחריו וברוב הימים נשכח גם שמו וזכרו. האמנם
בא גם פעם אחת גדוד צבא השפאנאים משוט בארץ שטף ועבר גם בעמק הצורים
הזה אך מאשר לא ידעו סוד בני המון ולא מצאו שם כי אם אשה זקנה (מינקת
מאיאר) ובנה יושבים בבתי החצרים כנוטרי הגנות והשדות לקחו ובזזו את כל
אשר יכלו לשאת אתם ואת היותר החרימו ויפנו וילכו למו ולא יספו לבוא. ובכל
זאת ישבה מאיאר את בעלה החולה בבית הקטן בסתר חגוי הסלעים, כי ירא
המון לצאת משם ויאמר: פה בסתר הסלעים אתלונן ואישן המות לבטח. —
והגברת מאיאר באהבתה אותו ובחמלתה עליו, בחרה לגור גם היא במעון הצר
האפל והשפל הזה. ובכן ישבו שניהם לבדם בסתר אהלם ואין איש אתם כי אם
עבדם הנאמן קאראלו ושני האנשים אשר בבתי־חצריהם. סגר עליהם צור העמק
נגרזו מארץ החיים, וכחות נאספאר לופיץ הלכו הלוך וחסור, הרופא נאמן לבית
המון אשר השכיל קאראלו להביאו חרש כפעם בפעם לראות את שלום נאספאר
לא העלים מן הגברת מאיאר אשת החיל, כי אין תרופה למחלת אישה ומספר

[..]צנו. הימים האלה היו ימי צרה ומצוקה למאיר אשר ישבה כל היום וכל הלילה על יד ערש בעלה אהוב נפשה להפוך משכבו בחליו, ולראות את ליחו כי נם ונר חייו כי הולך וכבה. בניה יצאוה ואינם, בגלי ים זועף פלסו נתיבה אל ארץ לא ידעו אף אין מגיד ואין משמיע מה מצאתם בדרך ואיה מצאו מנוח לכף רגלם? — מעיה המו לה לבבה מלא צער יגון ודאגה על כל גדותיה. ובהגיגה רגשותיה לא עברו פיה כי אין איש עמה לפניו תשפוך שיחה, ומדי שוטטו עיניה הנה והנה לא ראתה כי אם צורי הסלעים הרמים והנשאים החוסים עליה, ומבדילים בינה ובין כל החיים על פני האדמה. ומה תהי אחריתה לעת בא קץ ימי אישה בשוב רוחו אל על, אל מי מנאמני רוח תפנה? ולאן יהיו פניה מועדות? ובכל זאת לא הלכה תמס נפשה כי עז לה בישועת אלהי כל הנפשות, אליו נשאה עין מן המצר לפניו שפכה שיחה בו בטח לבה כי לא יכלא חסדו ממנה, כי אם הוגה לפקוד עליה ועל בניה עון אבותיהם כי כחדו אמרי קדוש ישראל הלא ישוב ורחם ברחמיו כי רבים, ובאמונתה זאת חיתה ותתעודד לכלכל מחלת אישה ולהמתיק לו מרי ימיו האחרונים.

את כל הדברים האלה שמע יעקב מפי העבד הזקן ועמו נועץ איך יבוא לפני מאיר, בלאט באו שניהם אל חדר החצוני ולאור קיסם כתב יעקב על פסת נייר קטנה אשר הוציא מחיקו את הדברים «בשורות טובות משלום בניך יבשר לך עבדך יעקב טיראדא» את הגליון הזה הביא קאראלו אל חדר משכב החולה ויתנו אל יד גבירתו, „משלום בני! קראה מאיר קול גדול בחרדת שמחה, „יעקב טיראדא! הישנו פה? עוד שאלתה בפיה וטיראדא בא ויען «כדברך גבירתי הנני לפניך.

ושלום בני מה הוא? איה איפוא המה? ומדוע עזבתם?

«בניך חיים ושלמים רואים טובה רבה בלונדון» — ענה יעקב «ואנכי נפרדתי מהם כי היתה עלי יד ההכרח, ועתה הרגעי נא גבירתי הלא עתה באתי להודיעך כל דבר שרש קשט אמרי אמת, ובדברים אחדים הציע לפני מאיר את כל המוצאות אותו מאז יצא מלפניה לעשות דרכו לא העלים ממנה כי אם דבר האסרו במבצר טאוער. לשמח נפש האם האומללה הגיד לה כי בצל דון אנטוניא תחסה מאריא בתה, ובנה עמנואל יחד ישכונו כבוד בקרית המלוכה בלונדון, ולהשביר רעבון נקמתה בשפאניא הודיעה את כל תהלוכות המסע אשר נסע עם שר צבא אניות אנגליא, ויגד לה כי ברשיון השר הזה בא לראות את פניה.

אורו עיני מאיר אור שמחה ותודה לאל גומל עליה, ואל יעקב פנתה ותאמר «ברוך אתה לאלהי ישענו יעקב! איש צדקות ועז אתה ונפשך תדרוך עז לחרף כל מערכות התלאות למען השיב נפש אם סוערה, ברוך בואך מלאך שלום, במלאכות ה׳ באת להחיות רוח נכאים בעת צרתם כי רבה וגדולה».

היא טרם כלתה לדבר וקול צלול וברור נשמע מעבר ערש הדוה לאמר: טיראדא הישך פה? קרב נא אלי, מלאך ה׳ שלוח ממרום אתה לי, זה לי כמה

שבועות ונפשי ערגה אליך, כמה שארי ולבבי לראותך ולא מצאתיך, הלא באת! לבי אמר לי כי לא אוכל לצאת מבית חמרי לאור החיים בטרם אראה פניך, גשה נא אלי יעקב כי רגעים מנו לו ועתי קרובה.

מאיאר נבהלה לשמוע קול אישה ברור ימלל, אשר לא שמעה כמוהו זה ימים רבים, ימי בלהה ותבוסת הרוח, ותחרד אל המטה, אור הנר אשר עמד על יד החולה האיר את חִוַרת המות אשר כסתה את פני גאספאר לופיץ ואותותיו לא נִכָּרוּ, אך שמורות עיניו אשר היו סגורות נפתחו ואורו אור השכל וידוע, ואל אשתו רזם כי תחזיק בו תסמכהו להרום כמעט ולרפדו בכרים ויתחזק גאספאר ויאמר:

„הנני אצוה לביתי בטרם אמות ולא נתמהמה פן נאחר המועד, מנעי עיניך מדמעה מאיאר את מחמל נפשי מעין ישועתי וכום תנחומותי! רבות עשית עמדי באהבתך בצדקתך ובתומת נפשך, והיו לך זכרונות חסדיך עמדי למשיבת נפשך, בם תשגב ומצאת עז להתעודד כל הימים אשר הוכיח לך ה', במותי יפתחו האזיקים אשר רתקו את רגליך אל ארץ המהפכה הזאת, וכיונה תמה תגביה אבר תרחיק נדוד אל אשר יהיה רוחך ללכת, צאי מפה צאי לך ואל תאחרי. את עצמותי קברי נא במקום הזה הנסתר מעין כל רואה, ומעל נדישו תשקוד ברכת איש תמים ותעלה לראש אשתו ובניו הנחמדים לו, לבנות להם בית נכון בארץ מרחקים. ואתה טיראדא קח לך גליון וכתוב עליו אשר אומר לך. חושה מהרה מלאכתך למען אוכל ואחתום עליו, גם קאראלו יעמוד פה ויעיד על חתימת ידי, מהרה כי נר נשמתי הולך לכבות.

ובכן צוה גאספאר כי את כל הונו ורכושו, לפי השטרות המקויימים אשר נמצאו אתו בארון ברזל, אחרי אשר ירימו ממנו תרומת מתנה מנה יפה לעבדו קאראלו, ואל המינקת ובנה, יחלק לארבעה חלקים לאלמנתו לשני בניו ולטיראדא חלק כחלק, ועד אשר יגדלו היה תהיה אמם מאיאר, ועמה טיראדא לבתו ולבנו למנהלים ומכלכלי דבריהם, ולא יעשו דבר קטן או גדול מבלי שאול את פי טיראדא. ועוד צוה את מאיאר כי כצאת רוחו ישוב עפרו לאדמתו, ובו ביום תצא מזה, ולא תעמוד רגלה בארץ הדמים הזאת אף יום אחד, כי אם תחיש תמהר לבוא אל בניה ולשבת אתם, למען לא ישאר מבית המון בארץ אויב כי אם מקום קברו במקום לא עבר ולא יעבור שם איש לעולם.

למלא דבר גאספאר מהר יעקב לכתוב את כל אשר צוהו בספר, אז נקרא גם קאראלו. יעקב קרא לפניהם את כל הכתוב וגאספאר התחזק ויחתום שמו ביד רועדה כתב מפרש כי תמכה מאיאר את ידו. וככלותו לכתוב עזבו כחו ויפול תחתיו על המטה, אור פניו דעך כפשתה כבה עיניו קמו ושפתיו הלבינו, אך עוד אחת התעודד, שפתיו נעו ובקול דממה דקה נשמע מפיו לאמר: עזריני מאיאר! תמכיני! טיראדא הבא את ברכתי אל בני! ומאיאר הבינה לרעו ותשת עליו תמכה אותו בידיה ותנח את ראשו על צוארה· „הטבת חסדך האחרון„

[illegible]פאר בקול נחר «פה אנוח כי אויתי ופה אישן המות». גם טיראדא נגש [illegible]יו ויאחז בו וגאספאר נאלם, עיניו סוגרו, פניו סמרו, ושפתיו קמטו, ובראות יעקב כי קרב קץ גאספאר ויקרא: שמע ישראל ה׳ אלהינו ה׳ אחד! קול גדול ממעמקי הלב ונשמת גאספאר יצאה באחד — מאיר נתנה קולה בבכי׳ המת נפל כאבן תחתיו ואשתו כרעה נפלה על ברכיה לעומתו. — וטיראדא קרב אל החלון ויתיצב שם ובים דמעה שוטטו עיניו להביט במראה חשכת הליל.

לאט לאט חלף הלך לו הליל הנורא הזה, השחר הציץ מחרכיו, ומזהב קרני השמש האדימו ראשי הצורים — מה מתוק האור מה טוב לעיני נכאים, בבואו יבוא גם נחומים וישע ומרפא בכנפיו, כמעט נגעו קרני האור על עיני יעקב ויעור מתרדמתו, עזב את מקומו על יד החלון שם נצב דומם כל הלילה, ויפן אל מאיר וירימה מעל פני מתה ויוליכה הוא וקאראלו אל החדר השני ויושיבה על הכסא, אז יצא הוא וקאראלו החוצה לכרות לו קבר לגאספאר וישובו ויוציאו את המת במטתו, טהרוהו הלבישוהו והורידוהו למקום מנוחתו כפי קברו בקרשים וישפכו עליו תל עפר ומסוכות היער נטעו עליו ומסביב לו מטע לצל ולמסתור. ובכלות מלאכת הקדש הזאת הוביל יעקב את האלמנה אל קבר בעלה ושניהם כרעו נפלו עליו, יעקב שפך לבבו בתפלה ותחנונים למנוחת המנוח וכטל נזלה אמרתו לנהם את האלמנה תנחומות אל לתמוך ולחזק את לבבה הנשבר באמונת אמן. לדברי יעקב התעודדה מאיר נעורה מתרדמתה, ברוח נכון הקשיבה אמריו כי נעמו ונמרצו ויבואו כשמן בקרבה וכשקוי בעצמותיה. השמש יצאה על הארץ ותשלח את קרניה גם אל עמק התלאובות הזה להאיר על הקבר ולכורעים ומשתחוים עליו, רוח צח שפיים הניד הניע את עצי היער, ויפח בשמי נשמתו להשיב נפשם, תשוקות החיים התעוררה בלב עטופי יגון, ועיניהם מלאות דמעה נשאו להביט איש ברעהו אף נתנו ידיהם לקום מן הארץ, מאיר פרשה זרועותיה לקראת יעקב והוא נגש אליה ותחבקהו ותאמר: בני אתה יעקב בני האהוב והנאמן!.

«ה׳ נתן ה׳ לקח יהי שם ה׳ מברך» אמר טיראדא ותען גם מאיר אחריו. —

בעצם היום הזה, כפנות השמש לערוב בא יעקב, הגברת מאיר וקאראלו אל אניתו, מאיר לקחה אתה מביתה רק את כלי חמודותיה למזכרת ואת הנחוץ לה, ואת כל הנשאר מכל סגולותיה הניחה למינקתה ובנה. את החפצים האלה נתנה ביד קאראלו ויעקב נשא את ארון הברזל אוצר כל השטרות מעזבון גאספאר, ויתמוך ביד מאיר בלכתה במשעול הצר על פני צורי הסלעים. — ובבואם אל האניה פנה יעקב לפני מאיר את התא אשר ישבה בו בתה מאריא נונעס, וכפרוש הלילה את כנפיו על הארץ יצאה אנית יעקב מאת החוף ללכת אל אניות השר האנגלי דראקע.

השר הגדול הזה אשר חנה לנוכח ליסאבאן ויתפוש את מבואות הנהר

מאיא ראה ונוכח אחרי ימים אחדים כי מקומו אין נכון עמדו, ורעה גד
פניו, כי עוד מעט ואניות שפאניא תצאנה ותבואנה בצבא רב וכבד מלחמה ול
יעצור כח לנסות דבר עמהם, עוד ראה ויבן כי ימי הסתיו הולכים וקרובים ימי סועה וסער בים, ומה יעשה כי יצרור רוח מערב בכנפי אניותיו וישאן ויתקען בשטף הנהר טאיא. מבינות לאניות שפאניא? אי לזאת גמר אמר לעזוב את מקום תחנותו ולפנות אל איי האצארים (אצארען) שם יעמוד לבטח ויארוב על אניות שפאניא הבאות מהודו — ובטרם עזב את מקומו מלא אחת אניותיו מכל שביות המלקוח והבז אשר רכש לו במסעו וישלחה לפניו ארצה אנגליא, ובכן מצא לו יעקב טיראדא והגברת מאיר לשלוח ביד רב החובל אגרות אל מאריא נונעס ואל עמנואל.

בנשמת רוח צח ונעים הלכו אניות שר דראקע למסען בהשקט ובטחה. והגברת מאיר אשר היתה כלואה ימים רבים במעון צר ותשב עזובה ושוממה על יד מטת אשה החולה, שאפה רוח חיים חדשים במסעה על פני הים הגדול במסבת רעים אהובים ותחי רוחה, כל מתי סוד יעקב מבחר בחורי עמם, אנשי חיל יודעי דעת והשכל קדמו את פני הגברת בכבוד גדול, בה התהללו ועדיה התבוננו וינשאוה לכל לראש, ותהי להם לאם ולגברת לכל החברה הקדושה אשר יצאו לחרף כל מערכות התלאות לשם קדוש ישראל, ולאות וערובה נאמנה כי יצליח ה' את דרכם אשר המה הולכים עליה, וחש עתידות טובות למו, ועל כולם השכיל טיראדא למצוא חן וחסד בעיניה בעמדו לפניה לשרתה לדבר על לבה לנחמה מיגונה ולחזק את ידיה הרפות, ומיום ליום ראתה, כי השכילה טוב טעם לקחתו לה לבן, ובכן ערבו עליה ימי המסע הזה.

לא ארכו הימים אשר חכו וארבו האנגליים לאנית שפאניא, ויהי בקרבן והנה שתי אניות מלחמות גדולות הולכות עם אנית־הודו נושאת האוצרות, מלפניה ומאחריה לשמור עליה מכל אויב ואורב בדרך. שר הצי דראקע ראה ויתבונן כי מלחמה גדולה לפניו ויחץ את אניות־מלחמתו לשתי מחנות, את המחנה האחת הצביא השר להתנפל על אנית המלחמה ההולכת ראשונה, ואת המחנה השניה נתן ביד טיראדא לסגור הדרך בעד אנית הודו לבלי תת לה פליטה, ועד מהרה עטרו אניות השר האנגלי את האניה השפאנאית ההולכת חלוץ, כתרוה משלשה עבריה, וטרם ידעו השפאנאים ההולכים לבטח כי מגור מסביב, והמורים ירו בה אבני בלע להשחית. האניה השפאנית השניה אשר הלכה אחרי האניה ההודית, ראתה את מפלת רעותה מרחוק מבלי יכלת להחיש להצלתה כי רב ממנה הדרך, ותרא ותירא מפני אנית האויב אשר גם אליה שמו פניהן, ותפנה לנוס ואות בשופר נתנה גם אל אנית הודו כי תסוב גם היא ותלך אחריה. אך כהפנות אנית הודו לאחוז דרכה תימנה מערבית והנה יעקב ואניותיו לפניה, וכעל כנפי נשרים אצו ובאו בתוך. אז ראתה אנית הודו כי אין לאל ידה לעמוד על נפשה ותוריד

..., והאניה השפאנית הראשונה ראתה גם היא כי אין לה תקומה ותקרא גם ...א לשלום, ובכן נתנו שתיהם כאחד ביד האנגליים ובאפס ידים.

אחרי הנצחון הגדול הזה, שב השר דראקע גבור החיל הוא ויעקב טיראדא עמו לארצו, כי עשה יתר הרבה מאשר היה חפץ, והצליח יתר הרבה מאשר שלחתו גבירתו המלכה עליזאבעטא. ראה ונוכח אל נכון את כל ההכנות הגדולות אשר פהיליפ מלך שפאניא עושה, ויבא עד תכונתן, השחית בלע ואבד יותר ממאה אניות מלחמה אשר לשפאניא, שלח אש במסכנותיה, העלה על מוקד יגיעה וחיל ידה הון עתק, אף שלל שלל גדול ובזז ביזה רבה למלא אוצרות מלכות אנגליא — שבעי שמחה, ומלא עז וכבוד שבו האנגליים אל ארצם.

16) התקות נכזבות.

המכתבים אשר קבלה מאריא נונעס העירו בקרבה רגשות מרגשות שונות חזקות ומרעידות את כל מורשי לבבה. לשמועה כי באה כי מת אביה, אחזה צער ויגון מרבה להכיל, כי בכל אשר רחקו מחשבותיה ותקותיה ממחשבות אביה ותקותיו, בכל אשר אך למענו ובגללו אוסרה היא ואמה בנחושתים רתקו באזיקים אל אדמת ארץ מולדתם ארץ הדמים כחש מלאה, חנופה ותרמית, עשק ומרוצה, לבלי יכלת להניד רגליהן ממנה לצאת ולתור להם מנוחה דרושה לאדירי חפצם, הנה הלא לב טהור היה לו מלא אהבה ורצון ונפש נדיבה לעשות טוב וחסד כל הימים — אביה אהוב לבבה זה מת עזוב כערער בערבה והיא לא לקחה ברכתו האחרונה לא שתה ידה על עיניו לא רחצה פניו בדמעותיה; נקבר בסתר חגוי הסלע לבלי אשר תוכל להשתטח על קברו ולחונן עפרו. אך מדי עלה זכרון אמה לפניה, והתקוה לראות פניה לפול על צוארה ולשפוך מדי שיחה בחיקה, שש לבה בקרבה ותגלנה עצמותיה המדוכאים. והרעיון כי נמלטה גם אמה מארץ אויב בשלום ועל יד יעקב טיראדא, הניס יגונה ואנחתה כרגע. רגשות כאלה סערו סער בקרבה הלמוה ולא ידעה לפלס מעגלי הגיונותיה, עד אשר התעודדה כמעט להשיב נפשה בתנחומות אל אלהי כל בשר ונפש, כי הוא הממית והמחיה ולו נתכנו הליכות חיינו. אז שלחה לקרוא אל עמנואל אחיה, ובבואו נתנה לו את המכתבים בלי אומר ודברים, כי עוד גברו עליה דברי צערה ויגונה ואטרו פיה, ועמנואל גם הוא נתן בבכי קולו, ויחד עם אחותו התיפח התאבל על אביו כי לוקח ואיננו; בכו הילילו נחמו זה את זה ונועצו יחד לדעת מה עליהם לעשות, ומאריא אמרה כי לא תוכל עוד לשבת בארמון המלכה, ותבחר להתבודד בבית שאנן ושקט להתאבל ולתנות על אביה, שם תתן גם אמה משכנה בבואה לונדונה. ועמנואל אמר כי בית צאענא הנהו פתוח לפניה שמה תשכון שקט היא ואמה. ובצאתו מאת פני אחותו ללכת אל בית צאענא, להכין ולערוך משכן לה קמה מאריא ותצא מחדריה לבקש משר הארמון לבוא

ולראות את פני המלכה, ועד מהרה נקראה מאריא אל עליזאבעטא.

ועליזאבעטא היתה שבעה שמחת נקמה ונצחון, הדברים אשר שלח אל שר צבאה דראקע ביד רב החובל פקיד אניתה המלאה לה שלל על פי מדותיה שלל שפאניא, הודיעוה אל נכון את פרשת המכות הגדולות והנאמנות אשר הכו שריה ועבדיה בחיל שפאניא ועוזה, וערבוה לאחרית תקוה טובה בימים יבואו, כי אם מצאו אנשי חילה המעטים את לבבם ואת ידם לבלע ולהשחית כמאה אניות גדולות וציים אדירים, להבקיע בערי האויב ובחפיו ולשום שמות בארצו באין מכלים דבר, הימצא פהיליפ את לבבו להתגרות מלחמה את כל עם אנגליה, התחזקנה ידיו להביא מלחמה בשעריהם? ההכנות הגדולות והעצומות אשר הפילו חתתן עליה בראשונה שבו עתה להעיר את חפצה להתחרות בו בפהיליפ, למען אשר תמצא ידה לאבד את כל עזוז חילו בפעם אחת ולא יוסיף עוד להרעיד ולהרגיז ממלכות, ויגדל כבוד אנגליא לתהלה ולתפארת בכל הארץ, על כן מלא לבב עליזאבעטא שמחה, עז וחדוה בקרבה. וכבוא מאריא אליה קדמה המלכה את פניה באהבה וברצון ומטוב לה קראה לאמר:

האם שבת לאיתנך יונתי תמתי? ברוך בואך לפנינו בעצם הרגעים האלה, כי על יום טוב באת — אך כאשר הביטה בה נבהלה ותקרא: מה היה לך מאריא! ראי עיניך מלאות דמעה, ופניך כלו אומר יגון, האם הרהיב איש עז בנפשו לפגוע בך?.

«בי גבירתי הרמה! ענתה מאריא «מנגה הוד מלכותך לי קרנים ומי זה יעיז להעיב אורי — אך ראי נא גם ראי גבירתי את הואלת למשוך שפע חסדך הגדול לעלמה עזובה ועניה — ובכל זאת הנני באה לבקש ממך רחמים . . . ובדברה כרעה על ברכיה לפני המלכה, ותפרוש כפיה לתפלה ותחנונים. עליזאבעטא חרדה לקראתה הושיטה לה ידה ותקרא: קומי מאריא קומי בתי תמתי, מה איפוא גדולות ונצורות עמך לבקש, אמרי אמורי אל תחרידני.

«שדי המר לי כבוד הוד מלכות! אבי לוקח מעל ראשי והנני יתומה עזובה ועצובת רוח».

«צר לי מאד» ענתה עליזאבעטא ותנח את ידה על ראש מאריא — נפשי עגמה לך בתי.

«אי לזאת» הוסיפה מאריא לדבר, «נפשי בבקשתי כי תתני לי הוד מלכות לעזוב את ארמונך, למען אוכל להתאבל על אבי ולבכות לו».

«צר לי מאד בתי! הנני נכונה לחג חג גדול בכל עז תפארה, כי שמחה גדולה לנו, ואמרתי יהל נא גם הוד יפעתך על ראש שמחתי. — אך צדקה שאלתך מאריא והנה נתונה לך. צר לי מאד כי כזאת קרה לך בעצם הימים האלה. ואל בית מי תאמר מאריא לסור הפעם?.

«אל בית ידיד נפש אבותי מימים רבים אל בית צאענא, בצלו

אתלונן ויחד עם אחי עמנואל נתאבל על אבינו, ימי אבלנו.

«בבית צעאנא הקאטוליק ההוא» ענתה עליזאבעטא וכמו בחרות אף, «מה לך ולביתו הלא יש ויש אתנו מאריא בתים גדולים וטובים גם הרחק מתשואות אדם והמון קריה, שמה תוכל לשכון כבוד כל ימי אבלך, ולא יפריע איש מנוחתך, לא ידעתי משפטי ארצך מאריא כמה ימי אבלכם, ומתי תאמרי מאריא לשוב אלינו?

«בי גבירתי הרמה והנשאה!» ענתה מאריא, בקול מר ועצב «לא מטעם משפטי האבל וחוקותיו הנני מבקשת לצאת מאת פני ארמונך, לבבי מלא אבל על כל גדותיו, רוחי נעכר ונפשי נדהמה, ולא אדע מתי ישוב ששון רוחי אלי ומתי יאיר נרי. שאי לי כבוד הוד מלכות לא לי לדור בהיכלך, בת דלת הארץ אנכי, בת עם נתון ללעג ולקלסה בפני כל, בת ברית אמונה שנואה ונדחה, אשר לא יתנו לה מנוחה ונחלה בתוך שאר אמונות עמי הארצות ומן גו יגרשוה, ואיכה ארהיב עוז בנפשי לעמוד במקום גדולי השועים ולהתהדר בין אדירי השרים העוטרים את כסא כבוד מלכותך»?.

ופני עליזאבעטא קמטו מרגז וחרי, עתקו מכעס עיניה, ותבט על העלמה העומדת חרדה וסוערה נבחה, ובכל זאת שפתיה ברור ימללו חפצה ורוחה נכון עמה — כי הבינה עליזאבעטא אל מה ירזמון מליה ואת התוכחות המסותרת הצפונה במו, ותתאפק ותאמר.

«העל כן אפוא לא תואילי לשבת עמנו, בושי והכלמי מאריא, אל תוסיפי לדבר אלי כדברים האלה — ילידי לב הותל המה חלומות עוללים אין בהם תבונה, לא ידעתי איזה דרך עבר הרוח על הדוכוס מדעוואנסהירע כי הואיל לתת ידו לך, אך הלא הוד מעלתי יפיץ אורו עליך ובכבודו כי גדול יכסה ויכפה את כל קלון עם אבותיך, ואם מעט ומצער הוא לך הלא יד מלכותי רבה עמי להגדיל ולהאדיר כבודך.

ומאריא שאפה רוח בדבר אליה המלכה, ואמונת אמץ נפשה שבה אליה— בעינים מפיקות חן ושכל טוב הביטה בפני המלכה ותאמר: מי חכמה ונבונה ככבוד הוד מלכותך לראות עמק עמק בסתרי מורשי לבב בני תמותה, ונפשך הלא יודעת מאד כי כל טובת אדם ורעתו, הצלחתו ועניו, בפלס מאזני שכלו ישקלו ובאמת מדת הרגשותיו ימודו, חכם יהיה או סכל, אולת קשורה בלבבו או חכמה תאיר פניו, ממקור לבבם ונפשם תקר הצלחתם וממעיני מדעם ורגשותיהם ישאבו ישועתם. — אי לזאת אליך כבוד הוד מלכות אשים דברתי ואת פי אשה צנועת לב כמוך אשאל; היכול תוכל עלמה ישרה להכריע חפצה, ולתת אגודת מוטה על רצונה? האם לא נמצא חפץ נשגב ונעלה אשר עלינו לבטל כל חפצי חיינו מפניו? האם אין חובה קדושה רוממה אשר בגללה ולמענה נקריב כל שכיות חמודותינו? בי כבוד הוד מלכות! אין לבבי פונה אל הדוכוס מדעוואנסהירע, ונפשי נתונה אל חפץ אחר ורצון אחר אשר הכה שרש בלבבי

מימי ילדותי ונחלת אמרתו מאל אלהי הרוחות. היכול אוכל למכרו במחיר כבוד חיי בשרים, ולהמירו ביקר ותפארת יציץ וחלף? ובעשותי בנפשי שקר הימצא בי הדוכוס את אשר הוא מבקש, הישבע אתי שמחות החיים? היתענג על מנוחת אהבה טהורה? בי גבירתי הנשאה! עשי עמדי חסד ושלחני מאת ארמונך».

בעלות חמת המלכה על מאריא בראותה תקותה כי נכזבה וכאשר בזה לה בלבבה, כי דבקה נפשה בעם היהודים ובאמונתם, כן נפלא אמץ רוחה ושכל מליה בעיניה ותעמוד כמשתאה ומחרשת רגעים אחדים. אך עז אפה נבר ולא יכלה למשול ברוחה, לא אמרה לקחת עמה דברים עוד, אך הפנתה שכמה ללכת ותאמר: «לכי לך».

ומאריא השתחותה ותצא.

בשוב מאריא אל חדריה, נאנחה ותשאף רוח מעמקי הנפש, וחרד ורחב לבבה, כמו נגולו נפלו מעליו הררי עד העיקוהו עד דכא; גברו עליה סערות ינשותיה ברכיה פקו ותפול על מטתה ותכס פניה בידיה, כל זכרונות חמדות הימים האחרונים עברו לפניה ביפעת תפארתם, והנה אך מאורי מתעים המה, הבל נדף אין חפץ בו שקדמת יציץ וחלף, עד כי גם נפלא בעיניה לא ידעה נפשה, איך נואלה להתענג עליהם, ולחדות בשמחה את פניהם, — ואיך עצרו כח להשכיח ולהמיש מלבבה אף עד ארגיעה, את זכרון אביה הגוע, זכרון אמה עצובת הרוח, וזכרון טיראדא גבור החיל? ממקור לבה ברכה את ה׳ הפוקח עורים, כי האיר עיניה לראות נכוחות, וכחלום מהקיץ חלפו עברו כל משאות השוא והמדוחים, רגליה עמדו במישור ולא נעו מעגלותיה, עתותיה בידיה, חפשי שולחה ואל מחמלי נפשה תשוב. תפושה במחשבות כאלה ישבה מאריא לבדד כמה שעות ואיש לא בא להפריע מנוחתה.

כי כל בני הארמון מגדולי השרים והשרות עד המשרתים והמשרתות כולם שתומי עין פקוחי אזן לראות להקשיב ולהבין את תנועות הרוח היורד מלמעלה ללכת גם המה אחריו. דבר יצא מפי המלכה בדברה את מאריא ועד מהרה רחקו ממנה כל בני הארמון מקצה. אין איש בא לשאול בשלומה ולשחר פניה, גם המשרתות אשר עמדו לפניה לשרתה כמו נגזרו מארץ החיים, ומאריא בהלך נפשה לא שתה לבה לדבר הזה, קמה מעל מטתה ותפנה לאסוף את כל חפציה הנפוצים בחדריה, ולתתם בכליה · היום רד, ואין איש מכל בני החצר בא לראותה, אז הבינה מאריא כי יצא עליה הקצף, ותדע כי בהסב המלכה עינה ממנה, כנצר נתעב נחשבה בארמונה, אך כבר מאסה גם היא את המון תשואות הארמון וכל שכיות חמודותיו מאפס ותהו נחשבו לה, ולא התעצבה אל לבה לדבר הזה. וכשוב עמנואל אליה, לא אחרה לעשות דברה, ותצא נשענת על ידו, דרך האולמים הגדולים המעלות הרחבות, מאת פני הארמון ואין איש עמהם לשלחם. כמעט יצאה החוצה, וששון רוחה שב אליה ותאורנה עיניה, עלזה

וצוהלת כאסיר יוצא מבית כלאו, הלכה על יד עמנואל לבוא אל בית צעאנא.

עברו שבועות אחדות, וצי השר דראקע שב בשלום ארצה אנגליא, והמלכה פקדה כי יסור השר עם אניותיו אל הבירה, אף נתנה צו לקדם פניו בכל הדר תפארה למען ידע כל העם את כל הגדולות אשר עשה בהצותו על אנית שפאניא. כל שרי המלוכה וכל עם יושבי לונדון יצאו לקראת השר דראקע, לקדמהו בברכות טוב ולשית עליו הוד והדר. הרחק ממקום המועד שמה נועדו ובאו כל העם לקדם פני השר, קרבה אנית טיראדא אל החוף באין משים, ואך עמנואל לבדו חכה עליה, להוביל את אמו הבאה אל בית צאעגא, ומאריא התהלכה אנה ואנה בחדרה בלב חרד מתקוה ופחד עד אשר נפתחה הדלת, ואמת נשענת על יד בנה באו החדרה. מאריא נפלה על צוארי אמה אשר פשטה ידיה לקראתה ותשאנה קולן ותבכינה, קול בוכים וקול שמחה. אך עד מהרה קמה מאריא התעודדה ותבט מסביב לה ותקרא: ואיה טיראדא? איה ראש מסבי הצלחתנו? «הנה הוא עומד בחדר הראשון» ענתה מאיאר «כי אמר למה זה אנכי בא להפריע שמחת ראות אם את פרי בטנה».

ולא אחרה מאריא לצאת את פני החדר ולא מהרה לשוב, ומאיאר חכתה בלב חרד לדעת מדוע כה אחרה לשוב. והנה מאריא ויעקב באו שלובי יד — ופניהם צהלו משמחת נפש. וכן קרבו אל מאריא דומם וישחו ראשיהם, והגברת הבינה לרעם, ותשא כפיה ותברכם ותשק להם ותחבקם בזרועותיה ותאמר: רוח אביכם היקר דובר בי ומלתו על לשוני, הלא הוא סמך ידו עליך יעקב ויקחך לבן.

והמלכה עליזאבעטא נשאה משאות כבוד ויקר כמסת ידה הגדולה אל השר דראקע, אל כל שרי הפקודים העומדים על ידו ואל כל אנשי מלחמתו, וליעקב לא מצאה כל מאומה לתת לו. האמנם לא חדל השר דראקע להגיד לפני המלכה ולהציע לפניה גם בכתובים כי הפליא יעקב טיראדא לעשות בלכתו עמו, וכי אך בעצת יעקב, בחכמתו ובגבורתו, השכיל לעשות את כל הגדולות האלה. עליזאבעטא שמעה ולא ענתה דבר, אף לא נשאה שם יעקב על פיה. וכבוא יעקב ביום המחרת אל השר דראקע, לראות פניו ולשאול את פיו היש אתו דבר לפקוד עליו בפקודת המלכה, נעצב דראקע ובמגנת לבו ענהו: כי אין אתו דבר. וגם לפני השר הלארד בורלייגה בא יעקב לשמוע מה בפיו, ויענהו גם הוא דברים אחדים ויאמר: המלכה הואילה להשיב לו את אניתו, וחדש ימים נתנה אל המאררואנים לשבת בטח בארצה באין מכלים דבר אחרי כן יצוא יצאו מאת העיר אל אשר ייטב בעיניהם ולא יחכו אל בוא עת פקודתם.

הדברים האלה הרגיזו את לב יעקב כרגע, אך לא החרידוהו אף לא חרה לו על הדבר הזה כי לא היה את נפשו להתערב במלחמה הגדולה העתידה להתחולל בין אנגליא ובין שפאניא. הנה הוא עשה את אשר חפץ להצית את אש המלחמה העצומה הזאת, ולבו היה נכון ובטוח כי היא תכריע לטבח את גאון העריצים

ושברה עז ממשלת הזדון, ובכן ימצא און לו הוא ורעיו המאַרראַנים אשר אָתּו לעמוד לימין עזרת הנידערלאנדים ולקנות להם שם, בגבורתם, באֵמון לבבם וחית ידם, אחוזת מנוח לשבת לבטח כל הימים.

ימי ענג ונחת היו לו הימים אשר ישב בבית רעו צאַעננא הוא ומאַריא אמה ואחיה, אשר כמוהם לא היו לו עוד כל הימים אשר הוא חי, אבל המה חיש חלפו נגוזו, והמועד אשר יעדה להם המלכה קרב לבוא, והעיר את טיראדא לכלכל את דבר צאתו ומסעו, לשוא חלתה פניו הגברת מאיאר ובתה מאַריא נועם ללכת עמו, כי לא אבה יעקב לתתם להלוך עמדו, כי אמר תשבנה לבטח בסתר בבית צאַעננא ואיש לא ידע דברן, ולמה זה תשליכנה נפשם מנגד לחרף מערכות המקרים הקשים והרעים, סער וסופה וקשת מלחמה, וכל זה לא לעזור ולא להועיל כי אם גם למוג לבו ולרפיון ידיו, וגם את עמנואל מאן לקחת אתו, אף כי הרבה להפצר ולהתקצף בו, באמרו כי לא נאוה לאמו ולאחותו לשבת לבדן ואין איש מגואלם סתרה עליהן, ואם לא יהיה עמנואל אחיה עמהן, יפחד ויחרד כל הימים פן קרן אסון, ולא תמצאנה ידיו לעשות תושיה בדרך אשר הוא הולך עליו, אחת דבר יעקב, והמה לא מרו את עצתו ויום הפרידה קרוב לבוא.

הבקר אור ביום לא עבות ואנית יעקב יצאה מאת פני החוף מלונדון, טיראדא עמד על מכסה האניה, וינף בסודרו לאות ברכת הפרידה אל שלשת האנשים אשר הלכו עמו לשלחו. אך עמנואל לבדו מצא עוז לו להניף גם הוא בסודרו לברך את צאת יעקב ורעיו לשלום, ומאַריא נפלה על צוארי אמה ותבך בכי גדול, וגם הגברת מאיאר אשר חבקה את בתה בזרועותיה גם היא אטר עליה פיה, ורק בעיניה שלחה את האניה אשר סללה לה נתיבה בלב ים. הרוח צרר בכנפי הנסים, וחיש קל עפה האניה כיונה מארובה, אך קול להקת המאַרראַנים אשר פצחו שיר בהרחק האניה מן החוף, נשמע מעבר האניה והגיע עד החוף, עד אשר עלה גם הוא ביליל הרוח והמית הגלים.

17) רַבִּי אוּרִי.

אניות השר פראַנסיס דראַקע הביאו אתן מאַרראַנים הרבה ארצה אנגליא, כי כאשר קרבו אניות השר הזה אל ערי שפאניא להביא מלחמה בשעריהן מצאו המאַרראַנים עת מצוא להמלט על נפשם מארץ אויביהם ולמלט עמם יחד את הונם ורכושם, הפליטים האלה נקהלו ובאו אל תחת דגל טיראדא ואניתו יצאה עמוסה אדם רב והון עתק יתר הרבה מאשר יכלה שאת. ויהי בצאת אנית טיראדא מן הנהר טעמזא אל הים, וסער גדול נעור לבוא. וטיראדא אשר ידע היטיב את המסע בים ראה מראש, כי הסער המתחולל איום ונורא יהיה וידע כי נכונו לאניתו ימי צרה ומצוקה, ויאסף אליו את כל מתי סודו וידבר אל לבם ויזהירם, לשום בה' מבטחם ולהחלץ חושים לעמוד על נפשם, למלא אחריו בכל

אשר יצום. וכלם פה אחד ענו ואמרו: כי ה׳ עוזם ומנוסם בשמו יתעודדו לחוף כל פפגע רע, ככל אשר יורם יעקב אלופם וצור משגבם. טרם כלו לענות והשמים התקדרו בעבים ורוחות סערה בקעו ברעש גדול מארבע כנפות הארץ וישימו את הים למרקחה, האניה השלכה וסוערה כמוץ מגרן ירדה תהומות עלתה שמים, אך עצת יעקב לא התבלעה, כצור סלע עמד נצב על יד התרן כל היום וכל הלילה וכל האנשים אשר אתו מלאו אחריו, לכלכל את משוטיהם ומפרשיהם לעומת הרוחות הסוערות להנצל מעז אפם כצפור מיד יקוש, שני ימים ושני לילות נלחום נלחם יעקב ואנשיו את הסופות והסערות בעצה וגבורה למלחמה, עד אשר שככה חמת הרוח כמעט והים נח מזעפו, השמים הטהרו, והשמש יצאה על פני רקיע השמים ובזהב קרניה האירה את רסיסי המשברים אשר נשארו על פני הים להנחות את האניות אל מחוז חפצן. בקול רנה ותודה הודו אנשי האניה וברכו את אלהי ישראל, אף קדמו בברכה ותודה את יעקב אלופם ומגנם, ובנשאם עינם לראות איה איפה המה ולאן נשאם הרוח, והנה מבעד לאידי הבקר העולים מן הים נגלה נראה להם אי בים, ובשמחה רבה חתרו להגיע עדיו, אף כי לא ידעו למי האי ההוא ומה העם אשר עליו. המה קרבו אל האי ואניה קטנה באה לקראתם להוליכם ולהביאם אל החוף וידעו כי המה באים אל העיר עמדין העומדת על שפת הנהר עמס, וישמח לבם לדעת כי כבר עברו את הים המערבי הזועף, והסערות אשר כמו עמדו עליהם לבלעם חיים, הובילום הוליכום למקום קרוב אל מחוז חפצם, ועמדין עיר מרכלת וסחר גוים לפנים.

כמעט הגיעה אנית יעקב אל החוף והנה שתי אניות מעבר מזה ומזה מלאות אנשים מזוינים הולכות הלוך וקרוב אליה. ואך התראו פנים קללו אנשי האניה האחת את אנשי האניה השנית, מלאו פיהם אלות ונערות ואף הושיטו לנשקם את ידיהם, ויעקב עומד משתאה מחריש לדעת על מה זה יריבון כה בחזקה ומה זה ישאלו ממנו. ויבט כה וכה וירא על האניה האחת דגל נזר אלוף הארץ ועל דגל השניה אות אזרחי העיר. ויצביא יעקב את אנשיו גם הוא איש נשקו בידו, ויצו כי לא יתנו לאנשי האניות הנצות יחד לבוא אל אניתו כי אם לשרי הפקודות לבד. ובבואם נודע לו אל נכון כי על דבר החוף ותבואותיו המה נדונים, אלוף הארץ אומר כי לו הארץ והחוף גם יחד ולו יעלו האניות הבאות והיוצאות את המס, ואזרחי העיר אשר בנו אבותיהם את החוף ויכוננוהו החרו גם המה להחזיק בו ובתבואותיו, ובדבר הזה מריבה ומלחמה בין האלוף והאזרחים זה שנים רבות, וכבר נשפכו גם דם הרבה, ובתים גדולים וטובים עלו באש וסחר החוף גם הוא ירד עשר מעלות אחורנית כי יראו הסוחרים לבוא עמדינה, לבלי ישלמו מס כפלים ולבלי יפלו ברשת המלחמה המזורה עליה והיה חיל ידם לבז ולמשסה. יעקב ראה כי אין טוב לו כי אם לשלם מס כפלים למען יוכל לבוא אל החוף, לחזק בדקי אניתו אשר התקלקלה בימי הסערות. ואחרי אשר

שקל להם את הכסף לאיש איש כחפצו הוביל את אניתו אל חוף האי הקטן נעססערלאנד. והוא לקח עמו שני אנשים ויבוא העירה.

והעיר גדולה וישנה ובנויה בטעם ימי קדם קדמתה, ובהתהלך יעקב ברחובותיה חוצותיה ומבואותיה ובהתבונן על מגדליה בניניה ופתוחיה הישנים לא ידע מה הוא מבקש. אך ברק תקוה אשר לא ידע שחרה גם הוא הופיע לנגדו — והנה מדי עברו לפני מבוא צר אחד הביט וירא כי המבוא הזה מוליך ומביא אל מפלגות חוצות ומבואות הרבה אחוזים ודבוקים זה בזה, ומראה פני האנשים המתהלכים שמה, שונה ממראה בני העיר כלה בהברת פניהם, בצבע שערותיהם, ובאופן לבושיהם. ויסר אל המבוא הזה להתבונן עדיו, עוד לא הרחיק ללכת ועינו הפקוחה הביטה ותרא כי על מזוזות הבתים האלה, מצומדים ארונות ארונות קטנים וארוכים ועליהם אותיות לשון ספר תורת ה'. חרדת קדש אחזתו ורגליו כמו חזקו במסמרים אל מקום עמדן מבלי יכלת לזוז משם, כרגעים אחדים עמד והתבונן במכתב האלהים על פני הארונות ועל המגלות הקטנות המושמות במו. וירם את ידו להראותם גם למתי סודו ולהודיעם, כי נשאם הרוח אל מקום משכן אנשים אשר קבל עם ולאור השמש יכתבו על מזוזות בתיהם ושעריהם אותות הברית אשר צוה ה' על ידי משה עבדו לתת על משכנות ישראל, לא ירהו ולא יפחדו להראות ולהודיע גלוי לכל באי עולם, כי פה ישכונו זרע ישראל עבדי אל עליון ה' אחד, נוצרי תורתו ושומרי עדותיו מאלף דור. האמנם מקום אדמת הקדש הזה, מקום לא נחמד למראה, המבואות צרות, הבתים צפופים ותלולים בשמים ובעד אור היום וקרני השמש יחתומו. והאנשים אשר נראו בחוצות רובם ככלם דלי בשר נוגי פנים ומלבושיהם גם המה בלים ומטולאים. אבן מי האיש אשר ימצא אבן טובה אשר אחרי חפש מחפש וישים לבו אל רגבי האדמה הדבוקים בה והטיט אשר בו התבוססה, אבן טובה מצא אין על עפר משלה, וברק הודה יקח לבו ותעלוזנה כליותיו.

ויהי בעמוד יעקב ואנשיו בחוץ משתאים ומתבוננים, נגשו אליהם העוברים והשבים להתבונן על האורחים גם המה, ויעקב מצא בתוך האנשים הנאספים האלה איש אשר ידע לדבר הוללאנדית וישאלהו איה בית חכם העדה, ועד מהרה הובילוהו אל הבית, ויעקב עמד לפני רבי אורי הזקן. עד כמה נפרדו ונפלגו שני האנשים האלה בעמדם איש לקראת רעהו במראיהם ובטעמם, בני שני ענפים אשר יצאו חוטר מגזע אחד, מה רב ועצום השנוי בין בני הענף אשר פנה נגבה (ספרד), ובין בני הענף אשר פנה צפונה (אשכנז), בן הנגב מלא חיים גאון עז נדיבות ותושיה, עיניו מפיקות נגה וכלו אומר כבוד. ובן הצפון דל התאר ורזה המראה הולך שחוח דכא ושפל רוח, ובגדיו השחורים אזורו השחור על מתניו וכבע האדרת אשר בראשו יעידו ויגידו בו כי חשך ישופהו. אולם אור עיני רבי אורי המפיקות תבונה והשכל היורדות והודרות קרב איש ולב עמק, רוח הענוה ויראת

אלהים אשר חופפה עליו, התקוה והבטחון אשר החיו את נפשו הפליאו להיטיב מהאד ולהעריצו. ויעקב הבים בו, וידע כי איש אלקים קדוש הוא, ויאמר בלבבו זה האיש אשר בקשה נפשי לפניו אגלה סגור לבבי, ובידו אמצא תשועת עולמים.

ולא אחר יעקב להציע לפניו את כל פרשת עתותיו ועתות רעיו ההולכים לרגליו, את תולדות ימי נעוריהם ואדירי חפציהם, בגללם השליכו נפשם מנגד ויצאו כמוצאי גולה למצוא להם מנוחה, ורבי אורי הזקן שמע הקשיב ושתק עד אשר כלה האורח את דברו, אז הניע רבי אורי הניד ראשו ויאמר: ומה חפצכם במקום הזה אשר לא אליו אתם נושאים את נפשכם?.

«הנך רואה אדוני» מנת גורלנו ענה יעקב, בעון אבותינו אשר ראו מנוחה כי טוב, הננו נעים ונדים, ובמעלם מעל באמונתם ויפנו לה עורף, עלינו לבקשה ולחפשה כמטמונים באפסי ארץ ואיים רחוקים — ואחרי אשר הקרה ה׳ לפנינו למצוא את אחינו בני ישראל לראשונה, הנה נפשנו בבקשתנו לבוא פה בבריתם ובקהלם יחד כבודנו — עד מתי נשים סתר פנים ומסוה שקר יכסה את מאור עינינו, נלכה נא באור ה׳, אשר כבר זרח לנו בחדרי לבבנו»

והזקן הוסיף להניע ראשו ויאמר: ואנחנו בנים לאבותינו אשר יצאו בראשי גולים מה איפוא גורלנו אנחנו? גם אנחנו הננו נודדים וגולים כל הימים. אך לא נסים ונמלטים כי אם מגורשים ונדחים מבית לבית מעיר לעיר. אם אמרתי אספרה לך כמו ואקרא לפניך את שמות המקומות והערים אשר כמעט נטיתי אהלי שם כלה גרש גרשוני מהסתפח בו וכל יגיעי ורכושי היו לבז ולמשסה, ותהי אך זאת נחמתי כי היתה לי נפשי ונפשות בני ביתי לשלל. אהה! דרך נדודי רב וגדול, מעיר ניקאלסבורג במעהרען עיר מולדתי יצאתי לפראג ומשם לנירענבערג ורעננשבורג, וכמעט הונח לי שם קאה הארץ אותי, ובמקלי עברתי כמה וכמה ערים ומקומות עד בואי אל המקום הזה בירכתי ארץ אשכנז. ושאל נא אדוני את כל בני עדתי הנה גם המה יענו ויגידו לך כי לא אחד מהם נולד בעיר הזאת, כי אם מארבע כנפות הארץ, ואחרי נועם ונודם ימים הרבה, באו לשבת פה. — ועד מתי מי יודע? מי לידנו יתקע אם לא בין לילה יהפך עלינו בלהות? הלא ראית את אדוני הארץ איך המה נצים ומריבים בחזקה איש את רעהו, מי יתן והיה זה לארך ימים! כי אך במצותם ומריבתם שלום לנו. כי לא יוכלו לשית אלינו לב, כי אם באשר יאכף עליהם פיהם לאכול את כספנו. אך בעצם היום אשר ישלימו יחד, הנה לאות ברית שלומם כלה גרש יגרשונו. אהה אדוני רע ומר גורל אחינו בכל מלוא רחב ארץ אשכנז, כי בכל המון עריה לא נשארו כי אם שלש קהלות לבני ישראל אשר נמלטו מחרב רעה ויושבות לבטח כמעט. ואנשי העיר הזאת קצרי עין ודלי שכל אין עינם כי אם אל בצעם יום יום, ולא יחושו אם העיר היפה הזאת תשאה שממה והחוף הטוב לאניות סוחרי הים למשטח חרמים. על כן לא יבינו אל הבטחותיכם להגדיל את

מסתר הארץ, ואל חית ידכם להרים קרנם בכבוד לא ישכילו. הלא בשׂרירות לבם יתהלכו כל הימים ולהשתרר איש על רעהו ישאו נפשם, חלק לבם ונֶעֶרת קנאת־דת תאשמנה הכתות השונות לצרור אשה את רעותה, ולעשוק משפטה, ומי יבקש לו מנום במאורת צפעונים כזאת? עוד זאת אומר לך אדוני כי בבוא שפעת אנשים נכבדים נשואי פנים כמוכם בפעם אחת בעיר קטנה כזו, הלא יתעוררו כל יושביה מקצה להתבונן עליכם לחקור מה מעשיכם, וכל צעדיכם יספורו ומי יודע אם לא יאספו עליכם נכים מדלת העם, ושלחו בכם גם יד? — ואם נרהיב עז בנפשנו להביאכם בבריתו של אברהם אבינו, והדבר יודע עד מהרה וישמע בעיר, או אז הננו צפוים אנחנו וטפנו אל מות ואבדן. וגם עליכם יעבור הכוס ותספו גם אתם בעוננו«.

חשך כסה פני מיראדא בשמעו את הדברים האלה מפי הרב ובראותו כי כנים ונאמנים המה, ויאנח במרירות נפש ויקרא: מה פשענו ומה חטאתנו כי כקין הורג אחיו נהיה נעים ונדים בארץ! ומדי נאמר כי הגענו למחוז החפץ, יטלטלונו מטלטלת זעם לבין משברי ים זועף. עד כמעט יתחמץ לבבי לאמר מי יודע אם לא תעינו אנחנו מדרך השכל ואם לא אתנו תלין משוגה, לולא ידעתי אל נכון כי קנאת הדת מסכה רוח עועים על כל העמים וברשע־כסלה יצודו למדחפות גם איש את אחיו בני ברית אמונה אחת, ולא נפלינו אנחנו מהם לרעה. אמנם כן ידעתי נאמנה כי לנוכח האמת דרכנו, ואור תורת אלהי ישראל האיר עינינו ובו יבטח לבנו כי כן יאר פנינו אלינו וינחנו בישועתו. אך לבי לב בשר, ורע ומר לי מאד לשבוע נדודים כל היום, בעד מנוח לכף רגל, מבלי למצוא אותו; רע ומר לי מאד כי גם אחינו אנשי גאולתנו אשר אמרנו באורם נראה אור, גם המה שלח ישלחונו מעל פנידם.

לדברים האלה נאנח הזקן בשבר לב ויתפוש ביד מיראדא ויאמר: צר לי בצרתך אדוני צדקת במשפטך אך קצרה ידי להושיעך. ואם אתה לי אדוני הלא תדע ותבין גם יגוני ומכאובי, כי הקרה ה׳ לפני לעשות מצוה גדולה וקדושה אשר לא זכיתי לכמוה מעודי, ולמורת רוחי הנני מושך ידי ממנה, למען לא אדיח רעה גדולה על כל בני עדתי! אולם קחה אדוני ממני רצון את הבטחתי הפעם, סמוך לבי בטוח כי אלהי ישראל ישלח אורו ואמתו לפניכם יובילכם ינהלכם אל מחוז חפצכם, ויתן לכם מנוחה ונחלה לאחוזת עולם באשר ייטב לכם, או אז הודיעני וקרא לי ואני לקולך אלך, לא יעצרני המרחק לא תניעני זקנתי, ואף ברגלי אעבורה אני ובני אהרן עד לאפסי ארץ עד נבוא אליכם להכניסכם בברית אברהם אבינו, ולכונן לכם בית לקרוא בשם ה׳. — קחה את הבטחתי זאת בני ממקור לבבי, ואלהי ישראל יחיש לתת לכם רחמים ויחייני ויזכני לראות בישועתכם, ואחר כבוד יקחני לצרור נפשי בצרור החיים. —

בשוב יעקב אל אניתו ראה כי היא דורשת תקון רב וגדול מאשר דמה ניארכו הימים לחזק בדקיה. ולא חרה לו על הדבר הזה, ויפנה אל הגראף ואל ראש האורחים בעיר להפיק מאתם רצון לשמור שלום לאנשיו כל ימי תקון בדקי אניתו, המה הרחיבו פיהם לשאול מאתו והוא לא חשך למלא כמשאלותם, למען אשר יהיה בטוח כי יתנו לו בריתם שלום, ויהיו סתרה על אנשיו ועל רכושם כי רב. ואחרי אשר צוה את אנשיו והכין הכל למלאכת האניה, לקח אתו מבחירי רעיו ללכת ארצה נידערלאנדען·

18) החברים.

מאז יצא יעקב מארץ נידערלאנדען ועד עתה נשתנו פניה שנוי גדול. הארץ השקטה הזאת והפוריה נהפכה לשדי קטל, ערי הפרזות והכפרים היו למבצרים, וכל אנשיהם — אנשי מלחמה, לעמוד על נפשם כנגד צבאות שפאניא אשר פשטו על הארץ להכות אותה חרם, וכל מעבר מטה זעמם שלחו את הערים באש ויושביהם הרגו לפי חרב הרוג ואבד גם טף ונשים מבלי חמלה. אך הנידערלאנדים לא מטה ידם ולא רפתה רוחם, וכאשר ענו אותם השפאנאים כן הקשו את ערפם, ורוח גבורה סמכתם לבוא מפני אויביהם במצור ולהשחית בהם בכל אשר מצאו. הדוכוס מאלבא נקרא לשוב לארצו, ותחתיו שלח פהיליפ את אלכסנדר פארנעזע הפרינץ מפארמא והוא איש גבור חיל וערום בדעת, ובראותו כי לא יעצור כח להכניע את כל יושבי הארץ כאחת השכיל להפריד בין הדבקים ולהפר את האחוה בין גלילות הנגב ובין גלילות הצפון. אך כאשר שבו בני גלילות הנגב הקאתוליקים להכיר כח מלכות שפאניא, כן התעודדו בני גלילות הצפון הפראטעסטאנטים לפרוק עולה מעליהם עד לכלה, ולהודיע גלוי לכל העמים כי הורמה מצנפת פהיליפ מעליהם הוסרה העטרה.— והשר ווילהעלם הפרינץ מאראניען בראשם נושא דגלם, בו האמינו ובטחו כל יושבי הגלילות האלה, והוא צור ישעם ומשגבם. ובכל אשר אהבו הגלילות ועריהם לכלכל את דבריהם גליל וגליל, עיר ועיר לבדה, הנה חוברו נוסדו יחד בעצה אחת ודברים אחדים להלהם באויביהם שכם אחד. ורוח ווילהעלם מתהלך בקרבם הוא ראשם הוא יועצם והוא יוסדם אגודה אחת, לא קראו לו עוד בשם אלוף ונגיד, אך דברו כדבר איש אלהים ובו חיי רוחם.

בעיר הקטנה ליער היושבת על אשדות הנהרות נייטהע בקיר החומה, ישב איש אחד מהחרדים על דבר חירות נידערלאנדען בכל לב ונפש ומלאכתו חרש־מטוה· והעיר אף כי עמדה על גבול ארצות האויבים קרובה אל מעכלען עיר מושב הקנאים העריצים תומכי שבט שפאניא, עצרה כח להחזיק מעמד כנגד אויביה אשר לא חדלו מהתגר בה. ולהיות העיר הזאת קטנה הרחק מנתיבות המלחמה לא שמו אליה השפאנאים לב, להגיח גם עליה מלחמת

תנופה ולהוריד חומותיה, על כן ישבה תחתיה לבטח כמעט, ותהי מקום מועד למרגלים ותרים הבאים לרגל ולהתבונן אל הליכות השפאנאים, ולחקור צפונותיהם, ומפני המון תשואות יושבי העיר והבאים בשעריה למקח וממכר, כי עיר מלאתי חרשי־מטוה היא, לא נכרו המרגלים בחוצות ולא נודעו עקבותיהם. ויעקב כמעט דרכה כף רגלו על ארץ נידערלאנדען נתן את לבבו לבקר את אוהביו ורעיו מאז, למען דעת את אשר יעשה על ידיהם ובעזרתם, ויהי האיש היושב בקיר החומה בעיר ליער מן הראשונים אשר אליו פנה יעקב ראשונה והודיעו במכתב כי בא ארצה נידערלאנדה. ועד מהרה ענהו האיש הזה במכתב כי ימהר לסור אליו, לראות פני איש אחד המבקש לראותו ולגלות לו דברים נחוצים גדולי הערך. ולא אחר יעקב ללכת לקול הקורא, ולעת ערב באחד מימי חדש כסלו בא אל בית החרש ויתודע אליו. ואחרי אשר חבקו איש את רעהו ואחרי נדברו על דבר מעמד הארץ, אמר החרש: ראה אדוני היטבת לבוא היום כי האיש אשר בקש לראותך כבר בא הנה אתמול בלילה והנהו מחכה בכליון עינים לראות את פניך.

„ומי הוא האיש הזה?" שאל מיראדא.

„לא ידעתי אדוני, כי לא רצה להגיד לי מי הוא ומה שמו. אך מכתבים הביא בידו אלי מאוהבי מבריססעל ומעכלען, כי מאחינו מאנשי בריתנו הוא, על כן אספתיו הביתה ומפיו תשמע ותדע.

והחרש הוליך את יעקב אל הבתים הקצונים בחצר, ויפתח לפניו דלתות הדר אחד רחב ידים, ויפן וילך. ויעקב בא החדרה וירא והנה בפאת מטה שוכב איש אחד על ידיו ורגליו כלו כסוי אדרת שער גדולה, וראשו, צנוף מצנפת, נטוי על לבו. וכמעט הציג יעקב כף רגלו בחדרו והאיש מהר לקום ממשכבו השליך אדרתו ומצנפתו מעליו ויחרד לקראתו ויקרא: ברוך אתה יעקב לה' כי מהרת לבוא ונפשי ערגה אליך כיונק אל שדי אמו, ויעקב התבונן באיש המדבר אליו ובקולו הרועד ויכירהו ויחרד ויבהל ויקרא: האתה זה אלפונזו? — מה היה לך, מה מצאך? ולא יסף לשאול עוד כי העתיקו ממנו מלים.

רע נעוריו עמד לפניו, אך משחת מאיש מראהו, בבשרו שולח רזון עורו צפד על עצמו, לחיו לבנים לבנת מות מלאים חברברות אדמדמות, עיניו נמקו בחוריהן בוערות אש פנימה, ראשו נטוי וגבו עקום, ושעריו הלבינו. — „שאל נא שאלותיך יעקב" אמר האומלל הזה „אנכי אלפונזו די הערירא רעך, שאל מה היה לי? אמנם כן רק צל אלפונזו לפנים אנכי, כחי עזבני וגם עצתי התבלעה, השך מאור עיני, ואור שכלי גם הוא כבה ונדעך, חזיונות יבהילוני וחלומות בהקיץ יחתתוני — ומה אם גם אתה יעקב לא תקרבני לעמוד לפניך ותדחני למדחפות — ואנכי אך לך צפיתי והוחלתי כי תגאל משחת חיי! אך האמנם תוכל תקרבני איש רם המעלה, ואנכי בזה נפש ועקוב לב?

«אל תוסף לדבר כדברים האלה» גער בו יעקב «אל תתן תהלה בנפשך, גשה נא אלי ואחבקך אלפונזו כי יקרת נכבדת בעיני גם עתה, וכדברו אחז בידי אלפונזו וימשכהו אליו, חבקו ונשקו כאב אשר נכמרו נחומיו על בנו הנדכה ו־ענה. אז פתחו חרצובות הצער והיגון מעל לבב אלפונזו נבקעו מעינות רגשותיו אשר קפאו, ונחלי דמעה זורמו מעיניו, נאנח מנהמת לבבו, וכל עצמותיו הלו רגזו, ויעקב נחמו דבר על לבו להרגיעו תפשו בידיו ויוליכהו ויושיבהו על הכסא על יד ימינו.

«חדל ממני יעקב» קרא אלפונזו הרף ממני כי עיפה למות נפשי, לשוא אינע להתעודד ולהתחזק כי כבר נגעה בי יד המות ובא בחדרי לבבי, ואני אמרתי מי יתן ואראך יעקב בטרם אמות, כי מי לי בחיים זולתך אלוף נעורי! הנני הולך לגוע ואתה תשים ידך על עיני ותספוד לי ותבכני, ותהי זאת תנחומותי כי לא אקום אחרי נפלי».

ולב יעקב נשבר בקרבו כראותו את רעהו נפוג ונדכה עד מאד ויתנן קולו ויאמר: אבל ידיד נפשי ספר נא לי מה מצאך אסון ובמה איפוא כה ירדת פלאים אל תכחד ממני דבר.

ויתחזק אלפונזו כמעט ויאמר: הנני ידידי לספר לך המוצאות אותי הנני לקרוע לפניך סגור לבבי, אבל אין מלה בלשוני לשוות לפניך את מצוקות נפשי ולא אדע אבנה את מכאוביה. מאז ראיתי פניך בבריססעל והקשבתי לאמרי פיך חלפה עברה מנוחתי, יגעתי באנחתי ומרגוע לא מצאתי, מאז התבוננתי עדיך וראיתי את הגדולות והנצורות אשר החלות והתעתדת לעשות על דבר אמת וענוה צדק, נפקחו עיני ואראה מה חדל אנכי, כי התהלכתי באשמי ושאול צעדי יתמוכו. אמרתי אתחזקה ובהשתונן כליותי שתי עצות בנפשי לעשות גם אנכי גדולות ונפלאות, באשר אני שם לעבוד עבודת האמת והצדק בנוה רשע כסל; חשבתי מחשבות לעולל עלילות במשמרת פקודתי לא לבד לעצור בעד הרעה אשר אדוני המרצח אומר לעשות כל היום, כי אם גם לסכל עצתו הרעה ולהפכה כקשת רמיה בידו, לפלח כליותיו בחציו לדולקים יפעל, ולחזק ידי מריביו לוחמי מלחמת הטוב והתושיה. וכבר אמרתי בלבבי, מה ישפר הבלי למות מות גבורים, ומה ינעם גורלי לעלות כליל על מוקד מזבחם על דבר אמת וצדק! אך נבער אנכי מדעת ותושיה נדחה ממני, כל מחשבותי עלו בתהו וכל מפעלי מאפע, חפצי לא הצליחו בידי אף הועילו להותי, מחצתי באשר אמרתי לרפוא, והוצאתי להורג את אשר נתתי נפשי להצילם ממות, אמרתי להדיח רעה על שנואי נפשי, והנה הבאתי עליהם ברכה לא ידעתי שחרה. — נעויתי ממעשי נבהלתי ממועצותי, ואמרתי נואש, גבר לא יצלח אנכי, חסר דעה וקצר יד. ראיתי ונוכחתי כי אך לעבוד עבודה לפני שואפי דם נוצרתי ולא לעבוד עבודת הצדק והאמת אשר אני נושא נפשי אליהם וכל מעיני בם. — ואהיה נקל בעיני נבזה, שנאתי

מאסתי נפשי, ויד אדוני ווערגא איש הדמים נחתה עלי קשה, הכבידה אכפה מיום ליום, כי הוסיף למשכני ברשתו ולהפקיד כל מחשבותיו וסודותיו בידי אשר אך למשמע אזן חרד ורגז לבי בקרבי.

והאמונה הזאת כבדה עלי מחול ימים ותקמטני ותפרפרני, כלוא הייתי ולא אצא פתח דמיתי כי שמוני בבור תחתיות, וארי איום ונורא נצב עלי למשמר עד אשר יבלעני חיים. גמרתי אמר וחשבתי מחשבות לברוח ולהמלט על נפשי אך לריק היו כל מועצותי, אמרתי נגרזתי אבדתי, שארית כחי עזבני ואדירי חפצי גם המה ספו תמו מבלהות, ובלא דעת נפש עשיתי אשר צויתי, כמהר צפור אל פח, ולבי אמר לי כי קרבה עת פקודתי כי יכני למותת האיש אשר הלמני הממני זה ימים רבים, או תאכלני האש העצורה בעצמותי. והנה הגיעה עדי השמועה כי הנך נכון לבוא ארצה נידערלאנדה, כי כה לחש לי באזני בעל המלון אשר חסית בצלו, כקול רעם בגלגל החרידתני השמועה הזאת ואקיץ מתרדמתי הקיצותי, ויכמה לבבי אליך, ואמרתי יעבור עלי מה אנוסה ואראה פניך, אוציא חרבי מתערה לפגוע בכל אשר יעמוד לי לשטן, וגם בלב ווערגא אתקענה ואמלטה אליך. אך ה׳ האיר פני אלי הפעם ובריחי ברזל גדעו, ווערגא אשר לא מש עד היום ההוא מבריססעל נסע למעכלען, ובכל אשר שם עלי משמר גם בצאתו מבריססעל מצאתי און לי להמלט כצפור מיד יקוש ואבוא עד הלום.

«ברוך ה׳ אלהי ישראל אשר לא כלא רחמיו ממך» קרא טיראדא, ובהשתער עליו נפשו קם מכסאו ויתהלך אנה ואנה רגעים אחדים, אחרי כן נגש אל אלפונזו, ויאמר: לא הסכנתי אלפונזו לעשות בנפשי שקר ולהצדיק פעל איש לא ישר בעיני למען הרגיע שאון רוחו, הוכח אוכיח גם את אהוב נפשי לא אחמול ולא אכסה, על כן ידוע תדע כי לא אשה לך מעונותיך ידידי אם אומר לך, כי לא רבו פשעיך בעיני. נפש עדינה ונדיבה לך, ולב רגש אף שכל מבין מהיר להגשא ולעלות על כנפי הדמיון, אך חסר עז רצון הנך חדל כח לפעולת אדם. חמר חותם יצירה ה׳ להתהפך ביד היוצר העושה מלאכה בך כרצונו, ומה פשעך כי באת בכף איש הדמים כווערגא ובעים רוחו עוה פניך, שחת התעיב מעשיך. לא מלבך יצאו עלילותיך ואין אחריותם עליך. ועתה כי נמלטת מידו, ושבת והיית לאיש אחר למצוא חן ושכל טוב בעיני אלהים והחרדים לדברו. חזק ואמץ אלפונזו אל תרפד בשאול יצועך שובה ובחר בחיים אהב ימים לראות טוב, ידעתי מכאוביך, אך רפואתך קרובה, אינך חסר כי אם אחוזת מרעים נבוני דעת וישרי לב, בסודם תבוא נפשך ונחה עליך רוחם ותחי גם רוחך, מהרה וצאה מן הארץ הזאת לכה ואשלחך מחר בבקר על ידי איש אחד ממתי סודי אל ארץ הפריזים אל עיר עמדין על חוף הים הצפוני שמה תמצא את חברי וחבריך אשר יקדמו פניך באהבה וישישו לקראתך, וגם את המשורר בילמונטו תמצא שם ונשאך כחיקו; שם תמצא גם את הרב רבי אורי חכם עדת ישראל איש זקן ונשוא

ר בדת אל צדיק וישר, ספיו תשמע תורה ודבריו יתמכו לבך אף יניד ן תעלומות חכמה ונפקחו עיניך ושב אליך ששון ישעך ועצמותיך כדשא תפרחנה, ונפלו ונגוזו הימים הראשונים וכחלום מהקיץ יעבור ויחלוף זכרון ימי עניך ומרודיך. שמה תהיה אלפונזו עד יום אקרא לך לבוא אלי ותקותי לאלהי חסדי כי בקרוב נראה איש את פני רעהו, ששים ושמחים בישועתנו, ודברי כיום נחוץ אל פליעסינגען לראות את פני הפרינץ מאראניען.

19) הצלת הפרינץ מאראניען.

באזנים קשובות ונפש חרדה שמע אלפונזו את דברי ידידו, ויבואו כשמן בקרבו וכרסיסי טל על ארץ עיפה, החשך אשר כסה פניו חלף עבר עיניו עששו מכעס האירו באור שמחה, ושפתיו הלבינו כשלג האדימו, וכמו נפתחו בשחוק רצון להודות ליעקב חסדו. אך גם דברי יעקב האחרונים הקשיב וישמע וכמו שער בנפשו הקימו מכסאו ויקרא «אל פליעסינגען! אל הפרינץ מאראניען! הה מה נואלתי! לשים אך בצרת נפשי כל מעיני, עד כי שכחתי להודיעך את הנחוץ לדעת אשר גם בגללו חשתי מהרתי לבא לראותך ולחכות עד בואך. — הפרינץ הוא בסכנה גדולה!

«הפרינץ בסכנה גדולה! קרא יעקב «ואתה לא הגדת לי עד כה? מהרה ספר לי את כל אשר ידעת, הלא תדע אלפונזו כי כל ישועתנו תלויה באיש הזה, ועתידותינו קשורות ואחוזות בתקות חוט חייו» —

ואלפונזו לא אחר למלא מצות ידידו, ויאמר: הלא ידעת כי החרם החרים פהיליפ את הפרינץ מאראניען, ויעביר קול בכל אפסי ארץ ממשלתו: כי יען אשר מרד בו ווילהעלם דמו בראשו וכל נכסיו לאוצר המלך, כל האיש אשר יקח דברים עמו מות ימות, וכל אשר יתפשנו חיים וימסרו בידי השופטים או אשר ישלח בו יד ויכהו נפש יעשרנו המלך עשר גדול חמשה ועשרים אלף שקלי זהב ישקול על ידו וביתו יעשה חפשי בארץ לו ולזרעו כל הימים. מי יודע כמה וכמה יארבו עתה לדמי הפרינץ הנדיב הזה ויזומו לקחת נפשו! זה לי כשמונה ימים אשר ישבתי לעשות מלאכתי בחדרי הגשען לחדר משכית השר ווערגא, הדלת לא היתה סגורה על מסגר, ואף פתוחה מעט עד כי יכלתי לשמוע ולראות את הנדבר והנעשה בחדר ווערגא. והנה איש אחד מזועלאנד ושמו האנס האנסצאן איש סוחר מיושבי העיר פליעסינגען בא לפני השר לדבר עמו בסתר. לא ידעתי אם קנאת הדת או אהבת הבצע הוליכתהו שולל, לעשות את הנבלה הגדולה הזאת. אך הקשבתי ואשמע כי אמור אמר האיש ההוא לשים אבק־שרפה תחת הכסא אשר ישב עליו הפרינץ בבואו להתפלל בבית התפלה הגדול, ולהכין חשבונות מעשה חושב אשר אך ישב הפרינץ על כסאו תצא אש לא נופח ונגעה באבק השרפה, ובער ופרץ והרס את הבית והפילו על הפרינץ ועל כל הקרובים

אליו. הלא ידעת טיראדא את החשבונות הנוראות אשר למדו האיטאלי...
הנריכים הריקים והפוחזים, ולא אפונה, כי חרש־המשחית הזה בא בסוד...
עוד אזני קשובות לשמוע את אשר נדברו הנוכלים הרעים האלה, נטויות אל
מפתח הדלת והנה קול צעדים שמעתי ואחרד ואשוב אל מושבי, והנה ווערנא
בא אל חדרי ויצוני לשקול על יד האיש ההוא, ושמו לא הגיד, אלף שקלי
זהב. ואדע כי דמי קדימה הם לו במחיר הנבלה הגדולה אשר אמר לעשות.

ופני טיראדא חורו מפחד ודאגה ויקרא: איום ונורא הדבר! אין אלהים
כל מזמותם! ואל אלפונזו פנה ויאמר ומה דעתך היודע הדוכוס בפארמא
את הדבר הזה?

«לבבי כן ידמה, אך אל נכון לא ידעתי» ויוסף אלפונזו ויאמר: למן הרגע
ההוא נמרתי אומר לברוח ולהמלט על נפשי, ואמרתי מי יתן וידעתי איה איפוא
תחנותך, ובכן באתי אל המלון אשר התארחת שם אולי יעלה בידי לשמוע
שם על אודותך דבר מה, ואתה הגד נא לי יעקב ומה לך ולאלכסנדר פארנעזע
כי תשאל עליו, אם יודע הוא את הדבר הזה?

«הדבר הזה נוגע אלי מאד, ענה יעקב אם כבר בא הדבר לפניו, ועצתי
תכון עמם, ימהר את הדבר לעשותו, ואשר אני אחזה כי יקר בעיני פארנעזע
לעשות הנבלה הזאת בעצם הימים האלה — מחר הוא יום הראשון, ובלי ספק
מחר יהיה הדבר הזה, ועתה אקומה אפרד ממך ועוד בעצם הרגעים האלה,
אחישה ארוצה אל פליעסיננען, ואם יהיה ה׳ עמדי אבואה שמה עוד לעת מצוא
ואסכל את העצה היעוצה, הנני וארוצה אלפונזו! בכל שארית כחי עד אחרית
נשמתי, מי יודע אם לא הפליא ה׳, העושה מלאכיו רוחות חסדו עמנו, לבחור בנו
להציל את נפש האיש הגדול הזה ממות. אך הרגעים יקרים הנני הולך לקחת
דברים בזה את החרש הארטאג, ואתה אלפונזו הלא אמרתי לך את אשר תעשה,
יהי ה׳ עמך ועמי בדרך אשר אנחנו הולכים, וישיבני לראות פניך בשמחה»

עוד דבריו בפיו וטיראדא פנה וירץ אל אדוני הבית, ומדעתו את
אמונת לבבו הגיד לו את כל הדברים אשר שמע מפי אלפונזו, וישאלהו היוכל
לבוא עד פליעסיננען למחר לפני חצות היום? — «הרגע נא כרגע» ענה הארטאג
«ואחשבה לדעת» ועד מהרה ענה ואמר «יש תקוה! מחר הוא יום הראשון,
העבודה בבית התפלה הגדול בפליעסיננען תחל בשעה העשתי עשרה לפני חצות
היום — הבה נא נחלץ חושים נרוצה נא בחמת כחנו. כי גם אנכי ארוץ עמך
ולא אעזבך, כי אני ידעתי את כל הדרכים והמשעולים אל העיר ההיא גם
באישון לילה ואפלה. על סוסים קלים נרכב, ולא במסלה נעלה כי אם דרך
שדות וגנים, כפרים ויערים עד בואנו אל טער נייזע, ושם גיסי איש שיט ולו
שני בנים בחורים גבורי כח המה יעבירונו בסירת דוגה כחץ מקשת במורד
הנהר שעלדע עד בואנו פליעסיננען, כי כמוהם כמונו אוהבי הפרינץ בכל

...ם, וגם המה יקריבו מיטב כחם ואונם להציל את נפשו. זאת הנתיבה ...באתי ואין אחרת זולתה, ועתה אמהרה לבקש לנו סוסים קלים וחזקים ...ן שכני, ואם גם יפלו תחתינו בדרך יודע אני המקומות שם אמצא לנו סוסים אחרים — אך היש כסף בידך? «יש ויש» ענה יעקב.

«מה טוב הדבר! כי עתה יש לך את אשר חסר לי, הלא אמרתי לך כי שנינו נלך והיה אם יקרה אסון את אחד מאתנו יעזבהו רעהו על מקומו, וילך לדרכו. ומי יתן ולא יפגע בך רע, כי לא יתנו לאיש מדלת העם כמוני לבוא אל הפרינץ, או יעצרוני עד עבור מועד. — ועתה הואילה נא ועמוד פה, בעוד רבע שעה אשובה אליך»

לא עבר רבע שעה ודלתות חומת העיר ליער נפתחו ושני אנשים רכבים יצאו מאת העיר באישון לילה וכמעט יצאו השער האיצו דפקו בסוסיהם, וברות סערה שטפו הסוסים במרוצתם עלו הרים ירדו בקעות, עלי צורי סלע ועברי פי פחת, ברעש ורגז יגמאו ארץ הוד נחרם אימה, רצו עפו בלי חשך, חלפו ועברו נויות וכפרים, ואין קול ואין קשב. כי השנה פרשה כנפיה על הארץ ובחיקה מצא כל היקום מרגוע, וכי גם חרצו הכלבים השומרים הנאמנים את לשונם לקול דהרת האבירים האלה, והקיצו את בעליהם הנה טרם שמו המה לבם להקשיב קשב, כבר חלפו עברו הרכבים, ושעטת פרסות סוסיהם עלתה בתהו כקול עלה נדף. ככה עפו דאו הסוסים ורוכביהם, אך חרדת יעקב עברה מרוצתם, ומדאגה פן יאחר המועד כמתנהלים לאטם נחשבו בעיניו; ובעמדם כמעט קט להתבונן ביתדות הדרכים או לשאוף רוח, רגז וקצף. ארבע שעות רכבו הרכבים בלי חשך עד חצות הלילה ויבואו לכפר קטן. והסוסים עמדו מכח וגם הארטאג עיף ויגע. ויאמר הארטאג כי יעמדו להנפש פה כשעה קטנה, אך יעקב מאן לשמוע לעצתו ויאמר כי לא ישקוט ולא ינוח עד בואו אל מקום חפצו. ולהארטאג מכירים ומיודעים בכפר הזה וימהר אליהם ויעירם משנתם וישכור מהם סוסים חזקים קלי המרוץ ואיש אחד גבור חיל לקח לרכוב עם יעקב להנחותו הדרך, כי עיף ונחשל הארטאג ולא יכול להמיש ממקומו. — ועד מהרה יצא יעקב ומשנהו לדרכו, בשטף־המרוץ כל הלילה עד אור הבקר. השמש יצאה על הארץ ויעקב בא לטער נייזע. ויסר אל בית גיסו של הארטאג, ויהי כראות האיש הזה את המכתב הקטן אשר שלח לו הארטאג ביד יעקב וכשמעו מפיו את דבר נסיעתו, וימהר ויקם הוא ושני בניו ויביאו את יעקב בסירת הדוגה אשר להם. ויעקב הביא גם את סוסו אל הסירה למען יהיה סוס מוכן בידו בהגיעו אל החוף. האיש ושני בניו לקחו את המשוטים בידיהם והאניה הקטנה עפה כבעל כנפי רוח. ויעקב החליף כח כמעט בשבתו באניה והרוח הצחה המרחפת על פני המים הועילה לשובב נפשו, וגם הוא שלח ידו אל המשוט להתחרות את מלחיו, ולהאיץ באניה, כי לא ידע מנוח.

ובעיר הישנה פליעסינגען השמיעו כל הפעמונים מראשי המגדלים
קולם. והיא תשואות מלאה צהלה ושמחה כי הפרינץ מאראניען שוכן
בקרבה לראות ולבקר את אניות המלחמה החונות בחופיה, והיום יום הראשון
יום השבת ליושביה — על הבתים התנופפו דגלים מדגלים שונים, מבעד החלונות
השתרעו יריעות אדר היקר, ופתוחי חותם הפרינץ וחותם ארץ זעעלאנד התנוססו
בשלל צבעים — דלתות בית התפלה הגדול נפתחו לרוחה לקראת ההמון הרב
מלובשים בגדי חמודיהם אשר נהרו מכל עבר ופינה אל הבית. בשורה הראשונה
לכסאות בית התפלה, עמד כסא אחד מקושט ומפואר כליל יופי לתפארה. הוא
כסא ראש האזרחים אשר פנה לפני הפרינץ מאראניען כי יבוא גם הוא לשמוע אל
הרנה והתפלה היום, והכסא גדול ורחב עשוי מעץ־אלה נבוב לוחות יורדים
עד הקרקע.

הבית מלא מפה לפה, וקול זמרה בעוגב נתן אות כי התפלה החלה, שומרי
ראש הפרינץ באו וחניתותיהם בידיהם ויעמדו פתח הבית מזה ומזה שורותים.
והפרינץ נשען על יד ראש האזרחים נגלה בכבודו ויבוא אל הבית ועמו שועי
הארץ שריו ופקידיו אחריו. בבואו עמדו כל העם על רגליהם, והפרינץ הלך
לאטו בהשקט ובטחה כמשפטו. מבינות לעם עד הגיעו אל המקום אשר יעדו
לו, ובבואו לא ישב על הכסא כי אם עמד על רגליו נשען על העמוד אשר
לפניו, לבלי יפריע את התפלה אשר כבר החלה.

ככלות התפלה והמטיף־לעם קם ממקומו לעלות על מעלת הבימה לשאת
מדברו, ודממת קדש שררה בכל פינות הבית — והנה קול שעטת סוס דוהר
נשמע פתח הבית ואיש רכב קפץ מעל הסוס ויעמוד בפתח, כלו כסוי אבק ועפר,
ועד מהרה השליך אדרתו וכובעו מעליו ויפן כה וכה לבקש ולמצוא מקום הפרינץ.
וכראותו אותו מרחוק מהר כחץ לעבור בין שורות שומרי ראש הפרינץ ולהגיע
עדיו, וטרם התבוננו ראו בו השומרים חלף עבר על פניהם, ורק אחד מהם
עצר כח לחסום דרכו בחניתו. אך יעקב הכה בחמת כחו בחנית ותפול לארץ
מידי איש הצבא והוא קפץ והגיע עד הפרינץ אשר הקשיב את השאון, ויפן
לראות מה מעשהו. ויעקב מהר ויגש אל הפרינץ ויתפוש בו ויקרא בקול גדול:
מהרה המלטה על נפשך, כי קשר בוגדים בבית התפלה עליך, ואבק שרפה שמו
תחתיך, מהרה וצא עמדי, כי עוד מעט ואינך — אנכי טיראדא שים עינך בי
ותכירני! ועוד לא זע הפרינץ ממקומו וימהר יעקב ויאחז בו בחזקה וישערהו
ממקום מושבו וימשכהו אל פתח הבית, והפרינץ הביט בו ויכירו ויאמר:
טיראדא! בידך אפקיד חיי! והקול אשר קרא יעקב נשמע ונשנה ברעש גדול
מפי אלפי איש בחרדת מות: קשר בוגדים ואבק שרפה בבית התפלה! כלם
כאיש אחד עמדו ממקומם האיצו החישו אל הפתחים, התנגשו ובאו קפצו על
הכסאות, הפכו את המושבות, איש באחיו דחקו, ואיש ברעהו נכשלו. וזעקה

... הקיפה את הבית. וכמעט הגיע הפרינץ אל הפתח, ושומרי ראשו החזיקו לעצור בעד המון העם ולפלס נתיב לפניו, וקול רעש גדול כקול ... בגלגל נשמע בבית, אש מתלקחת יצאה ממקום כסא הפרינץ, אך דועכה ... פשתה בתוך עתר ענן העשן אשר מלא את כל הבית, הספים רעשו החומות רגזו תחתיהן, העומדים התגעשו והכפה התפוצצה ופתוחיה יחד נפלו לארץ. קול רעם המפלת שב לדממה, וקול זעקת שבר, יללת מוכים ופצועים הרוגים ומפרפרים, מלאו את הבית.

הפרינץ יצא החוצה ונחלץ ממות, ויעקב כשל כחו מרוב עבודה ומהמון הרגשות כרע נפל תחתיו, וההמון הרב אשר שטף יצא מבית התפלה בשלום הקיפו את הפרינץ ואת מצילו ויריעו תרועה גדולה: אראניען חי ויחי לנצח! אך לעומת קול תרועת השמחה הזה, נשמע קול זעקה ויללה בבית התפלה, העשן אשר ... לאהו חלף עבר והאסון אשר קרהו נגלה נראה לעין. הבית הגדול נשאר בעצם ... לא נפל נבעה בחומותיו, אך על קרקע הבית התבוססו הרוגים רבים בדמיהם, ... תים נפצעים מחוצי ראש שבורי יד ורגל. ולא אחר הפרינץ כמעט שב רוחו ... ליו, ויצו להחיש עזר ומרפא לנפצעים ולהוציא את המתים מאת פני הבית.

ויספר יעקב אל הפרינץ בדברים אחדים, איזה דרך נודע לו הקשר וגם שם מרצח ותומכי עצתו הגיד לו והפרינץ צוה לתפוש את הבוגד עד מהרה ולחקור הדבר, ובהמון חוגג ותשואת תרועת שמחה שב אל ביתו, ובטרם ישוב הודה ליעקב חסדו ואמונתו בדברים מעטים ונמרצים, יוצאים ממקור הנפש, ויבקשו כי יבוא ... ליו ליום המחרת. ויעקב ערגה נפשו למנוחה כי בכל אשר שמח לבו ותעלוזנה ... תיו כי הקרה אלהי הרוחות לפניו לעשות את הדבר הגדול, היה עיף ויגע.

והאננם האננסצאהן בראותו כי סכלה עצתו מהר על נפשו להמלט, הרודפים מהרו ממנו הדביקוהו, ובו ביום הובא אל פליעססינגען, ויודה ... שעו, אף קרא בשם את האנשים אשר הסיתוהו ויהיו בעזרתו ואת הכהנים ... יליקים אשר חזקו את ידיו ויעבירו את חטאתו בהתודותו לפניהם. הלא ... יהם כתובים בספרי דברי הימים לדראון עולם.

20) מנוחה ונחלה.

הפרינץ מאראניען שכן כבוד בעיר פליעססינגען בבית אחד מאוהביו מנכבדי האזרחים, ולשמה בא טיראדא ביום המחרת, ועד מהרה הובל בחדר־ משכית הפרינץ. בחדר גדול רחב ידים יפה ומקושט לתפארה ישב ווילהעלם על שולחנו עמוס מכתבים וספרים למרבה. הפרינץ היה נכון לצאת למלאכתו בעיר ... מדיו עליו, לבוש כאחד האדם נגד כל שריו ופקידיו, העומדים על ידו, כלם ... בושי מכלול בהוד והדר בטעם הימים ההם. גם חזות פניו לא נחמדה למראה, ... שאת פניו, הדר עז מצבו ברק אור עיניו הגדולות העידו בו כי לכח חכמה

אמיץ הנהו ורוח כביר שוכן בקרבו עשוי לבלי חת, כי גדול דעה ה
הוא, לעשות גדולות ונצורות בארץ, והוד והדר שוו עליו. —

ויהי אך פתח טיראדא את הדלת, קם הפרינץ מכסאו וילך לקראתו ויוש
לו את ידו, אור שמחת אהבה האיר את עיניו, ויצוק חן ויופי על פניו, ויאמר:
לשוני קצרה מהביע לך תודתי על הגדולות והנפלאות אשר עשית עמדי להצילני
וביותר אזלת ידי לגמול עליך, הלא ידעת כי אינני עשיר נכסים והמעט אשר
לי הקדשתיו קדש למלחמה, אשר אנחנו נלחמים — אך הלא גם נפשי יודעת
מאד, כי לא תודה ולא גמול אתה מבקש לנפשך. וכמוני כמוך אך אל החפץ
הקדוש תשא נפשך להכריע עז עריצים ולהשיב עד צדק משפט. כמוני כמוך
מטרה אחת לשנינו, וכל הטוב אשר אנחנו עושים איש אל אחיו בדבר הזה, אם
גם עלינו להודות בעדו למיטיבנו ידוע נדע כי לא לנו ולא למעננו נעשה הדבר
הטוב ההוא כי אם למען החפץ הקדוש אשר אנחנו עובדים עבודתו»

את הדברים האלה דבר ווילהעלם ברגשת נפש טהורה בקול צלול
וברור, עולה מלב עמוק, ולב יעקב נתר בקרבו ויאמר: רב לי ארוני
הפרינץ! הדברים אשר דבר כבוד הודך לא יערכום כל תגמולי כבוד מושלי
ולא ישוו להם כל סגולות מלכים.

«אכן אשובה אתפלא בך טיראדא» אמר הפרינץ «כי קל כנשר ועז כנמ
אצת להושיעני, יצוריך יצוקים נחושה, ולבבך מלא נדיבות ועוז לחרף כל עמל
ותלאה, גדול אתה יעקב בגבורה, ואדיר באהבת הטוב והתושיה, לא ידעתי
בארץ משלך. ובגלל הדבר הגדול הזה ובגלל מעשיך הטובים אשר עשית עמנו
לפנים, לך הצדקה יעקב להפיל גורלך בתוכנו, ואם יהיה ה' עמנו הנני לתת לך
משאלותך וכל חפציך אמלא. — וכעת איפוא שבה נא עמדי וספרה נא לי מכל
המוצאות אותך מיום יצאת מלפני, ידעתי כי חדשות יקירי הערך בהליכות
המדינות אתך».

ויספר יעקב אל הפרינץ את כל אשר קרהו ולא ראה להעלים ממנו דבר:
כי הציל את דון אנטוניא מכף פהיליפ ובא שלם עמו לונדונה, הוא ואחוזת
מרעיו הנאמנים בבריתו, אשר מלטו גם המה נפשם מחמת המציק, ספר לו את
אשר מצאוהו בלונדון, כי שלחתו המלכה עם שר הצי דראקע, לבקר בערי החוף
לממלכת שפאניא ויציע לפניו גם את המעשים אשר עשו בקאדיקס ובאיי האצרים,
לא הכחיד ממנו גם את הגמול אשר גמלה עליו עליזאבעטא, גם דבר צאתו מלונדון
ובואו אל עיר עמדין. את כל אלה ספר יעקב בדברים קצרים וברורים, והפרינץ
שמע והקשיב את כל הדברים האלה בשום לב, וככלות יעקב דבריו האיר הפרינץ
פניו אליו ויאמר: רבות עשית יעקב הפלאת לעזור לחפצנו הקדוש, אשר נקשרה
נפשך בו באמת ובתמים ולא נפרדת ממנו אף רגע אחד לבקש לך מנוח אשר ייטב
לך לבדד — ובאמת כל עוד לא תגבר ידינו במלחמתנו את שפאניא, כל ע

... האמת והצדק על ממשלת רשע כסל, אין לך ולרעיך תוחלת ותקוה ... למצוא מנוחה ונחלה. כי אתבונן על מעשה עליזאבעטא עמך, לבי יאמר לי למצוא סוד עצתה, כי הדברים באנגליא עודם יגעים, עמי הארץ עוד לא יחכמו לדעת יקר ערך משפטי צדק, עוד לא הבשילו אשכלות השכלתם להשכיל אל רב טוב הצפון בחקים ישרים וצדיקים לכל גוי ולכל אדם יחד. ומי יודע עד מתי לא תופיע עליהם נהרה. לא כן עמנו בני נידערלאנד, כבר עלה עלינו עמוד השחר וכבר החזקנו בדרך לבוא למחוז החפץ הנעלה הזה, ובהגיענו עד המטרה או אז יבקע כשחר אור ההשכלה גם על אנגליא. — ועתה אם כי היטבת לראות יעקב, והפלאת לעשות עמנו עד כה, אמור לי העוד רוחך נכון לשוב ולעבוד עבודתנו, ונפשך אמונה לנסות דברים נכבדי הערך? — כי אקשה לשאול».

פני יעקב האירו אור שמחה, ויאמר: רוחי ונפשי נתונים נתונים לך אדוני.

«את זאת ידעתי יעקב» ענה ווילהעלם «ידעתי כי איש אשר כמוך לא ייעף במלאכתו ולא יחשל אחריה, אך מוסר כליותי אשמע ונקוטתי בפני, לבקש ממך עבודה רבה ומסות גדולות ונאמנות בטרם תמצא ידי לתת גם לך משאלותיך הפעם ובטרם אוכל להשביעך רצון כיום בטוב אשר תעשה עמנו.

«נכון וסמוך לבי אדוני כי לא ישובו דבריך ריקם, תפיח לקץ ולא יתמהמה»

«אם כן איפוא הואילה ושמע, מיום צאתך מאת הארץ הזאת עד היום, נשתנו הדברים שנוי גדול כי התבררו והתלבנו ונודעו אל נכון; ראינו ונוכחנו לדעת כי אין תקוה לחבר מדינות נגב הארץ את מדינות הצפון ליחד לבבם לאהבה ורצון, שונים הם באמונותיהם, ורחוקים בכליותיהם. בני הנגב דבקו בתורת הקאתוליקים ובני הצפון באו בברית הרעפארמאציון, והפרץ הזה נפל נבעה גם בחומת המדינה הולך הלוך וגדול מיום ליום לאין מרפא, ראינו ונוכחנו כי יבחרו הקאתוליקים ללכת שחוח תחת עול שפאניא הקשה, מהתחבר את בני ברית הרעפארמאציון שוחרי משפטי החירות. אשר על כן נפרדו ארצות הצפון מארצות הנגב, תכלית פרידה, וחוברו יחד באוטרעך לעשות אגודה אחת בלב שלם ונפש חפצה להלחם בשפאניא בעוד רוחם בם. האמנם יודעים הם בני הצפון כי עתה תקשה עליהם המלחמה וימיה ימשכו, אך לעומת זה לבם סמוך ובטוח כי בן נכון נצחונם בידם, כי לא יראו פחד אורב מבית; עתה נוסדו בני ארצות הצפון נועצו יחד, ויחרצו אומר לפרוק עול שפאניא מעליהם ביד רמה, ולצוות אותי נגיד עליהם עד עת מצוא, ולהיות כי גם בארצות הצפון נמצאו משלומי־ אמוני הקאתוליקים הרבה, ובכמה ערים עתקו גם גברו חיל על הפראטעסטאנטים מצאתי און לחפצי להעמיד את דברי הברית אשר כרתו באוטרעך נגלוי לכל על עמוד השלום בין בני שתי האמונות האלה, תורה אחת ומשפט אחד בכל ארצות הצפון לקאתוליקים ולפראטעסטאנטים, אף עלה בידי להוסיף דבר אחד ואם בסתום: כי המשפט לראשי המועצה בכל עיר ועיר, לתת משפט אחוזה ונחלה

בקרבם לבני כתות כל אמונה אחרת, והנני אומר לך טיראדא, ... היתה שאלתך לנגד עיני, ולבי אמר לי כי לא יארכו הימים ונפקח... ארץ נידערלאנדען לראות כי אך טוב להם לתת לכל בני האדם משפטי הא... והצדק אשר המה מבקשים, ולהעביר מקרבם את רוח קנאת הדת אשר המה נלחמים בו מלחמת תנופה».

ולא יכול יעקב להתאפק ויתפוש את ימין הפרינץ ויחזיק בה ויאמר: ברוך אתה אדוני לאלהי האמת והחסד כי דרכה נפשך עז לערוב לטוב את עבדיך ועצות מרחוק הבאת לתת לנו אחרית ותקוה טובה. — אור חדש יאיר את מאפל נתיבותי, אשרינו וטוב לנו.

«לאט לי אוהבי» ענה הפרינץ, עודנו רחוקים מן המטרה, ועתה תנה לבך לי לשמוע את אשר לפנינו, העיר אמשטרדאם הגדולה והבצורה עוד לא באה בבריתנו והיא לבדה בכל ארץ הולאנדיא נצבת כצר לנגדנו, כי אנשי המועצה השליטים בעיר ועמהם רבים מן האזרחים דבקים באמונת הקאתוליקים, אשר על כן נוסדו שרי כל ערי הולאנדיא וגמרו אומר להלחם בה ולהכריעה ביד חזקה, ואותי צוו להגיח עליה. אך אנכי רואה כי לא במלחמת תנופה נוכל לה, כי אם כצרים ואויבים נבוא אליה נבעים תמרורים גם את יושביה השלמים עמנו ונוספו גם המה על שונאינו. ובחשבי מחשבות למצוא נתיבתי, אורו עיני לשים מעיני בך, איש כמוך ידע לתת לעצתי הכמוסה ידים, תבונתך רבה להתהפך התחבולות ורוחך אמונה לחרף כל עמל ותלאה.

«פליאה דעת ממני» ענה יעקב, «במה אוכל להיות לך לעזר ולהועיל בדבר הגדול הזה. אך יורני נא אדוני ויבינני ובכל מאדי ונפשי הנני לעבוד לפניך».

«בזאת חפצתי — באמסטרדאם יש לי אוהב ומודע, איש חיל ורב העלילה נשוא פנים ונכבד בעמו, ושמו בארדעס, האיש הזה שונא את ממשלת הקאתוליקים בעיר, ונושא את נפשו לפרוק עולם, אליו אפנה על ידך ואותו תעיר לעשות הדבר הזה, אך לא ברעש מלחמה ולא בשפך דם כי אם ברוח עצה ותחבולה, ועתה שמע את אשר יעצתי: תתחפש ותבוא חרש אל העיר אמסטרדאם אל בארדעס ואנכי אצוה עליך לשמרך בדרך, וכבואך אליו תגלה את אזנו בשמי לאמר, כי צבאות ההולאנדים עתידים להגיח אל העיר ולהלחם בה, ועצתי כי לעת מועד יאסוף אליו את כל מתי סודו החלוצים לצבא, אך לא יצא עמהם לקראת צבאות ההולאנדים, כי אם בעיר יעמוד כמו לשמור עליה, והיה בהנתק צבאות העיר מאת העיר והחלו להשיב מלחמה אל ההולאנדים, יקום הוא ומתי סודו על בית המועצה יבריח את היועצים, ויעיר את העם הנוטים אחריו לצוות אותו ואת מבחר אוהביו הנאמנים בבריתו ליועצי העיר, ועד מהרה יקחו את בתי הנשק בידיהם ויעצרו בשכירי (זאָלדנער) אנשי המועצה המוסרים ממשמרתם מהרים יד ורגל עד אשר ישבעו אמונה לעבוד את היועצים החדשים. ידעתי מאד כי לא

[illegible] ידים יעשה דבר גדול כזה, על כן נכון גם אנכי להיות לבארדעס לישועה בעצה ובמעשה מרחוק ומקרוב. אך בטרם כל יכתוב בארדעס ויחתום אמנה כי יביא את העיר אמסטרדאם בברית בני ארצות הצפון אשר כרתו באוטרעכט וכי תשים העיר הזאת שלום אמת לכל בני אמונות ודתות שונות, משפט אחד וצדקה אחת בעיר לכל איש ואיש, גם בעוד אשר יד הפראטעסטאנטים תגבר בעיר וזרועם תמשול בה. ואתה טיראדא עיניך בראשך לסבב פני הדבר להפיק רצון מאת בארדעס לכתוב ולחתום את האמנה הזה בטרם תודיעהו ברור ומפורש את דבר הגיחנו למלחמה על העיר, ואת העזר אשר הנני נכון לעזור עמו. — והנני לתת בידך אגרות־פקודות שונות זו מזו אל שרי הצבא העומדים הכן לבוא על העיר, איזה דרך יבחרו ולמתי יבואו, ולפי אשר יפול דברך את בארדעס כן תכלכל מעשיך אתם, אם לקרוא את כל חילם או מקצתם. ובהנתן אמסטרדאם בידנו או אז יכון חפצך בידך ותוחלתך תצא אור, על דברתי יעקב כי לא תאחר אמסטרדאם לתת לך ולאחוזת רעיך, אחוזת נחלה בקרבה, לא יארכו הימים ובשם אזרח הארץ אקראך אנכי»

וטיראדא עמד כמקשיב ומתבונן רגעים אחדים ויאמר: ברוך אתה אלופי ואדוני לאלהי החסד והאמת! — כי חסד חפצת ומישרים תחזה ותודתי אל היקך תשוב כי יקרתי בעיניך נכבדתי לשים עלי המלאכות הנכבדה הזאת הנני לעשות כדבריך בלב שמח ובנפש חפצה, ורואה ומבין אנכי לרעך אדוני כי בחרת בי לשלחני בדבר הנכבד הזה, למען אבוא בסוד האנשים ההם, אשר בידם תהיינה עתותי, ולמען אמצא חן ושכל טוב בעיניהם ויכירו אותי ואת רעי עמדי לטוב, יואל ה׳ והצליח חפצך בידי ועשיתי את אשר שלחתני»

ורוח שחוק קל עבר על שפתי ווילהעלם ויאמר: שא לי אוהבי אם אומר לך כי נחפזת בשפטך, לו יהי כדבריך כי כזאת חפצתי, אך המלאכות אשר אנכי נוטל עליך גדולה וקשה הרבה מאד מאשר תדמה בלבבך, האמנם חשבתי דרכי, וכלכלתי מועצותי ותקותנו קרובה לבוא, אך מי יודע אחרית דבר מראש, אולי לא יצלח חפצי בידי ועצתי תכולע או אז הועלתי להותנו, והבאתי עלי רעה גדולה אשר לא אוכל כפרה, כבוד צבאות הולאנדיא יחולל לארץ, ואש נשקה באמסטרדאם תאכל על ימין ועל שמאל ובערה ואין מכבה, אי לזאת בחרתי בך טיראדא, כי בך בטח לבי, ובחכמתך כי נבונת, בפלם שכלך תפלס הדבר לבלי ינוע מעגלותינו תחקור ותדע את כל המכשולים וההתחתים בדרך, ותשכיל ותמצא תחבולות להסירם ולהגותם מן המסלה, ודע וראה כי בידך אפקיד סודי וכבודי, ואבקשך כי עוד תבוא אלי היום לעת ערב, ונשובה נתבונן בדבר הגדול הזה, ואתן על ידך את הפקודות אשר אמ[illegible]תי!

טיראדא השתחוה ויצא מלפני הפרינץ.

לא עברו ימים אחדים וטיראדא בא אמסטרדאמה ויעמוד לפני בארד[עס]
והאיש חכם ונבון כביר כח לב, נפשו אמונה אל הטוב והתושיה, אך גם כבוד
וטובו יקר בעיניו, רוחו איש בוערה, אך תבונתו תעמוד לו לבצור שאון רוחו
לכלכל דבריו בערמה. לשונו חרב חדה אף נפת תטופנה שפתיו, לקחת נפשות
ולהטות כפלגי מים לבבות לחפצו, יעקב התבונן אל האיש הזה, וירא כי
היטיב הפרינץ לראות ולבחור לו איש כלבבו. ויהי אך החל יעקב להציע לפניו
את עצת הפרינץ, ודברי הברית אשר שם בפיו, ובארדעס לא אחר לענות לו
שלום, ולאמר כי טובה העצה היעוצה מאד וכי נכון הוא וכל בני בריתו עמו
לכתוב ולחתום את האמנה אשר יבקש הפרינץ, וממוב לב קרא: האח! הואיל
אדונינו ואלופנו הפרינץ החכם המתון במעשיו לראות כי קרב קץ והוכן מועד,
סוף דבר נוכח לדעת כי יוכל לשים באזרחיו הנאמנים מבטחו, כי רוח נכון
בקרבם לפרוק את העול הקשה מעל צואריהם ולמחוץ קדקד שונאי אמסטרדאם
המתהלכים באשמם לשום את העיר לשמה ברשעתם כסל, עתה יראה כי לא
יבוש משברו ותקותו לא רמתהו.

אז מצא טיראדא את לבבו לגלות לבארדעס, כי דברי האמנה אשר יבקש
הפרינץ לא אל הקאתוליקים והפראטעסטאנטים לבד יכונו כי אם אל כל בני
האמונות והדתות יחד, כי מחשבת הפרינץ וחפצו לעשות את אמסטרדאם משגב
ומנוס לכל עמי הארץ, וגם היהודים וביחוד המאראנים ימצאו מנוחה ונחלה בתוכה.

«מישרים יחזה הפרינץ, ובצדק יכון שלום העיר» ענה בארדעס, «יבואו
נא הנה מארבע כנפות הארץ איש איש ודתו כל הנוצרים למפלגותיהם היהודים
והטורקים — אם אנכי אהיה לראש באמסטרדאם, ישבו כלם במנוחות שאננות
ואיש לא ירים את ידו להרעימם ולהדאיבם, יבואו נא ויביאו עמהם הונם
ואונם או אז תקום ותתעודד סוכתנו הנופלת».

אחרי הדברים האלה החל טיראדא להציע לפני בארדעס את כל פרשת
עצתו, ומחשבותיו, בכל פרטיהם, ובארדעס נאנח ויאמר: אבל מה נעשה וידנו
קצרה, הקאתוליקים אשר שלטו בעיר השכילו לתפשה בכף כצפור ביד יקוש,
לקחו את כלי הנשק מידי כל אזרחי העיר, ואך מקרב מתי סודם הנאמנים בבריתם
בחרו גדודי נדבות לשמור על העיר, אף שכרו שכירים מערים אחרות לעמוד על
ימינם, ובזאת גברה ידם על כל בני העיר לשום עליהם מסים ממסים שונים,
ולתת את הכסף המורם מהם בחזקה בנשק ובכל כלי משחית לרדות בהם בפרך —
האמנם רב וגדול מספר אנשי בריתי, אך כל נשק בידם אין ובמה יחרפו מערכות
אויביהם? אי לזאת איפוא עוצה עצה עשה פלילה אם יש לאל ידיך. אז נפקחו
עיני טיראדא וירא ויבין מדוע זה בחר בו הפרינץ הערום לשלחו אמשטרדמה,
ולבבו חרד ורחב משמחה, כי עתה ימצא ידים לעבוד את עבודת הקדש בכל
נפשו ומאדו, וישועת תקותו קרובה לבוא, התבונן וחשב דרכיו רגעים אחדים

ראש דבר עלינו להכין ולהביא כלי נשק הנה, ולהצביא חבר נאמני
כבירי כח להחלץ בתחלה, מהם יראו והתעודדו ונוספו עליהם כל המון
ים השלמים עמך. לדבר הראשון נדרש כסף, ואנכי הנני לתתו לך די צרכך,
דבר איש כמוך באַרדעס העתיד להיות ראש האזרחים בקרוב, ערובה בטוחה
ונאמנה הוא לי, לכל מלוה ומשה, ולפי דעתי לא יקשה הדבר לקנות כלי נשק
בערים מסביב ולהביאם אמסטרדאמה בסירות דוגה, בחשכת הלילה. כסף הנשק
עלי, ועליך אדוני האנשים למלחמה, ולפי הנראה לא יכלא אדוני חסדו מאנשי
בריתי לשיתם בתוך גדודיו, כי אם מעטים הם במספרם, עצומים וכבירים הם
ברוחם להלחם באויבינו, ולא ימושו עד ינצחו או יפלו חללים על יד ימינך».

לדברים האלה צהלו פני באַרדעס ששו ותעלוזנה כליותיו, מהרה חשב
וראה כי ישועתו קרובה לבוא, ואדירי הפצו זה ימים רבים נכונים בידו, ובהחם
לבבו אמר לנפול על צוארי טיראדא, אך התאפק כמעט ויתפוש ידי טיראדא
ויניעם בחזקה ויאמר: האמנם תפליא לעשות טיראדא נדבות יעצת, צדקה ועז,
על פי הדברים האלה תכרות אתה ורעך עמך, ברית עולם עמנו כרות וחתום
בכל מאד ונפש, קדושה תהיה הברית לנו וכל יושבי אמסטרדאם למגדול ועד
קטון יעריצוה ויקדישוה»

רוח גבורה ועצה לבשה את שני האנשים האלה, ודבות נדברו והתיעצו
לכלכל את הדבר ולנהלו בדעת ומזמה. בנקל השיג יעקב די כסף באמסטרדאם
על שם המון לופיץ, ולמחרת באור הבקר יצא ציר נאמן לעמדין לקרוא לאוהבי
יעקב לבוא אמסטרדאמה חרש איש איש לבדו. אך את אלפונזו ומקצת אנשים
אתו צוה יעקב לשמור על האניה.

ביום 24 נאוועמבער הקריב השר העללינג בראש ארבעה גדודים מצבאות
הולאנדיא אל העיר אמסטרדאם נכח שער האַרלעם, מפני הגשמים נתקלקלו
הדרכים והגדודים האלה אחרו את המועד כי כבר האיר היום, בבוא השר הזה
אמר למצוא שם כבר את השר רויאיקהאווער ועמו ששה גדודים כאשר צִוָּה ולא
מצאו, ובראותו השעה אצה מצא את לבבו להגיח אל העיר גם בטרם יבוא
רעהו וחיליו, כי אמר הלא בא יבאו ולא יתמהמהו הרבה, ובין כה וכה אולי
יעלה בידו לעשות חיל ונקרא הנצחון הראשון על שמו. אך כמעט הקריב אל
השער והבקיע במגרש העיר, ושרי העיר הקאתוליקים הזעיקו השמיעו את כל
אנשי הילם לקדם פני האויב, החצוצרות הריעו הפעמונים צלצלו ברעש גדול,
וגדודי הקאתוליקים יצאו חוצץ כלם מלאי עברת קנאה, ומלחמת תנופה החלה.
ויהי אך החלה המלחמה ושר צבא ההולאנדים איש גבור החיל נפל חלל תחתיו
ואנשיו ראו כי מת גבורם וימס לבבם, ובאשר גם גדודי רויאיקהאווער בוששו
לבוא לעזרתם לא קם עוד רוח בהם לעדור את המערכה, ואם בתחלה לא הפנו
לנום מנוסת מפלה, ויסוגו אחור לאט לאט על עקב גבורתם, עד מהרה פנו גם ערף

בראותם כי תוחלת עזרתם אבדה, וכאשר התעודדו הקאתוליקים בראותם
לקצות בהם, נשמע קול תרועת נצחון במחנה הקאתוליקים ורוח גבורה לב
להבריח את ההולאנדים מאת מגרש העיר, ולרדוף אחריהם בדרך העולה
לא נאארדען. המה יצאו מאת העיר לא הרחיקו וקול שופרות חדש נשמע בה
עברים גם הפעמונים שבו להשמיע צלצל שאונם, שערים סגורים על מסג
נפתחו, ואחוזי נשק רבים יצאו ממחבואיהם נקהלו חברו יחד אל מקום אחד
ושכם אחד מהרו אל בית המועצה, סבוהו כתרוהו ויאחזו מוצאיו ומובאיו.
ובארדעס ורעיו התחזקו ויבואו אל הבית גרשו את שומרי הסף תפשו את ראש
המועצה וחבריו, אסרום בכבלים ויתנום בבית הכלא. אז יצא בארדעס אל העם
אשר נאספו המונים המונים לפני בית המועצה קרואים ובאים לקול החדשות אשר
לא ידעו שחרם, ויספר להם את כל אשר עשה, ומה ראה הוא ואנשיו לעשות
כמו, ויציע לפניהם את כל דברי העשק והמרוצה אשר עשו אנשי המועצה בעיר
ואת כל הרעה אשר הדיחו עליה, ויעירם ויעוררם לבחור בו ובגדולי מרעיו,
במקום אנשי המועצה המוסרים הנתונים בכלא ביד פשעיהם לכל עונותיהם. ומד
דברו התהלכו הכהנים הפראטעסטאנטים לבושי בגדי מדם בקרב העם לדבר ע
לבם, ולהבינם מעשי בארדעס ועצתו הטובה. והעם אשר נלאו לשאת עול
הקאתוליקים הקשה, אך שמעו דברי בארדעס הריעו תרועה גדולה ויברכו את
בארדעס ומרעיו קול גדול כי מצאו את לבבם לצאת לישע זעומי עברת
הקאתוליקים — ועד מהרה הרימו דגל הפרינץ מאראניען ויציגוהו בראש בית
המועצה על יד דגל העיר אמסטרדאם.

אז הצביא בארדעס את אנשי חילו, מהם הציב משמר על בית המועצה
ומהם יצאו אחרי גדודי הקאתוליקים אשר הבריחו את ההולאנדים וטיראדא
ומתי סודו בראשם. ואחד משערי העיר נפתח לרוחה והמון נעויזים אשר חכו
באניותיהם ובסירות־דוגותיהם באו העיר, כולם מזוינים מכף רגל ועד ראש,
ובקול תרועה גדולה «יחי אראניען» אצו חשו אל מקום המערכה, ורוח גבורה
הריחה את כל יושבי העיר מקצה, גם הנדהמים והנחשלים הקיצו התעודדו
התנפלו על בית הנשק הניסו שומריהם שברו דלתותיו וישללו ויבוזו כל אשר
מצאו. ואנשי חיל היועצים החדשים יצאו מאת פני העיר לקדם פני גדודי
שכירי הקאתוליקים, ויהי בשוב הקאתוליקים מרדוף אחרי ההולאנדים נבהלו
לראות גדודי חיל עומדים הכן למלחמה לפני שערי העיר והשערים סגורים
אחריהם, ולא ידעו מאין באו ולמי המה. וינסו להגיח אל העיר בחזקה ואנשי
בארדעס עופפו הרבותיהם הושיטו הניתותיהם החזיקו רמחיהם לעצור בעדם,
ודגלי אראניאן אשר התנוססו מכל עבר ופינה, הוכיחום לדעת למי כל המחנה
הזה ומה הפצם, ויעמדו תחתיהם נדהמים ולא מצאו ידיהם. ובשמעם את כל
הנעשה בעיר כי אנשי המועצה הקאתוליקים הוסרו ממשמרותיהם והחדשים

נבחרו תחתיהם כרתו אמנה להחזיק במעוזי שלום הדת ובאו באלה לתת כל בני אמונה ואמונה משפט אחד ונחלה אחת בתוך אזרחי העיר, נאותו להם ויתנצלו את נשקם מעליהם.

ושערי העיר נפתחו לרוחה ובקול תרועת שמחה קדמו איש פני אחיו. השנאה והקנאה נגוזו עברו כעשן מארובה, אהבת אחים ורעים הרנינו כל לב ונפש, חבקו זה את זה התנפלו איש על צוארי רעהו בכו וירוננו וישבעו שבועת־אמונים שבועת אחוה וריעות כל הימים, גם משתה גדול עשו לכל יושבי העיר, ברחובותיה ושוקיה ערכו שולחנות גדולים עמוסים כל מאכל ומשקה וכל אנשי העיר לכל מפלגותיהם ישבו לאכול ולשתות ויטיבו את לבבם ברננה וקול זמרה.

בבית המועצה עמד יעקב טיראדא לפני אספת יועצי העיר החדשים ובארדעס הושיט לו כתב אמנה כתובה וחתומה, מפרש באר היטיב לאמר: אחוזת נחלה נתנה ליעקב ולבני אמונתו באמסטרדאם לשבת בה ולחיות על מוצא פי דתם. ומדי הושיט בארדעס את כתב האמנה ליעקב מלא פיו תהלתו ושפתיו הביע לו תודה בשמו ובשם כל יושבי העיר. ובכלותו לדבר הוציא יעקב מכיסו את שטרי־החוב אשר נתן לו בארדעס בשמו ובשם כל העיר על המלוה הגדולה אשר הלוה לו יעקב לקנות כלי נשק, ויקרעם לעיני היועצים ויאמר: שלמה העיר אמסטרדאם את חובותיה ומעתה אין לנו איש על אחיו כי אם חובות אהבה וריעות, חובות אמונת אזרחים ומעשה השלום.

21) בית יעקב.

כל פעל ויפעל אדון כל התולדות למענהו, לחדש לרגעים בטובו ובחכמתו את מעשי הבריאה הגדולה והאדירה, גם הפרצים העצומים אשר יפרצו לפעמים במשטרי הבריאה וההריסות הנוראות אשר יהרסון שתותיה לא לפרוץ ולא להרוס נקראו ובאו כי אם לבנות בהיכלה לחזק בדקיה, ולהחליף כחה; רוח סערה תבקע תשים ים כמרקחה ובכנפיה תצרור שפעת מים תשטוף ערים ויושביהן, אש תחתית תפרוץ תהפך משרש הרים ותשם ארץ פרי למלחה — אך גם בסערה רוח חיים, גם באש נשמת חסד, ובשצף קצף — תעלה ומרפא לרפא את ההרוס לחדש פני האדמה. והאיתנים מוסדי תבל, יוציאו יביאו במספר כל נטף מים, כל אבק הול, כל עלה נדף בנתיבות אשר התוה להם החכמה העליונה, לשומם בבנין היכל הטבע כל ימי עולם. כהליכות הטבע כן מעשי בני האדם בארץ, עלילות לאומים עצומים ומעשי איש איש ומעבדו; וגם המלחמות הגדולות, השמות הנוראות אשר ישימו בארץ, ישע וברכה יביאו בכנפיהם לדור יבוא. אין מפעל לריק ואין מעשה לבטלה. לא לנפשו לבד יצא אדם לפעלו, ולאומים לא למענם לבד ירגשו יגעשו כי אם לטוב כל בני האדם ולתושית דור יבוא,

אשרי איש יודע מבין פקודת עבודתו בחיים חייתו, אשרי אדם עוז לו
טובו והצלחתו בעבודת הצדקה ושם מסלות בלבבו להקריב כחו ועמלו ק
לטוב אחיו והצלחתם גם לדור אחרון, והיה זה שכרו.

בהפתח שערי אמסטרדאם לפני בני ארץ הצפון ובבואה בסוד בני הברית אשר כרתה באוטרעכט, חבל עול מלך שפאניא בנידערלאנדען, וסר סבלו לבלי ישוב עוד, אף כי עוד ארכו ימי המלחמות, אף כי עוד הרבתה חרב העריצים לאכול על ימין ועל שמאל, ודמים בדמים נגעו ימים רבים, חץ תשועה היה לענות צדק ובטוחות נאמנות לחירות בני ארצות הברית מממשלת הזדון. האמנם עוד עמד להם הנצחון השלם בדמים יקרים והרבו במחירו, הפרינץ מאראניען לא נמלט מרשת אשר שתו לו יועצי פהיליפ וביד חרשי משחית נפל שדוד עודו באבו, אך לא לעזר ולא להועיל למזמת רשעתם. כי מגזע גבורים יצא מטה עז חוטר גבורה ותחתיו קם בנו הפרינץ מאריץ מנאססוי גבר חכם בעז כאביו, ומצליח יותר ממנו, המלחמות הרבות אשר נלחמו החרו חזקו את אמץ לב העם החזק הזה ולמדו ידיו לקרב; ולפני אור החירות התמוכה בצדק ומישרים פרח המסחור, והמלאכה נשאה פריה נטשו זמורותיה עברו ים. בהשקט ובטחה ירדו אניותיה במים רבים וציה האדיר פרש נסו עד אפסי ארץ. עד כי היתה ארץ נידערלאנדען סחר גוים רוכלת עמים ומשגב עז לכל נענה ונקשה.

המלחמה העצומה אשר קראה שפאניא על אנגליא, שברה גאון שפאניא לאין מרפא, ציה האדיר כמו עשוי לבלי חת נשבר בלב ימים ואניות אנגליא הקטנות החזיקו מעמד נשאו נס להתנוסס, והמלכה עליזאבעטא לבשה עז ותעדי זר הנצחון לתפארה. אף פקדה לטוב את דון אנטוניא ובפקודתה יצאה אנית מלחמה אל פארטוגאל להלחם במנדיו ולהשיב את שבותו. אך לא עלתה בידה, כי עוד לא נפקחו בני עם פארטוגאל לראות ברעה אשר ידיח עליהם פהיליפ ולא השכילו לחוש את תגרת ידו החזקה אשר נחתה עליהם, מרחוק ראה דון אנטוניא את קרית משושו ובשעריה לא בא. בלב נשבר שב ממסעו וילך פאריזה, ושם כלו ימיו בלי חמדה, כי מלכי צרפת לא שמו אליו לב ואף בית המון כלכל אותו די מחסורו כיד הנדיבות הטובה עליה. רוח החיים החדשים חיי החירות הנדיבה אשר התנוסס בנידערלאנדען נגע גם באנגליא להעיר מעט מעט מחשבות ועצות חדשות בקרב רבים מעם הארץ, אשר פרצו כמו נחל שוטף באחרית הימים, וכסערה קמו לאחוז בכנפות הארץ ההיא לנער מוסרי הבלי שוא ממנה ולטהרה מרוח עועי ימי הקדם ולעשותה ארץ חפץ עושה פרי לצדק ומשפט.

ויעקב טיראדא לא אחר להוציא לאור אדירי חפצו. עד מהרה בא הרב דבי אורי וכל בני ביתו ועמו אלפונזו די הירערא מעמדען אמסטרדאמה ויכנים את המאראנים בבריתו של אברהם אבינו. ומקום מועד לתפלה עשה יעקב בבית אחד שמה נקבצו ובאו כלם להתפלל לפני ה' אלהי ישראל כמשפט. אך עוד

ת האינקוויזיציאן לא סרה מעליהם ובבואם אל בית התפלה באו כמתגנבים, איש איש לבדו מתחפש חרש אשר על כן משכו עליהם עין רואים להתבונן בם. ויהי בהתקדש ליל צום העשור והם נאספו כלם אל בית התפלה, נסבו עליהם מאנשי העיר קהל גדול ויפרצו אל תוך הבית בחזקה כי אמרו אך פאפיסטים שנואי נפש הנידערלאנדים המה אשר ישימו סתר פנים נוסדו אגודה להתפלל ולהתיעץ על צפוניהם, ויחפשו בבית למצוא את צלמי קדשיהם ותמונות קדושיהם ולא מצאו. אך המאררא‍נים פלצות אחזתם וינוסו מפני ההמון הרב הזה. לא נשאר מהם כי אם טיראדא לבדו אשר מצא עז בנפשו לעמוד בהשקט ובטחה על מקומו ולדבר משפטים את המתהוללים, להודיעם כי לא פאפיסטים כי אם יהודים המה אשר נאספו לשפוך שיחם לפני ה׳, ברשיון ראש המועצה בעיר ועל פי כתב האמנה אשר נתן להם. סערת ההמון קמה לדממה, ומקצתם הכירוהו וידעו כי טיראדא הוא וילך עמם אל ראש המועצה. וכאשר גער בהם בארדעם ויודיעם נאמנה כי כנים דברי טיראדא וכי צדקה ומשפט נתן לו ולאחיו להאחז אחוזת נחלה בעיר ולעבוד אלהיהם כמשפט נשמטו נמוגו וילכו למו, והמאררא‍נים שבו נקהלו ויבואו קוממיות אל בית תפלתם ויגמרו תפלתם בהשקט ומנוחה. השאון הזה היה קול הרעם האחרון באזני פליטי שפאניא ופורטוגאל קול הרעם הראשון והאחרון באמסטרדאם. ומאז לא שמעו עוד קול צורר ומתנקם ולא הרהיב איש עז בנפשו להפריע מנוחתם — וטיראדא ראה כי טוב הוא בעיני כל יושבי העיר, וימצא את לבבו לקנות לו באמסטרדאם מקום רחב ידים ולבנות בית תפלה כמו רמים, ויאץ בבונים לכלות מלאכת הבנין לפני ראש השנה שנת שמ״ח. אל הבית הזה אשר קרא בית יעקב ויחנכו באורים בהודות והלל ובתרועת שמחה גדולה, על שם הבית הזה נקרא כל קהל היהודים הנאחזים באמסטרדאם את יעקב ואשר נמנו אתו להתפלל בבית אשר בנה בשם בית יעקב.

אז אמר יעקב להביא את מאיר המון את בתה מאריא ובנה מלונדון אליו אמסטרדאמה. חפצו הצליח בידו תשועה גדולה תשועת עולמים נעשה בארץ, גאון עריצים נשבר, ממשלת מוסר אכזרי הכרת נכרתה, נוגשי האמונה שבתו וקנאת הדת קפצה פיה, ולא יספה לפערה עוד. — עץ שלום האמונות הכה שרש בנידערלאנדען התערה כאזרח רענן לעשות בדים לשלח פארות עד אפסי ארץ; אור חדש האיר באמסטרדאם ולכל הארץ יצוא יצאו קויו, הולכים הלוך ואור עד נכון היום, ועין יעקב רואה פרי עמלו כפורח לפניו, וצופיה לאחרית הימים, כי כן ירבה כן יפרה וכן יפרוץ לכל קצוי תבל.

אנית טיראדא הנקרא בשם מאריא נונעם הקריבה ובאה בחוף הקריה לונדון בצאת השמש על הארץ, ומנגה נגדה נגוזו עברו עבי הבקר אשר כסו את פני הנהר טעמזא. בין המון אניות רבות ושונות למיניהן, בין תשואות המון רב יצא טיראדא מאניתו לבדו באין מכיר ויודע, גם מבני בית צאענא

והמון לא יצא איש לקראתו לקדם פניו, כי אם חכו אל בואו לא ידעו עצ...
בואו. וטיראדא שמח בלבו אל הדבר הזה, כי לא רצה לחבק את אהובי נפשו במקום רואים, כי אם בסתר בצל קורת בית מלונו, שם יחדה בשמחות את פניהם באין מפריע, ושם יצוק בחיקם רחשי לבבו והרגשות הקדושות אשר מלאו את כל חדרי נפשו. בימי לכתו למסעו מאמסטרדאם ללונדון על פני ים שוקט ושאון, מצא לו עת מנוחה להעביר לפניו את זכרונות נעוריו, כל התלאות אשר מצאוהו, המלחמות אשר נלחם. זכר את חדרו האפל והשמם בקלאסטער בהיותו נער יחיד וגלמוד חסר כל שמחות הילדות שומע תורה מפי געראנימו, זכר את הלילה ההוא הנורא בהתודע אליו אלופו ומורו זה כי דודו הוא ובהודיעו אותו את כל הצרה אשר מצאה את משפחתו. שוה לפניו ימי נדודו, ככהן מורה להעיר את העם בארגון למוסר חכמה, בהתקצפם בפהיליפ עוכר שארם עושק משפטם, ובהתאזרם לעמוד על נפשם, ואת התלאות אשר מצאוהו בברחו מפני חמת האינקוויזיציון בגבור יד פהיליפ על בני ארגון, עד אשר נפל ביד הרשעה האכזריה הזאת, ימי הצרה והמצוקה בהתבוססו בעפר כלאו בבור תחתית, הרגעים האיומים ההם בלילה ההוא אשר היה עצור בקאפעללא צפוי לעלות על מוקד אש למחרתו, האימים אשר כתרוהו בהתגנבו אל חדר הדוכוס מאלבו לקחת את אגרות הפקודות מעל שולחנו. כמה השליך נפשו מנגד בצאתו לפני השר דראקע להשחית באניות שפאניא, היגון אשר שבר את לבבו בעמדו על יד מטת המון לופיץ בצאת נפשו, ובחצבו לו קבר, הגמול אשר גמלה עליו מלכת אנגליא, כי עקב כל הגדולות אשר הפליא לעשות למענה, שלחה אותו ואת אחוזת מרעיו מארצה לבלי לשוב שם עוד. הנדודים אשר שבעה נפשו, האימות והפחדים אשר בעתוהו כל היום, הבוז והכלימה אשר השיגוהו, כמה היה נרדף ונדח, עשוק ורצוץ, כמה התחפש והסתתר, המחשבות הטובות אשר חשב העצות הנפלאות אשר הרה והגה, כמה חרד עליהן עד להסתירם עמק עמק בלבבו, כמה וכמה פעמים נוחלו אבדו תקוותיו, כמעט הבקע עליהן השחר. כמה תאונים הלאה כמה מערכות תלאות חרף עדי נר ניר לתוחלתו זרע זרעו לצדקה, עדי יצא הפרח ויצץ ציץ ובוסר גומל היה נצה. — ועתה מה נעים גורלו ומה שפר חבלו, כל תקוותיו ראו אור ואדירי חפצו נכונים בידו! ונפשו יודעת מאד כי בעמלו עשה לו כל הטוב הזה, כי בחסד אלהים שכרו אתו ופעולתו לפניו.

אך אנוש לב האדם חרד ומפחד תמיד, ואשר ראה עני בשבט עברתו, אשר נפתולי אלהים נפתל עם מערכות הסבות, אשר נסה במסה תמורות העתות וחליפות הזמנים, לא יאמין גם בהצלחת נצחונו ולבו יסיתהו בשפק, אם לא ערום תערים לו הצלחתו, תרוממהו על במותיה להגדיל ולהעמיק מפלתו, בתתה כוסה על כפו כוס זהב מלא מסך, יחרד ויפחד להגיעו אל פיו ילטוש עיניו בו ואל נחשתו יביט, לראות אם לא מסכה בו גם לענה וראש. חרדה

גם בלב יעקב האמיץ בגבורים ומדי לכתי ברחובות לונדון הלוך וקרוב בית אשר אהובי נפשו תכלית אדירי חפציו חונים שם כמו פקו ברכיו ...תיו וכמו מעדו קרסוליו, אך עד מהרה שב והתעודד הבליג על פחדו וכלה גרש את עבי השפק אשר העיבו עליו, ולאור הצלחתו הנאמנה הרחיבו צעדיו עד בואו אל בית צאעגא. מפי המשרת שמע כי בני משפחת המון בבית וכולם חיים ושלמים, ולא יכול להתאפק עד יעבור המשרת לפניו להודיע את בואו, כי אם אץ ונכנס גם הוא אחרון.

קול ששון נשמע מפי מאריא נונעס וכחץ מהרה ותפול על צואריו. ותחבקהו, ואמה הכבודה בנשים קרבה גם היא ותפתח זרועותיה לקראתו ותאמר: בוא ברוך ה׳, שלום בואך בני מחמל נפשי — הכי מצאת לנו מנוחת נחלה מנוחת הגוף והנפש, מצא אתי איפוא גם אתה מנוחת אהבה בקרבנו, ואחוזת נחלה בלבבנו. ועמניאל אשר עמד מרחוק כירא לגשת אל המאושרים האלה, אור עיניו, ופניו העידו בו כי ישיש עליהם בשמחה יחריש באהבתו. גדולה ועצומה היתה שמחת ארבעת האנשים האלה, אין ערוך אליה, הלא היא שמחת גבורי צדקה הבאים על שכרם, שכר מלחמות תנופה שכר חיים תלואים מנגד על דבר אמת וענות צדק.

בבית צאעגא ישבו רק ימים אחדים, ובתודה וברכה לבני הבית הזה על כל הטוב והחסד אשר עשו עמהם כל ימי שבתם אצלם, יצא יעקב ובני בית המון מלונדון ויבואו שלם אמסטרדאם עיר אחוזת נחלתם החדשה, וכדרוך כף רגלי בני בית המון בעיר הזאת אורו עינם לאור החירות ויטעמו טוב טעמה, כי אז ראו נאמנה כי נמסו נתקו אזיקי הברזל אשר אוסרו בהם בארץ מולדתם לענות נפש, ותחתיהם נקשרו נמשכו בחבלים חדשים חבלי אדם עבותות אהבה.

הישועה הגדולה אשר עשה ה׳ על ידי טיראדא באמסטרדאם עשתה לה כנפים ותבוא בשערי פארטוגאל ושפאניא ועד מהרה יצאו משם פליטים בני ישראל עשוקי כח רצוצי משפט ויבואו אמסטרדמה, ויביאו לה ברכה׃ כי בעשרם הגדול, בחכמתם הרבה וחריצותם העצומה הפליאו לירות אבן פנה למוסדות הצלחתם להאדיר מסחרה ולהשגיא פעלה. על ידם ובעזרתם נוסדה חברת הסוחרים הגדולה ראשית לכל חברות הסוחרים באיירופה אשר הביאה את כל אפסי הארץ במסרת ברית המסחור את איירופה ותפרש נס דגלה גם על ארצות הודו אשר היו ימים רבים מקור נפתח לעשר רב לפורטוגאל ושפאניא. — במסלות המסחור אשר סללו להם בני ישראל יושבי אמסטרדאם בכל הארץ הוסיפו לבוא אליהם ולהתאחד עמהם אחיהם הנענים והנדחים מקצוי ארץ ובתוכם בא גם דון שמואל פאללאח. הסולטאן מלך מארוקקה אשר עמד דון שמואל לשרת לפניו, הורד מכסאו ונהרג בידי המתפרצים בו, והמלך החדש אשר עמד על כנו

פקד עז אפו על כל אוהבי המלך הנהרג ויט ידו גם על דון שמ
סודו ויתמלט דון שמואל בעור שניו ויבוא אמסטרדאמה הוא ואנשיו,
הכירו ויקבלו באהבה וברצון, וגם הוא הכיר את יעקב טיראדא וירא כי ה
משרתו אשר בין לילה נעלם ונסתר ממנו.

קהל בני ישראל מן האנוסים הנודעים בשם הספרדים אשר יסד יעקב באמסטרדאם הכה שרש ויצץ ציץ בנידערלאנדען ופרי שוה לגאון ותפארת. מאמסטרדאם נפוצו הספרדים לשאר ערי נידערלאנדען ובאו גם להאמבורג לערי דענעמארק ואנגליא, ויבנו להם גם שם בתים לכבוד בית ישראל. בראש הקהל הזה עמדו על יד יעקב טיראדא, דון שמואל פאללאח, ואלפונזו די הירערא אשר נקרא שמו בישראל אברהם די הירערא, ושלשתם אלה נחלו כבוד ויקר מאת נכבדי אזרחי נידערלאנדען ונסיכיהם כל ימי חייהם, וגם אחרי מותם*), כי הם ואחיהם אשר נלוו עליהם, לא התרפו במלאכתם מלאכת בנין הצלחת נידערלאנדען גם אחרי אשר באו אל המנוחה ואל הנחלה, אחרי אשר חזו נקם בפהיליפ האכזר אשר מת בתחלואים. גדולים וירם תולעים ויבאש, ובממלכת שפאניא האדירה אשר הלכה תמם גם היא אחרי מות מלכה פהיליפ וכל חילה ואוצרותיה היו לבז ולמשסה, לפני הנידערלאנדים, גם אז התאזרו עז וחילים גברו לעבוד עבודת הטוב והתושיה לארץ אחוזתם, להרים קרנה בכבוד ולבצר מרום עזה, ויחד עזרו לבנות בארץ הקטנה הזאת מגדל עז לתורת חסד ואהבת־צדק, משם יצאו קוי אור להאיר לארץ ולדרים עליה, משם יצא עז ותושיה לעשוקי כח, ועצמה למרי נפש להלחם במורדי אור אויבי אמת וצדק, לשבר מוטות עול, ולהצמיח צמח צדק עד תכון ועד תושם תורת האדם תהלה בארץ.

---

*) דון שמואל היה לראש העיר פרעזידענט בהאאג ובמותו (שנת 1616 שע"ו) הלך ללוותו הפרינץ מאראניען וכל שועי העיר עמו, וככבוד הזה נעשה גם לר' אברהם הירערא, הוא ר' אברהם הירערא אשר חבר ספר שערי השמים בחכמת הקבלה. (עיין געשיכטע דער יודען להרה"ח דר' גראעטץ בסוף חלק שמיני).

